

MUKADDİME

Cilt: 9 · Özel Sayı: 1 · Yıl: 2018
Avrupa Komşuluk Politikası ve Göç Özel Sayısı
Issn: 1309-6087

MUKADDİME

ISSN: 1309-6087

Cilt 9, Özel Sayı 1, Kış 2018

Volume 9, Special No 1, Winter 2018

Avrupa Komşuluk Politikası ve Göç | European Neighborhood Policy and Immigration

Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına Sahibi
Owner on Behalf of Mardin Artuklu University, the Institute of Social Sciences
Prof.dr. Ahmet Ağırakça

Baş Editör | Editor in Chief
Doç. Dr. Ömer Bozkurt

Sayı Editörü | Issue Editor
Dr. Öğr. Üyesi Zelal Başak Kızılkan

Editör Kurulu | Editorial Board

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kayaoğlu (Mardin Artuklu Üni.)

Doç.Dr. Beyhan Kanter (Mardin Artuklu Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Caner Yelbaşı (Mardin Artuklu Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Faysal Özdaş (Mardin Artuklu Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Hadra Kübra Erkinay Tamtamiş (Mardin Artuklu Üni.)

Prof. Dr. Julian Rentzsch (Johannes Gutenberg Uni. Mainz)

Dr. Öğr. Üyesi Halis Sakız (Mardin Artuklu Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Yücedağ (Mardin Artuklu Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Hayrullah Acar (Mardin Artuklu Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi. M. Fatih Kılıç (Mardin Artuklu Üni.)

J. Prof. Dr. Petr Kucera (Hamburg Uni.)

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Şanlı (Mardin Artuklu Üni.)

Redaksiyon | Redaction
Arş. Gör. Enes Ateş

İletişim | Correspondence

Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sağlık Yüksekokulu Binası 5. Kat Diyarbakır Yolu 5. km Mardin Tel: + 90 482 213 4002
Web: <http://mukaddime.artuklu.edu.tr>, mukaddimedergisi@gmail.com

Baskı Yeri ve Tarihi | Publication Place and Date

Dizgi Ve Tasarım: Abdullah Özgür Oral

Mardin Sesi Gazetecilik Matbaacılık Ltd. Şti. • Aralık 2018

13 Mart Mh. Özel İdare Müd. Ark. Sürücü Ap. No:3/B-Mardin Tel: + 90 482 213 1656
www.mardinsesi.com.tr

Mukaddime, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından altı ayda bir bahar (Mayıs) ve güz (Kasım) dönemlerinde yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergide yer alan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergideki yazılar izin alınmadan kısmen ya da tamamen başka bir yerde yayınlanamaz. Mukaddime; ULAKBİM TR Dizin, DOAJ, ASOS Sosyal Bilimler İndeksi, İSAM, IdealOnline, SOBIAD vb. veri tabanlarında yer almaktadır.

Mukaddime is an international biannual peer-reviewed journal which is published in Spring (May) and in Autumn (November) by Mardin Artuklu University's Institute of Social Sciences. The whole responsibility of opinions expressed in Journal solely belong to their authors. The texts that are published by journal are not allowed to be published partially or entirely without permission. Mukaddime; is located at the ULAKBİM TR Dizin, DOAJ, the ASOS Social Sciences Index, İSAM, IdealOnline, SOBIAD etc. database.

Danışma Kurulu | Advisory Board*

Prof. Dr. Abdullah Ekinci (Harran Üniv.)	Assist. Prof. Mateo Mohammad Farzaneh (Northeastern Illinois Univ.)
Prof. Dr. Adnan Demircan (İstanbul Üniv.)	Masoud Jaafari Dehaghi (University Of Tehran)
Prof. Dr. Ahmet Ağırakça (Mardin Artuklu Üniv.)	Prof. Dr. M. Sait Özervarlı (Yıldız Teknik Üniv.)
Prof. Dr. Ahmet Kankal (Yıldırım Beyazıt Üniv.)	Prof. Dr. Mahmut Atay (Selçuk Üniv.)
Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak (Tobb Ekonomi Ve Teknoloji Üniv.)	Prof. Dr. Mehmet Mahfuz Söylemez (İstanbul Üniv.)
Prof. Dr. Ali Murat Yel (Marmara Üniv.)	Prof. Dr. Mehmet Özdemir (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. Aynur Özfirat (Mardin Artuklu Üni.)	Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan (Yıldırım Beyazıt Üniv.)
Prof. Dr. Ayhan Bıçak (İstanbul Üniv.)	Prof. Dr. Nüket Esen (Boğaziçi Üniv.)
Prof. Dr. Erdoğan Boz (Eskişehir Osmangazi Üni.)	Doç. Dr. Oktay Özel (Bilkent Üniv.)
Prof. Dr. Erica C.d. Hunter (Soas Univ.)	Prof. Dr. Ömer Aytaç (Firat Üniv.)
Prof. Dr. Feridun M. Emecen (İstanbul 29 Mayıs Üniv.)	Doç. Dr. Ömer Türker (Marmara Üniv.)
Prof. Dr. İbrahim Özçoşar (Mardin Artuklu Üniv.)	Prof. Dr. Recep Şentürk (İbn Haldun Üniv.)
Prof. Dr. İlhami Güler (Ankara Üniv.)	Prof. Dr. Richard Foltz (Concordia Univ.)
Prof. Dr. İlhan Kutluer (Marmara Üniv.)	Prof. Dr. Saim SAVAŞ (Uşak Üniv.)
Prof. Dr. İrfan Aycan (Ankara Üniv.)	Prof. Dr. Sami Şener (Doğuş Üniv.)
Doç. Dr. İrfan Yıldız (Dicle Üniv.)	Doç. Dr. Salih Akın (Université De Rouen)
Prof. Dr. Julian Rentzsch (Johannes Gutenberg Univ.)	Prof. Dr. Şinasi Gündüz (İstanbul Üniv.)
Prof. Dr. Kadir Canatan (İstanbul Sabahattin Zaim Üniv.)	Prof. Dr. Turan Karataş (Karamanoğlu Mehmet Bey Üniv.)
Prof. Dr. Kayhan Delibaş (Adnan Menderes Üniv.)	Doç. Dr. Vahap Özpolat (Mardin Artuklu Üniv.)

* Ada göre alfabetik sıra | In alphabetical order by name

MUKADDİME

ISSN: 1309-6087

MUKADDİME DERGİSİ 2018 YILI 9. CİLT ÖZEL SAYI 1 HAKEMLERİ
REFEREES of MUKADDİME in Volume 9 Special No 1, the YEAR 2018

Doç. Dr. Hüseyin Şeyhanlioğlu, Dicle Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Karadağ, İnönü Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Bilgen Sütçüoğlu, Yeditepe Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Fikret Birdişi, İnönü Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Bayındır, Yeditepe Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Hasibe Gül Sevinç, Mardin Artuklu Üni.

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Yücedağ, Mardin Artuklu Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Melih Görgün, Yeditepe Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Murat N. Arman, Adnan Menderes Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Nurettin Beltekin, Mardin Artuklu Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Doru, Mardin Artuklu Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Şanlı, Mardin Artuklu Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Şakire Balıkçı, Mardin Artuklu Üni.

Dr. Öğr. Üyesi Zelah Başak Kızılkın, Mardin Artuklu Üni.

İçindekiler | Contents

Takdim

öVII

Makaleler - Articles

Selin Türkeş-Kılıç

Avrupa Komşuluk Politikası'nda
Uluslararası Göçün Güvenikleştirilmesi

ö1

The Securitization of International
Migration in the European
Neighborhood Policy

Hatice Yazgan

AB'nin Güney Komşuları ile İlişkileri:
Göçün Güvenikleştirilmesi ve Sivil
Topluma Etkiler

ö21

EU's Relations with the Southern
Neighbours: Securitization of Migration
and Impact on Civil Society

Gizem Alioğlu Çakmak

Avrupalılaşmanın Aşıl Tendonu: Göç
Politikaları ve Yunanistan Örneği

ö39

The Achilles' Heel of Europeanization:
Migration Policies and Greece

İlhan Aras - Akın Sağıroğlu

Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı:
Fransa ve Macaristan Örnekleri

ö59

Anti-Immigration in the European Far-
Right: France and Hungary Examples

Veysel Erat

Çokkültürlülük ve Ayrımcılık Arasında:
Avrupa Ülkelerinin Entegrasyon
Politikalarında Eğitim Alanı

ö79

Between Multiculturalism and
Discrimination: Education in
the Integration Policies of European
Countries

Zelal Başak Kızılkın

Avrupa Birliği Ve Türkiye'nin Suriyeli
Mültecilerin Dayanıklılığını Geliştirme
Stratejileri

ö95

The strategies of the European Union
and Turkey for Building Resilience of the
Syrian Refugees

Melih Görgün

Uluslararası Göç, Kültürlerarası İletişim
ve Sinema: Aynı Otobüs'ün İnsanları

ö115

International Migration, Intercultural
Communication and Cinema: The People
of the Same Bus

Canser Kardaş

Yasadışı Göçmen Anlatılarında Folklorun
İzleri

ö129

Traces of Folklore in The Narratives Illegal
Immigrants

Kitap Tanıtımı

Book Review

Seven Erdoğan

ö143

Avrupa Birliği, Almanya ve Türkiye: İlişkilerde
Temel Değerler ve Dönüşen Stratejiler

Takdim

Dünyanın birçok yerinde giderek artan etnik çatışmalar, şiddet, yoksulluk ve çevresel sorunlar milyonlarca insanın yaşadığı toprakları kendi rızaları dışında terk etmesine ve daha güvenli coğrafyalarda yeni bir yaşam arayışına itmektedir. Yerlerinden edilmiş kadınlar, erkekler ve çocuklar bir taraftan fiziksel ve yasal bariyerleri aşmaya çabalarlarken, bir diğer taraftan da hedef ülkelere varmaları durumunda ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi fiziksel olmayan duvarları yıkmaya çalışmaktadır. Göç ve iltica olgusu içinde umut, hayal kırıklığı, travma, belirsizlik, güvenlik, güvensizlik ve kültürel çatışma gibi insana ait ve iç içe geçmiş birçok sosyal, psikolojik ve siyasi duruma işaret etmektedir. Mülteci veya sığınmacı ırkı, dini, tabiiyeti, siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için ülkesini terk eden veya ülkesine dönemeyen kimsedir. Bir sığınmacı veya mülteci için güvensiz yolları kullanarak göç etmek; hayatı riske ederek, hayatta kalma stratejisidir ve oldukça insani bir eylemdir. Ancak, devletler içinse iltica ve mülteci sorunu, insani boyutun çok ötesinde, daha yüksek duvarların, dikenli tellerin ve katı sınır politikalarının geliştirilmesine neden olan bir güvenlik meselesidir. Özellikle, Suriye iç savaşının 26 Ocak 2010 yılında patlak vermesinden bu yana, Avrupa Birliği ülkeleri çok güçlü bir mülteci akınıyla karşı karşıya kalmıştır. Üye devletlerin mülteci krizi ile baş etme biçimleri Avrupa Birliği'nin normatif değerlerinin pratikte ne denli benimsendiğine ilişkin önemli bir turnusol kağıdı işlevi görmektedir.

İşte bu bağlamda, “Avrupa Birliği Komşuluk Politikası ve Göç Özel Sayısı”, Suriye krizinin başlamasından bu yana Avrupa Birliği'nin ve üye devletlerin mülteci krizine ilişkin geliştirmiş olduğu politika araçlarının etkinliğini ve normatif boyutunu farklı kuramsal çerçevelere atıfta bulunarak analiz etmeye çabalamaktadır. Ancak bunu yaparken sadece devlet veya ulus-üstü yapılar temelinde oluşturulan analizlerin, göç ve iltica meselesini bir güvenlik meselesine indirgeme ve insani boyutu göz ardı etme potansiyeli de göz önünde bulundurulmaktadır. Söz konusu özel sayıda yerinden edilmiş kimseleri de konuşturabilecek, onların korku ve kaygılarını dile getirebilecek makalelere de yer verilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede Mukaddime dergimizin bu sayısında Selin Türkeş Kılıç'ın; “Avrupa Komşuluk Politikası'nda Uluslararası Göçün Güvenikleştirilmesi,” Hatice Yazgan'ın; “AB'nin Güney Komşuları ile İlişkileri ve Göçün Güvenikleştirilmesi ve Sivil Topluma Etkileri,” Gizem Alioğlu Çakmak'ın; “Avrupalılaştırmanın Aşıl Tendonu: Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği,” İlhan Aras ve Akın Sağıroğlu'nun; “Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlı-

ğı: Fransa ve Macaristan Örnekleri,” Veysel Arat’ın; “Çok Kültürlülük ve Ayrımcılık Arasında: Avrupa Ülkelerinin Entegrasyon Politikalarında Eğitim Alanı,” Zelal Başak Kızıkan’ın “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Suriyeli Mültecilerin Dayanıklılığını Geliştirme Stratejileri,” Melih Görgün’ün; “Uluslararası Göç, Kültürlerarası İletişim ve Sinema: Aynı Otobüs’ün İnsanları,” Canser Kardaş’ın, “Kaçak Göçmen Anlatılarında Folklorun İzleri” makaleleri yer almaktadır. Bunlara ek olarak Can Büyükbay’ın “Avrupa Birliği, Almanya ve Türkiye: İlişkilerde Temel Değerler ve Dönüşen Stratejiler” adlı kitabının tanıtım yazısı da Seven Erdoğan tarafından yazılmıştır.

Avrupa Komşuluk Politikası ve Göç Özel Sayısı, Avrupa Birliği’nin Jean Monnet Programları kapsamında yer alan ve Mardin Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü tarafından yürütülen “Governance and Policy Making in the EU” projesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Özel sayıda ortaya atılan görüşler yazarlara ait olup, Avrupa Birliği’nin veya Mardin Artuklu Üniversitesinin tutumunu yansıtmamaktadır.

Özel Sayının çıkması sürecinde ve Jean Monnet projesinin yürütülmesinin her aşamasında tüm desteğiyle yanımda olan Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Ahmet Ağırakça’ya özellikle teşekkürlerimi sunmak isterim. Mukaddime özel sayımızın hazırlanmasında emeği ve katkılarıyla her daim yanımda olan, ilgisini ve vaktini esirgemeyen dergi editörü Dr. Öğr. Üyesi Hadra Kübra Erkinay Tamtamış başta olmak üzere, son okumada büyük emeği geçen Araştırma Görevlisi Enes Ateş’e teşekkür ederim. Ayrıca, özel sayı fikrinin hayata geçirilmesini mümkün kılan dergi baş editörü Doç. Dr. Ömer Bozkurt’a ve özel sayımızın hakemleme sürecinde katkılarını sunan değerli meslektaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Özel Sayı Editörü
Dr. Öğr.Üyesi Zelal Başak Kızıkan

Avrupa Komşuluk Politikası'nda Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi

Selin Türkeş-Kılıç¹

Öz: Bu makale, Avrupa Komşuluk Politikası'nda uluslararası göç olgusunun bir güvenlik konusuna dönüştürülmesini Kopenhag Okulu'nun Güvenlikleştirme Teorisi çerçevesinde incelemektedir. 2003-2015 yılları arasında Avrupa Komisyonu'nun (2011 ve sonrasında AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ile birlikte) yazdığı İletişim Belgeleri'ndeki söylem mercek altına alınarak uluslararası göçün AKP içindeki inşa süreçleri güvenlik ekseninde değerlendirilmektedir. AKP söyleminde farklı zamanlarda tercih edilen yasadışı ve düzensiz göç/göçmen, mülteci krizi gibi ifadelerin nasıl oluştuğu ve ne şekilde güvenlik sorunu haline getirildiği çalışmanın odak noktalarını oluşturmaktadır. Güvenlikleştirme söyleminin göç politikaları ile ilgili konuların geleneksel politika alanından olağan politika oluşturma prosedürlerinin dışında ele alınabildiği acil durum politikasına aktarılmasını kolaylaştırmak için bilinçli olarak kullanıldığı varsayımına dayanan bu çalışma, Avrupa Birliği'nin uluslararası göçe karşı alabileceği olağanüstü politika önlemlerinin bu ifadeler aracılığıyla meşrulaştırıldığı iddiasını savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Komşuluk Politikası, düzensiz göç, mülteci, Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme

The Securitization of International Migration in the European Neighborhood Policy

Abstract: This paper examines the securitization of international migration in the European Neighborhood Policy within the theoretical framework of the Copenhagen School. The discourse in the Communication Papers written by the European Commission (with the High Representative of the EU Foreign Relations and Security Policy in 2011 and later) is put under scrutiny, and the construction processes of international migration within the ENP are evaluated in relation to security. In the ENP discourse, how the expressions such as illegal and irregular immigration / migrants, refugee crisis are preferred in different times and how they became a

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, selin.turkes@yeditepe.edu.tr.

security problem are the focal points of the study. This study, based on the assumption that security discourse is used consciously in order to facilitate the transfer of issues related to migration policies from the traditional policy area to the emergency policy, where it can be dealt with outside the ordinary policy-making procedures, argues that the EU's extraordinary policy measures against international migration are legitimized through these statements.

Keywords: European Neighborhood Policy, irregular migration, refugee, Copenhagen School, securitization

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'lardan beri uluslararası göç Avrupa Birliği (AB) ve üye ülkelerinin gündeminde önemli bir yer almaktadır. 2011'deki Arap Baharı adıyla tanımlanan ayaklanmalar, Akdeniz'de önemli nüfus hareketlerine neden olmuş, böylece son derece karmaşık ve heterojen olan yeni göç eğilimleri ortaya çıkmıştır (European Commission, 2011). Bu doğrultuda, yasal olmayan yollardan AB sınırlarına giriş yapan kişi sayısının sadece 2015-2017 yılları arasında 2,5 milyonu aşmasıyla uluslararası göçün AB tarafından kontrol edilemeyen boyutu ve beraberinde AB sınırlarının kontrolü için alınacak önlemler siyasi aktörler kadar akademisyenler tarafından da daha fazla tartışılır hale gelmiştir.

Bu çalışma, AB'nin sınır komşularıyla ilişkilerini düzenleme amacıyla geliştirdiği bir dış politika aracı olan Avrupa Komşuluk Politikası'nın (AKP)² uluslararası göçe yaklaşımını, kurulduğu 2003 yılından yenilediği 2015 yılına kadar inceleme altına almaktadır. AKP'nin çerçevesini çizen resmî belgeler olan ve önceleri Avrupa Komisyonu, Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği 2011 yılından itibaren ise Avrupa Komisyonu ile birlikte AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi tarafından kaleme alınan İletişim Belgeleri'nde, uluslararası göç konusunun nasıl güvenlik konusuna dönüştürüldüğü Kopenhag Okulu'nun Güvenikleştirme Teorisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım güvenliği siyasi bir kavram olarak ele alarak, güvenlik sorunlarının söylem yoluyla inşasına odaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle, İletişim Belgeleri sadece AB'nin komşularıyla ilişkilerindeki önceliklerin sıralandığı ve politikaların açıklandığı metinler olmasının ötesinde bir söylem aracı olarak ele alınmaktadır.

Arap Baharı sonrasında bölgede artan istikrarsızlık ile bağlantılı olarak güvenlik olgusu, AB'nin genel politikalarında olduğu gibi AKP'de de daha ön plana çıkmaktadır. Uluslararası göçün bu süreçte güvenlik konusu haline gelmesi beklenebilir. Ancak bu çalışma, uluslararası göçün Arap Baharı'ndan önce de AKP içinde güvenlik konusu olarak ele alındığını ortaya koymaktadır. AKP'nin ilk İletişim Belgesi olan 2003'ten bu yana, AB'ye dışarıdan gelen ve düzenli yolların dışında gerçekleşen göçü bir güvenlik sorunu olarak inşa ettiği iddia edilirken, göçün güvenikleştirmesi süreçlerine ışık tutmak amaçlanmaktadır. Bu

² Metnin kalanında Avrupa Komşuluk Politikası yerine AKP kısaltması kullanılacaktır.

doğrultuda, yasadışı göç/göçmen, düzensiz göç/göçmen, mülteci krizi gibi ifadeler üzerinden göçün AB'ye yönelik varoluşsal bir tehdit olarak güven sorununa dönüştürülmesi incelenecek, bu söylemde oluşturulan ikili karşıtlıklar ile uluslararası göçün güvenli alanları da tartışmaya dahil edilecektir.

Araştırmanın incelemeye aldığı İletişim Belgeleri şunlardır:

- Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2003, Daha Geniş Avrupa-Komşuluk: Güney ve Doğu Komşularıyla İlişkiler İçin Yeni Bir Çerçeve, COM (2003) 104.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2004, Avrupa Komşuluk Politikası: Strateji Belgesi, COM (2004) 373.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2006, Avrupa Komşuluk Politikası'nı Güçlendirme, COM (2006) 726.
- Avrupa Toplulukları Komisyonu, 2007, Güçlü bir Avrupa Komşuluk Politikası, COM (2007) 774.
- Avrupa Komisyonu, 2010, Avrupa Komşuluk Politikası'nın Hazırlanması, COM (2010) 207.
- Avrupa Komisyonu ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, 2011, Değişen Komşuluk Bölgesine Yeni Bir Cevap, COM (2011) 303.
- Avrupa Komisyonu ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, 2012, Yeni bir Avrupa Neighbourhood politikası sunma, JOIN (2012) 14.
- Avrupa Komisyonu ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, 2015, Avrupa Komşuluk Politikası'nın Gözden Geçirilmesi, JOIN (2015) 50.³

³ Commission of the European Communities. (2003). Communication from the Commission Wider Europe - Neighbourhood: A New Framework for Relations with out Eastern and Southern Neighbours. COM (2003), 104.
Commission of the European Communities. (2004). Communication from the Commission: European neighbourhood policy: strategy paper. COM (2004), 373.
Commission of the European Communities. (2006). Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Strengthening the European Neighbourhood Policy. COM (2006), 726.
Commission of the European Communities. (2007). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - A Strong European Neighbourhood Policy. COM (2007), 774.
European Commission. (2010). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Taking Stock of the European Neighbourhood Policy. COM (2010), 207.
European Commission ve High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2011). Joint Communication to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - A New Response to a Changing Neighbourhood. COM (2011), 30.
European Commission ve High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security. (2012). Joint Communication to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Delivering a new European Neighbourhood policy. JOIN (2012), 14.

Araştırma, literatürde var olan düzenli/düzensiz, yasal/yasadışı, zorunlu, uzun/kısa süreli, kontrollü/kontrolsüz gibi farklı göç kategorilerin AKP söylemindeki yerini mercek altına almıştır. Bu noktada, söz konusu terimlerin kullanımının değer-tarafsız olmadığını hatırlamak gerekir. Araştırma belgelerinde kullanılan terimlere sadık kalmaya çalışmıştır. Düzensiz göç, yasadışı göç, göçmen, mülteci gibi ifadeler metin içinde kullanıldığında bu terimlerin kullanımı çoğu zaman araştırmacının kendi seçimini yansıtmamaktadır. Bu nedenle, kavramların AKP'nin söyleminden doğrudan alıntılanmış olduğunu belirtmek için tırnak işaretiyle belirtilmişlerdir. Mülteci, düzensiz göçmen, yasadışı göçmen, göçmen ifadelerinin değişimli olarak kullanılması da yine AKP belgelerinin diline sadık kalınmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın bir kısmı bu kavramların neden AKP belgelerinde dönüşümlü olarak kullanıldığı sorusuna ışık tutmayı amaçlamakta, kullanılan teriminin güvenikleştirme sürecinde nasıl bir rol oynadığı irdelenmektedir.

I. Güvenikleştirme Teorisi

Güvenlik konusu, uluslararası ilişkiler disiplininde temel unsurlardan biridir. Güvenlik çalışmalarının sayıca fazlalığı ve çeşitliliğine rağmen, literatürde üzerinde uzlaşılan tek bir güvenlik tanımından bahsetmek mümkün değildir. Bir diğer ifadeyle, sosyal bilimlerde güvenlik kavramının anlamı muğlak ve esnek (Art, 1993; Brauch, 2008; Buzan, 1991). Uluslararası ilişkiler araştırmacıların güvenliğini tanımlarken, tehditler, kaygılar ve tehlikelerden uzak olma durumunda genel bir uzlaşıya varmış görünmektedir. Ancak, tehditler, kaygılar ve tehlikelerin ne olduğu, nasıl oluştuğu, güvenlik politikalarının neye göre belirlendiği gibi konularda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Güvenliğe ilişkin yaklaşımları nesnel ve öznel, başka bir ifadeyle geleneksel ve genişletmecilerinleştirmeci olmak üzere iki kategoriyle ifade etmek mümkündür. Güvenliğe geleneksel yaklaşım, devlet merkezli ve askeri kaygıları önceleyen bir dünya görüşünün ürünüdür. Güvenlik ve güvenikle ilişkili tehdit, kaygı ve tehlike kavramlarını nesnel olgular olarak ele alır. İnşacı ve eleştirel yaklaşımları içeren öznel/genişletmecilerinleştirmeci yaklaşım ise güvenlik ve ilintili kavramları değişen öznel durumlar olarak ele almaktadır (Baysal ve Lülecı, 2015: 69).

Bu çalışma, göç konusunun AKP'de ele alınış biçimini, güvenliğı öznel bir kavram olarak ele alan Kopenhag Okulu'nun kuramsal çerçevesinde değerlendirmeye odaklanmaktadır. Güvenlik politikalarının somut güvenlik sorunları ile tetiklendiğı varsayımına dayanan geleneksel güvenlik yaklaşımlarının aksine, Kopenhag Okulu hem güvenlik sorunlarının hem de buna bağılı güvenlik politikalarının aktörler tarafından inşa edildiğı anlayışına dayanır. Kopenhag okulu, inşacı (constructivist) yaklaşımı temel alarak, güvenliğı bir söz-edimi

(speech act) olarak kavramsallaştırır. Bu bakış açısı, analizcinin politika ve dilin birbirini şekillendirdiği öznelarası pratiğe bakmasını gerektirmektedir. Bu açıdan, güvenlik “kendini referans alan bir uygulama” olarak tanımlanabilir, çünkü herhangi bir mesele, gerçek bir varoluşsal tehdidin varlığından bağımsız olarak, söz-edimler aracılığıyla dinleyiciye bir tehdit olarak sunulduğunda güvenlik sorunu haline getirilebilmektedir (Buzan, Waever ve Wilde, 1998: 24). Güvenlik sorunları güvenlik tehdidi etrafında çerçevelenen konuşmalar aracılığıyla güvenikleştirici aktörler (*securitizing actor*) tarafından inşa edilir. “Diğer bir deyişle sorunlar kendiliklerinden güvenliğe tehdit teşkil etmezler, aktörler onları güvenikleştirmeyi seçerler” (Bilgin, 2010: 83). Güvenikleştirici aktörlerin bir meseleyi güvenlik söyleminde ele alması siyasi bir seçimdir. Çünkü güvenikleştirilen mesele öncelikli bir konu haline gelir ve normal şartlarda mümkün olmayacak siyasi önlemlerin alınmasını gerekli kılar. Böylece güvenikleştirme teorisi, güvenlik tehdidi algılandığında istisnai yöntemlerin kullanımının nasıl meşrulaştırdığını açıklamaya yardımcı olmaktadır.

AB'nin göç politikaları üzerine literatüre bakıldığında, AB'nin göç alanında geliştirdiği güvenlik söylemleri ve politikalarını, genellikle mülteci ve sığınmacıların sayısındaki artışların kamu düzenine ve iç istikrarına yönelik zorluklara kaçınılmaz bir politika tepkisi olarak sunan çalışmaları görmekteyiz (Butler, 2016; Emiliani, 2017; Zaun, 2018). Bunlardan farklı olarak, güvenikleştirmenin politik bir seçim olduğunu ve AB'nin söylemlerinde göçü güvenikleştirdiğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Chou, 2009; Greussing ve Boomgaarden, 2017; Huysmans, 2000; Mandacı ve Özerim, 2013; Mitzen, 2018; Toğral, 2012). Bu çalışma, AKP'nin resmi söylemini bir olaya verilmiş rasyonel ve zorunlu bir cevap olarak değil, bir politika aracı olarak mercek altına alarak AB'nin göç politikalarına inşacı yaklaşan literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

II. AB'de göçün güvenlik konusuna dönüşümü

Avrupa bütünleşmesi tarihinde göç ve göçmenlerin güvenikleştirilmesi sürecinin özellikle 1990'larda ivme kazanan göç politikasının Avrupalılaşması ve Schengen bölgesinin genişlemesi ile ilişkili olduğunun altını çizmek gerekir. AB,⁴ vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı tanıyan Schengen Anlaşması, iç göçü kolaylaştırırken dış göçü sınırlamak üzere iş birliğinin artmasını gündeme getirmiştir. 1990'da imzalanan Schengen Anlaşmasını Uygulama Sözleşmesi, göç ve iltica ile terörizm, uluslararası suç ve sınır kontrolünü birbirine bağlamıştır (Huysmans, 2000: 756). Bu şekilde oluşturulan Schengen bölgesi, AB'nin sınır devletleri etrafındaki güvenliğin artmasına ve “Avrupa Kalesi” olarak bilinen

⁴ Avrupa bütünleşmesinin kurucu anlaşması olarak kabul edilen 1957 Roma Anlaşması Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurmuştur. Topluluğun adı 1991'de imzalanan ve Avrupa Birliği Anlaşması olarak da bilinen Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği olarak değiştirilmiş, Anlaşmanın yürürlüğe girdiği 1993 tarihinden itibaren bu ad resmi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Geçmişte kalan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun bu tarihten beri Avrupa Topluluğu olarak anılmaktadır. Bu çalışmada bahsi geçen bazı politika ve anlaşmaların bir kısmı 1993 öncesine dayansa da Avrupa bütünleşme sürecindeki tüm gelişmeleri tanımlamak için AB ifadesi tercih edilmiştir.

olgunun gelişimine yol açarken, özellikle dışarıdan gelen göçü kale sınırları içinde kalan topluma bir tehdit olarak inşa etmiştir (Carter, 1997: 195).

Birlik'e sığınma talebinde bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının durumu yine 1990 yılında imzalanan ve 1997 yılında yürürlüğe giren Dublin Sözleşmesi'nde ele alınmış, üye devletler güvenli üçüncü ülkelerden mülteci kabul edilmemesi formülü üzerinde mutabakata varmışlardır. Bu sözleşme ile düzensiz göç Avrupa için bir güvenlik tehdidi olarak inşa edilirken Avrupa'nın dış sınırlarını düzensiz göçten "korumak" amaçlanmaktadır. 1997 Amsterdam Antlaşması ile Birlik'in göç politikası, iç sınır suçu ve adalet iş birliği gibi iç güvenlikle ilgili politikalarla birlikte "özgürlük, güvenlik ve adalet alanı" adı altında toplanmıştır. Bu haliyle dış göç, bir iç güvenlik tehdidi olarak resmi kurumsal yapıda yerini almıştır. 1999 Tampere Zirvesi'nde göç kaynağı ülkelerle ortaklık ve göç akımlarına karşı daha etkili bir yönetim biçimi, 2002'deki Seville Zirvesi'nde ise geri kabul anlaşmalarının yaygınlaştırılması hedefleri, kontrolü Birlik topraklarının ötesine kaydırarak göçü sınırların ötesinde engelleme isteğinin birer ürünüdür. Yılmaz Elmas bu süreci AB'nin dışsallaştırma aracılığıyla istenmeyen göçü önleme çabası olarak tanımlamaktadır (2016: 42). 2003'te ortaya konan AKP, AB sınırında bulunan ve AB'ye yönelen göç dalgalarında kaynak ve transit ülke konumundaki komşularla ilişkileri düzenleyerek, bu dışsallaştırma politikasına önemli bir araç olarak eklenmiştir.

III. AKP'nin Güvenlik Ekseninde Gelişimi

AKP AB'nin doğu ve güney komşularıyla ilişkilerine bütüncül bir yaklaşım getirecek bir dış politika aracı olarak Mart 2003'te "Daha Geniş Bir Avrupa" (*Wider Europe*) iletişim belgesi ile ortaya atılmış, uygulama yöntemleri Mayıs 2004'teki iletişim belgesi ile belirlenerek işlerlik kazanmıştır. Politika, 2003 yılında "Daha iyi bir dünyada güvenli bir Avrupa" başlığıyla yayımlanan ve AB'nin ortak güvenlik ve dış politikasına biçim verecek olan Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS) belgesinin uygulama biçimlerinden biri olarak düşünülebilir. AGS, özellikle Soğuk Savaş zamanında sıkça başvuru alan işgal tehdidi ile savunma sağlama geleneksel yolunun çatışmaları önlemede başarısız kaldığının altını çizmiştir. AB'yi yeni dünya düzeninde sorunlara sadece askeri değil ekonomik ve sivil yöntemlerle yaklaşabilecek çok yönlü bir dış politika aktörü olarak tasarlamaktadır. Genişlemenin yeni bölünme hatları yaratmaması için Doğu'daki komşulara ekonomik ve siyasi iş birliğinin faydalarını sunmanın yanı sıra, ortaklarla ve komşularla geliştirilecek ilişkiler ile daha adil, daha güvenli ve daha birleşik bir dünyaya yol açacak etkili birçok taraflı sisteme katkıda bulunmayı hedeflemektedir (European Council, 2003). AB'nin güvenlik stratejisi, geleneksel ve askeri yöntemlere dayalı güvenlik anlayışı yerine iş birlikleri ile AB'nin değiştirici gücüne dayanan bölgesel kalkınma ve istikrarlılaştırma modeline dayanmaktadır.

AGS'nin sınırlarını yeniden çizdiği güvenlik çerçevesi içinde AKP, AB Mega Genişlemesi ile 8 eski Doğu Bloğu ülkesinin üye olmasıyla aynı zamanda

başlatılarak, öncelikli olarak Avrupa'yı bölecek olası yeni ayrımların önüne geçmeyi esas almıştır. Üye olmayan Doğu Avrupa ülkelerini tamamen dışarıda bırakarak Birlik'e yabancılaştırmamak adına, söz konusu ülkelere üyelik hedefi sunmadan, özelleştirilmiş destek, iş birliği ve ödüllendirme araçları ile yakın ilişkiler kurmak bu politikanın önemli çıkış noktalarından biridir. Katılım sürecindeki ülkelere uygulanan koşulluluk aracının üyelik hedefi bulunmayan komşu ülkelere de uygulanabilir kılınmasını sağlayan AKP, Birlik'le kara ve deniz sınırı bulunan ülkelerin AB norm ve müktesebatını içselleştirmesini amaç edinmiştir. Buna göre AKP, Eylem Planları (Action Plan) aracılığıyla mevcut ikili ilişkilere ek olarak yönetim alanında komşu ülkelerle yakın ilişki kurarak onları demokrasi, pazar ekonomisi ve sürdürülebilir kalkınma konularında reformlara teşvik etmeyi hedeflemektedir. Böylece AB, komşu olduğu bölgelerde refah, istikrar ve güvenliği sağlarken kendi sınırlarına taşabilecek güvenlik tehditlerini en aza indirgeyecektir.

Bu ana amaç doğrultusunda ikili ilişkilerin a) siyasi diyalog ve reform; b) AB'nin iç pazarında kademeli olarak pay sahibi olmak için ortaklık ve ticaret; c) adalet ve iç işleri; d) enerji, ulaşım, bilgi toplumu, çevre ve araştırma ve yenilikçilik; ve d) sosyal politika ve insandan insana iletişim alanlarında geliştirilmesi kararlaştırılmıştır (Commission of the European Communities, 2004).

Ortaya çıkış biçimiyle AKP'nin kullandığı koşulluluk araçları göz önüne alındığında, söz konusu politika, komşu ülkeleri AB için kabul edilebilir davranışları ve standartları benimsemeye yönlendirmeyi hedeflemektedir. Böylece, bölgesel çevresini istikrara kavuşturacak bir politika aracı oluşturmaktadır. Bu bağlamda AKP'de ortak değerlerin paylaşılması ve iş birliğinin artırılması üzerinden tanımlanan bir güvenlik kavramından bahsetmek mümkündür. AKP'nin ilke edindiği "dostlar halkası" (*ring of friends*) ile çevrenmek de güvenlik anlayışının askeri güç ve zorlayıcı yaptırımdan ziyade, üçüncü tarafların normal kabul ettiği davranış, politika, hareket biçimlerini kalıcı olarak değiştirerek karşılıklı kimlik değişimini getirmektedir. Bir dış politika aracı olarak AKP'nin bu şekilde tanımlanması, AB'nin uluslararası arenada bir normatif güç olması tartışmalarıyla örtüşmektedir (Diez, 2005; Diez ve Manners, 2007; Manners, 2002, 2006). AKP'nin komşularını istikrar, refah ve demokrasi yönünde dönüştürme hedefi, AB'nin normatif gücünü sınırları ve genişleme politikasının ötesine uygulamasını mümkün kılmaktadır. Ancak bu kavramsallaştırmanın AKP'nin temelinde yatan güvenlik nihai amacını göz ardı etmediğinin altını çizmek gerekmektedir. Diez ve Manners'a göre normatif güç, gücün askeri ve ekonomik biçimlerinin normatif güç kavramıyla çelişmesinin şart olmadığını ve aslında normatif iktidarı destekleyebileceklerini ifade etmişlerdir (Diez ve Manners, 2007: 176). Bu bağlamda güvenlik de, komşu ülkelerde reform hareketlerini tetiklemek aracı ile ulaşılmaya çalışılan bir nihai amaç olarak AKP'nin merkezinde yer almaktadır.

Ne var ki AKP'nin bu amaca hizmet etmekte ne derece etkin bir araç olduğunu inceleyenler, bölgede hızla artan istikrarsızlık ve güvensizlik ortamını önlemekte ve AKP yöntemlerinin yetersiz kaldığının altını çizmektedirler. Çatışmayı ve güvensizliği azaltacak stratejiler yerine temel-değerler odaklı AKP araçları herhangi bir komşu devleti, en azından AKP'nin ilk hedeflediği anlamda, dönüştürme amacına hizmet etmemiştir. Bunun yerine, bu normların ortak bir yorumunu engelleyen kültürel özgülük ile bunların uygulanmasını engelleyen ulusal ve köktenci yükselişlerin bir bileşimi tüm bölgeyi işaretlemiştir (Hadfield ve Zwitter, 2015: 131).

AKP'nin ortaya çıktığı 2000'li yılların başlarından bu yana değişen konjonktür ile birlikte, AB'nin bölgeye ait endişeleri ve öncelikleri değişirken güvenlik kaygısı politikalarda daha görünür hale gelmiştir. AKP'nin kuruluşundan bu yana güvenlik eksenine oturduğu önceki bölümde vurgulanmıştı. 2010'un sonlarında başlayan Arap Baharı ayaklanmaları ile Orta Doğu'ya yayılan siyasi istikrarsızlık ve beraberinde gelen güvenlik tehditleri AB'yi yeni çözüm arayışlarına itmiştir. Bu kaotik ve tehditkâr gelişmelerin tetiklediği ve özellikle Suriye iç savaşı ile ciddi boyuta ulaşan düzensiz göç faaliyetler, AB'nin sadece güvenliğe ilişkin değil aynı zamanda toplumsal ve ekonomik endişelerini de arttırmıştır. Öte yandan Brüksel, Paris, Lyon gibi AB şehirlerinde gerçekleşen ve Orta Doğu kaynaklı uluslararası örgütlerce üstlenilen terör saldırıları, AB'nin komşularıyla ilişkilerini tekrar yapılandırma ihtiyacını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu bağlamda 2015 yılında tekrar düzenlenen AKP, ilk ortaya çıktığı zamana nazaran daha fazla güvenlik odaklı hale gelmiştir. 2003 İletişim Belgesi'nde 11, 2004'tekinde 28 kere kullanılan *güvenlik* anahtar sözcüğü 2015 İletişim Belge'sinde 43 kere geçmiştir (Cianciara, 2017: 55). Çalışmanın geri kalan kısmında, ilk gününden beri güvenlik ekseninde olan ama Arap Baharı sonrasında güvenlik vurgusu belirgin bir şekilde artan AKP belgelerinde uluslararası göçün nasıl güvenlik konusuna dönüştürüldüğü incelenecektir.

IV. Göçün AKP'deki yeri

AB, geniş sınırlarında yer alan üçüncü ülkelerle iş birliğinin etkin bir göç yönetiminin ayrılmaz bir parçası olduğunu uzun zamandır kabul etmektedir. Beklendiği gibi göç, AB'nin güvenlik gündeminin bir parçası olarak, AKP'nin başladığı tarihten bu yana komşularla ilişkileri düzenleyen bu politikanın elzem bir parçası olmuştur. Başlangıç çerçevesini çizen 2003 "Daha Geniş Bir Avrupa Belgesi" "çevresel ve nükleer tehlikelerin sınır ötesi boyutundan, bulaşıcı hastalıklardan, yasadışı göçten, kaçakçılıktan, organize suç veya terörist ağlardan, karşılıklı güvenliğe yönelik tehditler, kapsamlı bir şekilde ele alınmak için" komşular ile ortak yaklaşımlar gerektiğinin altını çizmektedir (Commission of the European Communities, 2003: 6). Böylelikle ilk metinden itibaren AKP içinde göç kavramı bir tehlike ve tehdit olarak kavramsallaştırılarak güvenlik söyleminin bir parçası haline getirilmiştir. Bu süreç, 1990'larda ivme kazanan ve Avrupa Kalesi'ni inşa eden gelişmelerle yakından ilişkilidir. Göçün AKP

çerçevesinde kavramsallaştırılması, AB'nin genel güvenlik politikası içinde hali hazırda “dış sınır kontrollerinin güçlendirilmesi ve sözde telafi edici önlemler olarak adlandırılan iç sınırların kaldırılmasının ardından suç ve organize suçla” (Toğral, 2012: 66) bağlantılandırılmış olmasından ayrı düşünülemez. Bu doğrultuda AKP içinde de göç politikalarında ilk olarak sınır yönetimine ve organize suçla mücadeleye odaklanılmıştır.

V. Göçün güvenlikleştirilmesi

a. Yasadışı düzensiz “güvensiz” göç

Komisyon'un göç kavramını nasıl kavramsallaştırdığına baktığımızda 2003, 2004, 2006 ve 2007 İletişim Belgeleri'nde kullanılan yasadışı göç/göçmen ifadelerinin 2010, 2011, 2012 ve 2015 belgelerinde yerini düzensiz göç/göçmen ifadesine bıraktığını görmekteyiz. Komisyon, ilk senelerde kullanmayı seçtiği yasadışı göç terimini, 2006 tarihli Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Yasadışı Göçüne Karşı Mücadelede Politika Öncelikleri Hakkında İletişim Belgesi'nin 3. Maddesinde şöyle tanımlamaktadır:

“Bu [yasadışı göç], bir Üye Devletin topraklarına havaalanı transit bölgeleri dahil olmak üzere karadan, denizden ve hava yoluyla, yasadışı yollardan giren üçüncü ülke vatandaşlarını kapsar. Bu genellikle sahte veya yanıltıcı belgeler kullanılarak veya kaçakçılarının ve tacirlerinin organize suç ağlarının yardımıyla yapılır. Buna ek olarak, önemli sayıda da geçerli bir vize veya vizesiz bir rejimle yasal olarak giren, ancak yetkililerin onayı olmadan ‘yasal olarak izin verilen süreden fazla kalmaya’ ya da kalış amacını değiştirmeye çalışan; son olarak, sığınma talebi olumsuz sonuçlanmış ama nihai bir olumsuz karardan sonra ayrılmayan sığınmacılar vardır” (Commission of the European Communities, 2006a).

“Yasadışı göç” ifadesi, teknik olarak, ülkelerin topraklarına girişe ilişkin belirledikleri yöntem ve kurallara uyulmadan yürütülen bir göç hareketini yansıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında AB ya da devletler gibi siyasi aktörlerin bu ifadeyi bir hukuki statüyü tanımlamak için kullandıkları iddia edilebilir. Ancak literatürde, siyasi aktörlerce kullanılan “yasadışı” teriminin değer-tarafsız anlayışına karşı çıkan görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin ana savı yasaya aykırı davranmak anlamını barındıran “yasadışı” tanımlaması, bu tür bir göçü suç davranışlarıyla ilişkilendirmektedir. Göç ve göçmenin “yasadışılığı”, hukukun bir etkisi olarak üretilir, ancak aynı zamanda söylemsel bir oluşumun etkisi olarak sürdürülür (De Genova, 2002: 431). AB'nin siyasi bir aktör olarak resmî belge ve açıklamalarında kullanmayı seçtiği yasadışı göç terimi, göçü suç ile ilişkilendirerek bir güvenlik tehdidi olarak inşa etmektedir.

Güvenlikleştirme teorisinin en güçlü yanlarından biri, güvenlik çalışmalarında etiketlenmenin bir sembolik güç biçimi olarak öneminin altını çizmesidir. Böylece, analizin odağını yalnızca maddi faktörlerden uzaklaştırarak

sosyal-kültürel olanları değiştirebiliriz. Göç akışının yasadışı olarak etiketlenmesi hem göç sürecinin kendisini, hem de akış ile gelen göçmenleri suç, tehdit, tehlike kavramlarıyla ilişkilendirir. Bu yolla da göçe yönelik kısıtlayıcı politikaları mümkün kılar. Carter, bu sözcük seçiminin Avrupa'daki kökenlerine gittiğinde kontrol edilemeyen göç (*uncontrolled migration*) yerine yasadışı göç kavramının kullanılmaya başlamasının, Fransa'da Fransız Ulusal Cephe'nin güç kazanmasıyla birlikte Afrika, İberya ve diğer yerlerden gelen göçmenlere karşı hoşgörülü politikanın yerini katı kural ve engellemelere bıraktığı 1970'lerde rast geldiğini hatırlatmaktadır (Carter, 1997: 217).

Kopenhag Okulu'nun öngördüğü üzere sözcük seçimindeki bu ince ayırım bile göç kavramını güvenleştiren olağanüstü politikaları mümkün kılmıştır. Petrol krizinin ve peşi sıra gelen küresel ekonomik sıkıntıların damgasını vurduğu 1970'li yılların Avrupa bütünleşmesi sürecinde de göçün güvenleştirmesinin başlangıcı olarak almak mümkündür. Bu dönemde, önceden liberal uygulamalar ve insani yaklaşımlarla ele alınan göçmenler sosyo-ekonomik sorunlarla ilişkilendirmiş ve toplumlarının refah devleti ve kültürel kimliği için bir tehdit olarak tasvir edilmiştir (Toğral, 2012: 66).

Komisyon'un resmi söyleminde göç ve göçmenleri tanımlamak için yasadışı ifadesinden vazgeçmesini Avrupa kurumlarından gelen uyarı ve çağrılarla açıklamak yerinde olacaktır. Avrupa'da insan hakları ve demokrasi ilkelerini güçlendirmeyi esas alan Avrupa Konseyi'nin Parlamenter Meclisi 2006 yılında "düzensiz göçmen" terimini daha tarafsız ve "yasadışı" teriminin damgalanmasına yol açmadığı gerekçesiyle, "yasadışı göçmen" veya "göçmen olmayan göçmen" gibi diğer terimlerle kullanmayı tercih ettiğini açıklamıştır (7. Madde, Council of Europe, 2006). Her ne kadar AB ile Avrupa Konseyi aynı kurumsal yapıya ait olmasalar da ortak değerlere bağlılıklarını vurgulayan bu iki kurum pek çok alanda iş birliği yapmaktadır. AB'nin 2017 Dünyadaki İnsan Hakları ve Demokrasi Raporu, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni Avrupa'da insan haklarını savunmanın merkezi araçları olarak kabul ettiğini açıklamıştır. AB'nin bu konuda Avrupa Konseyi'nin yol göstericiliğine verdiği önemi vurgulamıştır. Bu sebeple 2006'da Parlamenter Meclisi'nin yaptığı bu açıklamayı, vatandaşları temsil eden ve kurumun demokrasi organı olarak Avrupa Parlamentosu'nun 2009 yılında "AB kurumlarına ve üye devletlere çok olumsuz çağrışımına sahip "yasadışı göçmenler" terimini kullanmayı bırakmaları ve yerine düzensiz/belgesiz işçi/göçmen ifadelerinin kullanılması çağrısının alt zemini olarak görmek yerinde olacaktır (European Parliament, 2009).

Ancak Komisyon'un 2010 yılından itibaren "yasadışı" yerine kullanmayı tercih ettiği "düzensiz" ifadesi her ne kadar yasadışı kadar olumsuz bir anlam içermese de, göçü tamamen güvenlik dışılaştırmaya (*desecuritisation*) olanak vermemektedir. Sciortino'nun dikkati çektiği gibi aslında düzensiz sıfatı da göç akışlarının tanım alanına ait değildir; göçmenlerin siyasi düzenlemelerle etkileşimlerine ve devletle ilişkilerine ait bir tanımlamadır. Çünkü "[d]evletler, tek

bir kalem darbesiyle, yüz binlerce düzensiz göçmeni yasal oturma izni olan yabancılara dönüştürebilir, zira bu, yakın geçmişte Batı'da aflatın yürürlüğe girmesiyle pek çok kez oldu” (2004: 21). O halde, Komisyon ve sonraki yıllarda Yüksek Temsilci'nin göçü düzensiz olarak tanımlaması da siyasi bir seçimdir ve dinleyiciye bu tip göçün kontrol ve müdahale edilmesi gereken bir alan olduğu anlamını verirken bir güvenlik tehdidi inşa eder. Bu güvenlik eksenindeki kavramsallaştırma, İletişim Belgeleri'nde düzensiz göçü cephe alınan/alınması gereken bir tehlike olarak sunan ifadelerle daha da pekiştirilmektedir.

Örneğin, düzensiz göç ifadesinin AKP çerçevesinde ilk defa kullanıldığı 2010 belgesinde, “yasal göçü desteklemek, sınır ötesi yasal seyahatleri kolaylaştırmak, düzensiz göçle mücadele etmek (*fight*)” için ortaklarla ilişkilerde yeni önlemlerin kabul edildiği Eylem Planlarının çıktıklarından biri olarak belirtilmektedir (European Commission, 2010: 5). Bu bağlamda göç kavramı yasala karşı düzensiz, desteklenip kolaylaştırılana karşı mücadele edilen, istenene karşı istenmeyen, güvenliye karşı tehlikeliyi temsil edecek şekilde kategorilere ayrılmıştır. Şüphesiz ki düzensiz göç gibi bir “tehdike”yle mücadele ederken alınacak önlemler de önemli ve gerekli olacaktır. Her ne kadar 2010 sonrası belgelerde mücadele ifadesinden vazgeçilmişse de yerine kullanılan üstesinden gelme (*tackle*) ifadesi de düzensiz göçü Avrupa ve Avrupalılar için baş edilmesi gereken bir sorun olarak inşa etmektedir. Dahası, 2015 belgesi “[y]eni AKP, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, sosyal uyum ve sınır koruma/yönetim gibi göçle ilgili güvenlik sorunlarını ele alacak” hedefini koyarken göçü doğrudan bir güvenlik sorunu olarak sunmuştur (European Commission ve High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2015: 3).

b. Uluslararası göçe seçici yaklaşım: “İyi göç”te kolaylık için “kötü göç”le mücadelede işbirliği

AKP'nin resmî belgelerinde öne çıkan ve yukarıda incelenen düzensiz ve yasadışı göç/göçmen kavramlarının seçimiyle örtüşür biçimde düzensiz ve yasadışına karşı düzenli (*regular*), yasal (*legal*), yasalara uygun (*lawful*) göç/göçmen ikili karşıtlığına sıklıkla başvurularak güvenlikleştirme söyleminin pekiştirildiğinin altını çizmek gerekir. “[Y]asadışı göçle mücadele ve yasal göç yönetimi” ifadelerinin bir arada kullanıldığı 2004 İletişim Belgesi, yukarıda bahsi edilen istenen/istenmeyen göç ayrımını AKP'nin göçe yaklaşımının temelini koymaktadır. Böylelikle yasadışı göç dıştan gelen bir tehlike iken yasal göç, işlerliğinin sağlanması için idare edilmesi, işletilmesi gereken karşıt alan olarak yapılandırılmaktadır (Commission of the European Communities, 2004: 23).

AKP'nin göçe yaklaşımındaki bu ayrım, yüksek vasıflı iş gücü, turizm, akademik hareketlilik, yatırım ve ticaret gibi AB ekonomik bütünlüğüne katkı sağlayacak göç alanlarının 2015 İletişim Belgesi'nde “Karşılıklı Fayda İlkesine Dayanan Göç ve Hareketlilik” başlığı altında incelenmesi ile de keskin bir şekilde göze çarpmaktadır. Yeni AKP, AB'nin “Avrupa işgücü piyasasında beceri boşluklarını tespit etmek ve AB'de çalışan üçüncü ülke vatandaşlarının

niteliklerinin tanınmasını teşvik etmek için daha iyi araçlar geliştirme” amacına hizmet edecektir (European Commission ve High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2015: 16). Göçün bu alanı güvenli, AB için faydalı ve dolayısıyla istenen, “iyi göç” alanı olarak inşa edilmektedir. Bunun dışında kalan göç biçimleri istenmeyen, üstesinden gelinmeye çalışılan, güvensiz ve “kötü göç” alanında kalmaktadır. Böylece mülteciler ve sığınmacılar; vasıfsız göçmenler, gölge ekonomileri, uyuşturucu kaçakçılığı ve terörizm gibi suçla ilişkili bir gruba dahil edilmektedir (Toğral, 2012: 66). Bu da onları güvenikleştirerek AB tarafından istenmemeleri meşru kılmaktadır.

AB iyi ve kötü göç/göçmeni birbirinden ayırıştırarak inşa ederken, kontrolsüz göçü engellemedeki iş birliklerinin karşılığında komşu ülkelere ödülleri sunmaktadır. Kara ve deniz sınırı komşularıyla imzalanan ve AB’ye ulaşan sığınmacıların transit geçiş yaparak geldikleri ülkelere iadelerini mümkün kılan geri kabul anlaşmaları bu mantıkla yapılmaktadır. Geri kabul anlaşmaları, AB’nin kendi dış sınırlarını koruma yükümlülüğünü üçüncü ülkelere devretmesi ve böylece meseleyi dışsallaştırması bakımından oldukça eleştirilmiştir (Batır, 2017: 601). Buna rağmen, AB’nin düzensiz göçe yönelik politikasında öne çıkan araçlardan biri olarak, AKP’de yerini kaçınılmaz olarak almıştır. Komşular bu anlaşmaları imzalayarak AB’ye düzenli olmayan yollardan giriş yapan vatandaşlarına ek olarak, kendi sınırları üzerinden AB’ye düzenli olmayan yollardan giriş yapan üçüncü ülke vatandaşlarını da kabul etmektedir. Bu açıdan oldukça külfetli olarak tanımlanabilecek geri kabul anlaşmalarını imzalamaya teşvik etmek için AKP, bu ülkelere Schengen sınırları içinde seyahat etmek isteyen vatandaşlarının hareketliliğini kolaylaştırılma sözü vermiştir. 2006 İletişim Belgesi’nde temeli atılan karşılıklılık ilkesi böylece “güvenli göç” alanında komşu ülke vatandaşlarına sağlanacak kolaylıkların önkoşulunu “güvensiz göç” alanında yapılan etkin bir iş birliği olarak belirlemektedir:

Gelişmiş bir AKP, vize işlemlerinin komşu ülkelerden AB’ye (ve tam tersi) meşru yolculuklara karşı daha az engel oluşturulabileceği konusunda çok ciddi bir inceleme yapılmasını gerektirecektir. Elbette bu, yalnızca –bilhassa deniz yoluyla yapılan- insan ticareti ve insan kaçakçılığıyla mücadele, etkin sınır yönetimi, geri kabul anlaşmaları ve yasadışı göçmenlerin etkili geri dönüşü gibi yasadışı göçle ilgili iş birliği gibi konulara yönelik geniş paketler kapsamında ele alınabilir (Commission of the European Communities, 2006b).

Bu iki karşıt göç alanı arasında AKP çerçevesinde kurulan koşulluluk ilişkisi, geri kabul anlaşmalarını bir güvenlik önlemi olarak inşa etmeyi mümkün kılmaktadır. Böylece geri kabul anlaşmaları düzenli/güvenli/istenilen göç alanını kolaylaştıran vize kolaylıklarının yanı sıra düzensiz/güvensiz/istenmeyen göç “tehlikesi” ile mücadelede doğrudan AB ve ortaklarının güvenliğine katkı sağlayan bir AKP politika aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Avrupa Komisyon’un net bir şekilde belirttiği gibi “Ukrayna ve Moldova ile vize kolaylığı

anlaşmaları, vize ücreti indirimi veya başvuru sahiplerinin üçte birinden fazlası için feragatlerle sonuçlanmıştır. Geri kabul anlaşmaları ise düzensiz göçün üstesinden gelinmesine ve, AB ve ortaklarının güvenliğinin tam olarak sağlanmasına yardımcı olmuştur (European Commission, 2010: 5).”

c. “Mülteci krizi” kimin krizi?

2015 İletişim Belgesi’nde bölgede süregelen çatışmalardan kaynaklanarak artan göç akımı ile ilgili şu ifade göze çarpmaktadır:

Son mülteci krizinin gösterdiği gibi, düzensiz göçün ve zorla yerinden edilmenin temel nedenlerine inmek, komşuluk bölgesindeki istikrarın merkezinde yer alıyor (European Commission ve High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2015: 15).

İstikrarsızlıkla birebir ilişkilendirilen “son mülteci krizi” ifadesindeki sözcük seçimi mercek altına alınmaya değerdir. “Göçmen krizi” ve “mülteci krizi” ibareleri, Nisan 2015’te, Avrupa’ya yaklaşık iki bin göçmen taşıyan beş teknenin Akdeniz’de batıp, bin iki yüzden fazla insanın ölümüyle sonuçlanmasından sonra, Avrupalı siyasetçiler, akademisyenler ve medya tarafından yaygın bir şekilde kullanılıp, benimsenmeye başlanmıştır. Bu ifadedeki “mülteci” terimi, ülkesindeki zulümden veya silahlı çatışmadan can güvenliği olmadığı için kaçan bir kişiyi ifade etmektedir.

1951 Tarihli Mültecilerin Statüsü ile İlgili Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 1967 Protokolü ile güncellenmiş haline göre “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi”ler mülteci olarak tanımlanmıştır. Uluslararası hukuka göre, ülkelerinde eziyet, çatışma, saldırı gibi durumlar nedeniyle üçüncü bir ülkeye sığınma talebinde bulunan kişiler sığınmacı, sığınma talebi ülke tarafından kabul edilen kişiler mülteci statüsündedir. Yani sığınmacılar, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak kendilerine resmi otorite tarafından henüz mülteci statüsü tanınmamış kişilerdir. Mülteci statüsünün verilmesinde başvuruların bireysel olarak değerlendirilmesi esas olsa da, grupların toplu olarak ülkelerini terk etmek zorunda bırakıldıkları durumlarda tüm gruba mülteci statüsü tanımak suretiyle grubun her bir üyesinin, aksi kanıtlanmadıkça, mülteci sayılması yoluna gidilmektedir (United Nations High Commissioner for Refugees, 1992).

Bu hukuksal zeminde Komisyon, Suriye’deki iç savaş nedeniyle AB devletlerine doğru kitlesel göç akımıyla gelenleri AKP resmî belgelerinde mülteci terimiyle tanımlamaktadır. Mülteci terimi tercihi, silahlı çatışmadan kaçarak sığınma arayan grubun ihtiyaçlarını kabul etmesi bakımından aslında sınır güvenliğinden ziyade insan odaklıdır. Oxford Üniversitesi Mülteci Çalışmaları Merkezi yöneticisi Alexander Betts’in vurguladığı gibi Suriye’deki iç savaştan kaçanları tanımlamak için tercih edilen mülteci terimi, bu insanlara karşı “bir

yükümlülüğümüz olduğu anlamını taşıyor. Onları topraklarımıza kabul etmemiz ve onlara sığınma başvurusunda bulunma şansı vermemiz gerektiğini ima ediyor" (Ruz, 2015).

Her ne kadar Komisyon ve Yüksek Temsilci mülteci tanımlamasını kullanarak AKP'nin söz konusu göç akımına olan yaklaşımında uluslararası hukuka uygun ve insan haklarına duyarlı bir terminoloji benimsemişse de, beraberinde kullanılan kriz sözcüğü tamlamayı doğrudan sorun, tehlike ve seferberlik gibi güvenlik kavramlarıyla ilişkilendirmektedir. Güvenlikleştirme teorisi, durumların kendiliğinden güvenlik sorunu olmadığını ama aktörlerin söz-edimleriyle sorun olarak inşa edilebileceğini söylemektedir. Buna göre Avrupa'da artan mülteci sayısı tek başına bir kriz teşkil etmez. Jubilot, 2015 senesinde AB'nin 27 üye ülkesinin aldığı toplam 942.400 mülteci başvurusuna karşılık, 1992'de Yugoslavya'nın parçalanması sırasında sadece 12 üye ülkesi bulunan Birlik'in 696.500 mülteci başvurusu almış olduğunun altını çizmektedir. Diğer ifadeyle, AB bundan yirmi beş sene önce bir sene içinde devlet başına çok daha fazla mülteci başvurusu almıştır (2017). 2015 verilerine 2016 verileri eklenince toplam mülteci başvuru sayısının 1992'nin iki katına çıkmış olsa da (Eurostat, 2017) üye devlet sayıları göz önünde bulundurulduğunda iki "kriz" in benzerlik taşıdığı söylenebilir. Öyleyse Göç ve İçişleri Genel Müdürü Matthias Ruete'nin iddia ettiği gibi AB 2015'te "eşi görülmemiş bir mülteci ve göçmen akışıyla birlikte eşi görülmemiş bir krizle" (EU Monitor, 2015) karşı karşıya değildir, ancak Ruete'nin bu ifadesi, AB'nin 1992'deki politikalarından farklı bir politika oluşturmasını meşru kılmaktadır.

Krzyżanowski, Triandafyllidou ve Wodak, son zamanlardaki göç akışının "kriz" olarak tanımlanmasının hem göçmenleri damgaladığını hem de göç söylemlerine gereğinden fazla paniğe sebep olan bir çağrışım eklediğini öne sürmektedir. Bu sebeple göç krizi ifadesi politik bir işlevi taşır ve kullanımı gelişigüzel değil, kasıtlı ve amaçlıdır (2018: 3). Öte yandan, AKP belgelerinde kriz olarak tanımlanan şey göç değil, mültecidir. Bu ifade ile, AB açısından tehlike arz eden ve önlemler alınmasını gerektiren şey göç eyleminin kendisi değil, göç akımı ile gelen ve uluslararası hukuka göre korunma statüsü tanınmış insanlardır. Güvenlikleştirmenin genel sürecinin, elit aktörlerin varoluşsal tehdit söylemini benimseyerek düşük politika konusunu yüksek politika alanına yerleştirmesiyle başlayacağı söylenmektedir (Waever, 1995). Bu söz edimi ile, olağan şartlarda yüksek politikanın konusu olmayan mülteciler bir güvenlik krizinin sebebi olarak AKP resmi söyleminde bir yüksek politika malzemesi olmaktadır. Böylece dinleyici, mültecilere yönelik alınacak baskıcı ve hatta kimilerine göre uluslararası hukuka aykırı önlemlere ikna olmaya hazırlanmaktadır.

Buradaki istisnai önlem, en basit ifadeyle, olağan durumlarda AB devletlerinin sahip olduğu mültecileri koruma "yükümlülüğü"nü yerine getirmek yerine, AKP aracılığıyla mülteci akınını durduracak düzenlemeler yapmak olarak tanımlanabilir. Beklendiği üzere Avrupa Komisyonu Komşuluk Politikası ve

Genişleme Müzakereleri Genel Müdürlüğü'nün 2016-2020 Strateji Planı'nda sınırların sağlamaştırılması ve Avrupa'nın kendi başına çözemediği bu “küresel mücadeleyi” etkin bir şekilde yönetebilmek için üçüncü ülkelerle iş birliğinin artırılmasının yolları aranmıştır (European Commission DG NEAR, 2016: 7). AKP'nin resmi dilinde benimsenen “mülteci krizi” ifadesi, gerçekte AB düzeyinde mültecileri korumaya yönelik siyasi irade eksikliğine işaret etmektedir. Mülteci kavramının kriz çerçevesinde güvenikleştirilmesiyle AB, doğrudan insan haklarını reddetmeksizin krizin gerektirdiği zaruri önlemleri insan hakları ilkeleri ile çelişse dahi almak zorunda kalabileceğini dinleyiciye aktarır. Böylelikle, Avrupa Kalesi'nin güvenliği ve ekonomik korumaya dair kaygıların insan haklarına göre daha önemli ve öncelikli olduğunu ima etmektedir (Jubilut, 2017).

Mültecilerin varoluşsal bir tehdit olarak inşasına ek olarak, mültecileri bir kriz olarak tanımlamak Komisyon ve Yüksek Temsilcilik'in Avrupa merkezli bakış açısını yansıtmaktadır. Öncelikle, mülteci krizi ifadesi ile yaşanmakta olan sorunun odak noktası 2015 yılında Avrupa'ya ulaşan bir milyondan fazla insanken, öznesi AB olarak konumlandırılmaktadır. Bu söylem ile AKP resmi dilinde, bölgede süregelen çatışmalar ve komşu ülkelerinin ev sahipliği yapmakta olduğu mülteci sayısının halihazırda kapasitelerinin çok üstüne çıkması gibi Avrupa'ya gelişlerdeki artışa neden olan sistemik nedenler göz ardı edilmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2016). Oysaki Avrupa'nın mülteci akını nedeniyle içinde bulunduğu koşulları, söz gelimi Orta Doğu ülkelerindeki yerlerinden edilmiş insanlar ve mültecilerinkiyle karşılaştığımızda Avrupa'daki durum, bir kriz olmaktan uzaktır (Alcalde, 2016).

Bu noktada mülteci kavramının güvenikleştirilmesinin 2015 ile başlamadığının, yakın zamanda ciddi bir artış gösteren mülteci sayısından da önce AKP belgelerinde mülteci kavramının güvenikleştirilmiş olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Örneğin 2006 İletişim Belgesi'nde mülteciler bölgesel çatışmalardan doğabilecek güvenlik sorunlarından biri olarak sayılmıştır. AB'ye göre;

[Bölgesel] çatışmalar, gerginliğin tırmanması ya da mülteci akını riskleriyle, ya da enerji kaynaklarını sekteye uğratarak, ya da ticaret ve ulaşım bağlantılarını keserek, ya da insan, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı da dahil olmak üzere terörizmin ve organize suçun yayılmasıyla, Birlik'in kendi güvenliğini tehlikeye atabilir (Commission of the European Communities, 2006b).

Sonuç

AKP, AB'nin güvenlik stratejisinin bir uygulama biçimi olarak ortaya çıkmış ve ikili anlaşmalar ve reformları desteklemek gibi araçlarla komşu bölgeleri dönüştürme amacını güvenlik eksenine oturtmuştur. Bu çalışma, göç kavramının AKP içinde güvenlik kavramına dönüştürülmesini 2003-2015 arasındaki İletişim Belgeleri'ndeki söz-edimlerini inceleyerek değerlendirmiştir. AKP İletişim

Belgeleri incelendiğinde Komisyon'un ve Dış Temsilci'nin AB'nin dışarıdan aldığı ve kontrolü altında olmayan göç akışına yönelik söylemlerinin arka planını tehlike ve tehdit temalarının oluşturduğunu söylemek mümkündür. He ne kadar 2015 yılından bu yana ciddi bir artış gösteren mülteci sayısı ile AKP belgelerinde düzensiz göç ve mültecilere vurgu artmış olsa da, uluslararası göçün aslında 2003'ten bu yana güvenlik konusu olarak ele alındığının altını çizmek gerekir. Kurucu belge olan 2003 İletişim Belgesi'nde yasal ve yasadışı olarak ikili karşıtlık üzerinden ele alınan uluslararası göçün, AKP'nin sonraki resmî belgelerinde de güvenli ve güvensiz göç alanları tekrar tekrar inşa edilerek güvenlik konusu etrafında kavramsallaştırıldığı araştırma sonucunda ortaya koyulmuştur.

2015 yılındaki mülteci sayısındaki çarpıcı artış AKP söyleminde kendine "mülteci krizi" ifadesi ile yer bulmuştur. Kriz sözcüğü ile inşa edilen güvenlik tehlikesi çerçevesinde, göç ve mülteciler suçlulaştırılırken, suçlulara karşı önlem olarak sınırların kapatılması ya da komşu devletlerin daha da fazla mülteci barındırmasına yönelik anlaşmalar AKP'nin gündemine gelmiştir. Halihazırda güvenlik sorunu olarak inşa edilmiş olan yasadışı ve düzensiz göç alanı 2015'te güvenlik krizi olarak öncelik sırasında daha da üst sıraya çıkartılmıştır. Böylece mültecilere uluslararası hukukun tanıdığı hakları kısıtlayacak politikaların uygulanması krizin gerektirdiği acil güvenlik önlemleri ile meşrulaştırılmaktadır. AKP resmî belgeleri, güvenlik sorunu ve kriz olarak inşa ettikleri düzensiz göç/göçmen ve 2015'ten beri mülteci kavramlarına verilen cevapların kaçınılmaz ve haklı olduğunu ima etmektedir. Bu çalışma, bu kavramların kullanımındaki siyasi seçimin altını çizerek AKP'nin uluslararası göç politikalarına eleştirel bir bakış sunmaktadır.

AB'nin komşu ülkelerle olan ilişkilerini bütüncül bir bakış açısıyla düzenleyen ve işbirliği alanlarında belirli araçlar tanımlanmasını hedefleyen AKP, AB'nin uluslararası göç politikalarını belirlemesi ve uygulamasında önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu açıdan, AKP resmî belgelerinde düzensiz göçün güvenleştirildiği bir söylem tercih edilmesi AB'nin düzensiz göçmeni ötekileştirdiği, düzensiz göçü dışsallaştırdığı bir sürece işaret etmektedir. AKP'nin düzensiz göç konusunda komşu devletlerle gerçekleştirmek istediği işbirliği de, yine Avrupa merkezli bir bakış açısının ürünü olarak, komşu ülkelerden AB ülkelerine yönelik düzensiz göçü engellemeye yönelik araçlarla tanımlanmaktadır. Olağanüstü önlemleri meşrulaştırdığı ortaya koyulan güvenlik söylemi ile AKP, düzensiz göç konusunda komşu devletlerle ortak bir politika oluşturmayı kolaylaştırmaktansa AB odaklı bir güvenlik politikasına odaklanmaktadır. AB'nin bu yaklaşımı, söz gelimi Suriye'deki iç savaş sonrasında bölgede artan düzensiz göç akını gibi uluslararası bir çözüm gerektiren vakalarda ortak bir politika geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu haliyle AKP, ortak sorunlara çözüm getirme temel amacını gerçekleştirmediği uluslararası göç konusunda yetersiz kalmaktadır.

Kaynakça

- Alcalde, X. (2016). Why the refugee crisis is not a refugee crisis. *Refugees Welcome*, 29.
- Art, R. (1993). Security. Joel Krieger (Ed.), *The Oxford Companion to Politics of the World* içinde (ss. 820–822). New York, Oxford: Oxford University Press.
- Batir, K. (2017). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme, 585–604.
- Baysal, B., Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 22(22). doi:10.17752/GSD.93321
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *SAREM Journal of Strategic Studies*, 8(14), 69–96.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Kavramsal Dörtlüsü Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 1–47.
- Butler, G. (2016). Legal Response to the European Union's Migration Crisis, 19, 277–310.
<https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmhaff/24/24.pdf#page=13> adresinden erişildi.
- Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, B., Waeber, O. & Wilde, J. de. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers.
- Carter, D. M. (1997). *States of Grace: Senegalese in Italy and the New European Immigration*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Chou, M. H. (2009). The European security agenda and the “external dimension” of EU asylum and migration cooperation. *Perspectives on European Politics and Society*, 10(4), 541–559. doi:10.1080/15705850903314825
- Cianciara, A. K. (2017). Stability, security, democracy: explaining shifts in the narrative of the European Neighbourhood Policy. *Journal of European Integration*, 39(1), 49–62. doi:10.1080/07036337.2016.1256397
- Commission of the European Communities. (2003). Communication from the Commission Wider Europe - Neighbourhood: A New Framework for Relations with out Eastern and Southern Neighbours. *COM (2003)*, 104.
- Commission of the European Communities. (2004). Communication from the Commission: European neighbourhood policy: strategy paper. *COM (2004)*, 373.
- Commission of the European Communities. (2006a). Communication from the Commission on Policy priorities in the fight against illegal immigration of third-country nationals. *COM (2006)*, 402.
- Commission of the European Communities. (2006b). Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Strengthening the European Neighbourhood Policy. *COM (2006)*, 726.
- Council of Europe. (2006). Human rights of irregular migrants, 1509, 1–4.

- De Genova, N. P. (2002). Migrant “Illegality” and Deportability in Everyday Life. *Annual Review of Anthropology*, 31(1), 419–447. doi:10.1146/annurev.anthro.31.040402.085432
- Diez, T. (2005). Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering ‘Normative Power Europe’. *Millennium - Journal of International Studies*, 33(3), 613–636. doi:10.1177/03058298050330031701
- Diez, T., Manners, I. (2007). Reflecting on normative power Europe. F. Berenskoetter ve M. J. Williams (Ed.), *Power in World Politics* içinde. Oxon: Routledge.
- Emiliani, T. (2017). E Pluribus Unum? the Communitarization of Eu Migration, Asylum and Border Management Policies in Times of Crisis. *European Integration Studies*, 11, 19–30. doi:10.5755/j01.eis.0.11.18956
- EU Monitor. (2015). 2015 EMN Conference - The migrant crisis and the challenges facing the Schengen Area in the eyes of experts, European insitutions and border management professionals. *EU Monitor Resmi Websitesi*. https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vjy1m6c1f5jj?ctx=vh1alz09glwi&start_tabo=400&layout=print adresinden erişildi.
- European Commission. (2010). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - Taking Stock of the European Neighbourhood Policy. *COM (2010)*, 207.
- European Commission. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - A dialogue for migration, mobility and security with the southern Mediterranean countries. *COM(2011)*, 292.
- European Commission DG NEAR. (2016). Strategic Plan 2016-2020. *Ares*, 1724480.
- European Commission ve High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2015). Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Review of the European Neighbourhood Policy. *JOIN (2015)*, 50.
- European Council. (2003). *A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy*. Brussels.
- European Parliament. (2009). Situation of Fundamental Rights in the European Union 2004-2008: European Parliament Resolution of 14 January 2009 on the Situation of Fundamental Rights in the European Union 2004-2008, 0019. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0019+0+DOC+XML+Vo//EN> adresinden erişildi.
- Eurostat. (2017). Asylum statistics. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statisticsexplained/> adresinden erişildi.
- Greussing, E., Boomgaarden, H. G. (2017). Shifting the refugee narrative? An automated frame analysis of Europe’s 2015 refugee crisis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(11), 1749–1774. doi:10.1080/1369183X.2017.1282813

- Hadfield, A., Zwitter, A. (2015). Analyzing the EU Refugee Crisis: Humanity, Heritage and Responsibility to Protect. *Politics and Governance*, 3(2), 129. doi:10.17645/pag.v3i2.507
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitisation of Migration. *Journal of Common Market Studies*, 38(5), 751–77.
- Jubilut, L. L. (2017). Refugees are victims of the crisis , not the creators. *World Economic Forum Official Website*. 20 Eylül 2018 tarihinde <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/the-refugee-crisis-or-a-crisis-for-refugees> adresinden erişildi.
- Krzyżanowski, M., Triandafyllidou, A. & Wodak, R. (2018). The Mediatization and the Politicization of the “Refugee Crisis” in Europe. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 16(1–2), 1–14. doi:10.1080/15562948.2017.1353189
- Mandacı, N., Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’ da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 10(39).
- Manners, I. (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. doi:10.1111/1468-5965.00353
- Manners, I. (2006). Normative power Europe reconsidered: beyond the crossroads. *Journal of European Public Policy*, 13(2), 182–199. doi:10.1080/13501760500451600
- Mitzen, J. (2018). Anxious community: EU as (in)security community. *European Security*, 27(3), 393–413. doi:10.1080/09662839.2018.1497985
- Ruz, C. (2015). The battle over the words used to describe migrants. *BBC News Magazine*. 6 Ekim 2018 tarihinde <https://www.bbc.com/news/magazine-34061097> adresinden erişildi.
- Sciortino, G. (2004). Between phantoms and necessary evils. Some critical points in the study of irregular migrations to Western Europe. *IMIS-Beiträge*, 17–43.
- Toğral, B. (2012). Securitization of Migration in Europe: Critical Reflections on Turkish Migration Practices. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 11(2), 65–77. <http://dergipark.gov.tr/alternatives/issue/1686/20850%0Ahttp://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=agh&AN=91248715&site=ehost-live&scope=site> adresinden erişildi.
- Uluslararası Af Örgütü. (2016). Syria’s refugee crisis in numbers. 1 Ekim 2018 tarihinde <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/> adresinden erişildi.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (1992). Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees.
- Waever, O. (1995). Securitisation and Desecuritisation. R. D. Lipschutz (Ed.), *On Security* içinde (ss. 46–86). New York, N.Y.: Columbia University Press.
- Yılmaz Elmas, F. (2016). *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*. Ankara Üniversitesi.

Zaun, N. (2018). States as Gatekeepers in EU Asylum Politics: Explaining the Non-adoption of a Refugee Quota System. *Journal of Common Market Studies*, 56(1), 44–62. doi:10.1111/jcms.12663

AB'nin Güney Komşuları ile İlişkileri: Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Sivil Topluma Etkiler

Hatice Yazgan¹

Öz: Avrupa Birliği'nin (AB) güney komşularına yönelik politikası, kapsamındaki ülkelerin ihtiyaçlarına göre farklılaştırılmış politikalar, teknik ve mali yardım öngören "Avrupa Komşuluk Politikası" kapsamında ele alınmaktadır. "Arap Baharı" gelişmeleri ile 2011 ve sonrasında 2015 yılında revize edilen "Avrupa Komşuluk Politikası" göç ve terörizm kaynaklı nedenlerle giderek daha fazla önem kazanmaya devam etmektedir. AB'nin güney komşularına yönelik politikasının göç ve terörizm gibi "tehditler" nedeniyle "güvenlik" odaklı tartışmalara neden olduğu bir dönemde, AB'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde öncelikli yer tutan ve bölgedeki kimi otoriter yönetimler altında çeşitli kısıtlar yaşayan sivil topluma yönelik yaklaşımı önem kazanmaktadır. Bu çalışmada AB'nin güney komşularına yönelik politikasında göçü güvenlikleştirmesinin, bölgedeki sivil toplum kuruluşları nezdinde etkileri, gerçekleştirilen faaliyetler ve bu faaliyetlerin sonuçları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Komşuluk Politikası, Sivil Toplum Kuruluşları, Güney Komşuları, Göç, Güvenlik.

EU's Relations with the Southern Neighbours: Securitization of Migration and Impact on Civil Society

Abstract: European Union (EU) policy towards the southern neighbours has been formulated as European Neighbourhood Policy which provides technical and financial aid and envisages tailor made policies according to the requirements of the countries. European Neighbourhood Policy has been revised with the so called "Arab Spring" and the aftermath developments respectively in 2011 and 2015 and continues to be on the agenda of the EU with respect to the "threats" namely migration and terrorism. During this period when the policy is subject to debates regarding "security" due to these "threats", EU's approach to the civil society which is a cornerstone of the EU's relations with third countries and suffers from the constraints of some authoritarian regimes in the

¹ Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, hyazgan@karatekin.edu.tr.

region gains importance. This article aims to analyse the impact and results of the EU approach to the southern neighbours and the civil society organizations in these countries regarding the securitization of migration in the region.

Keywords: European Neighbourhood Policy, Civil Society Organizations, Southern Neighbours, Migration, Security.

Giriş

Demokrasinin yayılması, Avrupa Birliği'nin(AB) genişleme politikası yoluyla ortaya koyduğu bir politikadır ve Birlik bu politika kapsamında üçüncü ülkelerde sivil toplumla diyalog konusunu ön plana çıkarmaktadır. AB, üyelik perspektifi vermediği Avrupa Komşuluk politikası ülkeleri ile de benzer yöntem ve araçlar ile ilişki kurmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki ülkelerle ilişkiler de de sivil toplum konusu AB'nin politika ürettiği ve bütçede kaynak ayırdığı bir konudur.

Bu makale, Avrupa Komşuluk Politikası kapsamına giren AB'nin güney komşularında AB politikalarının sivil toplum kuruluşlarına etkileri, kuruluşların AB politikalarına yaklaşımları ve gerçekleştirilen faaliyetler üzerinde durmayı amaçlamaktadır. Bölgedeki AB politikaları, 2011 yılından itibaren sivil toplumun da etkili olduğu "Arap Baharı" olarak adlandırılan gelişmelerden ve daha da önemlisi giderek artan bir biçimde Suriye krizinden kaynaklı göç sorunundan doğrudan etkilenmektedir. Bu nedenle bölgedeki AB politikaları birincil olarak göç krizi bağlamında ele alınacaktır.

Makalede sivil toplum kuruluşları üzerinden konunun incelenme sebebi ise, bu kuruluşların bir yandan bölgedeki otoriter yönetimlerin kısıtlamalarına maruz kalması, öte yandan da bu sınırlamalardan kurtulabilmesinin bir dayanağı olarak ve "dış çıpa" olarak görülebilecek AB'nin bölgedeki politikalarından doğrudan etkilenmeleridir. Göç konusu AB'nin bölgeye yönelik politikalarını doğrudan etkilemekte ve sivil toplum kuruluşlarına olan yaklaşımını da belirlemektedir.

Makalede Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki güney komşuluk bölgesi ülkelerinin seçilmesinin nedeni, AB'nin mevcut durumda karşı karşıya kaldığı ve "tehdit" olarak adlandırılan göç ve terörizm gibi sorunların çok büyük oranda güney komşuluk bölgesinden kaynaklanmasıdır. Mevcut durumda ilişkilerin normal seyrinde yürütülemediği Suriye, Komşuluk politikası kapsamındadır ve Suriye iç savaşı nedeniyle başlayan göç, diğer Komşuluk politikası ülkeleri Lübnan ve Ürdün'e ve AB'ye resmi olarak aday ülke olan Türkiye'ye yayılmıştır.

Makalede Türkiye genişleme politikası kapsamında olduğu için konuya dâhil edilmemiştir. Güney komşuluk bölgesi ülkelerinden, göç konusunun AB politikalarını ağırlıklı olarak şekillendirdiği ve kabul ettiği Suriyeli mülteci sayısı ile krizden en fazla etkilenen ülke olan Lübnan incelenecektir. Karşılaştırmalı olarak

incelenecek bir diğer ülke; Suriye krizinden görece olarak daha az etkilenen, ancak ilişkilerinde göç konusu ön planda olmasına rağmen AB ile ileri düzey ekonomik ilişkiler kuran ve olumlu bir AB algısına sahip sivil toplum kuruluşlarının etkin olduğu Tunus'tur.

Makalede ilk olarak; Avrupa Komşuluk Politikası yapıları, uygulamaları ve politikanın revizyonu konuları ele alınacak, bölgede göç ve terörizm gibi tehditlerin AB politikalarını nasıl şekillendirdiği açıklanacaktır. Ardından bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının gerek bölge kaynaklı özellikleri gerekse AB'nin sivil topluma yönelik politikaları ele alınacaktır. AB politikalarına karşı sivil toplumun farklı tutumlar sergilediği iki örnek olarak Lübnan ve Tunus'un incelenmesinden sonra sonuç bölümünde “göç” konusunun belirlediği AB politikalarının, incelenen güney komşuluk bölgesindeki sivil toplum kuruluşlarına etkisi tartışılacaktır.

Avrupa Komşuluk Politikası: Göç ve Terörizm Üzerinden Güvenlikleştirme

Avrupa Komşuluk Politikası AB'nin en yakın doğu² ve güney komşuları³ ile ilişkilerini yönetmek üzere 2003 yılından itibaren oluşturmaya başladığı bir politikadır. Avrupa Komşuluk Politikası, AB üyeleri ile komşuları arasında istikrar ve güvenliğin güçlendirilmesini hedeflemektedir ve demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü değerlerine dayanmaktadır (European Commission, 2016a). Politikanın oluşturulma nedenlerinin başında, çevresindeki istikrarsızlık kaynaklarının AB'nin güvenliğini tehdit etmesi gelmektedir. Birlik bu nedenle, bölgedeki ülkelerin demokratik gelişimine ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunarak, komşu bölgelerdeki tehditler ile mücadele etmek istemektedir (Yazgan, 2015: 110).

Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında oldukça ayrıntılı kurumsal yapılar oluşturulmuştur. Politika kapsamındaki ülkeler ile ikili ilişkiler, ilgili ülkenin ihtiyaçlarına göre belirlenen ve yerine getirmesi gereken öncelikleri kapsayan Eylem Planları (*Action Plans*) ile kurulmuştur. İkili işbirliği yanında, Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında Bölgesel İşbirliği Programları ve Sınır Ötesi İşbirliği gibi farklı programlarla finanse edilen bir yapı öngörülmüştür. Bu ülkeler, Avrupa Komşuluk Politikası fonu olan Avrupa Komşuluk Aracı (*European Neighbourhood Instrument*) ile ilgili ülkeye özgü belirli öncelik alanlarında fonlanmakta ve *Taiex*, *Twinning*, *Erasmus+* gibi AB programlarına katılabilmektedir. Avrupa Komşuluk Politikasının özelliklerinden biri, komşuluk bölgesi ülkelerindeki reform ve demokratik değişiklikleri gerçekleştirmek için sivil toplum aktörlerinin rollerini güçlendirmek ve bu amaçla kapasitelerini

² AB'nin Komşuluk Politikası kapsamına giren doğu komşuları Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'dır.

³ Avrupa Komşuluk Politikası kapsamına giren 16 ülkeden 10'u AB'nin güney komşularını oluşturmaktadır. Bu ülkeler Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Libya, Fas, Filistin, Suriye, Tunus'tur. Kimi zaman İngilizce literatürde söz konusu ülkelerle ilgili olarak AB'nin güney komşuluk bölgesi ülkelerinden daha fazla sayıda ülkeyi kapsayan Orta Doğu ve Kuzey Afrika (*Middle East and North Africa*) bölgesi kavramının kullanıldığı görülmektedir.

arttırmaktır. Bu nedenle, politika kapsamında sivil topluma yönelik (Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı gibi) farklı programlar da bulunmaktadır (European Commission, 2016a).

Avrupa Komşuluk Politikası 2011 yılında “Arap Baharı” gelişmeleri ve 2015 yılında da Ukrayna ve Suriye krizleri nedeniyle revize edilmiştir. 2011 yılında yayınladığı “Değişen Komşulara Yeni Bir Cevap: Gözden Geçirilmiş Avrupa Komşuluk Politikası” başlıklı belgede belirtildiği üzere, AB; komşuluk bölgesindeki ülkelerin demokrasi inşalarını ve ekonomik kalkınmalarını desteklemeyi ve doğu ve güney komşuları ile oluşturulan yapıların güçlendirilerek, ticaret, enerji, ulaştırma ve göç konularında bölgesel girişimlerin hayata geçirilmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede bölge ülkelerine AB desteğinin koşullu olacağı, bir başka deyişle ülkelerin, demokrasi konsolidasyonu ve hukukun üstünlüğüne yönelik gelişmelerine bağlı olarak AB desteği alacakları belirtilmiştir (European Commission, 2011: 2-3).

“Daha fazla için daha fazla” (*More for more*) olarak tarif edilen bu ilişkiden, son revizyon ile her ülkenin spesifik ihtiyaçlarına göre oluşturulan (*tailored partnership*) politikaya geçilmiştir. Ekonomik ve sosyal kalkınma yanında, güvenli ve yasal hareketlilik, düzensiz göçle mücadele, enerji güvenliği ve iklim değişikliği konuları Avrupa Komşuluk Politikasının temel önceliklerini oluşturmaktadır. Mevcut durumda istikrar (*stabilisation*) ve farklılaştırma (*differentiation*) kavramları ile tanımlanan Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında Ortaklık Öncelikleri (*Partnership Priorities*) ile ülkelere özgü işbirliği imkânı sağlanmakta ve bu işbirliği güncellenen Ortaklık Gündemleri (*Association Agendas*) ile yürütülmektedir. Her ülkenin kendine özgü ihtiyaçlarını belirlemek üzere başta sivil toplum örgütleri olmak üzere diğer paydaşlar ile karşılıklı danışma görüşmeleri AB tarafından gerçekleştirilmektedir (Lappalainen, 2016: 5-6). Gözden geçirilmiş haliyle Avrupa Komşuluk Politikası, 2016 yılında yayınlanan Avrupa Küresel Stratejisinde belirtilen AB’nin doğusu ve güneyinde yer alan ülkeler ile ilgili hedeflerin gerçekleşmesi için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (European Commission, 2017: 3-4).

AB’nin güney komşuluk bölgesi, Birliğin 1970’lerden itibaren oluşturduğu kurumsal politikalarda ve sonrasında Soğuk Savaşın bitiminden itibaren artan bir şekilde istikrarsızlık kaynakları olan terör ve göç konuları ve ekonomik güvenlik bakımından tedbir alınması gereken bölgeleri oluşturmaktadır (Romeo, 1998: 21-24). Keza Avrupa Komşuluk Politikasının oluşturulma sebepleri arasında da Suriye, İran, Irak gibi ülkelerle komşu olma ve bu çerçevede bölge kaynaklı yoğun göçün önlenmesi konusu önemli yer tutmaktadır (Pace, 2009: 42). Bu durumda AB tarafından güney komşuluk bölgesinin, kurumsal politikaların oluşturulmaya başlamasından itibaren güvenlik ve istikrar öncelenerek değerlendirildiği vurgulanmalıdır.

Mevcut durumda da AB’nin bölgede temel amacı, bölgede istikrar ve güvenliğin sağlanması, yasadışı göçün önlenmesi ve terörle mücadeledir. Bölge

ülkeleri ile AB arasında oluşturulan eylem planlarında sınır yönetimi konusu ele alınan temel önceliklerden biridir (Dandashly, 2015: 38). Bu bağlamda, literatürde AB'nin Avrupa Komşuluk Politikası amaç ve politikalarından bağımsız olarak göç ve sığınma konularını güvenikleştirdiğine dair bir oйдаşma olduğunu belirtmek gerekir (Leonard, 2011, Hollis, 2012, Roman, 2018b).

Avrupa Komşuluk Politikasının temel amacı olan Komşuluk bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanması konusu, 2015 yılında revize edilen politikanın iki yıl sonra gözden geçirildiği raporda da tekrarlanmıştır. Söz konusu belgede; terörizm ve düzensiz göç, AB ile doğu ve güney komşularının halen işbirliği sağlaması gereken zorluklar olarak ortaya konmuştur. Raporda aynı zamanda, AB ve komşularının istikrarının sağlanması için, özellikle “ekonomik kalkınma, istihdam edilebilirlik, genç istihdamı ve AB'nin demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve etkin ve hesap verebilir kamu yönetimleri ve sivil toplumun katılımı ile iyi yönetişimin geliştirilmesi yönündeki taahhüdünün gerçekleştirilmesi” konularına odaklanılacağı belirtilmiştir (European Commission, 2017: 3).

Literatürde güvenlik ve istikrarın sağlanması ile demokrasinin yayılması arasındaki ilişkiye dair farklı görüşler bulunmaktadır. AB'nin 2011 gelişmelerinden sonra bölgede demokrasiyi yarma yerine güvenlik ve istikrarı öncelemesi nedeniyle, politikalarının aslında eskisinden farklılık göstermediği yönünde görüşler ağır basmaktadır (Dandashly, 2018: 76).

Pace'e göre, AB'nin bölgeye yönelik politikalarında bölgeden kaynaklı sorunlar bir yana (otoriter rejimler, ekonomik sorunlar vb), AB politikalarında bazı çelişkiler bulunmaktadır. Bu görüşe göre, AB bu ülkelerde demokrasinin yerleştirilmesini esas hedef olarak almamakta, demokrasiyi bu ülkelerde istikrar ve ekonomik refahı gerçekleştirmek için araç olarak görmektedir. Bölgedeki Arap rejimleri AB ile işbirliği yaparak ekonomik çıkar elde etmek istemektedir. AB tarafından ekonomik kalkınmanın demokratikleşmeyi getireceği yönündeki mantık, bölgedeki toplumsal aktörler tarafından sorunlu bulunmaktadır. Neticede AB'nin bölgede demokrasiyi yaymak ile ekonomik ve siyasi güvenliği sağlamak arasında “belirgin bir gerilim” yaşadığı ortaya çıkmaktadır (Pace, 2009: 39-44). Aşağıda incelenen örneklerde, makalenin temel inceleme konusunu oluşturan sivil toplum kuruluşları bakımından AB'nin karşı karşıya kaldığı bu gerilimin belirgin sonuçlar yarattığı görülmektedir.

Güney Komşuluk Bölgesi Ülkelerinde Sivil Toplum Kuruluşları

Güney komşuluk bölgesinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, bölgenin siyasal, sosyal ve kültürel yapısı nedeniyle çeşitli kısıtlar yaşamaktadır. En önemli sorunlardan biri bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının mevcut rejimlerle paralel halde, devlet yapılarının dışında değil, onların etkisi ile “mevcut güç eşitsizlikleri” içinde şekillenmeleridir. Bu noktada devletin güçlü ya da zayıf olması sivil toplum kuruluşları bakımından çeşitli kısıtlar yaratmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar ve devletler, iktidara yakın ve bilinen sivil toplum kuruluşları ile ilişki kurmakta, bölgedeki otoriter hükümetler de yabancı ülkelerle ilişki kurmak için bu sivil toplum kuruluşlarının bağlantılarından faydalanabilmektedir (Olçay, İcduygu, 2012: 161-162 ve 178). Bölgedeki otoriter yönetim yapılarının sivil toplum kuruluşlarını kısıtlaması yanında, bu kuruluşların yapısal bazı özelliklerinin etki kapasitelerini olumsuz etkilediği belirtilmelidir. Bu kuruluşlara üye sayısının sınırlılığı ve toplumda bazı dezavantajlı grupların söz konusu kuruluşlarca temsil oranının düşüklüğü gibi faktörler bu bağlamda belirtilebilir. Örneğin Mısır, sivil toplum kuruluşlarına üyeliğin sınırlı olduğu ülkelerden biridir. Kadınlar, kırsal nüfus ve yoksullar sivil toplum kuruluşlarından dışlanmıştır, yaşlı, erkek ve yüksek sosyoekonomik statüsü olanlar bu kuruluşların üyesidir (Olçay, İcduygu, 2012: 170).

Sivil toplumla diyalog güney komşuluk politikası ülkeleri ile AB arasındaki ilişkilerde üzerinde durulan önemli bir politika uygulama alanıdır (European Commission, 2016a). Komşuluk politikası kapsamında bölge devletleri ile önceliklerin belirlenmesinde, insan haklarının desteklenmesi ve sosyal koruma sağlanması ve AB'nin Komşuluk Politikası aracılığıyla hayata geçirmeyi amaçladığı yapısal programların bölgedeki sivil toplum aktörlerinin desteğini alması gerektiği konusu, güney komşuluk bölgesinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları tarafından da dile getirilen bir husustur (Annd, Solidar, 2016: 2).

AB bölgede sivil toplum kuruluşlarına yönelik pek çok program oluşturmuştur. 2014 yılında kabul edilen Avrupa Komşuluk Politikası'nın mali aracı Yeni Avrupa Komşuluk Politikası Aracı (*New European Neighbourhood Policy Instrument*) 2014-2020 yılları için Komşuluk Politikası bölgesine, önemli bir bölümü sivil toplum örgütlerine tahsis edilecek şekilde 15.4 milyar Euro mali yardım ayırmıştır (European Commission, 2015: 2).

2014 yılında oluşturulan ve her yıl düzenlenen Brüksel Sivil Toplum Forumu AB ve güney komşuluk bölgesinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının AB ile diyalogunu sağlayan öncelikli girişimlerden biridir. Forumun 2016 yılındaki faaliyeti, göç ve hareketlilik yanında sivil topluma ilişkin konulara da ayrılmıştır. Bu bağlamda AB'nin kültürlerarası diyalogu geliştirmek üzere bünyesinde 42 ülkeden 5000 sivil toplum kuruluşunu barındıran Anna Lindh Vakfından da söz etmek gerekir (European Commission, 2017: 10).

Euromed Göç Programı (*Euromed Migration IV*) ise, Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde ele alınan çok kapsamlı ve çok ortaklı bir projedir. AB üyesi ülkeler ve güney komşuluk politikası ülkeleri arasında göç, hareketlilik ve uluslararası koruma konularında işbirliği ve diyalogu geliştirmek ve dış politika ve kalkınma politikalarının bir uzantısı olarak bölgede iyi göç yönetimini sağlamak üzere oluşturulmuştur. Bu Program, düzensiz göçe sebep olan faktörlerin azaltılması, sınır yönetimi, ortak sığınma politikası ve yasal göç için bir çerçeve oluşturulması şeklinde dört temel alanda faaliyet göstermekte ve temel resmi AB belgelerine (Avrupa Göç Gündemi, Göç ve Hareketlilik Küresel Yaklaşımı, Göç ve

Kalkınma Belgesi) dayanmaktadır.⁴ AB'nin komşuluk bölgesinde sivil toplum ile diyaloga verdiği önem nedeniyle oldukça ayrıntılı kurumsal yapılar oluşturduğu görülmektedir.

Ancak mevcut kurumsal düzenlemelere rağmen, yukarıda belirtilen kısıtlar yanında, AB politikalarındaki bazı sorunların da bu yapının bölgede beklenen etkide bulunamamasına sebep olduğu söylenebilir. Bu çerçevede AB'nin tutarlı olmayan politikalar izlediği yönünde bazı eleştiriler vardır. Pace, bölgede Mısır üzerinden verdiği örnekte Almanya, İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinin bölgedeki sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerinde daha çekincesiz bir tutum alırken, Fransa ve İspanya gibi AB ülkelerinin terörizm gibi tehditler nedeniyle sivil toplumla kontrollü ilişkiler kurulması gerektiğini savunduklarını belirtmektedir. Bunun sonucunda da otoriter devletlerin işbirliği ile Birlik politikalarının bu ikinci grup ülkelerin isteği yönünde geliştiği ve üye devletlerin Birlik politikasının önüne geçtiği tespitini yapmaktadır (Pace, 2009: 44). Bu durum AB'nin destek sağlarken sivil toplum kuruluşlarına seçici yaklaştığını göstermektedir.⁵

Göç konusu AB'nin güney komşuluk bölgesinde sivil toplumla daha fazla bağlantı kurmasına neden olan bir konu haline gelmiştir. İlk olarak 2005 yılında oluşturulan AB'nin "Küresel Göç Yaklaşımı" sivil toplum ile AB arasında bağ kurulmasını öngörmektedir. Bundan sonra özellikle "Arap Baharı" olarak adlandırılan gelişmelerle birlikte bölge ülkelerinde meydana gelen olaylar, AB'nin bölgedeki sivil toplum kuruluşlarını güçlendirmek ve birlikte çalışmak istediği koşulları oluşturmuştur (Bogdan, 2011: 2-3). Yine de, gerek AB politikalarındaki sorunlar gerekse de otoriter yönetimlerin etkileri ve bölgenin sosyal ve siyasi yapısı nedeniyle, söz konusu koşulların, sivil toplum kuruluşları bakımından doğrudan olumlu bir etki doğurduğunu söylemek yanlış olacaktır.

Lübnan ve Tunus'ta AB politikaları ve Sivil Toplum Kuruluşları

Lübnan

Güney komşuluk Bölgesi ülkeleri arasında Lübnan ve Ürdün, ev sahipliği yaptıkları Suriyeli mülteci sayısı ve oranı ile dikkat çekmektedir. Bu çerçevede AB tarafından bu ülkelere yönelik yardımlar ve oluşturulan yapılar ön plana çıkmaktadır (Bkz: European Commission, 2016b).

Nüfusu 6 milyon olan Lübnan'da, 2010 yılında toplam nüfusun yaklaşık yüzde 19'u göçmen⁶ kökenli iken, 2017 yılında bu oran, büyük ölçüde Suriye kökenli mülteci sayısının artışı ile yaklaşık yüzde 32'ye çıkmıştır (Chaaban vd, 2018: 4). Lübnan, ülkedeki Suriyeli mülteciler yanında Filistinli mültecilere ev

⁴ Proje ile ilgili bilgi için bkz: Euromed Migration, 2015.

⁵ Bu yönde bir görüş için bkz: Olcay, Icduygu, 2012: 170.

⁶ Makalede aralarındaki anlam farkları gözardı edilmeksizin, göçmen ve mülteci kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır.

sahipliği yapmaktadır ve ülke dışına da yoğun göç veren bir ülkedir (Goulordava, 2018: 3-5).

Lübnan ve Ürdün ile AB arasında Ortaklık Öncelikleri 2016 yılı Kasım ayında belirlenmiştir. Söz konusu Ortaklık Önceliklerine Suriyeli mülteciler için kullanılması planlanan Sözleşmeler (*Compact*) eklenmiş ve bu Sözleşmeler kapsamında kullanılacak yardım programları oluşturulmuştur (Council of the EU, 2016). Söz konusu sözleşmeler güney komşuluk bölgesinde salt bu iki ülkeye özgüdür.

Lübnan ile imzalanan sözleşme, AB ve Lübnan'ın işbirliğini sağlamış, ülkenin istikrarsızlığa sürüklenmesini önleyerek her iki tarafın ortak çıkarlarını gerçekleştirmiştir. Ancak sözleşmeye ilişkin bazı eleştirel görüşler de mevcuttur. Anlaşma ile sağlanan işbirliğinin, mültecilerin Lübnan'da daha fazla olanağa kavuşmasını sağlayarak Avrupa'ya gelmelerinin önüne geçmesini sağlamak amacıyla yapıldığı yönünde görüşler de bulunmaktadır (Seeberg, 2017: 4-5).

AB ile Lübnan arasında dört yıllığına oluşturulan ortaklık öncelikleri; “güvenlik ve terörle mücadele”, “yönetişim ve hukukun üstünlüğü”, “büyüme ve iş olanaklarının artırılması” ve “göç ve hareketlilik” konularını kapsamaktadır. Sözleşme kapsamında ise, 2016-2017 yılları için asgari 400 milyon Euro'luk bir tahsisat ve bu iki yıl için 80 milyon Euro'luk ikili yardım öngörülmüştür. Söz konusu yardımların, Suriye krizinin etkilerini Lübnan açısından gidermeyi amaçlayan faaliyetler için kullanılması öngörülmektedir. Bu bağlamda Lübnan'daki mültecilerin sosyo-ekonomik durumları yanında mültecilerin ikametlerine yönelik ilişkin düzenlemeleri de kapsamaktadır (Council of the EU, 2016).

2015 yılından beri Suriye krizine yönelik olarak uygulanan bir başka program, AB Bölgesel Güven Fonu (*EU Regional Trust Fund*), AB üye devletlerinin katkıları yanında, çeşitli AB mali araçlarını tek bir çatı altında birleştiren bir program olarak düşünülmüştür. Söz konusu yardım programı kapsamında eğitim, sağlık, suya erişim gibi konularda Suriyeli mültecilere yardım yapılması öngörülmektedir. 1.5 milyar Euro'luk fonun 521 milyon Euro'luk kısmı Lübnan'a tahsis edilmiştir (European Commission, 2016b).

AB ile Lübnan arasında Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında yeşil ekonomi, demokratikleşme ve eğitime ilişkin araştırma projeleri yer alsa da, son dönemde giderek artan bir şekilde göç ve hareketlilik ile ilgili mali ve teknik destek içeren işbirliği imkânları ve projeler yoğunlaşmıştır. Yukarıda açıklanan Euromed Göç 4 (*Euromed Migration IV*) programı da bu işbirliği olanaklarından biridir (Goulordava, 2018: 6).

Göç yanında terörizm konusu da Lübnan Eylem Planında açık bir biçimde diğer alanlara göre ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Seeberg, bunu AB'nin ülkede demokrasiyi yayma hedefinden çok kendi güvenliğine odaklanması olarak yorumlamaktadır. Seeberg'e göre, Eylem Planında demokratikleşmeye ilişkin

belirsiz ve bağlayıcı olmayan bir dil kullanmakta ve bir bakıma AB'nin demokrasi yayma amacını değil, realist yönünü ve pragmatik gündemini ortaya koymaktadır (Seeberg, 2009: 91-95).

Lübnan dışında, güney komşuluk bölgesinde AB politikalarının büyük ölçüde göç sorunu ile şekillendiği bir başka ülke Ürdün'dür. Ürdün nüfusunun yaklaşık yüzde 20'si (1.4 milyon) Suriyelidir. AB Ürdün'e bu konuda siyasi ve ekonomik destek sözü vermiş ve 2016-2020 Ortaklık öncelikleri kapsamında başta göç konusu olmak üzere ekonomik işbirliği ve güvenlik konularında bazı taahhütlerde bulunmuştur. Awad'a göre, Suriyeli mülteciler nedeniyle AB ile Ürdün arasında ilişkilerin yoğunlaşması, bu sorun öncesinde de ekonomik kaynaklı sorunlar yaşayan Ürdün için yeni fırsatlar sağlayabilir. AB ve Ürdün arasında imzalanan Sözleşme (*EU-Jordan Compact*) kapsamında, Suriyeli mültecilerin Ürdün'ün 18 ekonomik bölgesinde istihdama kazandırılması öngörülmüştür. Ancak, işçilerin çalışma koşulları, sendikalaşma, toplu sözleşme gibi hakları üzerinde hükümet baskıları, sivil toplum üzerindeki kontrollerin artması gibi olumsuz koşullar, AB'nin Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında istikrar ve güvenliğini öncelemeden, başka bir deyişle güvenlik konusu ön plana çıkarmasından ötürü daha da kötüye gitmiştir (Awad, 2016: 9-10).

AB'nin Lübnan ve Ürdün'e yönelik göç konusunda uyguladığı politika ve programlar bu yönde iken, bölgede en fazla göçmen barındıran Lübnan sivil toplumunun AB'ye bakışı önem kazanmaktadır. Bu konuda Lübnan'da gerçekleştirilen iki alan araştırmasında, birbiri ile benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Ülkedeki sivil toplum kuruluşlarınca AB'nin göç konusunu güvenleştirdiği ve demokrasiyi yayma hedefinden çok bölgede güvenlik ve istikrarı sağlayarak Avrupa'ya göçü önleme yönünde bir politika izlediği algısı ve sivil toplum kuruluşlarına aktarılan fonlarda bürokratik ve teknik sorunlar yaşandığı yönündeki araştırma sonuçları aşağıda incelenmiştir.⁷ Lübnan'da sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları ve uluslararası kuruluşların göç konusunu nasıl ele aldıkları ile ilgili olarak gerçekleştirilen alan araştırmasında "göç" konusuna bakışta önemli bir farklılık ortaya konmuştur. Buna göre, Lübnan hükümeti ve bazı uluslararası kuruluşlar göç konusuna güvenlik sorunu olarak bakmakta, bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşları ise konuyu insani güvenlik ihtiyaçları, göçmenlerin temel insan hakları ve marjinalize edilmeleri bağlamında değerlendirmektedir (Chaaban vd, 2018: 8).

Burada bir diğer önemli nokta, suç ve terör ilintili konuların göç konusu ile birlikte ele alınmasıdır. Ayrıca göçmenlerle ilgili bazı temel konuların devletlerin egemenliğinde olması gerektiğinden, Lübnan devleti tarafından ele alınması gerektiği yönünde tespitler de vardır (Chaaban vd, 2018: 8-9, 21). Bu durumda tıpkı AB'nin yaptığı gibi Lübnan resmi makamları da göç konusunu güvenleştirmekte, her ikisinden farklı olarak bu alanda çalışan sivil toplum

⁷ Alan araştırmalarının içerik ve yöntemi için bkz: Chaaban vd, 2018 ve Goulordava, 2018.

kuruluşları ve bazı uluslararası kuruluşlar (UNHCR gibi) göçmenlerin temel insan hakları gibi, konuyu güvenlik gündeminden uzaklaştıran farklı bir yaklaşım sergilemektedir.

Yine aynı alan araştırmasında, göçmen konusuyla ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının söylemlerinden tespit edilen bir diğer husus, AB fonlarının göçmenlere destek olma amacından çok, göçmenlerin Avrupa'ya geçmesini önlemek olduğu yönünde bu kuruluşlarda mevcut olan algıdır (Chaaban vd, 2018: 12-15,20.)

Aynı araştırmada, AB'nin bölgede sivil toplum kuruluşlarına yönelik olarak programladığı finansman ve bürokratik konularda elde edilen sonuçlar ise şu şekilde özetlenebilir: AB ülkede göç konularında etkili bir aktör görünümü sergilememekte, fonlarda devamlılık sağlanamamakta, yabancı danışmanlara öncelik tanınmakta ancak bu danışmanlar bölgeyi iyi tanımamakta ve yerel danışmanlara daha az ödeme yapılmakta ve projelerde bitirme için zaman baskısı yaratılmaktadır. Bunun yanında AB projelerinin düzensiz bir şekilde dağılması, fonların eğitim sektöründe azalması ve göç sorunu nedeniyle bu alanlara (özellikle Filistinli mülteciler yerine Suriyeli mültecilere) kaydırılması, fonların AB orijinli sivil toplum kuruluşlarına verilmesi, bölgeyi iyi bilen yerel kuruluşlara verilmemesi sorun olarak belirtilmektedir. Bunun dışında AB fonlarının bazı teknik özellikleri, kısa süreli projeler, azalan mali kaynaklar, zaman baskısı vs. ve bu nedenlerle projelerden beklenen faydanın tam anlamıyla sağlanamaması gibi noktalar belirtilmektedir (Chaaban vd, 2018: 12-15, 20).

Lübnan'da AB etkisini değerlendirme amacıyla yapılan bir diğer alan araştırmasında da benzer sonuçlar ortaya konmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarında, sivil toplum kuruluşları tarafından Akdeniz'in giderek artan göç nedeniyle bir "sınır" haline geldiğini belirtilmiş, Akdeniz'de meydana gelen ölümler konusunda Birliğin göçmen ve mülteciler için güvenli bir geçiş sağlama konusundaki başarısızlığı nedeniyle uğranılan hayal kırıklığı ve Birliğin bu noktada sorumluluğunun olduğu düşüncesi ifade edilmiştir (Goulordava, 2018: 7).

Bunun dışında AB etkisi konusunda, Birliğin Güney Akdeniz ülkelerine yardım sağladığı, ancak söz konusu yardımın yerel ihtiyaçlara göre oluşturulmadığı, bölge insanların Avrupa'da istihdam olanağı aramaması için yapıldığı izlenimi ve konunun güvenlikleştirilmesi algısı belirtilmiştir. AB politikalarının Lübnan kamuoyu nezdindeki durumu hakkında gerçekleştirilen alan araştırmasında ortaya konan bir başka dikkate değer nokta, AB politikaları hakkında genelde bilgi sahibi olunmadığı ve AB'nin bu nedenle kamuoyu tarafından tanınmadığı konusudur (Goulordava, 2018: 8).

Aynı araştırmaya göre, AB'nin ülkedeki yolsuzluk ve diğer sorunlar (seçim ihlalleri gibi) hakkında açıklama yapmadığı ve demokrasinin gelişmesini destekleme konusunda görünür olmadığı belirtilmektedir. AB merkezî yönetimle çalıştığından, fonların sivil yerel aktörlere ulaşmadığı ve bu bağlamda Birliğin

ülkede demokrasinin gelişmesine katkıda bulunamayacağı belirtilmektedir (Goulordava, 2018: 12-13).

Sonuç olarak Lübnan'ın AB ile ilişkisinin, büyük ölçüde Suriye krizi kaynaklı göç sorunu ile şekillendiği görülmektedir. AB'nin göç konusunu güvenleştirmesi de bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının AB'ye eleştirel yaklaşmasına neden olmaktadır.

Tunus

Tunus, AB'nin en yoğun ilişkilere sahip olduğu güney komşularından biridir. Tunus esas itibariyle başta Avrupa ülkeleri olmak üzere komşu ülkelere göç veren bir ülkedir ve bölgeden Avrupa'ya yasadışı geçişler için transit ülke konumundadır. Bu nedenle, 2011 yılından sonra Tunus, AB'nin dış sınırlarının korunması bakımından önem verdiği ülkelerin başında gelmiştir ve Tunus ile İtalya ve Fransa arasında geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır. Gerek göç yönetimi gerekse yasadışı göçle mücadele etmek için AB ve Tunus göç konusunda işbirliği yapmıştır. Hareketlilik Ortaklığı (*Mobility Partnership*) gibi yapılar yoluyla da oluşturulmaya çalışılan bu işbirliği, Avrupa'ya göç eden Tunusluların haklarının yeterince korunup korunmadığı yönünde zaman zaman sivil toplum kuruluşları tarafından eleştirilmiştir (De Bel-Air, 2016: 1-4). Tunus'ta bulunan Suriyeli göçmenler, ülkede bulunan yabancılar içinde 2014 yılı itibariyle yüzde 2'lik bir oranı oluşturmaktadır. Tunus, bölge ülkeleri içinde en fazla Cezayir ve Libya'dan göç almaktadır (De Bel-Air, 2016: 5).

Göç konusunun AB ile ilişkilerde önemli yer tuttuğu açık olsa da, Tunus'un AB ile kurduğu komşuluk ilişkisinde yukarıda incelenen Lübnan örneğinin aksine, ekonomik ilişkilerin de ön planda olduğu görülmektedir. 1995 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşmasından sonra Tunus, AB ile ekonomik ve ticari bağlarını daha da güçlendirerek 2012 yılında İmtiyazlı Ortaklık (*Privileged Partnership*) statüsü kazanmıştır. Avrupa Komşuluk Politikasının 2011 yılı gelişmelerinin ertesinde revize edilmesinden sonra Tunus'a yapılan AB yardımları daha da arttırılarak, ülkenin demokratik ve ekonomik geçiş sürecine destek verilmiştir. Avrupa Komşuluk Aracı kapsamında AB, Tunus'a sosyal ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesi, demokrasinin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla mali yardım vermiştir. Tunus'ta sivil topluma yönelik olarak aktarılan tamamlayıcı fonlar vardır. Tunus, göç konusunda Güven Fonundan ve Erasmus+, Taïex, Sigma gibi eğitim ve teknik destek sağlayan AB programlarından da faydalanmaktadır (European Commission, 2016c).

Ayrıca Tunus, AB'nin demokratik ilerleme açısından en olumlu bulunduğu ve sivil toplumun geliştiği ülkelerden biridir (European Commission, 2015: 2-6). Tunus'ta AB delegasyonunun farklı fonlarla desteklediği 70'ten fazla proje bulunmaktadır. Kadın hakları konusunda çalışan kuruluşlardan ifade özgürlüğü alanındaki sivil toplum kuruluşuna kadar farklı alanlarda çalışan kuruluşlar bu fonlardan yararlanmaktadır. Bu kuruluşların kapasite artırımı amacıyla kurulan

“Sivil Topluma Destek Programı” tamamlanmıştır. Ayrıca Tunus’ta bulunan 1600’den fazla sivil toplum kuruluşunu bir araya getiren bir çevrimiçi platform da AB tarafından desteklenmiştir (European Commission, 2016c). Tunus ile AB arasındaki Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Alanına ilişkin müzakerelerde sivil toplum kuruluşlarına da düzenli olarak danışılmaktadır (European Commission, 2017: 13-14).

Tunus örneğinde sivil toplum kuruluşlarının AB ile ilişkilerde görünür olmasının Arap Baharı gelişmeleriyle de ilgisi vardır. Bu süreçte sivil toplum önemli ölçüde yer almıştır ve Arap Baharının başladığı ülke olan Tunus sivil toplumunda AB algısı, büyük oranda mali ve kurumsal desteklerin etkisiyle genel olarak olumlu yönde değişmiştir (Krüger, Ratka, 2014: 9-25).

Tunus’ta sivil toplum kuruluşları ile gerçekleştirilen bazı alan araştırması sonuçları, yukarıda incelenen Lübnan örneğinden belirgin farklar içermektedir. Bir araştırmada, sivil toplum kuruluşları temsilcileri tarafından “Akdeniz”, Tunus ve Avrupa arasında bir ortak alan olarak betimlenmiş, bu alanın diğer bölge ülkelerini kapsamadığı belirtilmiştir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları temsilcileri, Tunus’un güçlü bir Avrupa perspektifinin ve Avrupa ile özel bir bağının olduğunu, Tunusluların kendilerini diğer bölge ülkelerinden farklı olarak Avrupa’ya daha yakın hissettiklerini vurgulamışlardır. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, “göç” konusunu Tunus’ta birincil sorun olarak görmediklerini, konunun siyasi tartışmalarda yer bulmadığını belirtmiş ancak göç bağlamında endişe verici buldukları noktanın Tunuslu gençlerin ekonomik nedenlerle Avrupa’ya gitmek zorunda kalmaları olduğunu belirtmişlerdir (Roman, Pastore, 2018: 7-25).

Sivil toplum kuruluşları temsilcileri, göç yerine ülkedeki sosyo-ekonomik durum, genç işsizliği, yoksulluk, kalkınma, terör gibi güvenlik sorunlarını öncelikle ele alınması gereken konular olarak belirtmişlerdir. AB ile geri kabul anlaşması, vize kolaylığı vb. konularında sivil toplum bilgi sahibi değildir ve konu salt uzmanlarca tartışılmaktadır. Göç konusunda sivil toplum kuruluşları temsilcileri AB’yi demokratik anlamda bir model olarak gördüklerini belirtmekle beraber ve AB ile “göç yönetimi” konusunda dengeli ilişkiler içinde işbirliği yapılması gerektiğini savunmaktadır. Burada sivil toplum, AB’nin Tunus örneğinde de güvenikleştirdiği göç yönetim sistemine karşı çıkmaktadır (Roman, Pastore, 2018: 7-25).

Literatürde, 2011 yılı gelişmelerinden sonra, AB’nin bölgede demokrasiyi yayma yerine güvenlik ve istikrarı önlemesi nedeniyle politikalarının aslında eskisinden farklılık göstermediği yönünde görüşlere rağmen Dandashly, bu durumun ülkelere göre değiştiğini belirtmektedir. Tunus ve Mısır’ı karşılaştırdığı makalesinde Dandashly, AB’nin Tunus’ta Arap baharı sonrası sivil toplum kuruluşları ile daha fazla bağlantı kurduğunu ve fon aktardığını, bu durumun Tunus’ta elitlerin söylem ve yaklaşımlarının AB açısından tehdit teşkil etmemesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Mısır’da ise yine iç koşullar

nedeniyle terör konusunda AB'nin tehdit algısının yüksek olması nedeniyle AB'nin ilişkilerinin daha zayıf olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda Tunus'ta istikrar ve güvenlik bağı ile demokratikleşme birbirini tamamlamış, Mısır örneğinde ise istikrar ve güvenlik konusu AB için demokratikleşmenin önüne geçmiştir (Dandashly 2018: 76).

Sonuç olarak Tunus, Lübnan örneğinin aksine, AB ile başta ekonomik ilişkiler olmak üzere farklı alanlarda işbirliği sağlama olanağı yakalamıştır. Tunus'taki sivil toplum kuruluşlarının da AB'nin göçü güvenlikleştirdiği yönünde bir algıları olsa da genel anlamda AB'ye bakış daha olumludur.

Sonuç ve Değerlendirme

AB'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde sivil toplumla ilişkilerin önemli bir yeri vardır. Avrupa Komşuluk Politikası ülkeleri ile olan ilişkilerde AB, Eylem Planları, Ortaklık Anlaşmaları, Ortaklık Öncelikleri, Yol Haritaları ve özel destek fonları gibi pek çok kurumsal yapı yoluyla, bu ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerini düzenlemek için faaliyetlerde bulunmuştur.

Güney komşuluk bölgesi AB için “tehdit” kaynağı olarak görülen göç ve terörizme kaynaklık eden bir bölgedir ve bölgedeki AB politikalarının göçü güvenlikleştiren bir yapıya dönüştüğü yönündeki görüşler ağır basmaktadır. Bu durum, çalışmada referans gösterilen alan araştırmalarında incelendiği üzere, AB'nin bölgede otoriter yönetimler altında faaliyet gösteren ve çeşitli kısıtlara uğrayan sivil toplum kuruluşları tarafından eleştirilmesine neden olmaktadır. Bir başka deyişle, AB'nin demokrasiyi yayma politikaları, göç gibi güvenlikleştirilen alanlar nedeniyle eleştiriye uğramaktadır. Ancak yine de makalede incelenen iki farklı ülkede AB politikalarının farklı etkiler yarattığı görülmektedir. Lübnan'da AB'nin göç konusunu güvenlikleştirdiği ve bu ülkedeki uygulamaları yoğun bir şekilde mültecilere odakladığı, yerel sorunlara duyarlılık göstermediği ve mültecilerin Lübnan'da kalarak Avrupa'ya geçmelerinin önlenmesi amacıyla politika geliştirdiği yönünde eleştirildiği görülmektedir. Benzer bir durum Lübnan'a ortak özellikler gösteren Ürdün için de geçerlidir. Tunus ise, özellikle Avrupa'ya çok göç veren, Suriye krizinden görece olarak daha az etkilenen ancak özellikle Libya'dan göç almış, yasadışı göçlerde transit ülke konumuna gelmiş bir ülkedir. Lübnan'dan farklı olarak Tunus örneğinde, makalede sonuçları incelenen alan araştırmasının gösterdiği gibi, göç konusunun AB tarafından güvenlikleştirildiği sivil toplum kuruluşlarınca dile getirilse de, AB ile ilişkilerde ağırlığın özellikle ekonomik işbirliği alanında olduğu görülmektedir. Tunus, AB ile yerel sivil toplum kuruluşlarının yoğun ilişkiler kurduğu ve Birlik ile aktif bir ekonomik bütünleşmenin olduğu bir ülkedir. Tunus'ta göç konusu AB tarafından yine güvenlik odaklı çözümlerle ele alınsa da ekonomik ilişkiler çok daha ön plana çıkmış ve AB'nin sivil topluma desteği, söz konusu sivil toplum kuruluşları bakımından gözle görülebilir sonuçlar üretebilmiştir. Ancak AB, Lübnan ve Ürdün ile güvenliğini doğrudan ilgilendiren göç konusu üzerinden ilişki kurduğundan, Birliğin bu ülkelerde etkili bir fark yaratmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, ülkelerin iç siyasi koşulları ve Birlik ile ilişkileri bazı farklar yaratsa da AB'nin güney komşuluk bölgesi ülkeleri bakımından göçü güvenleştirmesi, Birliğin bu ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerini etkilemektedir. AB'nin bu ülkelerin sorunlarını değil, kendi sorunlarını çözmek üzere, göçü engellemek amacıyla ve göç konusunu güvenleştirecek bu ülkelerle bağlantı kurduğu yönünde sivil toplum kuruluşlarında oluşan algı, AB'nin bu kuruluşlarla ilişkilerinde olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Bu ülkelerde, sivil toplum kuruluşlarının bölgedeki otoriter devletlerin sınırlamalarına maruz kalmaları yanında, AB'den bekledikleri desteği görememeleri hareket alanlarını daha da sınırlandırabilecektir. AB'nin güvenlik odaklı yaklaşımı, AB ile en fazla bağ kurmaya ihtiyaç duyacak sivil toplum kuruluşlarını olumsuz etkileyebileceğinden, AB'nin bu ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları tarafından “dış çıpa” olarak görülmesini zorlaştırabilecektir.

Bu noktadan çıkarılabilecek bir başka sonuç, güney komşuluk ülkelerinin AB desteğinden beklentileri ile AB'nin bu ülkelerden beklentileri arasındaki farklılıklardır. Göç ile ilgili pek çok sorunla karşı karşıya kalsalar da bölge ülkeleri için sosyo-ekonomik kalkınma öncelikli hedeftir. AB, kendi beklentileri ile söz konusu ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarının öncelik ve beklentilerini dikkate alarak faaliyetler oluşturabilir. Sivil toplum kuruluşları yoluyla daha görünür hale gelebilir ve diğer ülkelerde de ortak sorun olarak ortaya koyulan bürokratik ve teknik aksaklıkların giderilmesi için tedbirler alabilir.

Nitekim AB'nin güney komşuluk bölgesi ülkelerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına yönelik politikalarındaki bazı sorunlar, sadece bu bölgeye özgü olmayıp, “Doğu Ortaklığı” olarak adlandırılan Doğu komşularına yönelik politikalarda da benzer noktalar görülmektedir. AB'nin Doğu Ortaklığı kapsamındaki Güney Kafkasya ülkelerinde (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan) sivil toplumla kurduğu ilişkilerin incelendiği makalede, AB'nin sivil toplumla ilişkilerinde diğer uluslararası aktörlere göre olumlu yanlarının olduğu belirtilmesine rağmen (teknik ve mali destek sağlaması, gerek AB üyesi ülkeler, gerekse bölgesel aktörlerle işbirliği zemini hazırlaması vb) söz konusu AB desteğinin tutarlı olmayan ve sınırlı şekilde tanımlandığı görülmektedir. Bunda, Azerbaycan'da yasalarla sivil toplum kuruluşlarının dış donörlerden yardım almasının sıkı kurallara tabi tutulmasının da etkisi vardır ve bu durum kuruluşların AB mali desteklerinden faydalanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca AB desteğinin bilinen, büyük sivil toplum kuruluşlarına gitmesi ve başvuru sürecinin uzun ve bürokratik olması, küçük ve kırsal kesimdeki sivil toplum kuruluşlarının AB'den destek almasını zorlaştırmaktadır (Aliyev, 2016: 42-60). AB politikalarından kaynaklanan bürokratik sorunlar ve demokrasiyi yayma konusunda AB'nin bazı temel sorunları, doğu ve güney komşuları bakımından ortak olsa da göç konusu, özellikle güney komşuları bakımından AB için öncelikli olduğundan, güvenleleştirilmiş bir alan olarak AB'nin güney komşuluk bölgesindeki sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerini daha olumsuz etkilemektedir.

Avrupa'daki sivil toplum kuruluşları ile gerçekleştirilen bir başka araştırmanın sonuçlarına göre; Avrupalı sivil toplum kuruluşları, AB'nin bölgede uygulanan göç politikalarını güvenlikleştirilmiş, Avrupa merkezli ve koşulluluk temelli olarak değerlendirmektedir. AB'nin göç sorununu dışsallaştırdığı, kalkınma-göç bağı konusunda ise, Birliğin ilgili devletlerin ihtiyaçlarını göz önüne almadığı ve kalkınmanın göçü önlemek için kullanıldığı yönündeki görüşler de araştırmanın sonuçları arasındadır (Roman, 2018a). Bu araştırma, yukarıda incelenen Lübnan ve Tunus'ta bulunan sivil toplum kuruluşları ile Avrupa'daki kuruluşların konuya benzer açıdan baktıklarını göstermesi ve AB politikalarında eleştirilen noktalarda ilerleme sağlanması için birlikte hareket edebilme olasılığı yaratabilmesi açısından önemlidir.

Kaynakça

- Aliyev, H. (2016). Assessing the European Union's Assistance to Civil Society in Its Eastern Neighbourhood: Lessons from the South Caucasus, *Journal of Contemporary European Studies*, 24:1, 42-60.
- Annd (Arab NGO Network For Development), Solidar (2016). Red Lines for the European Neighbourhood Policy Implementation. 1 Eylül 2018 tarihinde http://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/000/465/original/ANNDEDIT_ENP_red_lines_final.pdf?1469695669 adresinden erişildi.
- Awad, A.M. (2016). The New ENP Framework: An Imbalanced Partnership. EU As a Neighbour: views from civil society, KEHYS, (The Finnish NGDO Platform to the European Union).
- Bogdan, N. B. (2011). The Role of Civil Society in EU Migration Policy: Perspectives on the European Union's Engagement in its Neighbourhood, Migration Policy Institute.
- Chaaban, J., Chalak, A., Ismail, T. and Khedr, S. (2018). Analysing Migration Policy Frames of Lebanese Civil Society Organizations, MEDRESET Working papers, No:19. Istituto Affari Internazionali (IAI) Rome.
- Council of the EU (2016). EU and Lebanon adopt partnership priorities and compact, Press Release, 665/16.
- Dandashly, A. (2015). The EU Response to Regime Change in the Wake of the Arab Revolt: Differential Implementation, *Journal of European Integration*, 37:1, 37-56.
- Dandashly, A. (2018). EU democracy promotion and the dominance of the security-stability nexus. *Mediterranean Politics*, 23:1, 62-8.
- De Bel-Air, F. (2016). Migration Profile: Tunisia, Policy Brief, Migration Policy Center, Robert Schuman Center For Advanced Studies, European University Institute, 2016/08, 1-20.
- Euromed Migration, (2015). EUROMED Migration IV, Info Sheet. International Center for Migration Policy Development.
- European Commission (2011). A New Response to a Changing Neighbourhood, A Review of European Neighbourhood Policy, Joint Communication by the High Representative of the Union For Foreign Affairs and Security Policy.

- European Commission (2015). Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2014, Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels.
- European Commission. (2016a). European Neighbourhood Policy, 16 Eylül 2018 tarihinde https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/overview_en adresinden erişildi.
- European Commission, (2016b). Lebanon, Jordan, European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. 1 Eylül 2018 tarihinde https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/lebanon_en. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/jordan_en adreslerinden erişildi.
- European Commission, (2016c). Tunisia, 15 Eylül 2018 tarihinde https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/tunisia_en adresinden erişildi.
- European Commission. (2017). Report on the Implementation of the European Neighbourhood Policy Review, Joint Report to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee, and the Committee of Regions. Brussels.
- ö 36 Goulordava, K. (2018). Lebanon-EU Relations and the Way Forward: Qualitative Research Findings with Key Stakeholders in Lebanon, MEDRESET Working Papers, No:12. Istituto Affari Internazionali (IAI) Rome.
- Hollis, R. (2012). No friend of democratization: Europe's role in the genesis of the Arab Spring, *International Affairs*, 88(1), 81-94.
- Krüger, L.T., Ratka, E. (2014). A New Response to a Changing Neighbourhood? The Perception of European Policies in Tunisia After the Arab Spring, *L'Europeen formation*, no: 371.
- Lappalainen, R. (2016). Introduction, EU as a neighbour: Views from civil society, KEHYS, (The Finnish NGDO Platform to the European Union).
- Leonard, S. (2011). EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitisation through practices, *European Security*, Volume 19, 231-254.
- Olçay, O.A., İcduygu, A. (2012). Mapping Civil Society in the Middle East: The Cases of Egypt, Lebanon and Turkey, *British Journal of Middle Eastern Studies*, 39:2, 157-179.
- Pace, M. (2009). Paradoxes and contradictions in EU democracy promotion in the Mediterranean: the limits of EU normative power, *Democratization*, 16:1, 39-58.
- Roman, E. (2018a). Reversing the Perspective: How European Stakeholders React to Migration Policy Frames of Southern Mediterranean Counterparts, MEDRESET Working Papers, No: 18. Istituto Affari Internazionali (IAI) Rome.

- Roman, E. (2018b). Beyond Unilateral Securitization: What Civil Society Actors Want From Migration, Asylum and Mobility Policies in the Mediterranean, MEDRESET Policy Papers, No: 6. Istituto Affari Internazionali (IAI) Rome.
- Roman, E., Pastore F. (2018). Analysing Migration Policy Frames of Tunisian Civil Society Organizations: How do they evaluate EU Migration policies?, MEDRESET Working Papers, No: 14. Istituto Affari Internazionali (IAI) Rome.
- Romeo, I. (1998). The European Union and North Africa: Keeping the Mediterranean 'safe' for Europe, *Mediterranean Politics*, 3:2, 21-38.
- Seeberg, P. (2009). The EU as a realist actor in normative clothes: EU democracy promotion in Lebanon and the European Neighbourhood Policy, *Democratization*, 16:1, 81-99.
- Seeberg, P. (2017). The Syrian refugees in Lebanon and the EU-Lebanon Partnership Compact, -New Strategies, Old Agendas, Centre for Mellemostudier, Syddansk University, News Analysis.
- Yazgan, H. (2015). Rubicon'u Geçmek? Onuncu Yılında Avrupa Komşuluk Politikası, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt:11, Sayı:42, 103-131.

Avrupalılaşmasının Aşil Tendonu: G Politikaları ve Yunanistan rneği

Gizem Alioğlu akmak¹

z: Yunanistan 1990'lara kadar güç veren bir ülke olması nedeniyle g politikası oluşturmaktan çok uzaktı. 1981'de Avrupa Topluluğu yesi olan Yunanistan'da bu tarihten sonra ekonomik gelişme yaşanmış, komünist rejimlerin çöküşüyle birlikte hızla g alan bir ülke haline gelmiştir. Yunanistan, özellikle 1990'lı yıllarda Arnavutluk'tan gelen g dalgası ile birlikte g politikasında kapsamlı bir düzenlemeye gitmek zorunda kalmıştır. 2015-2016 tarihleri arasında Suriye'de yaşanan iç savaşın bir yansıması olarak yeni bir g dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Göçmenlerin Avrupa yolunda ilk durağı haline gelen ülkede, 2016 yılında G Politikaları Bakanlığı kurulmuştur. Yunanistan coğrafi konumu nedeniyle g hareketlerinden en çok etkilenen ülkelerin başına yerleşmiştir. Bu çalışmanın amacı Yunanistan'ın g meselesini insan hakları / değer odaklı mı yoksa maliyet /yk eksenli mi değerlendirdiğini analiz etmektir. Resmi syemlerde AB'ye yapılan vurgular analiz edilerek, Yunanistan'ın g meselesinde AB'ye verdiği referanslarda Avrupa değerleri ve normlarını mı yoksa yk paylaşımını mı vurguladığı zmlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Avrupa Birliği, G Politikası, Avrupalılaşma

The Achilles' Heel of Europeanization: Migration Policies and Greece

Abstract: Greece was a country of emigration up until 1990s. That is why it has not established an immigration policy until the 1990s. In 1981, Greece became a member of the European Community, which led to economic growth. Since then, however, the state has faced with migration flows. The migration flows also increased mainly due to the collapse of communist regimes, primarily from neighboring Albania. Between 2015-2016, it faced a new wave of migration as a result of the civil war in Syria and became the "first stop" of the immigrants on the way to Europe. Due to its geographical location, it became one of the most vulnerable European countries to the migration movements. As such, Greece had to go through a comprehensive regulation of immigration policy since 1990s

¹ Dr. ğr. yesi, Yeditepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü, galioglu@yeditepe.edu.tr

onwards. Within this background, the purpose of this study is to analyze whether Greece evaluates the issue of migration in the context of "human rights / value-oriented," or in the "cost/burden" framework. The study will scrutinize the impact of Europe and Europeanization in the official statements of the Ministry of Migration Policies.

Keyword: Greece, European Union, Migration Policy, Europeanization

Giriş

Dünyadaki göçmen nüfusun mevcut seviyesinin, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 3'ünü temsil eden, 215 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir (Lazaridis, 2015, s. 1). Göç eyleminin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Göç eylemi aynı zamanda, farklı coğrafyaların bireylere sunduğu farklı fırsat ya da koşullarla ilişkilidir (Görgün M. , 2018, s. 1154). Son yıllarda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan iç savaş ve şiddetten kaçan yüzbinlerce insan göç çalışmalarının yeniden canlanmasına ve bu alana duyulan akademik ve toplumsal ilginin artmasına neden olmuştur. Her ne kadar "Göç krizi" olarak nitelendirilen bu son dalga, Avrupa'da birçok kişi tarafından yeni ve eşi görülmemiş bir olay olarak algılansa da, aslında uzun süredir süregelen bir hareketlilik sürecinin parçasıdır. Özellikle 1990'larla beraber, ekonomik küreselleşmenin etkisiyle hızlanan göç hareketi, devletler için yeni bir mücadele alanına dönüşmüş olup, bir güvenlik meselesi haline getirilme eğilimindedir. Göç hadisesi bir alçak politika meselesi olmaktan ziyade, doğrudan güvenlikle ilişkilendirilen bir yüksek politika meselesi haline dönüşmüştür. 2004 yılında FRONTEX'in (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi) kurulması göç ve iltica konularının aşırı siyasallaşması ve güvenlik tehdidi olarak sunulmasının bir yansımasıdır (Ambrosini, 2018, s. 2).

Bu çalışmanın odaklandığı Yunanistan, 2015'ten 2016'ya kadar, Orta Doğu ve Güney Asya'dan kendi ülkelerinde savaştan ve yoksunluktan kaçan veya AB'de daha iyi, daha güvenli bir yaşam arayışında olan insanların akımı ile karşılaşmıştır. Suriye'de ortaya çıkan yıkıcı iç savaşın bir yansıması olarak, 2016 yılında, binlerce insan güvenlik arayışı sebebiyle Avrupa'ya ulaşmaya çalışmıştır. Avrupa'yı büyük bir krizin eşiğine getiren bu göç hadisesini en yoğun şekilde yaşayan Avrupa Birliği üyesi, göçmenlerin ilk durağı olan Yunanistan olmuştur. Milliband'ın belirttiği gibi "Avrupa mülteci sorunu ifadesinde bir ironi vardır, öyle ki, Afrika'da, Orta Doğu'da ve Güney Asya'daysanız bilirsiniz ki mülteci krizi bu sorunlara komşu olan ülkelere en güçlü şekilde hissedilir" (Milliband, 2018). Yunanistan hem kontrolü güç deniz sınırlarına sahip olması hem de göç veren ülkelere coğrafî yakınlığı nedeniyle göç krizinden etkilenmiş, özellikle Balkan rotasının kapatılmasıyla binlerce göçmen ve mülteci Yunanistan'da kalmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Yunanistan Göç Politikaları Bakanlığı'nın resmi açıklamalarına odaklanarak, Yunanistan'ın göç meselesini insan hakları / değer odaklı mı yoksa maliyet /yük bağlamında mı değerlendirdiğini analiz etmektir. Ayrıca, resmi söylemlerde Avrupa Birliği'ne yapılan vurgular analiz edilerek, Yunanistan'ın göç meselesinde AB'ye verdiği referanslarda Avrupa değerleri ve

normlarını mı yoksa yük paylaşımını mı vurguladığı çözümlenecektir. Bu çalışmada Yunanistan'ın seçilmesinin sebebi, düzensiz göç krizinden ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak en çok etkilenen üye ülkelerden biri olmasıdır.

Avrupa Birliği ve Göç

Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülen en ağır göç kriziyle karşı karşıyadır. Orta Doğu ve Afrika'dan, şiddetten ve yoksulluktan etkilenen insanlar, daha güvenli ve daha iyi bir hayat beklentisiyle Avrupa'ya sığınmaktadır. Bu insanlar, şüphesiz vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanamadıkları için göç yolunu bir kurtuluş umudu olarak görmektedir (Görgün M. , 2018, s. 88). Avrupa'da bu benzeri görülmemiş göç baskısı, genel olarak Ortak Avrupa İltica Sisteminin (CEAS) ve özellikle de Dublin kurallarının, daha büyük bir dayanışmayı ve üye devletler arasında daha adil bir sorumluluk paylaşımını sağlamak için reform yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır² (European Parliament , 2017). Demir ve Soyipek'e göre, Avrupalılaştırmak isteyen göçmenler üç ana rota kullanmaktadır. Birincisi, başta Libya olmak üzere Tunus ve Mısır'dan kalkan ve İtalya ile Yunanistan'ı hedefleyen güzergâhtır. İkinci büyük geçiş hattı Fas ve Cezayir'den kalkan teknelerin İspanya veya Fransa ile sonlandırdıkları hattır. Üçüncü rota ise Türkiye'den Yunanistan'a geçerek, Arnavutluk, Sırbistan ve Macaristan üzerinden Avrupa içlerine ulaşılmasıdır (Demir & Soyipek, 2015, s. 6) Balkan ülkelerinin tek taraflı olarak sınırı kapatmaları, Balkan rotasının kapanmasına ve sığınmacıların Yunanistan'da yoğunlaşmasına neden olmuştur. AB Acil Destek Aracı kapsamında, Avrupa Komisyonu Yunanistan'a destek vermek için şimdiye kadar 605,3 milyon avro ayırmıştır (Avrupa Komisyonu, 2018). 2016 yılında yüksek sığınmacı sayısına sahip ülkeler başta Almanya (745 150) olmak üzere, İtalya (112 190), Fransa (69 265), Avusturya (39 495) ve Yunanistan (36 765) olmuştur. 2016 yılında AB'deki sığınmacıların çoğunluğu Suriye'den (327 800) olmak üzere, Afganistan'dan (180 960), Irak'tan (125 670), Pakistan'dan (46 275) ve Nijerya'dan (43 560) geldiği görülmektedir. (European Parliament , 2017).

Son göç dalgası beraberinde siyasi bir krize de neden olmuştur. Avrupa'da göçmen karşıtı söylemlerin, partilerin ve liderlerin güçlenmesi üye ülkelerde siyasi değişimlere sebep olmuş ve Avrupa'nın geleceğini tehdit eder hale gelmiştir. Aşırı sağdan gelen tepkilere ve mültecilere saldıran popüler görüşe karşı aşırı duyarlı olan Avrupalı liderler, insanların kıtaya ulaşmasını engelleme arzularını saklama gereği duymamaktadırlar (Witte, 2018). Almanya Şansölyesi Merkel'in "açık kapı politikası" sadece aşırı sağ görüşlü siyasiler tarafından değil, iktidar ortağı sosyal demokratlar tarafından da eleştirilmiştir. 2016 yılında,

²Dublin rejimi ilk olarak 15 Haziran 1990'da Dublin'de İrlanda'da imzalanan Dublin Sözleşmesi tarafından kurulmuştur. 2003'te Dublin Sözleşmesi, Dublin II Yönetmeliği ile değiştirilmiştir. 2013 yılında Dublin II Yönetmeliği yerine Dublin III Yönetmeliği kabul edildi. Dublin III Tüzüğü 1 Ocak 2014'ten beri yürürlüktedir. Dublin sistemi, dayanışmayı ve adil sorumluluk paylaşımını sağlamak için asla tasarlanmamıştı; En başından beri ana amacı, bir sığınma başvurusunun tek bir Üye Devlete işlenmesi için sorumluluk tayin etmektir.

Ekonomi Bakanı ve koalisyon ortađı Sosyal Demokrat Parti'nin (SPD) genel bařkanı Sigmar Gabriel, Almanya'nın bir milyon insanı kabul etmesinin dűřunulemez olduđunu sűyleyerek, Merkel'in "biz bunu bařarıyoruz" yaklařımını sert bir biçimde eleřtirmiřtir (Deutsche Welle Tűrke, 2016). Almanya'nın gűe karřı açık kapı politikası Birlik içinde de tepkiyle karřılanmıř ve Avrupa Birliđi içinde fikir ayrılıklarına neden olmuřtur. Bu bulguyu destekler nitelikte, 2018 yılında, AB Komisyonu Bařkanı Jean-Claude Juncker yaptığı açıklamada, "Üye űlkeler arasındaki dayanıřmada çatlaklar oluřuyor. Bu tam da gű krizine tutarlı bir çözüm bulmaya çalıřırken gerçekleřiyor. AB'nin kırılganlıđı artıyor" demiřtir (Haberturk, 2018). Visegrad űlkeleri olarak anılan Polonya, Macaristan, ek Cumhuriyeti ve Slovakya gűmen ama uezellikle de "Műslűman gűmen" istememekte ve Romanya'da son zamanlarda bu gruba destek çıkmaktadır. Macar lider Viktor Orban her fırsatta "İslam Avrupa medeniyetinin parçası olamaz" demektedir (Karaca, 2018). AB karřıtı siyasi hareketlerin yükseliřte ve hatta iktidarda olmasıyla "liberal ve liberal olmayan demokrasiler" řeklinde ikiye bűlűnen AB'nin gűmen kriziyle műcadele konusunda anlařabildiđi tek somut nokta ise AB sınır polisi FRONTEX'in elindeki imkanların kuvvetlendirilmesidir (Karaca, 2018). Gű dalgasını sınırlandırmaya alıřan Avrupa Birliđi, AB-Tűrkiye Mart 2016 Mutabakatı ile Ege Denizi'ndeki kontrolsűz gűmen akıřını durdurmayı hedeflemektedir. Mutabakatın bir amacı da műltecilerin Avrupa'ya girmeleri için yasal yollar sunmaktır. Avrupa Komisyonu raporuna gűre, mutabakat sayesinde Tűrkiye'den gelen műlteci ve gűmen sayısı űnemli ۆlűde azalmıřtır. Ekim 2015 Tűrkiye'den gűnde 10.000 gűmen Yunanistan'a ulařırken bu sayı Mart 2016'dan itibaren gűnde 74 kiřinin altına dűřműřtűr³ (Avrupa Komisyonu , 2017).

Avrupalılařma ve Gűűn Avrupalılařması

Avrupalılařma popűler bir çalıřma alanı olmasına rađmen henűz űzerinde uzlařılmıř, ortak bir tanım ortada yoktur. 1980'lerden ۆnce "Avrupalılařma" terimini kullanan çok az sayıda çalıřma sűz konusudur. Ancak 1990'ların sonundan itibaren yaygın olarak kullanılan bir terime dűnűřműřtűr. Avrupa Bűtűnleřme teorileri alanında çalıřan siyaset bilimciler, 1990'larda Avrupalılařma konusuyla ilgilenemeye bařladılar. Entegrasyon teorileri, Avrupa bűtűnleřmesinin devleti (hűkűmetlerarasıcılık) gűlendirip gűlendirmediđi ve "ok dűzeyli yűnetiřim" dinamiklerini tetikleyip tetiklemediđi konularına odaklanmıřtır.

³ Mutabakata gűre; 20 Mart 2016 tarihi itibarıyla Tűrkiye'den Yunan adalarına geçen tűm yeni dűzensiz gűmenler Tűrkiye'ye iade edilecektir. Korunmaya muhtaç gruplara yűnelik BM Kriterleri dikkate alınmak suretiyle, Yunan adalarından Tűrkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için Tűrkiye'den bir diđer Suriyeli AB'ye yerleřtirilecektir. Tűrkiye, Tűrkiye'den AB'ye yasadıřı gűe yűnelik yeni deniz ve kara gűzergahlarını ۆnlemek için gerekli her tűrlű tedbiri alacaktır ve bu amaç dođrultusunda AB'nin yanı sıra komřu devletlerle de iřbirliđi yapacaktır. Tűm beklentilerin karřılanması kaydıyla, en geç Haziran 2016 sonuna kadar Tűrk vatandařlarına yűnelik vize gerekliliklerinin kaldırılması amacıyla, Vize Serbestisi Yol Haritasının katılan tűm üye devletler bakımından yerine getirilmesine hız verilecektir. AB, Tűrkiye ile yakın iřbirliđi içerisinde, Tűrkiye için Sıđınmacı Mali İmkânı kapsamında bařlangıç olarak tahsis edilen 3 milyar avronun ۆdenmesini hızlandıracak ve Mart ayı sonundan ۆnce, Tűrkiye'nin sađlayacađı hızlı bildirimler ile tespit edilecek geçici koruma altındaki kiřilere yűnelik daha çok sayıda projenin finansmanını sađlayacaktır.

Avrupalılaşma kavramı, ‘Avrupa’ya uyum sürecinde yerli kurumların rolü gibi daha belirli sorulara da odaklanmaktadır (Radaelli, 2000). Radelli ve Featherstone (2003) da Avrupalılaşmayı bir süreç olarak tanımlamaktadırlar. Avrupalılaşma kavramı, Avrupa bölgesel entegrasyonu ve bütünleşme kavramlarıyla benzer özellikler taşısa da eşanlımlı değildir. Avrupalılaşma tarih, kültür, politika, toplum ve ekonomi gibi konuları içermektedir ve çeşitli aktörleri, kurumları, fikirleri, çıkarları etkileyen, yapısal bir değişim sürecidir (Featherstone & Radaelli, 2003, s. 3). Radelli ve Featherstone ‘‘Avrupalılaşma Siyaseti’’ adlı kitaplarında, ‘‘Avrupalılaşmayı’’ en basit ifadeyle Avrupa Birliği politikalarına verilen tepki olarak tanımlarlar. Onlara göre, Avrupa Birliği’nin kıtadaki ağırlığı arttıķça, ‘Avrupalılaşmanın’ kapsamı önemli ölçüde genişlemekte, ye devletler ve aday ülkeler arasında yayılmaktadır (Featherstone & Radaelli, 2003, s. 6).

Aynı Şekilde Olsen (2002) ‘‘Avrupalılaşmanın birçok yüzü’’ başlıklı makalesinde ‘‘Avrupalılaşma ile neyin değiştiği’’ üzerine odaklanarak ‘‘Avrupalılaşma’’ terimini anlamak için bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sürecin ‘‘ne, nasıl ve neden’’ olduğunu geniş kapsamlı bir biçimde analiz etmiştir. Olsen’e göre de Avrupalılaşma değişime neden olan bir süreçtir (Olsen, 2002). Frank Schimmelfennig ve Ulrich Sedelmeier de Avrupalılaşmayı ‘‘devletlerin AB kurallarını benimstedikleri bir süreç’’ olarak tanımlamaktadırlar. Bu kurallar hem resmi hem de gayri resmi olabilir ve devlet, devlet-altı kuruluşlarının idari ve adli süreçleri ya da yeterlikleri gibi çeşitli konuları kapsar (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005, s. 7). Börzel, Avrupalılaşmayı, iç politika alanlarının giderek Avrupa politikalarına tabi tutulduğu bir süreç olarak tanımlar. Börzel, iktidar Brüksel’e transfer edildikten sonra ne olduğuna dikkat çekmektedir. Börzel’e göre, Avrupalılaşma ‘‘iki yönlü bir süreçtir’’. Hem ‘‘aşağıdan yukarıya’’ hem de ‘‘yukarıdan aşağıya’’ boyutlara sahiptir. Transfer etmek, yüklemek olarak adlandırdığı aşağıdan yukarıya boyut, AB yönetişim sisteminin inşası ile ilgilidir, oysa yukarıdan aşağı boyut (indirmek) kendi iç etkisiyle ilgilidir. ye devletlerin, düzenleme maliyetlerini en aza indirmek için politika modellerini AB seviyesine transfer etmek isteyebileceklerini savunmaktadır (Börzel, 1999, s. 574).

Ladrech de Avrupalılaşmanın bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Avrupalılaşmanın ‘‘AB politik ve ekonomik dinamiklerinin ulusal siyasetin ve politikanın örgütsel mantığının bir parçası haline geldiği ölçüde siyasetin yönünü ve Őeklini yeniden yönlendiren bir ek süreç’’ olduğunu öne sürerek Avrupalılaşmanın bu bağlamda bir başlangıç noktası olduğunu ifade eder (Ladrech, 1994, s. 69).

Radaelli, ‘‘Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change’’ adlı makalesinde, Avrupalılaşmanın tanımlanması zor bir kavram olduğundan bahseder çünkü Radaelli’ye göre, ‘‘bir Őeye Avrupa tarafından dokunulduysa o Şey oktan Avrupalı olmuştur’’. Eğer Avrupalılaşma ‘‘kültürel değişim, yeni kimlik oluşumu, politika değişikliği, idari yenilik ve hatta modernleşmeyi’’ açıklamak için kullanılıyorsa, ‘‘her Şey’’ haline dönüşür ve belirli

bir ölçüde anlamını yitirir. Radaelli ayrıca, Avrupalılaşma kavramının (a) inşayı, (b) yayılmayı, (c) resmi ve gayri resmi kuralların, prosedürlerin, siyasi paradigmaların, üslupların, “bir şeyler yapma yollarının” ve ilk olarak AB kararları oluşturulurken tanımlanmış, daha sonra içtihat haline gelmiş iç söylemlerin, kimliklerin, ortak inanç ve normların, siyasi yapıların ve kamu politikalarının kurumsallaşmasını ifade ettiğini öne sürer (Radaelli, 2000).

Simon Bulmer, Avrupalılaşmanın “dışsal sınırlardaki değişiklikler” ile bağlantılı olarak kullanıldığını belirtmektedir; ona göre Avrupalılaşma, “Avrupa düzeyinde kurumlar geliştirmek” ve “ulusal yönetişim sistemlerinin merkeze nüfuzudur” (Bulmer, 2003, s. 47). Featherstone ve Kazamias, Avrupalılaşmayı “Batı Avrupa normlarına ve uygulamalarına uyum” olarak açıklamaktadırlar. Avrupalılaşmanın sadece entegrasyondan daha fazlası olduğunu ve Avrupalılaşmanın aslen Avrupa ile sınırlı olmamasına rağmen, Avrupalılaşmanın AB'nin kendi süreçlerinin ve etkisinin açıklanması olduğunu vurgulamaktadırlar. Üç önemli boyut vardır. Bu boyutlar, AB düzeyinde kurumsallaşmanın artması ve genişlemesi, üye devletler düzeyinde ilgili düzenleme ve üye olmayan devletlerdeki diğer benzer düzenlemelerdir. Lawton'a göre, ‘Avrupalılaşma, egemenliğin ulusaldan Avrupa Birliği (AB) seviyesine aktarılması durumunu ifade eder. Ona göre Avrupalılaşma (Europeanization) “Avrupalaştırmadan (Europeification), yani ulusal hükümetler ve AB arasındaki yetkilerin fiilen paylaşılmasından ayrı bir kavramdır (Featherstone & Kazamias, 2001, s. 4).

Avrupa entegrasyonu uzmanları geleneksel olarak göç, iç güvenlik ve ulusal savunma politikalarını entegrasyonun meydana gelme olasılığı en düşük olan alanlar olarak değerlendirmişlerdir. Son dönemde her ne kadar ulus-aşınlaşmaya doğru bir eğilim olsa da, göç politikaları ulus devletlerin kontrolü altında kalmıştır (Faist & Ette, 2007, s. 4). Bunun nedeni göç politikalarının ulusal egemenlik ve güvenlik ile ilişkilendirilmesidir. Göçün Avrupalılaşması literatürüne baktığımızda bu konunun daha çok iltica ve mülteci politikaları üzerine yoğunlaştığı görölmektedir.

Paligiannis'e göre, göçün Avrupalılaşması literatüründe bir boşluk bulunmaktadır. Bunun nedeni, Avrupa göç ve iltica politikasının yavaş bir şekilde oluşması ve ulusal hükümetlerin bu konular üzerindeki yetkilerini Brüksel'e devretmek istememesidir. Buna göre, iltica politikaları hakkındaki kurumsal çerçeve hâlihazırda ölkelerin kendi iç meseleleridir (Paligiannis, 2016, s. 14). Göç politikalarının Avrupalılaşması ile ilgili bu literatürde, üye devletlerin Avrupa iltica ve göç politikalarının inşasında başlıca aktörler olduğunu varsayan hükümetler-arası perspektifler öne çıkmaktadır. Block ve Bonjour'a göre, ulusal hükümetler ulusal düzeyde uygulayamadıkları kısıtlayıcı göç politikalarını uygulamaya koymak için AB politika düzeyini stratejik olarak kullanmaktadırlar (Block & Bonjour, 2013, s. 208).

Guiraudon ulusal hükümetlerin göç konusunu Avrupa'ya taşımalarının faydacı bir yaklaşım ile ortaya çıktığını belirtmektedir. 'Mekân-alışveriş' yaklaşımı

olarak formüle ettiği tezinde, hükümetlerin göç politikalarını ulusal alandan Avrupa'ya kaydırmalarının sebebini 'göç kontrolü üzerindeki ulusal kısıtlamaların aşılmasını kolaylaştırması' olarak ifade etmektedir. Bir başka deyişle, Guiraudon'a göre, ulusal düzeyde kısıtlayıcı göç politikalarının önündeki engellerin artmasıyla (adli sınırlamalar, diğer bakanlıklardan, parlamenterlerden veya göçmen yardım gruplarından muhalefet) hükümetler, ulus ötesi iş birliği mekanizmaları yaratarak, göç kontrolüne ilişkin ulusal sınırlamaları aşmaya çaballadılar (Guiraudon, 2000, s. 251).

Hansen, İsveç örneğinden yola çıkarak Avrupa'nın göç politikası oluşturma girişimlerini ve göçün Avrupalılaştırma sürecini eleştirmektedir. Hansen'e göre, 1980'lerden beri, neredeyse tüm AB üyeleri, göç ve iltica konusunda kötü bir uluslararası itibar sağlamak için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Almanya ve İsveç örneğinde olduğu gibi, AB içinde iyi bir iltica itibarı, diğer hükümetler tarafından neredeyse ihanet olarak görülmektedir. Bu anlamda, Avrupa entegrasyonu üye devletlerin sığınmacı sayısını azaltmaya yönelik hedeflerinin gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu denklemde, "daha fazla Avrupa", "daha az sığınmacı" anlamına gelmektedir. Aynı şekilde, "daha fazla Avrupa", "daha az kozmopolitizm" (Hansen, 2009, s. 26), anlamına gelmekte ve Avrupa Birliği'nin üzerine kurulduğu değerlerle çelişmektedir. Tekin'e göre, düzensiz göç, sığınma ve uyum politikalarının ulus-üstü düzeye alınmasına yönelik çabalar kozmopolit Avrupa fikrine inananlar arasında büyük umutlar doğurmuştur. Bu sürecin insan haklarının öne çıktığı ve bu durumun ulus devletlerin dışlayıcı politikalarından her halükârda daha insan odaklı olacağı beklentisi oluşmuştur. Ancak, Avrupa Komisyonunca yürütülen ulusüstü politikaların en az hükümetler arası düzeyde izlenen politikalar kadar ve hatta daha kısıtlayıcı unsurlar içerdiğinin ve öncelikli olarak güvenlik arayışıyla tasarlandığının görülmesi çok sürmedi (Tekin, 2017, s. 666). Takip eden bölümde Yunanistan'ın göç politikası ve Yunanistan Göç Bakanlığı'nın resmi açıklamaları incelenerek Avrupa'ya verilen referanslarda norm-değer odaklı mı yoksa yük-maliyet odaklı mı yaklaşıldığı analiz edilecektir. Bir başka deyişle, Yunanistan göç sorununu Avrupa ile ilişkilendirirken "daha fazla Avrupa" "daha fazla değer" yaklaşımını mı yoksa "daha fazla Avrupa", "daha çok yük paylaşımı" yaklaşımını benimsiyor sorusunun cevabı aranacaktır.

Yunanistan ve Göç

1990'lara kadar, Yunanistan'ın göç politikasından bahsetmek pek de mümkün değildir. Etnik homojenlik mantığı üzerine inşa edilen Yunan devleti, ülkeye yabancıların gelmesini teşvik etmediği gibi gelen az sayıda yabancı ile de ilgilenmiyordu. Yunanistan'ın neredeyse 1990'lara kadar göçmenler için cazip bir ülke olmamasının sebebi ekonomiktir. Aslında, Yunanistan, 1970'lere kadar göç veren bir ülkedi ve bunun yansıması olarak da göç konusunda herhangi bir ilgili politikaya ya da mevzuata gerek duyulmamıştı (Papageorgiou, 2013, s. 76). Yunanistan'dan, 1951-1981 yılları arasında toplam 1,6 milyona yaklaşan insan göç

etmiştir. Uluslararası kısıtlayıcı g politikalarının ortaya çıkması ve Yunanistan'ın ekonomik ve politik koşulların iyileşmesiyle dışarıya g veren bir ülkeden g alan bir ülkeye dönüşmeye başlamıştır. Eşzamanlı olarak, Yunan Endüstrileri Federasyonu'nun (SEV) tavsiyesi üzerine hükümet, işgücü piyasası kıtlığına geçici bir czm olarak, coğunlukla Asya ve Afrika'daki işçileri ülkeye davet etmeye başladı (Karyotis, 2012, s. 394). Yunan ekonomisinin hızla büyümesi, Filipinler'den, Orta Doğu'ya kadar farklı bölgelerden işçinin Yunanistan'a gelmesine neden oldu. 1980'lerin başında Polonya ve Yugoslavya'dan işçiler gelmeye başlasa da göçmenler nüfusun cok küçük bir bölümünü temsil etmekteydi (Papageorgiou, 2013, s. 76-77).

Kasimis'e göre Yunanistan'ın güç veren ülkeden, g alan ülkeye dönüşmesinin arkasında birçok farklı etken bulunmaktadır. Öncelikle, Yunanistan'ın coğrafî konumu belirleyicidir. Yunanistan Avrupa'nın "doğu kapısıdır" ve kolaylıkla aşılabilen deniz sınırlarına sahiptir. İkinci neden Yunanistan'ın 1981'de Avrupa Topluluğu yesi olmasıyla Batı ve Kuzey Avrupa lkeleri ile arasındaki ekonomik uçurum kapanmış ve hayat standardının yükselmiş olmasıdır. Ayrıca yaşam standartları yükselen Yunanlılar yüksek eğitime yönelmiş böylelikle tarım, inşaat gibi sektörlerde istihdam ihtiyacı doğmuştur (Kasimis, 2013).

 46

Yunanistan için asıl dönüm noktası komünist rejimlerin ckmesiyle ortaya çıkan istikrarsızlıktır. Özellikle komşu Arnavutluk'tan büyük bir g alan Yunanistan'da 1990'larda g bir kamusal konu haline gelmiştir. İstihdam Kurumu (OAED) tarafından toplanan verilere göre, Ocak 1998 ile Mayıs 1998 arasındaki calışma ve ikamet durumlarının düzenlenmesi için başvuran yabancıların %44,3' Atina ve cvresinde yoğunlaşmıştır. Bu başvuru sahiplerinden %52,7'si Arnavut, %6.1'i Pakistanlı, %4.8'i Bulgar, %4,5'i Romen, % 4,5'i Polonyalıdır. Bulgar, Polonyalı, Ukraynalı ve Filipinli başvuru sahipleri ağırlıklı olarak kadınlardır (Gropas & Triandafyllidou, 2015).

Türkiye ve Yunanistan arasında 1920'lerin başında gerçekleşen nüfus mbadelesinden sonra, Yunanistan'da iki önemli g hareketinden bahsetmek mümkün olabilir. Birincisi 1990'ların başında komünist rejimlerin ckmesiyle komşu eski komünist ülkelerden gelen güç ve ikincisi de 2015-2016 döneminde, savaştan kaçarak (zellikle Suriye) Türkiye zerinden Yunanistan'a ulaşan göçmenlerdir. 1990'ların başında yoğunlaşan göç hareketi nedeniyle Yunanistan g ve mültecilik ile ilgili yasal düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır. 1991 yılında yürürlüğe konan yeni göçmenlik yasaı (1975/1991 sayılı yasa), gc engellemeye yönelik katı kurallar koydu ve yasadışı girişler üzerinde kontrolü gclendirdi. Papageorgiou'ya göre; g, Yunanistan'da başlangıçtan beri bir sorun olarak görülmüş ve kanunun ana özellikleri de bu yaklaşımı yansıtımıştır (Papageorgiou, 2013, s. 77). 1997'de yapılan düzenlemelerle ülkede "kağıtsız" yaşayan göçmenlerin kayıt altına alınması için girişimlerde bulunulduysa da anlamlı bir gelişme kaydedilememiştir. Bu süreçte, özellikle medyada göçmenler

sıklıkla suç ile ilişkilendirilmiştir. Maroukis'in aktarımına göre, 28 Eylül 1999 tarihli Kathimerini Gazetesi'nde "Arnavutlar ellerimizde bir bombadır, göçmenler ülkemiz için bir vebadır ve 1990'lı yıllardan beri şiddet ve suç oranları artmaktadır" ifadelerine yer verilmiştir (Maroukis, 2010, s. 105).

Yunan hükümetlerinin göçe yönelik tedbirleri, göç politikası sınır düzenlemeleri ve düzenleyici tedbirlerden oluşmaktaydı. Daha kapsamlı hukuki düzenlemeler 2000'li yılların ortasından itibaren gündeme gelmeye başlamıştır. 2005 Ağustos ayında (3386/2005 sayılı yeni göç yasası kabul edilmiştir Buradaki amaç göç mevzuatını ulusal yasalar ve AB direktifleriyle uyumlu hale getirmekti ve bu yasa 2007 (3536/2007) yılında değiştirilmiştir. 3386/2005 nolu yasa, Yunanistan'daki üçüncü ülke vatandaşlarının giriş, konaklama ve sosyal entegrasyon konularını düzenlemektedir. AB vatandaşları, mülteciler ve sığınmacılar yasanın etki alanı dışında tutulmuştur (Triandafyllidou, 2013, s. 24). Ekonomik krizin ilk yıllarında Yunanistan, kabul politikaları ve iltica hizmetleriyle ilgili olarak Avrupa direktiflerini ve Avrupa Sığınma Sistemini atıfta bulunarak yeni bir mevzuat kabul etmiştir. 2010 yılında Yunanistan hükümeti Vatandaşlık Kanunu'nu yenilemiş ve 2011'de tamamen iltica prosedürlerini değiştirmiştir. Paligiannis'e göre, Yunan hükümetinin bu eylemleri Avrupalılaştırmanın bir işareti olarak görülebilir. Kriz gelişirken, Yunanistan'a AB'nin finans ve ekonomi politikaları ile ilgili talimatlarına uyması için çok fazla baskı yapıldı. Bu durum, özellikle göç politikasında, diğer alanlarda da Avrupalılaştırma sürecinin tersine çevrilmesine yol açmıştır. Yeni seçilen Yunan hükümeti, 2012 yılında ortak Avrupa politikalarından bir adım uzaklaştı ve 2010 Vatandaşlık Kanunu Reformunu iptal etmeye karar verdi (Paligiannis, 2016). Yunanistan Avrupa ile ilişkilerinde sorunlu bir döneme girmişti ve bu durum göç ve vatandaşlık yasalarına da olumsuz olarak yansımıştır.

Temmuz 2012'de yayınlanan Eurostata verilerine göre, Yunanistan nüfusunun %11'i yurtdışında doğmuş, %7,5' ise yabancıdır. Buna rağmen, Yunanistan'ın göç politikası göçü yönetmek için uzun vadeli bir plan geliştirmekten aciz kalmıştır. 2001 ve 2005 yıllarında kapsamlı bir göç yasası oya sunulduğu zaman bile, göç akışının ve göçmen entegrasyonunun gelecekte nasıl gelişeceği, ülkenin göçü nasıl yöneteceği ve göçmen entegrasyonunu nasıl teşvik edeceği konusunda bir vizyon içermiyordu (Triandafyllidou, Greek Migration Policy in the 2010s: Europeanization Tensions at a Time of Crisis, 2014, s. 411). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre 2015 yılında ve 2016'nın ilk yarısında bir milyondan fazla göçmen ve mülteci Yunanistan'a ulaşmıştır. Mart 2016'dan sonra Balkan sınırının kapanmasıyla ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasında yapılan anlaşma nedeniyle bu sayı azalsa da, Mayıs 2018 itibarıyla Yunanistan'da 14.000'i adalarda olmak üzere toplam 60.000 mülteci ve göçmen bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu'ndan alınan verilere göre de 2015 yılında yaklaşık 857000 mülteci ve göçmen Yunanistan'a gelmiştir. Sadece 2016 yılında Yunanistan'a denizden 173000 kişi ulaşmıştır. Ülkede Mart 2018 itibarıyla en az 45.000 göçmen ve mülteci olduğu tahmin edilmektedir (Avrupa

Komisyonu, 2018). Katmerini gazetesinin verilerine göre, Yunanistan'da 2018 yılı itibarıyla 58.000 göçmen ve mülteci bulunmaktadır. Bu kişilerin %43' Suriye'den, %27'si Irak'tan, %7'si Afganistan'dan, %5'i Türkiye'den, %4' Pakistan'dan, %2'si İran'dan, % 1.5 Filistin'den, %1'i Kuveyt'ten ve %1'i Kongo'dandır. Diğer etnik grupların oranı ise %5 civarındadır. 58.000 insanın, %67'si sığınmacı, %16'sı mülteci ve % 4' aileleriyle yeniden birleşme için adaydır (Kathimerini, 2018). Takip eden bölümde 2016 yılında oluşturulan Yunanistan'ın G Politikaları Bakanlığı'nın resmi açıklamalarında g meselesinin hangi bağlamda ele alındığı ve Avrupa'ya verilen referansların değerlere mi maliyet paylaşımına mı odaklandığı analiz edilecektir.

Yunanistan G Politikaları Bakanlığı Söylemlerinin İncelenmesi

Yunanistan G Politikaları Bakanlığı 2016 yılında kurulmuştur. Papadimitriou'ya göre, g konusunda ayrı bir bakanlığın kurulmasının nedeni "Yunanistan'ın karşılaştığı zorluklar ve bunun yarattığı kamu sorununu ozmekti." Bu nedenle, "Yunan Devleti, yapması gereken şeyi yapmış ve uygun kamu politikasını şekillendirmek ve karşılaştığı çok yönlü sorunu ozmek için yeni bir yapı oluşturmuştur. Oluşturulan bu yeni yapı bir bakanlık seviyesinde idi, çünkü bu alandaki sayısız diğer oyuncu / aktrle (AB, uluslararası örgütler, yabancı elcilikler, diğer Yunanlar) eşit bir şekilde iş birliği yapabilmek için gerekli özerklik ancak bakanlık seviyesinde sağlanabilmifitir" (Papadimitriou, 2018).

 48

Bu alışmada Yunanistan G Bakanlığı'nın açıklamalarının incelenmesinin nedeni, Bakanlığın 2016 yılından beri, Yunanistan'da güç ve mültecilik ile ilgili çalışan en yetkili birim olmasıdır. Bu bağlamda, Yunanistan G Politikaları Bakanlığı'nın kurulduğu 2016 yılından, 2018 Temmuz ayına kadar internet sitesindeki bakanlık açıklamaları başlığındaki toplam 117 açıklamaya bakılmıştır. Açıklamalar tek tek inceledikten sonra içeriklerine göre sınıflandırılmış ve G Politikası ile ilgili 37 açıklama analize dahil edilmiştir. Diğer açıklamalar, daha çok düzenlenen toplantılar, yapılan ziyaretler ve sadece haber verici nitelikte oldukları için analiz dışında bırakılmıştır. Bakanlık açıklamaları konularına göre sınıflandırıldıktan sonra, Yunanistan'ın g hadisesine maliyet odaklı mı, insan hakları odaklı mı baktığı sorusunun cevabı aranmıştır. İkinici olarak, Bakanlık açıklamalarının analizinde Yunanistan'ın g konusunda Avrupa Birliği ile ne tür bir işbirliği yaptığı veya yapmayı hedeflediği sorusuna da cevap aranmıştır. Yunanistan Avrupa Birliği'ne yaptığı vurgularda, Avrupa değer ve normlarına mı atıflar yapmaktadır, yoksa bu süreçte Avrupa'yı yükünü paylaşması gereken bir aktör olarak mı görmektedir sorusunun cevabı aranmıştır. Analiz edilen toplam 37 açıklama konularına göre sınıflandırıldığında en büyük vurgunun göçmenlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi olduğu görülmektedir. Göçmenlere sağlanan haklar ve buna yönelik politikalar ikinci sırada yer almakta, bunları eğitim ve barınma ile ilgili açıklamalar takip etmektedir.

Tablo1:

	Sayı	Yüzde
Barınma	5	%13,5
Yaşam Koşulları	12	%43,2
Sağlanan Haklar/Politikalar	16	%32,4
Eğitim	4	%10,2
Toplam	37	%100

Yaşam koşulları başlığı altında sınıflandırılan açıklamalarda kampların içinde yaşanan sıkıntıların giderilmesi, göçmenlerin ekonomik koşullarının iyileştirilmesi gibi konular detaylıca açıklanmış ve bu sayede göçmenlerin yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik planlara ve politikalara referans verilmiştir. Örneğin 28 Haziran tarihli açıklamada, “lkemizin temel kaygısı, uluslararası hukuka uygun olarak iyi kabul koşulları ve misafirperverliği sağlamaktır” denmektedir⁴ Göçmenler için sağlanan haklar ve politikalar başlığında toplanan açıklamalar da ise göçmenlerin topluma entegre edilmesi için onlara sağlanan haklar ve bu entegrasyonun hızlı sağlanması için bazı sivil toplum örgütleri ile çalışılması gibi politikalara referans verilmektedir. Örneğin 21 Haziran 2018 tarihinde yapılan açıklamada insan haklarına saygı ve mültecilere sosyal hakların sağlanması Yunanistan için öncelikli olduğu vurgulanmıřtır⁵ Sağlanan haklar ve politikalar sınıflandırılmasındaki açıklamalarda adalet, eşitlik ve topluma entegrasyon konularına sıklıkla değinilmiştir. Barınma başlığında ise göçmenler için sağlanacak ve geliştirilecek konaklama imkanları hakkındaki açıklamalar bulunmaktadır. Bu alanda genelde altyapının ve göçmenlerin gnlk yaşadıkları alanların iyileştirilmesi ve geliştirilmesine vurgu yapılmaktadır. Örneğin, 27 Aralık 2017’de yapılan açıklamada kamplarda koşulların iyileştirilmesine vurgu yapılmış, tuvaletlerin temizliği, alt yapı sorunları gibi meselelerin çözümü ele alınmıştır.. Eğitim ile ilgili açıklamalarda ise göçmenlerin Yunanca ve İngilizce dillerini öğrenmesi adına yapılan çalışmalara yer verilmektedir. Bu projelerin göçmenlerin topluma uyumu açısından daha yararlı olacağı açıklanmıştır. Örneğin, 25 Nisan 2018 tarihli bir açıklamada Yunanistan tarafından hazırlanan iki entegrasyon programından bahsedilmektedir. Bu programların amacının gençlere ve ailelere Yunan dilini öğreterek onları eğitim topluluğunun içine dahil etmek ve ikinci adımda da iş gücü piyasasına kazandırmak olarak açıklanmıştır. Yunan dilinin öğrenilmesi ve eğitim fırsatlarının sağlanması, eğitime referans veren tüm resmi açıklamalarda benzer şekilde ele alınmıştır (immigration.gov.gr, 2018).

Avrupa Eksenli Açıklamalar:

Yunanistan G Politikaları Bakanlığı tarafından yapılan resmi açıklamalar incelendiğinde analize dahil edilen 37 açıklamadan 17’sinde Avrupa’ya referans

⁴ Söz konusu söylemlere immigration.gov.gr, 2018 web sitesinden ulaşılabilir. Son erişim tarihi 19.12.2018.

⁵ Ibid.

verilmektedir. Avrupa vurgusu yapılan açıklamalara bakıldığı zaman Avrupa Birliği, Avrupa Devletleri ve Avrupa kelimeleri birbirlerinin yerine sıklıa ve temelde Avrupa Birliği’ni vurgulamak için kullanılmıştır.

Tablo 2:

Kavram	Sıklık	Yüzde
Avrupa Birliği	5	%29,4
Avrupa	9	%52,9
Avrupa Devletleri	3	%17,6
Toplam	17	%100

Yunanistan G Politikaları Bakanlığı’nın resmi syemlerinde Avrupa Birliği vurgusu iki ana alanda görülmektedir. Bunlardan ilki, Avrupa Birliği’nin üstüne kurulduğu değerler bütünüdür. Burada Avrupa normatif bir güç olarak nitelendirilmekte ve sıklıkla eşitlik, özgürlük, insan onuruna ve haklarına sayđı gibi değerlere vurgu yapılmaktadır. İkinci alan ise g sorununun yarattığı yükün ve maliyetin ye ülkeler arasında eşit bir biçimde paylaşılmasıdır. Açıklamalarda tüm ye ülkelerin sorumluluk alması gerektiği belirtilirken, Avrupa değerlerine de referans verilerek bu tez güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Birlik içinde sorumluluğu eşit paylaşımı ve insan odaklı zmler üretmenin gereklilik oluşu, Avrupa değerleriyle uyumlu olması ile açıklanmaktadır. Bir başka deyişle, beraberce insan odaklı zmler yaratmak gerekir, nkn Avrupallık bunu gerektiri vurgusu egemendir. Aslında maliyet odaklı syemlerde bile insan hakları vurgusu sıklıkla yapıldığı için syemleri bu bağlamda sınıflandırmak gttr. Syemlerde g sorununa “sınırları kapayarak veya tel örgü çekerek” yaklaşan ye ülkeler eleştirilmektedir. Hatta Yunanistan G ve Politikalar Bakanı Vitsas’ın yapmış olduğu, aşağıda da yer alan bazı açıklamalarda, Avrupa’da giderek yayılan dışlayıcı ve ötekileştirici politikaların Birliğin geleceğini olumsuz etkileyeceği yönünde ifadeler bulunmaktadır.

2017 yılının Eylül ayında dönemin Bakan Yardımcısı Balafas, İtalyan mevkidaşı Manzione ile yaptığı toplantı sonrası basın açıklamasında, gn bir Avrupa sorunu olduğunu belirterek, hiçbir ye ülkenin tek başına bu sorunla mücadele edemeyeceğini ve yükün Avrupa Birliği yeleri tarafından adil bir biçimde paylaşılması gerektiğini vurgulamıştır.⁶ Balafas’ın Dünya Mülteciler Günü dolayısıyla yaptığı açıklama da oldukça önemlidir. Balafas açıklamasında “Mültecilik / göçmenlik geçici bir olay değildir. Savaşlar, zulümler, politik kargaşalar olduğu sürece, batı dünyası gezegenin geri kalanının derin yoksulluğuna kayıtsız kaldıkça, insanlar hareket edecekler. Güneyden kuzeye ve doğudan batıya. Bu olayın bütün Batı’nın ve bütün Avrupa’nın sorunu olarak ele alınması gerektiğine inanıyorum” demiştir.⁷ Dönemin G Politikaları Bakanı Mouzalas, 2017 Aralık ayında yaptığı açıklamada Avrupa basınında Yunanistan ve

⁶ Syemler immigration.gov.gr, 2017 sitesinde mevcuttur. Son erişim tarihi: 19. Aralık 2018

⁷ Ibid.

göç sorunu ile ilgili yazılanlara atıfta bulunarak, Avrupa'daki bazı kesimler için savcılık yapmanın kolay olduğunu, koşulların düzelmesi için çaba gösterilmediğini, Avrupa'nın iki yüzlülüğünü bırakması gerektiğini ifade etmiştir.⁸ Mart 2018'de Portekiz Cumhurbaşkanı Rempello de Souza'nın Yunanistan'a yaptığı ziyarette göç meselesinin gündeme gelmesi üzerine Bakan Vitsas, Avrupa'da ırkçı, fobik ve hoşgörüsüz seslerin var olduğunu fakat sorunun çözümü için sorumluluğun Avrupa'nın geneline yayılması gerektiğini ifade etmiştir.⁹ Göç Politikaları Bakanı Mart ayında verdiği röportajda, Atina'nın mülteci ve göçmenlere "açık sınır" politikasını benimsemediğini belirtirken, tüm ülkelerle orantılı yük paylaşımının gerekliliğini ortaya koymuştur. Bakan Vitsas, Mayıs ayında Estonya Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Anvelt'in Yunanistan'ı ziyaretinde, tüm Avrupa Birliği üye ülkelerinin mülteci sistemi ve göç konusunda orantılı bir biçimde katılım sağlamalarının ve üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri gerektiğini vurgulamıştır¹⁰ (immigration.gov.gr, 2018). Dünya Mülteci Günü'nde Göç ve Mültecilik üzerine bir konuşma yapan Bakan Vitsas, mültecilerin korunmasını vurgularken, dayanışma ve insani boyut üzerinde durmuştur. Aynı konuşmada mülteci meselesinin "coğrafi yakınlık meselesi" olmadığını, bunun Avrupa'nın üzerine kurulduğu değerlerle ele alınması gereken siyasi bir sorumluluk meselesi olduğunu ve pan-Avrupa sorunu olduğunu belirtmiştir.¹¹ Bakanlık açıklamalarına bakıldığında "ortak Avrupa çözümü" ifadesine sıklıkla rastlanmaktadır. Bakan Vitsas 28 Haziran ve 12 Temmuz'da yaptığı açıklamalarda " göç sorununun yalnızca göçmenlerin Avrupa'ya giriş yaptıkları ülkenin sorunu olmadığını, bir Avrupa meselesi olduğunu ve bu yüzden bir "ortak Avrupa çözümüne" gerek duyulduğunu vurgulamıştır¹². Yine 9 Temmuz tarihli açıklamasında, Avrupa'nın değerler savaşı vermesi gerektiğini belirterek, Avrupa ülkeleri arasındaki yaklaşım farklarını eleştirmiştir. Konuşmasında, Avrupa'daki bütün meselenin sorumluluk paylaşımı ve dayanışma olması gerektiğini, bunun bir yol olduğunu ve tüm AB ülkeleri birlikte hareket ederse devam edeceğini aksi takdirde Birliğin temellerinin kırılabileceğini belirtmiştir¹³. 13 Temmuz 2018 tarihli açıklamada, Yunanistan Göç Politikaları Bakanı Vitsas açıklamasında "uluslararası hukuka ve Avrupa hukukuna saygı gösterilmesi gerektiğini kaydederken, kilit meselenin AB Üye Devletleri arasındaki yüklerin ve sorumlulukların adil bir şekilde paylaşılması olduğunu vurgulamıştır. (immigration.gov.gr , 2018).

Sonuç

Yunanistan'ın Avrupa Birliği ile ilişkileri, 2008 yılından beri mücadele ettiği ekonomik kriz ve bunun yol açtığı siyasi istikrarsızlık nedeniyle epey sorunlu bir hal almıştır. Avrupa Birliği'nin doğu kapısı olarak nitelendirilen ülke 2015 yılından

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid

¹³ Ibid.

itibaren Suriye’deki iç savaş nedeniyle Avrupa’ya ulaşmak isteyen göçmenlerin ilk durağı olmuş ve kontrol etmekte güçlük çektiği bir akınla karşılaşmıştır. Yunanistan 1990’lı yıllara kadar güç veren bir ülke olması nedeniyle kapsamlı bir g politikası sahip olamamış ve ilgili hukuki düzenlemeleri hayata geçirememiştir. 1981’de Avrupa Topluluğu’na girerek ekonomisini canlandıran ve g almaya başlayan ülkede 1990’larda bölgedeki komünist rejimlerin kmesinin ardından yoğun bir g hareketi yaşanmıştır. Bu dönemde sınır kontrolleri ve var olan düzensiz göçmenlerin kayıt altına alınması gibi yetersiz düzenlemeler yapılmış, 2000’li yılların ortasında hem sorununa daha kapsamlı yanıt veren bir düzenleme ihtiyacı hem de Avrupa Birliği ile uyum baskısıyla yeni yasalar ve uygulamalar ortaya konulmuştur. Avrupa’nın karşılaştığı en büyük g dalgalarından biri olan son g dalgasında ise AB içindeki farklı yaklaşımlar ve ulus çıkarları gözetilerek hayata geçirilen kısıtlayıcı uygulamalar yüzünden tek başına üstesinden gelemeyeceği oranda bir göçmen nüfusuyla karşı karşıya kalmıştır.

İnsan hakları aktivisti ve akademisyen Christopoulos’a göre, “ Avrupa Birliği’nin g krizinde Yunanistan’a biçtiği rol ‘periferinde kalan bir karantina bölgesi’ olmaktır” (Christopoulos, 2017). Yunanistan’ın G Politikaları Bakanı Dimitrios Vitsas da ülkesinin son göçmen krizinin yükünü orantısız bir şekilde omuzladığını ifade etmektedir. (Banks, 2018) Bu dönemde Yunanistan’da göçmen karşıtı ve yabancı düşmanlığı vurgusu yapan aşırı sağ Altın şafak Partisi meclise güçlü bir biçimde girmeyi başarmış, göçmen karşıtı söylemler medyada sıklıkla vurgulanır olmuştur. 2016 yılında g sorununun zm için daha kapsamlı politikalar ve uygulamalar üretmek için G Politikaları Bakanlığı kurulmuş ve SYRIZA Partisi’nden Mouzalas Bakan olarak seçilmiştir. Bakanlığın resmi söylemleri incelendiğinde insan hakları ve değer odaklı söylemlerin büyük bir ağırlığı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, çevirisi yapılan ve incelenen 117 söylemden 37 tanesi analize alınmıştır. Analiz dışı bırakılan söylemler haber verici nitelikte oldukları (ziyaret haberleri, toplantı haberleri vb.) ve içeriklerinde analiz edilebilecek nitelikte bir bilgi olmadığı için inceleme dışı bırakılmıştır. Odaklanılan 37 söylemin tamamı insan hakları ve değer odaklı olarak nitelendirilebilir. Bu açıklamalar içeriklerine göre dört ayrı kategoride sınıflandırılmıştır. Barınma, yaşam koşulları, sağlanan haklar / politikalar ve eğitim bu çalışmada kullanılan kategoriler olarak belirlenmiştir. Bu alanlar ile ilgili tüm açıklamalar bir “iyileştirme” den bahsetmektedir. Var olan durumun göçmenler lehine ne şekilde geliştirilebileceğine yönelik uygulamalar, politikalar ve ideallerden bahsetmektedirler. Bu bağlamda 2016-2018 yılları arasında yapılan resmi açıklamaların insan hakları ve değer odaklı olduğu söylenebilir. Avrupa Birliği’ne verilen referanslar ve Avrupa’dan ne şekilde bahsedildiği konusunda yapılan incelemede “Avrupa Birliği”, “Avrupa” ve “Avrupa lkeleri” isimlendirmelerinin hepsi Avrupa Birliği’ni ifade etmek için kullanılmıştır. Burada ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Avrupalılaşma, AB’ye ve onun değerlerine yaklaşmak olarak tanımlansa da g konusunda Avrupalılaşma de-facto anlamda Avrupa

değerlerinden uzaklaşmak olarak gözlemlenmektedir. Birliğin ye ülkeleri g konusunda farklı yaklaşımlar sergilemekte ve Hansen'in belirttiği gibi, bu denklemde, "daha fazla Avrupa", "daha az sığınmacı" anlamına gelmektedir. Aynı şekilde, "daha fazla Avrupa", "daha az kozmopolitizm" (Hansen, 2009, s. 26) anlamına gelmekte ve Avrupa Birliği'nin üzerine kurulduğu değerlerle çelişmektedir.

Bu bağlamda Yunanistan'ın g politikasının Avrupalılaşması onun daha değer odaklı, kozmopolit bir politika izlediği anlamına gelmemektedir. Ya da bir başka deyişle, değer –insan hakları odaklı bir yaklaşımı benimsemesi g meselesine yaklaşımının Avrupalılaşması ile açıklanamaz. G Politikaları Bakanlığı'nın resmi açıklamaları incelendiğinde 17 açıklamada Avrupa vurgusu görülmektedir. Bu açıklamaların neredeyse tümünde insan hakları ve Avrupa değerlerine vurgu yapılmaktadır. İnsan hakları ve değer odaklı ifadelerle maliyet-yük paylaşımı vurgusu da paralellik göstermektedir. Açıklamalarda en çok üzerinde durulan husus gcn bir Avrupa meselesi olduğu ve ortak bir Avrupa zm gerektirdiğidir. Gcn yarattığı siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunların Avrupa Birliği'nin ye devletlerinin dayanışması ile zlebileceği sıklıkla ifade edilmektedir. Yunanistan'ın yalnız bırakılmaması gerektiği, yükün ve maliyetin AB ye devletleri arasında adil ve eşit paylaşımı konusu neredeyse AB vurgusu yapılan tüm açıklamalarda görülmektedir. Yk ve maliyet paylaşımı açıklamalar da bile insan hakları ve Avrupa değerleri vurgusu muhakkak yapılmaktadır. Bu durumda, AB'ye referans verilen açıklamaların insan hakları-değer odaklı veya maliyet-yk odaklı olarak sınıflandırılmasını mümkün kılmamaktadır. Yunanistan sorunun insan haklarını temel alan, AB değerlerine bağlı kalınarak, tüm AB yelerinin yükü ve sorumluluğu eşit ve adil paylaşımıyla zlebileceğini söylemlerinin temeli olarak ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Ambrosini, M. (2018). Irregular Immigration in Southern Europe: Actors, Dynamics and Governance. Londra: Palgrave Macmillan.
- Avrupa Komisyonu . (2017). The EU and Migration Crisis. Avrupa Komisyonu web sitesinden 24 Ağustos 2018 tarihinde <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/en/> adresinden erişildi.
- Avrupa Komisyonu. (2018). European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations : Greece Fact Sheet. Avrupa Komisyonu web sitesinden 23 Ağustos 2018 tarihinde https://ec.europa.eu/echo/where/europe/greece_en adresinden erişildi.
- Banks, M. (2018). Refugee crisis: Greece taking on unfair burden, Parliament told. theparliamentmagazine.eu web sitesinden 20 Haziran 2018 tarihinde <https://www.theparliamentmagazine.eu/articles/news/refugee-crisis-greece-taking-unfair-burden-parliament-told> adresinden erişildi.
- Block, L., & Bonjour, S. (2013). Fortress Europe or Europe of Rights? The Europeanisation of Family Migration Policies in France, Germany and the Netherlands. European Journal of Migration and Law , 15, 203-224.

- Börzel, T. A. (1999). Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain. *Journal of Market Studies* , 37(4), 573-596.
- Bulmer, S. (2003). Theorizing Europeanization, P. Graziano, & M. Vink içinde(Ed.). *Europeanization: New Research Agendas içinde* (ss.46-58). Basingstoke: Palgrave Macmillan .
- Christopoulos, D. (2017). Δημήτρης Χριστόπουλος: «Ο ηθικός αυτουργός του σκλαβοπάζαρου της Λιβύης είναι οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και η Ε.Ε.». *Freesunday.gr* web sitesinden 22 Ağustos 2018 tarihinde <https://freesunday.gr/sunentefxeis/item/16045-dhmrhs-christopoylos-«o-hthikos-aytoyrghs-toy-sklabopazaroy-ths-libyhs-einai-oi-eyrwpaikes-kybernhseis-kai-h-e-e-»> adresinden erişildi.
- Demir, O. Ö., & Soyupek, Y. (2015). Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Kaygılar,Çıkarlar. *Global Analiz*, 6. *Global Politika ve Strateji*. Academia web sitesinden 25 Ağustos 2018 tarihinde https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/40907846/Multeci_Krizi_AB_ve_Turkiye_Global_Analiz-6.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1538476179&Signature=0j52MN34PEt%2BmarPf5LJ38Gt9c%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DMulteci_Krizi_Denklemide_AB_ve_Turkiye.pdf adresinden erişildi.
- Deutsche Welle Türkçe. (2016). Merkel'e 'mülteci politikası' eleştirisi. *Deutsche Welle Türkçe* web sitesinden 27 Ağustos 2018 tarihinde [tps://www.dw.com/tr/merkele-m%C3%BClteci-politikas%C4%B1-ele%C5%9Ftirisi/a-19509188](https://www.dw.com/tr/merkele-m%C3%BClteci-politikas%C4%B1-ele%C5%9Ftirisi/a-19509188) adresinden erişildi.
- European Parliament . (2017). Briefing: EU Legislation in Progress - Reform of the Dublin system. *European Parliament* web sitesinden 1 Eylül 2018 tarihinde [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586639/EPRS_BRI\(2016\)586639_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586639/EPRS_BRI(2016)586639_EN.pdf) adresinden erişildi.
- Faist, T., & Ette, A. (2007). *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration: Research, Questions and Concepts*, T. Faist, & A. Ette (Ed.). *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration Between Autonomy and the European Union içinde* (ss. 3-32). New York : Palgrave Macmillan .
- Featherstone, K., & Kazamias, G. (2001). *Europeanization and the Southern Periphery* . London: Frank Cass
- Featherstone, K., & Radaelli, C. (2003). Introduction: In the Name of Europe, K. Featherstone, & R. C. M (Ed). *The Politics of Europeanization içinde* (ss. 3-27). Oxford: Oxford University Press.
- Görgün, M. (2018). Ekonomi Temelli Göç Yaklaşımlarında Göçmenlerin Karar Alma Süreçleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1153-1162.
- Görgün, M. (2018). *International Travelling Issues of Refugees: European Agreement on the Abolition of Visas for Refugees*, G. Bayındır Goularas, & Z. I. Turkan İpek(Ed.). *International Migration in the 21th Century-Problems and Solutions içinde* (ss. 83-92). London: Cambridge Scholars.

- Gropas, R., & Triandafyllidou, A. (2015). Migration in Greece at a Glance. Eliamep web sitesinden 8 Ağustos 2018 tarihinde <https://www.eliamap.gr/wp-content/uploads/en/2008/10/migration.pdf> adresinden erişildi.
- Guiraudon, V. (2000). European Integration and Migration Policy: Vertical Policy Making as Venue Shopping. *Journal of Common Market Studies*, 38(2), 251-271.
- Habertürk. (2018). AB Komisyonu Başkanı Juncker'dan üye ülkelere ilişkin açıklama. Habertürk web sitesinden 27 Ağustos 2018 tarihinde <https://www.haberturk.com/ab-komisyonu-baskani-juncker-dan-uye-ulkelere-iliskin-aciklama-2033386> adresinden erişildi.
- Hansen, P. (2009). Post-national Europe – without cosmopolitan guarantees. *Race & Class*, 50(4), 20-37.
- immigration.gov.gr . (2018). Symmetochí Ypourgoú Metanasteftikís Politikís Dimítri Vítsa stin átypi synedriási ton Ypourgón Dikaíosýnis kai Esoterikón Ypothéseon tis EE. Immigration.gov.tr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details/-/journal_content/56_INSTANCE_qAPKIk32D3aH/20182/55255?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2017). Synántisi Yfypourgoú Metanasteftikís Politikís Giánni Baláfa me ton Italo omólogo tou stin Próti Diakyvernitikí Sýnodo Elládas – Italias. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details/-/journal_content/56_INSTANCE_qAPKIk32D3aH/20182/48543?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2017). Synéntefxi Ypourgoú Metanasteftikís Politikís k. Giánni Mouzála sto APE-BE katá tin epískepsi tou sto KYT Móriasi sti Lésvo tin iméra ton Christougénon. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details/-/journal_content/56_INSTANCE_qAPKIk32D3aH/20182/50455?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018). 75/5000 Omilía YFMEPO Giánni Baláfa stin Imerída me théma - Prósfyges kai Narkotiká. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details/-/journal_content/56_INSTANCE_qAPKIk32D3aH/20182/53090?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018). Dílosi YMEPO D. Vítsa gia tin Pankósmia Iméra Prosfýgon. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details/-/journal_content/56_INSTANCE_qAPKIk32D3aH/20182/54453?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018). Epískepsi Proédrou Portogalías k. Marsélo Rempélo nte Sóouza sti Domí Filoxenías Thívas – Dílosi YMEPO k. D. Vítsa. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details/-/journal_content/56_INSTANCE_qAPKIk32D3aH/20182/52251?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018). Omilía YFMEPO Giánni Baláfa stin ekdílosi tou YMEPO gia tin Pankósmia Iméra Prosfýgon. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos

- 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details//journal_content/56_INSTANCE_qAPKlk32D3aH/20182/54511?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018). Omilía Ypourgoú Metanasteftikís Politikís D. Vítsa stin oloméleia tis Koinovouleftikís Synélefsis tou Symvoulíou tis Evrópis. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details//journal_content/56_INSTANCE_qAPKlk32D3aH/20182/55255?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018). Synántisi YMEPO D. Vítsa me Esthonó YPES A. Anvelt. Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details//journal_content/56_INSTANCE_qAPKlk32D3aH/20182/53673?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018). Synéntefxi Ypourgoú Metanasteftikís Politikís Dimítri Vítsa stin efimerída «Kathimerini tis Kyriakís». Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details//journal_content/56_INSTANCE_qAPKlk32D3aH/20182/55126?back=press-release adresinden erişildi.
- immigration.gov.gr. (2018, Nisan 30). Synéntefxi Ypourgoú Metanasteftikís Politikís Dimítri Vítsa stin efimerída «TA NEA» (fýllo 28.04.2018). Immigration.gov.gr web sitesinden 12 Ağustos 2018 tarihinde http://www.immigration.gov.gr/article-details//journal_content/56_INSTANCE_qAPKlk32D3aH/20182/53162?back=press-release adresinden erişildi.
- Karaca, K. (2018, Haziran 28). AB'de gündem göçmen krizi. Deutsche Welle web sitesinden 23 Ağustos 2018 tarihinde <https://www.dw.com/tr/abde-gündem-göçmen-krizi/a-44438608> adresinden erişildi.
- Karyotis, G. (2012). Securitization of Migration in Greece: Process, Motives, and Implications. *International Political Sociology*, 6, s. 390-408.
- Kasimis, C. (2013). Greece Migration 1830s to Present, I. Ness (Ed.). *The Encyclopedia of Global Human Migration* (ss.1-8). Blackwell Publishing.
- Kathimerini. (2018). Υπατη Αρμoστεία του ΟΗΕ: 58.000 οι πρόσφυγες στην Ελλάδα. Kathimerini.gr web sitesinden 27 Ağustos 2018 tarihinde <http://www.kathimerini.gr/970533/article/epikairothta/ellada/ypath-armosteia-toy-ohe-58000-oi-prosfyges-sthn-ellada> adresinden erişildi.
- Ladrech, R. (1994). Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The case of France. *Journal of Common Market Studies*, 32(1), 69-88.
- Lazaridis, G. (2015). *International Migration into Europe: From Subjects to Abjects*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Maroukis, T. (2010). Irregular Migration in Greece: Size and features, Causes and Discourses, A. Triandafyllidou (Ed.). *Irregular Migration in Europe Myths and Realities içinde* (s. 93-114). Aldershot: Ashgate Publishing.
- Milliband, D. (2018). Greece, Europe and the refugee crisis. ekathimerini.com web sitesinden 23 Ağustos 2018 tarihinde <http://www.ekathimerini.com/225058/opinion/ekathimerini/comment/greece-europe-and-the-refugee-crisis> adresinden erişildi.

- Olsen, J. P. (2002). The Many Faces of Europeanization . *Journal of Common Market Studies* , 40(5), 921-952.
- Paligiannis, V. (2016). Europeanization and de-Europeanization of Migration: Policies in times of Crisis: The Case of Greece. Universiteit Leiden web sitesinden 27 Ağustos 2018 tarihinde https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/54276/2016_Paligiannis_PA_PM.pdf?sequence=1 adresinden erişildi.
- Papadimitriou, K. (2018). Secretary General of Migration Policy on establishing a ministry in the midst of crisis. *Greeks New Agenda* web sitesinden (I. Livaditi, Rportajı Yapan) 27 Ağustos 2018 tarihinde <http://www.greeknewsagenda.gr/index.php/topics/politics-polity/6769-konstantinos-papadimitriou> adresinden erişildi.
- Papageorgiou, I. (2013). The Europeanization of Immigration and Asylum in Greece (1990–2012). *International Journal of Sociology*, 43(3), 72-90.
- Radaelli, C. M. (2000). Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change 1-25. *European Integration Online Papers (EloP)*, 4(8), 1-25.
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2005). Introduction: Conceptualizing the Europeanization of Central and Eastern Europe, F. Schimmelfennig, & U. Sedelmeier (Ed.). *The Europeanization of Central and Eastern Europe* içinde (ss. 1-29). New York: Cornell University Press.
- Tekin, B. . (2017). Düzensiz Gn Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye– AB Mutabakatının Avrupa Birliği'nin Uluslararası Kimliği zerindeki Etkileri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* , 39(11), 659-678.
- Triandafyllidou, A. (2013). *Migration in Greece: People, Policies and Practices*. ELIAMEP. Atina: ELIAMEP ve EUI
- Triandafyllidou, A. (2014). Greek Migration Policy in the 2010s: Europeanization Tensions at a Time of Crisis. *Journal of European Integration*, 36(4), 409-425.
- Witte, G. (2018). Conditions are horrific at Greece's 'island prisons' for refugees. Is that the point? *The Washington Post* web sitesinden 27 Ağustos 2018 tarihinde https://www.washingtonpost.com/world/europe/conditions-are-horrific-at-greeces-island-prisons-for-refugees-is-that-the-point/2018/01/15/b93765ac-f546-11e7-9af7-a50bc3300042_story.html?noredirect=on&utm_term=.a87ce95cfbbe adresinden erişildi.

Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı: Fransa ve Macaristan Örnekleri

İlhan Aras¹ - Akın Sağıroğlu²

Öz: Avrupa siyasetinde belirleyici bir unsur olarak aşırı sağ, birçok konudan etkilenmektedir. Avrupa kıtasına yönelen göçmenler de bu konulardan biridir. Özellikle Arap Baharı sonrası Avrupa'ya göç eden yüzbinlerce insanın neden olduğu göç krizi ve göçün yarattığı sorunlar aşırı sağın daha fazla gündeme gelmesine neden olmuştur. Çalışmada söz konusu durum Fransa ve Macaristan üzerinden incelenmiştir. Öncelikle göçmen karşıtlığına ilişkin kavramsal bir çerçeve çizilmiş ardından Avrupa aşırı sağı Fransa'da Ulusal Birlik partisi, Macaristan'da Jobbik partisi üzerinden incelenmiştir. Sonuç olarak çalışmada iki aşırı sağ partinin göçmen karşıtlığının farklı nedenlere dayandığı gösterilmiştir. Fransa'da göç karşıtlığı ekonomik, ulusal kimlik ve güvenlik gibi nedenlerden kaynaklanırken, Macaristan'da temelde güvenlik konusu öne çıkmıştır. İki partinin yaklaşımı arasındaki farklılık, aşırı sağ şeklinde sınıflandırılan yapının ülkeler özelinde farklılaşabildiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ, Fransa, Macaristan, Ulusal Birlik, Jobbik, Göçmen Karşıtlığı

Anti-Immigration in the European Far-Right: France and Hungary Examples

Abstract: As a distinctive factor in European politics, the far-right has been influenced by many subjects. The migrants moving to Europe have been also one of these subjects. Migration crisis caused by hundreds of thousands of people who migrated to Europe especially after the Arab Spring and the problems created by immigration caused the far-right to become a current issue. In the study, this issue is examined through the France and Hungary cases. First, a conceptual framework for anti-immigration is drawn and then the far-right in Europe is investigated through National Rally of France and Jobbik Party of Hungary. In conclusion, the study showed that the two far-right party's anti-immigrant oppositions are based on different grounds. While anti-immigration in

¹ Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ilhanaras@nevsehir.edu.tr

² Öğr. Gör., Adıyaman Üniversitesi, Besni MYO, asagioglu@adiyaman.edu.tr

France was caused by reasons such as economic, national identity and security, the security issues basically came to the fore in Hungary. The difference between the two parties' approach shows that the structure classified as far-right can differ in terms of countries.

Keywords: Far-Right, France, Hungary, National Rally, Jobbik, Anti-Immigration

Giriş

Dünyanın ekonomik ve siyasi olarak sorunlu bölgelerinden göç eden insanlar, birçok ülke için önemli bir sorun haline gelmiştir. Göç konusunun günümüzdeki en önemli görünümü, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan Avrupa kıtasına gitmek isteyen insanlar olmuştur. Avrupa ülkelerindeki siyasi partiler de söz konusu göç dalgaları karşısında birçok eylem ve söylem geliştirmek zorunda kalmıştır. Göç konusu, Avrupa ülkelerindeki iktidar partileri için dikkate alınması gereken bir durum olurken, aşırı sağ partiler için göç karşıtlığı oy oranlarını artıran ve iktidar partilerini etkileyebildikleri bir konu haline gelmiştir. Böylece, Avrupa'daki aşırı sağ partilerin göç karşıtlığı daha fazla görünür bir hal almıştır.

Bu çerçevede çalışmada Avrupa aşırı sağını temsilen Fransa'daki Ulusal Birlik* (Rassemblement National / National Rally) ve Macaristan'daki Jobbik partisi (Jobbik Magyarorszagert Mozgalom / Movement for a Better Hungary/ Daha İyi bir Macaristan Hareketi) üzerinden göç karşıtlığı konusu ele alınmıştır. Çalışma, bazı sınırlılıklar üzerinden şekillendirilmiştir. Öncelikle, Avrupa'daki aşırı sağ sadece Fransa ve Macaristan açısından ele alınmıştır. Fransa, Batı Avrupa'daki durumu; Macaristan ise Doğu Avrupa'daki durumu göstermek için tercih edilmiştir. Fransa'da Ulusal Birlik, Macaristan'da ise Jobbik partisi aşırı sağın popüler partileri olarak öne çıkmaları nedeniyle seçilmiştir. Aşırı sağı temsil eden söz konusu iki partinin seçilmesinde; Fransa'daki Ulusal Birlik'in Avrupa siyasetinin en eski ve bilindik aşırı sağ partilerinden biri olması, Macaristan'daki Jobbik partisinin ise yoğun bir şekilde göçe maruz kalan Macaristan'da iktidar partisi üzerinde dahi etkili olabilmesi belirleyici olmuştur.

Çalışmada öncelikle göç karşıtlığına ilişkin kavramsal bir çerçeve sunulmuş, sonraki bölümde ilk olarak Fransa'da Ulusal Birlik ve Macaristan'da Jobbik üzerinden konu incelenmiştir. Söz konusu aşırı sağ partilerin görüşleri sadece göç/göçmen karşıtlığı üzerinden aktarılmıştır. Böylece, Fransa ve Macaristan karşılaştırmasıyla Batı ve Doğu Avrupa'daki aşırı sağın göç/göçmen karşıtlığındaki benzerliklerin ve farklılıkların gösterilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, üye ve liderlerinin açıklamaları temelinde Ulusal Birlik ve Jobbik partilerinin göç ve göçmenlere ilişkin yaklaşımları gösterilmiştir. Ayrıca sağ popülizm üzerinden partilerin göç/göçmen karşıtlıklarındaki ideolojik benzerlik ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece, Avrupa'daki aşırı sağın güçlenmesinin nedenlerinden biri

* Parti, Haziran 2018'de ismini Ulusal Birlik (Rassemblement National) olarak değiştirmiştir. Çalışmada Haziran 2018 öncesi dönem için Ulusal Cephe (Front National) ismi kullanılacaktır.

olan göçmen karşıtlığına ilişkin eksik olan literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Ulusal Cephe ve Jobbik'in aşırı sağ olarak kabul edilmesi literatürden hareketle yapılmıştır. 2003'te Gabor Vona tarafından kurulan Jobbik partisi Macaristan siyasetinde etkili bir parti olarak ülkedeki göç karşıtlığına ilişkin üretilen söylemlerin şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Literatürdeki çalışmalar (Varga, 2014: 797; Stadelmann, 2013; Mudde, 2012: 6) Jobbik'in aşırı sağ olduğunu göstermektedir. Her ne kadar Marine Le Pen, "partisine aşırı sağ damgası vuranlara karşı dava açacağını" söylese de Avrupa'da aşırı sağın duayeni, Ulusal Cephe'nin lideri Marine Le Pen'in babası Jean-Marie Le Pen olmuş, kendisinin Fransa'da aşırı sağ inşa etme çabaları 1970'lere kadar uzanmıştır (Atikkan, 2014: 105, 116). Bu çerçevede literatürden hareketle (Veugelers, 1997; Godin, 2013; Bréchon ve Mitra, 1992; vd.) Ulusal Birlik'i aşırı sağ olarak kabul etmek mümkündür.

Sides ve Citrin (2007: 478-480) göçmen karşıtlığıyla ilgili teorik tartışmaların iki temel kaynağı olduğunu belirtmektedir: çıkarlar ve kimlikler. Kimlik temelli veya çıkar temelli göç karşıtlığında, tehdit algısı öncelikli bir şart olarak gösterilmiştir. İki yaklaşımın ayrıldığı nokta ise, tehdidin doğasıyla ve kökenlerinin ne olduğuyla ilgilidir. Çıkar temelli teorilerde sosyal ve ekonomik şartlar; kimlik temelli teorilerde kültürel ve psikolojik eğilimler daha belirleyici olmaktadır. Çıkar temelli yaklaşımda göç karşıtı olanların göçmenlerin iş ve ücret kaybı tehdidi yaratacaklarına yönelik algısı ön plana çıkmaktadır. Kimlik temelli teorilerde ise, değerler ve kimliklerle ilgili vurgu daha baskındır. Ülke vatandaşları ekonomik anlamda yaşayacağı bir kayıptan ziyade ulusal kimliğinde veya kültürel yapılarında meydana gelebilecek bir zarardan dolayı göçmen karşıtı bir tutum takınmaktadır.

Rojon (2013), göç ve aşırı sağa desteğin/ilginin özellikle seçim bölgelerindeki anlamlı ilişkinin varlığını tespit ettiği çalışmasında, ülkenin önemli bir göçmen nüfusa sahip olmasını ülkedeki göçmen karşıtı partiye oy verilmesine bir neden olarak belirtmiştir. Özellikle işsizlik ile partiye destek arasında pozitif bir ilişki belirgin olarak dile getirilirken, ayrıca işsizlik düzeyine bakılmaksızın, grupların göçmenleri kendi kültürleri ve kimlikleri için bir tehdit olarak algılayabilme ihtimalini de öne çıkarmaktadır.

Milborn (2012: 227) her ne kadar göçün mücadele edilmesi gereken kötü bir şey olmayıp aksine gelecekteki bazı sorunlar için çözüm olabilecek Avrupa'nın yararına bir durum olduğunu belirtse de Avrupa ülkelerindeki göç karşıtlığında belirgin bir artış görülmektedir. Karácsony ve Róna (2011: 63) aşırı sağın bazı nedenlerinden bahsederken "göçmenlerin artması"nın da bu nedenler arasında göstermektedir. Bir yandan fakir ve eğitimsiz göçmenler iş gücü pazarında ülkedeki insanlar için rakip haline gelirken diğer yandan ülkenin refah sistemine

katkısı olmayan göçmenler sosyal yardımlara da bağlı olmaktadır. Aşırı sağın göçmen karşıtlığındaki bir diğer neden de, göçmenlerin yüksek suç oranlarından dolayı göçmenlere yönelik olumsuz duyguların oluşmasıdır. Karapın (1998: 214), Avrupa’da aşırı sağı güçlendiren nedenlerden biri olarak 1980’lerin sonundan itibaren kıtaya yönelen göçmenlerin yarattığı sosyal ve ekonomik etkilerin aşırı sağ tarafından kullanılmasını göstermiştir. Uzunçayır (2014: 139-141) ise, Avrupa’daki aşırı sağın göçmen karşıtlığıyla ilgili bazı nedenleri bir arada değerlendirmiştir. Öncelikle aşırı sağ partiler için ülkelerindeki veya kıtadaki sorunların kaynağı göçmen nüfus olmuştur. Göçmenler temelde “güvenlik sorunu” olarak görülmüştür. Göçmenlerin dışlanmasını isteyen aşırı sağ partiler için göçmenlerin vergi ödememesi, iş alanlarında rekabeti artırması ve işçi ücretlerinin düşmesine neden olması yerli halkın öncelikli konumuna zarar vermektedir.

Davis ve Deole (2017), göç ve aşırı sağ partiler arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında genel olarak göçün birçok Avrupa ülkesindeki aşırı sağ partinin başarısında önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Batı ve Doğu Avrupa’da göçmenlere karşı tutum üzerine kıyaslama yapan Bustikova ve Kitschelt (2009: 462) ise, Doğu Avrupa’da farklı etnik kökenlere sahip insanlara karşı olumsuz tutumun göçmenlere karşı tutumun önüne geçtiğinden; Batı Avrupa’da ise göçmenlere yönelik karşıtlığın daha fazla görünür olduğundan bahsetmektedir. Mudde (2012: 13) göçmen karşıtı tutumun Batı Avrupa’da olduğu kadar Doğu Avrupa’da da yaygın olduğunu ancak az sayıda Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesindeki seçmenin göçü önemli bir konu olarak gördüğünü ifade etmiştir. Ancak, bu değerlendirmeyi kıtaya Suriyeli mültecilerin akınından önce yapılan bir değerlendirme olarak görmek gerekmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında belirtmek gerekir ki, Batı Avrupa’daki aşırı sağ partiler için göçmen karşıtlığı öncelikli konu olurken, Doğu Avrupa’daki devletlerin ulusal azınlıklara karşı olmanın öncelikli olmasının Macaristan özelindeki karşılığı Romanlar/çingeneler olmuştur (Nagy, Boros ve Vasali, 2013: 233).

2. Fransa’da Ulusal Birlik Partisinin Göçmen Karşıtlığı

1972 yılında Fransa’da Jean-Marie Le Pen tarafından kurulan Ulusal Cephe, Avrupa’da yaşanan gelişmelere uygun biçimde göç konusunu odak noktası haline getirerek ülke siyasetinin genel seyri içinde artan bir ilgiyle güçlenmiştir. 1983 yılından itibaren belirgin biçimde -2007 başkanlık seçimleri hariç- seçmen desteğinin arttığı görülmüştür. Buna karşın parti içi tartışmalar ve rekabet de eksik olmamış ve 2011 yılında Jean-Marie Le Pen, kızı Marine Le Pen tarafından partiden uzaklaştırılmıştır. Bu köklü değişimin nedeni olarak da Marine Le Pen’in partinin ırkçılık düzeyine varan göçmen karşıtlığında siyasal bir söylem değişikliğine gitme eğiliminin etkili olduğu belirtilmektedir. Bu lider ve görece söylem değişikliğinin genel anlamda partiye ivme kazandırdığını ifade etmek mümkündür. Partinin son 10 yıldaki oy oranlarına baktığımızda partinin 2009’da %6.3 oy alırken, 2012 başkanlık seçimlerinde %18, 2014 Avrupa Parlamentosu (AP)

seçimlerinde %24.95 oranında oy almış ve birinci parti olmuş, 2017 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde oy oranını belirgin şekilde artırarak iki adaylı seçimde %33.9 oy alarak ikinci olmuştur (Aslan, 2016: 234-236).

Partinin “sıfır tolerans” politikasını meşrulaştırmak için 1980’lerden başlayarak, göçmenlik meselesini tekeline aldığı, partinin göç ve göçmenlerin ulusal kimliğe karşı tehlike oluşturduğu söylemini geliştirdiği görülmektedir (Saint-Martin, 2013: 25-37). Böylece, 1970’lerden beri göçmen karşıtlığı parti kampanyalarının ama temasını oluşturmuştur. Jean Marie Le Pen liderliğinde de göçmen karşıtlığına ilişkin yaklaşım yabancı düşmanlığı boyutuna ulaşmış durumdadır. Bu yaklaşımı doğrularcasına “göçmenler artık mahallelerimizde, tren istasyonlarının çevresinde veya gecekonduarda, Fransa’nın muazzam güvenlik ve halk sağlığı sorunlarının sebebi olarak dolaşiyor” ve “artık teröre alışmaya başladık” demiştir (Nossiter, 2015).

Jean-Marie Le Pen, “ölümcül bir ebola salgını, göçmen nüfusundaki küresel patlamaya bir çözüm” olarak önermiştir (Willsher, 2014). Yahudi soykırımını “tarihi bir detay olarak” nitelendiren Jean-Marie Le Pen, anti-semitik çizgiden partiyi uzaklaştırmak isteyen kızı Marine Le Pen için “umarım mümkün olan en kısa sürede evlenir ve soyadını değiştirir” demiş, “kızımdan utanıyorum” ifadelerini kullanmıştır (BBC Türkçe, 2015a). Partinin genel ideolojik durumuna bakıldığında, dönem ve mevcut şartlardaki değişkenlerin belirleyiciliği ile ilgili kısmi değişiklikler olsa da “baba-kız arasında” ideolojik devamlılık korunmuştur. Stockemer ve Barisione (2017: 103-105), Jean-Marie Le Pen ve Marine Le Pen arasında ideoloji ve söylem çizgisinde derin bir sapmanın olmadığını, ince farklılıklara bakıldığında ise; Jean-Marie Le Pen’in doğrudan göçmenliğin kendisiyle ilgilendiğini, topyekün ulusal güvenlik merkezli yaklaşım ile göçmenlerin bütçeye getirdiği yüke, sosyal güvenliğe etkisine ve adli vakalardaki orantısız artışa vurgu yaptığını belirtmektedir. Marine Le Pen ise, göçmenler nedeniyle ortaya çıkan sosyal, kültürel, siyasal etkilere odaklanmakta, ekonomi alanında istihdam, maaş ve emeklilik gibi konularda göçmenlere ilişkin düzenleme yapılmasının bir çözüm olacağı kanaatini öne çıkarmaktadır.

Popülist parti olarak kabul edilen siyasi oluşum, Avrupa siyasetinde yeni siyasal değişimin dinamiklerini ortaya koymaktadır. Bu değişim ve farklılıkları ortaya koyan Taggart’a göre, yeni oluşumlar olarak neo-popülist partilerin diğer aşırı partilerden çeşitli şekillerde farklılık gösterdiğini, en somut farkın da teyit edilmesi zor olsa da, tarihsel süreklilikle ilgili olduğunu belirtir. Neo-popülist partiler böyle bir tarihsel bağdan yoksun görünmekte ayrıca genellikle açık veya örtülü bir göçmen karşıtı duruşa sahip olmaktadır. Parti bir kişi ile özdeşleştirilmiş ise, o parti popülist parti olarak diğerlerinden ayrılır (Taggart, 1995: 39-41). Bu ayrım, mevcutta “baba ve kız arasındaki” farkları ve söylem değişimini açıklayıcı veriler sunmaktadır. Partide kişi kültürünü öne çıkaran örnek eylemler vardır. Bu bağlamda 2018 yılında partinin isminde yapılan değişiklik ve Ulusal Cephe için kullanılan *Le Penleşme* veya *Le Penizm* gibi kavramlar da dikkate değerdir.

Stockemer ve Barisione (2017: 111) partinin ideolojisine odaklandıkları çalışmalarında anlaşılır bir dilin kullanılması, popülizme yeniden odaklanması ve göçmenliğin tematik bir şekilde işlenmesi gibi ince değişiklikler ile partinin yeni ve eski destekçilerini tutmayı başardığını düşünmektedir. Partide değişimi yaratan şey, kullandığı popülist alt ton ve karakter ile birlikte, refah şovenizm, karizmatik liderlik, anti-elitizm olmuş ve bu eğilim partiyi tipik bir sağcı popülist parti haline getirmiştir.

Ulusal Cephe'nin göçmen konusunu çıkış noktası alan ideolojik söyleminin diğer siyasal unsurlar üzerindeki etkilerine bakıldığında da popülist dilin merkez ve çevreyi hızlı bir şekilde etkileyen kapasitesi ortaya çıkmaktadır. Partinin Fransız politikası üzerindeki etkisi, diğer konuların yanında göçü de gündeme getirmesi olmuştur. Parti, 1960'larda ve 1970'lerin ortalarında göçe yoğun olarak maruz kalan Fransa'da göçü/göçmeni siyasi gündeme oturtmayı açıkça başarmış ve 1980'lerde bu sorunu siyasi tartışmalarda daha fazla öne çıkarmıştır. O kadar ki göçmen meselesi, sadece aşırı sağda değil, Komünist Parti'deki tartışmalarda da ortaya çıkmıştır (Bell, 1994: 233-237).

Ulusal Cephe'nin seçim atılımının ilk yıllarında, diğer partilerden belirgin biçimde farklılaşmış olması, yasa, düzen ve göç konularına öncelik vermesiyle mümkün olmuştur. 1980'lerin sonuna gelindiğinde göç/göçmen -hem parti hem de Avrupa genelinde- ve sosyal eşitsizlik gibi konuların çevre, yolsuzluk ve Avrupa Birliği'nin (AB) yıkılmasına ilişkin kaygılardan daha üst sıralarda yer aldığı görülmektedir (Schain, 1999: 8).

Parti, dönemselsel olarak seçim başarısı kazandığında ve seçmen kitlesi arttığında, dönemin hükümeti de yabancı düşmanı ve göçmen karşıtı söylemden etkilenmiştir. Örneğin, partiye Parlamento için verilen oyların arttığı 1988-1993 yılları arasında, dönemin hükümetinin kısıtlayıcı bir göç politikasını yürürlüğe koyması ayrıca dönemin Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin 2005 yılında Ulusal Cephe'nin "aile birleşimi" ve "istenmeyen girişleri" engellemeye yönelik siyasi çıkışlarını gündemine alması örnek gösterilebilir (Seifert, 1997: 452). Aynı şekilde partinin göçmenlerin ekonomik maliyetleri ve Fransa'yı İslamlaştırma riskleri hakkında korkutucu söylemleri (Cabanes, 2017) ülkede güvenlik, kimlik gibi toplulukların direnç noktalarında hükümet politikalarını etkileyen hassasiyetlere neden olmuştur. Göç ve Ulusal Kimlik Bakanlığı'nın oluşturulması, Romanların sınır dışı edilmesi veya burkanın yasaklanması gibi hükümet politikaları da partinin göçmen retoriğine güçlü bir meşruiyet kazandıran gelişmeler olmuştur (Godin, 2013: 58).

Marine Le Pen'in sert tutumu, Fransız siyasetçilerinin genel olarak göçmenlik meselesi üzerindeki zorlayıcı tavırlarında da değişikliğe neden olmuştur. Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, Marine Le Pen'i göçmenlerle ilgili yorumları nedeniyle "acımasız" ve "insanlık dışı" olarak suçlamıştır (Nossiter, 2015). Üstelik Marine Le Pen de Avrupa'daki diğer partiler ile ilişkilerinin boyutunu sahip olduğu cüretkâr söylem üzerinden

tanımlamaktadır. Örneğin, Britanya’da AB karşıtı söylemleri ile öne çıkan UKIP’in (*United Kingdom Independence Party-Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi*) üst düzey yöneticisi Suzanne Evans, Marine Le Pen’in söylemlerinin dehşet verici olduğunu, “Bu söylemlerin UKIP politikasından çok uzak ve hayal bile edilemez” olduğunu belirtirken, Marine Le Pen “iki taraf arasında bir saç genişliği mesafenin bile olmadığını” savunmaktadır (Sandford, 2017).

Ayrıca Ulusal Cephe’nin Avrupa genelinde AfD (*Alternative für Deutschland-Almanya için Alternatif*) gibi diğer popülist partiler ile yakın politik söylem geliştirdikleri de görülmektedir. Sınır kontrollerinin yeniden başlatılması, aile üyelerinin Fransa veya Almanya’da bulunan mültecilere katılmalarına izin veren düzenlemeleri reddetme gibi gerekçeler ile AfD ve Ulusal Cephe, sadece ulusal ekonomiyi güçlendirmek için vasıflı göçmen beklentisi içinde olmuşlar, suç işleyen yabancılara karşı ise sıfır tolerans eğilimi taşımışlardır (Deutsche Welle, 2016; Aras ve Sağiroğlu, 2018).

2015 yılında ise, Marine Le Pen’in girişimi ile AP’de Avrupa aşırı sağını temsil eden ENF (*Europe of Nations and Freedom-Özgürlükler ve Uluslar Avrupası*) grubu oluşturulmuştur. ENF grubunun üyeleri ve aşırı sağ liderler Le Pen’in ev sahipliğinde “Avrupa’da değişim” sloganıyla Fransa’nın Nice kentinde göçmen karşıtı kampanya yürütmek için toplanmışlardır. Avrupa’nın iyi bir fikir olduğunu ancak AB’nin bu fikre zarar verdiğini ve başka bir Avrupa’nın mümkün olduğunu ifade etmişlerdir (Stone, 2018). Marine Le Pen ise, 15.000 polisin işe alınmasını ve göçün engellenmesine (Telegraph, 2017) katkı sağlayacak şekilde sınır birliklerinin kurulmasının gerekliliğini dile getirirken; partinin göçmen karşıtı söyleminin Avrupa’nın yönetici elitleri arasında alınan siyasi kararları bariz şekilde etkilediği, Birlik yöneticilerinin sınır birliklerinde görevlendirmek üzere 2020 yılına kadar 10.000 polis alımı planında görülmektedir (Yeni Şafak, 2018).

Partinin mülteci krizi ve göçmenlere yönelik olumsuz yaklaşımı Fransa’da ve Avrupa’da popülist hareketlere ilham vererek, tartışmaları da etkilemektedir (6 Degress, 2017). Marine Le Pen, Avrupa dışında Fransız dış politikasını ilgilendiren ve iç siyaseti de etkileyen ziyaretlerde bulunmuş, bu yerlerde de göç konusuna ilişkin yorumlar yapmıştır. Örneğin, Kanada’nın ayrılıkçı Quebec bölgesine ziyaretinde -her ne kadar siyasilerden destek alamasa da- Kanada’nın 25 bin Suriyeli mülteciyi kabul etmesini “delilik” olarak ifade etmiştir (Reuters, 2016).

Lubbers ve Scheepers (2002: 124-141), partinin seçmen kitlesi ve potansiyel ilgi çevresinden hareketle, Ulusal Cephe’ye oy verme davranışlarını test ettikleri çalışmalarında göçmen sayısının fazla olduğu bölgelerde göçe ilişkin algının -özellikle ekonomik- rekabet kaynağı olarak değerlendirildiğini ve bu rekabetin partinin oy oranlarını artırdığını belirtmektedir. Ayrıca partinin, göçmen konusundan doğrudan etkilenen belli bir ekonomi ve eğitim düzeyine sahip seçmene güçlü bir şekilde ulaştığı belirtilmektedir. Göçmen ve Müslüman karşıtı söylemi üzerinden konumlandırılan parti, Avrupa’da gerçekleştirilen saldırılar

sonrasında daha fazla seçmen kazanmış ve yerel seçim sonuçlarında yeni bir rekor kırmıştır (Horbach, 2018).

Kullanılan araçlar üzerinden partinin göç ve göçmen konusuna bakışına odaklanıldığında, Stockemer ve Barisione (2006: 9) partinin Facebook'ta yayınlanan basın bültenleri ve belgeleri arasında en fazla atıfta bulunulan iki kavramı “güvensizlik” ve “göç” olarak tespit etmişlerdir. Çevrimiçi basın bültenlerinde –web sitelerinde–partinin anahtar dört temasının üçünün yüzdelerik dağılımında göç konusu ilk sırada yer almaktadır. Benzer şekilde aynı kaynaklarda, partinin anahtar temalarının yüzdelerik dağılımında “güvenlik” %46 ile ilk sıradayken, “göçmenlik” %31 ile ikinci sırada yer almaktadır. Partinin gençlik yapılanmasında (FNJ) ise, %38 ile göçmenlik ilk sırada yer almaktadır. FNInfo'da ise %43 ile göçmenlik ilk sıradadır (Saint-Martin, 2013: 22-24).

Göç konusuyla bağlantılı olarak Marine Le Pen, göçü askıya almayı ve “vahşi küreselleşme” tehdidine karşı “Fransa'yı” koruyacağını iddia etmiştir (Dearden, 2017). Artan küreselleşme ile göçün artması ve göçmen konusunun daha fazla dikkat çekmesi ile doğrudan alakalı olarak bu çıkış dikkate değerdir. Göç, Fransız toplumunu bir arada tutan sosyal tutkalları ortadan kaldıran bir olgu olarak tasvir edilirken (Counter Point, 2014: 8); Le Pen taraftarları göç, işsizlik, hukuk ve düzen ile ilgili kaygılarıyla öne çıkmaktadır (Veugelers, 1997: 36). Partinin göçmen konusuna yaklaşımında öncelikle güvenlik, ekonomik çıkar, ulusal kimlik vurgusu ve endişesi, ayrıca politik eğilimleri dikkat çekmektedir (Middleton, 2016).

Marine Le Pen 2010 yılında parti destekçilerine, “sokaklarda dua eden Müslümanların görüldüğü yerlerin İkinci Dünya Savaşı'ndaki Nazi işgaline benzediğini” söylerken (BBC News, 2018), 2017 başkanlık seçim sürecinde Fransız vatandaşlığının “miras alınan veya hak edilmiş” olması gerektiğini savunmuş, yasadışı göçmenlere yönelik “Fransa'da kalmak için hiçbir nedenleri yok, yasalar çiğnenmektedir” ifadelerini kullanmıştır (Nowak ve Branford, 2017).

Marine Le Pen, 2012 başkanlık seçimleri kampanyasında sosyo-ekonomik temalar kullanırken, terörist saldırılardan ve göçmen krizinin Avrupa'da ortaya çıkmasından sonra partisinin geleneksel konularına geri dönmüştür. Partinin “bu bizim evimiz!” sloganıyla artan popülaritesi endişe verici (Moullot, 2016) boyutlara ulaşırken, parti lideri ve cumhurbaşkanı adayı, çok kültürlü bir Fransa'ya karşı olduğunu açıkça belirtmiştir (Sheehy, 2017). Marine Le Pen, kitlesel göç karşıtlığını dile getirirken ulusal kimlik ile yakın bir bağ kurmaktadır. Göç politikasının ve çok kültürlülüğün dogmatik “dinler” haline geldiğini ileri sürmektedir. Ayrıca daha sert bir çıkışla, “tek bir dil, tek bir kültür”ün bir ulusal topluluğu tanımadığını dile getirmiştir (Sandford, 2017).

Paris'te 13 Kasım 2015'teki saldırılarından çok önce, Marine Le Pen göçle militan İslamcılık arasında bir bağlantı kurmuş, saldırılardan sonra ise “topraklarımıza karşı nefret vaat eden yabancıları kovma” önerisinde

bulunmuştur (Nowak ve Branford, 2017). Marine Le Pen, Paris saldırılarını göçmenlik politikası için bir sıçrama tahtası olarak kullanmış, Fransa'yı AB'den ve sınırsız Schengen bölgesinden çıkarma sözü vermiş, hükümeti Fransız vatandaşlarına “yabancılardan daha az haklar” vermekle suçlamıştır (Dearden, 2017).

Marine Le Pen, “kitlesele göçü Fransa için bir fırsat değil, bir trajedi” olarak görmüştür (Dearden, 2017). AB'nin Fransa'yı zorladığını söylediği kitlesele göçün ve çok kültürlülüğün tehlikelerine uygun olarak, Fransız kimliğini savunmaya ve ulusal egemenliği yeniden sağlamaya söz verirken, mitingde Le Pen'i dinleyen kalabalık “bu bizim evimiz” diye slogan atmışlardır (Chrisafis, 2016). Marine Le Pen, “mülteci olarak gelenlerin %99'un erkek olduğunu, mültecilerin açık bir şekilde ekonomik nedenlerle geldiğini” belirterek göç edenlere siyasi mülteci statüsünün verilmesine karşı çıkmıştır (Clavel, 2015).

Marine Le Pen “göçmenleri ülkeye pislik, suç, yoksulluk ve İslami terörizm” getirmekle suçlarken, ölen göçmen bir çocuğun fotoğrafını da, -Aylan bebek- “Avrupalıların suçluluk duygusunu manipüle eden basit bir manevra” olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Fransa'nın, sadece “yük”ü temsil eden “korkunç” bir göç dalgasına “batırılmış” olmak üzere olduğunu iddia etmektedir. Aylan bebek olayından sonra Almanya'nın göçmenlerle kucaklaşmasına öfkelenerek, Fransa'da Almanya'dan “sekiz milyon daha fazla” işsiz olduğunu iddia etmiş, Merkel'e “belki de daha ucuz bir iş gücü alacağını düşünüyor” eleştirisinde bulunmuştur (Nossiter, 2015).

Marine Le Pen, 2017'de düzenlenen mitingde ise, “ilk yapacağımız Fransa'nın sınırlarını yeniden kurmak olacak” derken, göçmenleri ihraç ederek ve göçü sınırlandırarak, Fransa'yı “daha fazla Fransız” yapma sözü vermiştir (Nossiter, 2017).

Kontrolsüz göçün Fransa'yı “sivil savaşın” eşğine getirdiğini belirten Marine Le Pen, “bazı” göçmenlerin ev sahibi ülkeyle “savaşta” olduklarını, göçmenlerin ve çocuklarının büyük çoğunluğunun Fransa'ya savaş ilan ettiğini iddia etmiştir (McGuinness, 2017). Daha da ileri giderek toplumsal tehdidin boyutunu yeniden tarif edercesine Le Pen, “mülteci çocuklara Fransız devlet okulları yasaklanmalı” düşüncesini ifade etmiştir (PRESSTV, 2016). Bu söylemleri nedeniyle ciddi eleştiriler almış, bunun üzerine “tüm yabancıları değil, ülkeye yasadışı yollarla gelen göçmen çocuklarının eğitim almaması gerektiğini” belirtmiştir (The Guardian, 2016).

Marine Le Pen, 2017 yılındaki seçim için hazırladığı 144 maddelik başkanlık manifestosunda, “asıl ruha geri dönüş” yapılmasını savunarak, Fransız vatandaşlığının elde edildiği sistemi tamamen değiştirmeyi ve mevcut çifte vatandaşlığa sahip olan tüm bireylerin kurallarını değiştirmeyi vaat etmiştir (Jorgensen, 2017). Manifestonun ana temalarından olan göçü neredeyse sıfıra

indirmenin (The Conversation, 2017) haricinde diğer vaatlere bakıldığında da şu hususlar öne çıkmaktadır (FRANCE 24, 2014):

a) Fransa'ya yasal göçün mevcut sayısının 200.000'den 10.000'e kadar azaltılması b) Fransa'da yasal olarak ikamet eden bir eş veya aile üyesi nedeniyle otomatik verilen göçmenlik haklarının yasaklanması c) Sınır kontrollerinin eski haline getirildiği Avrupa Schengen Bölgesi'nin sona erdirilmesi d) Fransız vatandaşlığı almak için gereken şartların sertleştirilmesi, Fransa'nın ve dilinin güçlü bir taahhüdünde ısrar edilmesi e) Yasadışı göçe sıfır tolerans ve belirli bir süre için ülkede bulunmaları halinde yasadışı göçmenlerin Fransa'da kalma haklarına son verilmesi f) iş ve sosyal konut için yabancılardan ziyade Fransız vatandaşlarına öncelik verilmesi g) Özellikle Avrupalı olmayanlar için çifte vatandaşlık h) Özellikle Afrika'da eski Fransız kolonilerinden, Fransa'ya göçü azaltmak için bu ülkeler ile tüm ekonomik ilişkilerin yeniden müzakere edilmesi.

3. Macaristan'da Jobbik Partisinin Göçmen Karşıtlığı

“Kameramla görüntü çekiyordum. Yüzlerce göçmen birden polis kordonunu aştı.

Biri hızla bana doğru gelince korktum. Birden kendimi kaybettim. Saldırıya uğradığımı düşündüm.

Kendimi korumak zorundaydım. İnsanlar panik içinde olduğunda, iyi kararlar almak zordur.

Ben kalpsiz, ırkçı, çocuk tekmeleyen bir kameraman değilim.

Bana karşı başlatılan siyasi cadı avını, karalama kampanyasını, ölüm tehditlerini hak etmiyorum.

Ben sadece küçük çocukları olan ve kötü bir karar almış olan işsiz bir kadını.

Tüm samimiyetimle özür dilerim.”

Petra László'yu 2015 yılında dünya gündemine getiren olay Sırbistan sınırından Macaristan'a doğru kaçan mültecilere çelme takarak yere düşürmesiydi. Olaydan sonra yukardaki açıklamayı yapan László, Jobbik partisine yakınlığı ile bilinen N1TV'de çalışıyordu (BBC Türkçe, 2015b).

Kolár (2016: 6) Macaristan'da diğer birçok Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesinden farklı olarak 2015'teki mülteci krizinin yoğun bir şekilde görölmeye başlamasından önce de aşırı sağ eğilimlerin güçlü olduğunu belirtmiştir. The Guardian (2014) Jobbik partisini Avrupa'nın en güçlü aşırı sağ partisi olarak göstermiş ve partinin seçimlerde aldığı başarının nedenleri olarak anti-semitizm ve Roman karşıtlığının yanında göç karşıtlığını da sıralamıştır.

Macaristan, 2010 sonrası dönemde -özellikle de 2015'te- göç sorunuyla yoğun bir şekilde karşılaşmıştır. Göçmenlerin Avrupa'ya girişlerinde Balkan rotasını kullanarak Macaristan üzerinden kıtaya yayılmaları, Macaristan'ı beklenmedik ölçüde bir göç sorunuyla yüzleşmek zorunda bırakmıştır. Bu göç krizi Macaristan'ı iki açıdan etkilemiştir. İlk olarak, AB ile göçmen kotaları vd. konular nedeniyle sorun yaşayan iktidar partisi Fidesz (Macar Yurttaş Birliği), Macaristan-AB ilişkilerini sorunlu bir zemine oturtmuştur. İkinci olarak da, iktidar partisi ve aşırı sağ temsil eden Jobbik gibi ülkedeki siyasi partilerin göçmen karşıtlığını kullanarak seçimlerde oy elde etmeye çalışmaları ülkedeki göçmen karşıtlığını giderek olağan hale getirmiştir. Böylece, Macaristan'da gerek iktidardaki Fidesz gerekse de Jobbik'in göçmen karşıtı çizgide büyük ölçüde aynı söylemleri benimsediği görülmektedir.

Jobbik partisi ve lideri Gábor Vona, küreselleşme ve göç karşıtı görüşleriyle bilinmekte; iktidardaki Fidesz partisi ve lideri Viktor Orban'ın göçmenlere karşı yürüttüğü kampanyalara eşlik etmektedir (Kolár, 2016: 7). Böylece, Fidesz ve Jobbik'in göç karşıtı söylemlerinde büyük ölçüde benzerlikler bulunmaktadır. Bu nedenle Macaristan aşırı sağının söylemleriyle sağ iktidar üzerinde önemli etkileri söz konusudur. Ayrıca, iki partinin göç karşıtı kampanyalarının üç büyük tema üzerinden şekillendiği görülmektedir: ekonomi, kültür ve güvenlik. Jobbik ve Fidesz arasındaki yakınlıkla ilgili konuşan Jobbik parlamento üyesi Marton Gyöngyösi de "Orban veya Vona, Vona veya Orban, bugünlerde kimin kim olduğunu bilmek zor." açıklamasıyla sağ ve aşırı sağ olarak nitelendirilen iki partinin göç karşıtlığında nasıl yakınlaştığını göstermiştir (Thorleifsson, 2017: 328).

2015 yılındaki mülteci krizinin etkisiyle Jobbik'in bu soruna ilişkin yaptığı açıklamalar dikkat çekici olmuştur. Parti lideri Vona, "Macaristan, yasadışı bir göçmen olarak Macaristan sınırına gelen herkesi geri göndermek zorundadır. Burada gerçekten bir insanlık felaketi söz konusudur ancak bu insanlık felaketi fakir göçmenler için değil, fakir Macaristan için olacaktır." açıklamasını yapmıştır. Jobbik'in dış politikasından sorumlu Marton Gyongyosi ise, "her bir [mülteci] çocuk bir AK-47'nin nasıl sökülüp takıldığını bilir ve ben böyle yetenekleri olan birine yakın olduğumda kendimi rahat hissetmem." (Human Rights First, 2015) açıklamasıyla göçün yaratacağı güvenlik tehlikesine vurgu yapmıştır.

2015'te Suriye ve Irak'tan gelerek Macaristan'dan geçen 400.000 mülteci sonradan önlem alan Macaristan, güney sınırına tel örgü çekince ülkeye gelmeye çalışan mülteci sayısında azalma meydana gelmiştir. 199.000 iltica başvurusundan 264'ünü kabul etmesi de mültecilerin ülkeye gelmesini engellemeye yönelik bir politikadır. Ayrıca, Balkan rotasının kapanmasının ardından Macaristan'a mülteci gelişi de durmuştur (DW Türkçe, 2016).

Jobbik partisi ve diğer aşırı sağın "suçlu çingene" söylemi, Macaristan'a gelen göçlerle artan Müslümanların ardından "suçlu olarak Müslüman göçmen" şeklinde yeni bir içerik kazanmıştır. Ekim 2015'te parti dergisi *Barikád*'da

Müslüman ülkelerden gelen göçmenler terörizmle bağlantılı gösterilmiştir. Fidesz'in güvenlik tehdidiyle göçmenleri birleştirmesine benzer şekilde, Jobbik lideri Vona Facebook hesabında “[AB'nin] uyguladığı [her ülkenin belli sayıda mülteci almasını gerektiren] kotayı engellemeliyiz çünkü gelenlerin mülteci, göçmen veya terörist olup olmadıklarını bilemiyoruz.” açıklamasını yapmıştır. Avrupa'daki diğer aşırı sağ partilerden farklı olarak temelde İsrail karşıtı, Filistin ve İran yanlısı bir bakış açısı olan Jobbik, Avrupa sınırını geçen İslam'ı bir tehdit olarak görmüştür (Thorleifsson, 2017: 324).

İktidardaki Fidesz'in söylemlerine benzer olarak aşırı sağ Jobbik de Hristiyan Avrupa'nın hayatta kalma riskini yaratan ekonomik göçmen tehlikesine dikkat çekmektedir. Jobbik, mültecilere yaklaşımında daha da ileri giderek mültecileri suçlu ve terörist olarak nitelendirmektedir. Parti ayrıca, iltica prosedürünün hızlandırılmasını, sınır devriye birimlerinin oluşturulmasını, ordunun görevlendirilmesini ve sınırların kapatılmasını da içeren mültecilere karşı sert siyasi önemlerin alınması için ısrar etmektedir (Juhász, 2016).

Jobbik, 2016 yılında ülkeye mültecilerin yerleşimini engelleyen anayasa değişikliği teklifini parlamentoya tekrar sunmuştur. Aslında değişiklik teklifi Orban tarafından sunulmuş ancak Jobbik'in çekimsiz kalması üzerine kabul için gereken üçte ikilik çoğunluk sağlanamamıştır. Jobbik, çekimsiz kalma nedenini hükümetin yabancıların ikamet hakkını satın almasına izin vermesi olarak göstermiştir (Dunai, 2016). Bu süreçte Jobbik'in Fidesz'den ayrıldığı noktayı, dönemin parti lideri Gábor Vona, Orban ile yaptığı bire bir toplantının ardından özellikle Rusya, Çin ve Orta Doğu'dan gelen zengin yabancılar para karşılığında ikamet izninin verilmesinden vazgeçilmesi gerektiği şeklinde belirtmiştir. Jobbik'e göre, bu şekilde alınan ikamet izni “kirli bir iş” ve İslami devlet cihatçıları tarafından bile kullanılacak bir ulusal güvenlik riskidir (Euractiv, 2016). İlk olarak iade edilebilen 300.000 Euro'luk ve iade edilemeyen 60.000 Euro'luk bir miktarla göçmenlerin aileleriyle birlikte Macaristan'a yerleşmesini sağlayan ikamet hakkı programına ilişkin olarak parti lideri Vona, “ne fakir ne de zengin mülteciler Macaristan'a yerleşmelidir” açıklamasını yapmıştır. Orban, başlangıçta bu teklifi değerlendirmiş ancak daha sonra Jobbik'in “şantaj” yapılmasına izin vermeyeceğini açıklamıştır. Bunun üzerine parti milletvekillerinden gelen yorum ise, “para için teröristlere izin veren vatan hainidir” olmuştur. Bu çerçevede Jobbik'e göre, Orban'ın iktidardaki partisi Fidesz'in çürümüşlüğü Macaristan'ın ulusal çıkarından daha önemli değildir (Zalan, 2016). Bu nedenle Macaristan'ın güvenliğine dikkat etmek öncelikli bir konu olarak kabul edilmiştir.

Nisan 2018 seçimlerinden kısa bir süre önce açıklamalar yapan Jobbik lideri Gábor Vona, bu seçimlerde Macaristan'ın göçmenlerin bir ülkesi olup olmayacağına karar verileceğini belirtmiş; partisinin hazırladığı “göçmen karşıtı eylem planı”nın içeriğini de açıklamıştır. Söz konusu plan şu şekildedir (Pivarnyik, 2018):

-Macaristan'ın güney sınırını korumak

- özerk bir sınır koruma oluşturmak
- göçmenleri reddedecek şekilde Macaristan Anayasası'nı değiştirmek
- göçmenlerle alakalı bütün kotaları reddetmek
- hükümetin mültecilerin yerleşimine ilişkin programının revize edilmesi
- “propaganda bakanlığı” olarak bilinen Antal Rogan liderliğindeki Başbakanlık Kabine Ofisi'nin kapatılması ve bütçesinin eğitime tahsis edilmesi

Jobbik Başkan Yardımcısı ve aynı zamanda Macaristan-Sırbistan sınırındaki Ásotthalom'un Belediye Başkanı olan László Toroczka kendisiyle yapılan bir röportajda (Metelkna, 2018) konuyla ilgili bazı açıklamalar yapmıştır. Afrika, Orta Doğu ve Güney Asya'dan gelen göçmenlerin Balkan rotası üzerinden Macaristan'a gelmeye başladıklarını ve özellikle 2015'te göçün ana merkezi haline geldiklerini belirtmiştir. Hükümete konuyla ilgili mektuplar gönderdiğini ancak AB'nin sınırların korunmasını desteklemediği için yapabilecek bir şey olmadığı yanıtını aldığını söylemiştir. AB kuralları yüzünden kasabasını imkansızlıklar içinde korumaya çalışan fakat göç edenlerin arasındaki teröristlerin ülkeye girişlerine engel olamadığını belirten Toroczka, ancak konu uluslararası medyaya yansıyınca sınıra çit örebildiğini, böylece kitlesel göçe son verdiklerini ifade etmiştir. Toroczka, göçün demografik etkileri olduğuna, Batı'daki insanların Afrika ve Güney Asya'ya kıyasla daha az çocuk sahibi olmasından dolayı topraklarından, anavatanlarından vazgeçerlerse başka yerlerdeki insanların Macaristan topraklarını işgal etmek için geleceklerine inanmaktadır. Göçün durdurulamamasının nedeni olarak AB liderini gören Toroczka'ya göre, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve dönemin AP başkanı Martin Schulz gibi AB liderleri göçü durdurmak için ciddi kararlar almamıştır. Son olarak Afganistan veya Orta Doğu ülkelerinden gelenlerin niçin Arap ülkelerinde mülteci olmadıklarını ve niçin Macaristan'a geldiklerini anlamadığını belirten Toroczka, Macaristan'ın Suudi Arabistan, Katar veya diğer zengin Arap ülkeleriyle kıyaslandığında zengin bir ülke olmadığına dikkat çekmiştir. Bu çerçevede Toroczka'ya göre, göçmenlerin ülkelerinde savaş yoksa geri dönmeleri ayrıca savaş durumunda ise Macaristan'a değil ilk güvenli ülkeye gitmeleri gerekir.

Sonuç

Avrupa ülkelerinde giderek artan aşırı sağ partilerin etkinliği her alanda daha fazla görünür olmaktadır. Aşırı sağın birçok tepkisinden biri olarak göç/göçmen karşıtlığı yakın dönem Avrupa siyasetinin belirleyicilerinden biri haline gelmiştir. Çalışmada ele alınan Ulusal Birlik ve Jobbik'ten hareketle aşırı sağın göç karşıtlığına ilişkin bir çerçeveye gösterilmeye çalışılmıştır.

Ulusal Birlik, ilk kurulduğu andan itibaren ideolojik söylemini göçmen karşıtlığı ile şekillendirmiştir. Parti, neredeyse 50 yıllık süreç içerisinde sağ

popülist söylemleri ve görece toplumda karşılığı olan talepleri ile Avrupa'daki diğer siyasi oluşumları etkileme kapasitesine sahip olmuştur. Ulusal Birlik, göçmen konusunu ulusal güvenlik, ekonomik çıkar ve kültürel tehdit dinamikleri çerçevesinde ele almış; ekonomik, sosyal ve siyasal gündem belirleyerek faaliyetlerini yürütmüştür. Göçmen karşıtlığının ekonomik nedenleri arasında Fransızlar için işsizlik konusu ön plana çıkmakta, kültürel olarak ülkenin "Müslümanlaşma" eğilimi gösterdiği iddiası sıklıkla kullanılmaktadır. Güvenlik konusu sosyal olarak işlenirken, işsizlik ve göçmenlerin kullandıkları haklar nedeniyle "Fransızlara" haksızlık yapıldığı düşünülmektedir. Göçmenler nedeniyle ülke sınırlarının kapatılması gerektiği dahi dile getirilmiştir.

Macaristan iktidar partisi Fidesz'in göç karşıtı tutumu, Macaristan'ı Fransa'dan ve diğer birçok Avrupa ülkesinden ayırmaktadır. Jobbik gibi aşırı sağ bir partinin göç karşıtı açıklamalarının benzerini yapan bir iktidar partisinin var olması Macaristan'da aşırı sağ söylemin ülke yönetiminde ne kadar etkin olduğunu göstermektedir. Macaristan'daki Orban iktidarı, Jobbik'in söylemlerinin genel anlamda pratiğe dökülmüş hali olduğundan ülkenin politik tutumunun süreklilik göstereceği görülmektedir. Muhalefette, göçmen karşıtı aşırı sağ parti olarak, görüşlerine sempati duyan/destek veren bir iktidar partisinin olması partinin yaşam alanını genişletmekte ve ideolojisini normalleştirmektedir. Macaristan'daki aşırı sağ parti Jobbik'in göç karşıtı söylemlerinde ise Fransa'daki Ulusal Birlik'ten farklı bir durum olduğu görülmektedir. Buna göre Jobbik'in göçmen karşıtlığında güvenlik ile ilgili konulara ağırlık verdiği, buna karşın ekonomik ve kültürel konular üzerinden kampanyalar yürütmeyi tercih etmediği belirtilebilir.

Göçmen karşıtlığına ilişkin yapılan değerlendirmede Sides ve Citrin'in (2007) çıkar temelli ve kimlik temelli yaklaşımları üzerinde durulmuştur. İki ülkedeki partiler üzerine yapılan incelemede Fransa'daki aşırı sağın göç karşıtlığının hem çıkar hem de kimlik temelli olduğu görülmüştür. Bir yandan göçmenlerin yarattığı ekonomik sorunlar diğer yandan göçmenlerin Fransız kimliğine ve ulusal güvenliğine yarattığı tehditler öne çıkmıştır. Macaristan'daki aşırı sağın göçmen karşıtlığında ise çıkar temelli bir karşıtlıktan ziyade kimlik temelli bir karşıtlık olduğu görülmüştür. Buna göre, Macaristan aşırı sağında göçmenlerin yaratacağı ekonomik sorunlar değil, ülke güvenliğine ve kimliğine verecekleri zarar Macaristan için tehlike olarak gösterilmiştir. Bu durum da iki ülkedeki aşırı sağın göçmen karşıtlığının farklı gerekçeler üzerinden şekillendiğini göstermiştir.

Kaynakça

- 6 Degress. (2017). Attitudes Toward Refugees, Immigrants and Identity in France: More in Common. <http://www.6degreesto.com/article/attitudes-toward-refugees-immigrants-identity-france-common/>

- Aras, İ., Sağiroğlu, A. (2018). Almanya İçin Alternatif Partisi'nin (AfD) Göç Karşıtlığı, Uluslararası Toplumsal ve İktisadi Araştırmalar Kongresi, Ortadoğu'da Göç Hareketleri ve Değişen Dinamikler, Nevşehir, 10-12 Mayıs.
- Aslan, M. Ç. (2016). Dış Politika Alanında Oluşan İdeolojik Bağ: Fransız Milliyetçi Cephe Partisi Örneği: 2011-2015, Akademik Bakış, 10(19), 227-254.
- Atikkan, Z. (2014). Avrupa Benim: Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi, İstanbul: Metis Yayınları.
- BBC News. (2018). Europe and nationalism: A country-by-country guide, <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>
- BBC Türkçe. (2015a). Baba Le Pen: Kızımdan utanıyorum. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150505_le_pen_update
- BBC Türkçe. (2015b). Göçmenlere tekme atan kameraman: Kalpsiz bir ırkçı değilim, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150911_macar_kameraman
- Bell, D.S. (1994). The French National Front, History of European Ideas, 18(2), 225-240.
- Bréchon, P., Mitra, S. K. (1992). The National Front in France: The Emergence of an Extreme Right Protest Movement, Comparative Politics, 25(1), 63-82.
- Bustikova, L., Kitschelt, H. (2009). The radical right in post-communist Europe. Comparative perspectives on legacies and party competition, Communist and Post-Communist Studies, 42(4), 459-483.
- Cabanes, De A. (2017). The Front National and the 2017 Electoral Cycle: Mixed Fortunes, <https://www.transform-network.net/en/publications/issue/the-front-national-and-the-2017-electoral-cycle-mixed-fortunes/>
- Chrisafis, A. (2016). The nation state is back!: Front National's Marine Le Pen rides on global mood, <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/18/nation-state-marine-le-pen-global-mood-france-brexit-trump-front-national>
- Clavel, G. (2015). Marine Le Pen Decides 99 Percent of Incoming Refugees Are Men, Opposes Giving Them Political Refugee Status, https://www.huffingtonpost.com/2015/09/09/marine-le-pen-refugees_n_8110376.html
- Counter Point. (2014). European Parliament Election Briefing: No. 4, Populist Rhetoric: Front National 2014, <http://counterpoint.uk.com/wp-content/uploads/2014/05/Populist-Rhetoric-Front-National.pdf>
- Davis, L., Deole, S. S. (2017). Immigration and the Rise of Far-Right Parties in Europe, ifo DICE Report 4, 15, 10-15.
- Dearden, L. (2017). French elections: Marine Le Pen vows to suspend immigration to 'protect France', <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/french-elections-latest-marine-le-pen-immigration-suspend-protect-france-borders-front-national-fn-a7689326.html>

- Deutsche Welle. (2016). A comparison of Germany's AfD and France's National Front, <https://www.dw.com/en/a-comparison-of-germanys-afd-and-frances-national-front/a-19249980>
- Dunai, M. (2016). Hungary's nationalist Jobbik party to resubmit measure to ban resettlement of refugees, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugees-migrants-ban-resettlement-hungary-far-right-nationalist-jobbik-party-a7417216.html>
- DW Türkçe. (2016). Orban: 'Göç zehirdir' <https://p.dw.com/p/1JWMP>
- Euractiv. (2016). Hungary's Jobbik could thwart Orbán's anti-migrant vote, <https://www.euractiv.com/section/elections/news/hungarys-jobbik-could-thwart-orbans-anti-migrant-vote/>
- FRANCE 24. (2014). What does France's National Front stand for <http://www.france24.com/en/20140528-france-national-front-policy-eu?>
- Godin, E. (2013). The Porosity between the Mainstream Right and Extreme Right in France: *Les Droites Décomplexées* under Nicolas Sarkozy and Marine Le Pen's Leadership, *Journal of Contemporary European Studies*, 21(1), 53-67.
- Horbach, I. (2018). The increase in popularity of Marine Le Pen's Front National <https://www.diggitmagazine.com/articles/increase-popularity-marine-le-pen-s-front-national>
- Human Rights First. (2015). The Jobbik Party in Hungary: History and Background, <http://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/Jobbik-Party-Fact-Sheet-final.pdf>
- Jorgensen, C. (2017). Le Pen's Promises on Citizenship and Asylum: A Closer Look, <https://migrationvoter.com/2017/04/10/le-pens-promises-on-citizenship-and-asylum-a-closer-look/>
- Juhász, A. (2016). Hungary: Migration trends and political dynamics, <https://www.globsec.org/publications/hungary-migration-trends-political-dynamics/>
- Karácsony, G., Róna, D. (2011). The Secret of Jobbik. Reasons behind the Rise of the Hungarian Radical Right, *Journal of East European & Asian Studies*, 2(1), 61-92.
- Karapın, R. (1998). Radical Right and Neo-Fascist Political Parties in Western Europe, *Comparative Politics*, 30(2), 213-234.
- Kolár, T. (2016). The Migration Crisis and the Rise of Right-wing Extremism and Euroscepticism, Institute for Politics and Society, Policy Paper, Prague.
- Lubbers, M., Scheepers, P. (2002). French Front National voting: a micro and macro perspective, *Ethnic and Racial Studies*, 25(1), 120-149.
- McGuinness, R. (2017). Le Pen says uncontrolled immigration has pushed France to the brink of 'CIVIL WAR', <https://www.express.co.uk/news/world/778995/marine-le-pen-french-election-president-civil-war-immigration>
- Metelkina, S. (2018). László Toroczkai: We Can Save Europe From Migrants—Ásotthalom is a Good Example, <https://www.geopolitica.ru/en/article/laszlo-toroczkai-we-can-save-europe-migrants-asotthalom-good-example>

- Middleton, A. (2006). Populist radical right parties and the securitization of migration in France, Independent Study Project (ISP), Collection. 2430. http://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/2430
- Milborn, C. (2012). Polis Devleti, Şengen Vizesi ve Göç: Avrupa Kalesi, Çev. Deniz Banoğlu, ATTAC, Kimin Avrupası? içinde (218-228). İstanbul: Metis Yayınları.
- Moullot, P. (2016). Normalizing Racism in National Front Rhetoric, <https://worldpolicy.org/2016/01/21/normalizing-racism-in-national-front-rhetoric/>
- Mudde, C. (2012). The Relationship Between Immigration and Nativism in Europe and North America. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Nagy, A. B., Boros, T., Vasali, Z. (2013). Hungary, R. Melzer, S. Serafin (Ed.). Right-Wing in Europe: Extremism Country Analyses, Counter-Strategies and Labor-Market Oriented Exit Strategies içinde (229-253). Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Nossiter, A. (2017). Marine Le Pen Leads Far-Right Fight to Make France 'More French', <https://www.nytimes.com/2017/04/20/world/europe/france-election-marine-le-pen.html>
- Nossiter, A. (2015). For Marine Le Pen, Migration Is a Ready-Made Issue, <https://www.nytimes.com/2015/10/06/world/europe/for-marine-le-pen-migration-is-a-ready-made-issue.html>
- Nowak, M., Branford, B. (2017). France elections: What makes Marine Le Pen far right?, <https://www.bbc.com/news/world-europe-38321401>
- Pivarnyik, B. (2018). Jobbik's first measure would be an "anti-immigration action" plan, <https://budapestbeacon.com/jobbiks-first-measure-would-be-the-anti-immigration-action-plan/>
- PRESSTV. (2016). Refugee kids should be banned from French public schools: Le Pen <https://www.presstv.com/Detail/2016/12/08/497003/France-Le-Pen-refugees-education>
- Reuters. (2016). France's Le Pen criticizes Canadian immigration, refugee policy, <https://www.reuters.com/article/us-canada-politics-france/frances-le-pen-criticizes-canadian-immigration-refugee-policy-idUSKCN0WM12Q>
- Rojon, S. (2013). Immigration and Extreme-Right Voting in France: A Contextual Analysis of the 2012 Presidential Elections. (International Migration Institute Working Paper Series; No. 79). International Migration Institute (IMI), Oxford Department of International Development (QEH), University of Oxford.
- Saint-Martin E. (2013). Profile Analysis The Front National: Model For The Radical Right?, University of Ottawa, Social Sciences Faculty, School of Political Studies, POL 7979 Research Paper.
- Sandford, A. (2017). What are Marine Le Pen's policies?, www.euronews.com/2017/02/09/what-do-we-know-about-marine-le-pen-s-policies
- Schain, Martin A. (1999). The National Front and the French Party System, French Politics and Society, 17(1), 1-16.

- Seifert, W. (1997). Admission policy, patterns of migration and integration: The German and French case compared, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 23(4), 441-460.
- Sheehy, A. (2017). The Rise of the Far Right, <http://harvardpolitics.com/world/rise-of-far-right/>
- Sides, J., Citrin, J. (2007). European Opinion about Immigration: The Role of Identities, Interests and Information, *British Journal of Political Science*, 37(3), 477-504.
- Stadelmann, M. (2013). The Rise of the Extreme Right-The Movement for a Better Hungary (Jobbik) Marcus Stadelmann, *National Social Science Journal*, 39(2), 97-103.
- Stockemer, D., Barisione, M. (2017). The 'new' discourse of the Front National under Marine Le Pen: A slight change with a big impact, *European Journal of Communication*, 32(2), 100-115.
- Stone, J. (2018). France's Marine Le Pen hosts Europe's far-right leaders to launch anti-immigration campaign, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/marine-le-pen-far-right-france-front-national-geert-wilders-pvv-salvini-lega-a8331396.html>
- Taggart, P. (1995). New populist parties in Western Europe, *West European Politics*, 18(1), 34-51.
- Telegraph. (2017). Who is Marine Le Pen and the Front National party? <https://www.telegraph.co.uk/news/o/marine-le-pen-front-national-party/>
- The Conversation. (2017). What Marine Le Pen's 144-point presidential plan for France actually says, <http://theconversation.com/what-marine-le-pens-144-point-presidential-plan-for-france-actually-says-72910>
- The Guardian. (2016). Marine Le Pen: no free education for children of 'illegal immigrants', <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/08/marine-le-pen-says-no-free-education-for-children-of-illegal-immigrants>
- The Guardian. (2014). Fascist Hungarian Gábor Vona: not the sort of immigrant we want in the UK, <https://www.theguardian.com/world/shortcuts/2014/jan/22/fascist-hungarian-gabor-vona-immigrant-uk>
- Thorleifsson, C. (2017). Disposable strangers: far-right securitisation of forced migration in Hungary, *Social Anthropology/Anthropologie Sociale*, 25(3), 318-334.
- Uzunçayır, C. (2014). Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(2), 131-147.
- Varga, M. (2014). Hungary's "anti-capitalist" far-right: Jobbik and the Hungarian Guard, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 42(5), 791-807.
- Veugelers, J. (1997). Social Cleavage and the Revival of Far Right Parties: The Case of France's National Front, *Acta Sociologica*, 40(1), 31-49.
- Willsher K. (2014). Jean-Marie Le Pen suggests Ebola as solution to global population explosion,

- <https://www.theguardian.com/world/2014/may/21/jean-marie-le-pen-ebola-population-explosion-europe-immigration>
- Yeni Şafak. (2018). Sınır polisi geliyor, <https://www.yenisafak.com/dunya/sinir-polisi-geliyor-3359630>
- Zalan, E. (2016). Hungarian MPs sink Orban's anti-migrant plan, <https://euobserver.com/migration/135818>

Çok Kültürlülük ve Ayrımcılık Arasında: Avrupa Ülkelerinin Entegrasyon Politikalarında Eğitim Alanı

Veysel Erat*

Öz: Giderek artan uluslararası insan hareketliliği göçü birçok açıdan inceleme nesnesi haline getirmiştir. Farklı boyutları bulunan göç ve göçmen politikalarının en önemli alanlarından birisi entegrasyondur. Entegrasyonun asimilasyondan çokkültürlülüğe uzanan birçok tanımı vardır. Üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımı bulunmayan entegrasyona ilişkin çeşitli göstergeler oluşturulmuştur. Eğitim alanı birbirinden farklı endekslerde yer alan ortak bir entegrasyon alanıdır. Çalışmanın amacı Avrupa’da uygulanan göçmen entegrasyon politikalarının eğitim alanı üzerinden incelenmesidir. Çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde entegrasyon kavramı ve alternatif yaklaşımlar ele alınmıştır. Sonraki bölümde entegrasyon türleri ve göstergeleri incelenmiştir. Son bölümde Avrupa ülkelerinin eğitimde geliştirdiği entegrasyon politikaları iki alt başlıkta çözümlenmiştir. Sonuç olarak Avrupa ülkelerinin bir kısmının çokkültürlü, diğer bir kısmının ayrımcı modeli benimsedikleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, entegrasyon, eğitim, çokkültürlülük, ayrımcılık.

Between Multiculturalism and Discrimination: Education Area in the Integration Policies of European Countries

Abstract: Increasingly, international human mobility has made migration the subject of investigation in many respects. Integration is one of the most important areas of migration and immigration policies. There is not a single definition of integration ranging from assimilation to harmony. However, various indicators of integration have been established and education is one of them. In this context, the aim of this study is to examine integration policies in Europe in the field of education. The study was divided into three sections. In the first chapter, the concept of integration and alternative approaches are discussed. In the next section, integration types and indicators are examined. In the last chapter, the

* Dr. Öğr. Üyesi Bitlis Eren Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi, ORCID: 0000-0002-0735-5432, veyselerat@hotmail.com.

integration policies developed by European countries in education are analysed under two sub-headings. As a result, while some of the European countries have adopted multicultural education model, others have adopted discriminatory model.

Keywords: Europe, integration, education, multiculturalism, discrimination.

Giriş

Dünya nüfusunun neredeyse 3,3'üne tekabül eden uluslararası göçmen nüfusu (IOM, 2018), göçün içinde bulunduğumuz yüzyılın kalıcı bir özelliği olduğunu göstermek açısından yeterlidir. Uluslararası insan hareketliliğinde yaşanan artış devletleri ilgili politikaları konusunda yeniden düşündürmeye devam etmektedir. Genel olarak göç ve göçmen politikaları olarak sınıflandırabileceğimiz politikaların kaynak, transit ve hedef ülkeler açısından birçok boyutu bulunmaktadır. Çalışmanın odağında yer alan hedef ülkeler açısından ne kadar göçmene izin verileceği, daimi olarak kalma niyetinde olan göçmenlerin temel yaşamsal olanaklardan vatandaşlık elde edinceye kadar geçireceği süreçte kendilerini ve ev sahibi ülkeyi ilgilendiren bir dizi politika konusu bulunmaktadır. Bu süreçte geliştirilen politikaların doğrudan ya da dolaylı olarak entegrasyon konusuyla ilgili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Entegrasyon gerek siyasi gerekse de akademik açıdan sıklıkla kullanılan ancak üzerinde uzlaşmaya varılmış tanımı bulunmayan bir kavramdır. Entegrasyonun özellikle karar alıcılar tarafından farklı şekilde yorumlanması hem politikaların içeriğini hem de göçmenlerin beklentilerini etkilemektedir. Ancak genellikle ulusal saik ile tanımlanan kavramın uluslararası girişimler yoluyla içeriğinin doldurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Göçü yönetilebilir kılmak ve ortak bir mülteci ve göç rejimi oluşturmak çabasında olan Birleşmiş Milletler gibi küresel ya da Avrupa Birliği gibi bölgesel oluşumlar göçmenlerin varılan ülkede elde etmesi gereken olanaklar üzerinde durmaktadırlar. Diğer taraftan akademik yazının ve çeşitli küresel düzeyde araştırma gruplarının entegrasyona ilişkin göstergeler üzerinde çalıştığı görülmektedir. Aşağıda detaylı bir şekilde incelenmekle birlikte siyasal katılım (Yontar ve Savut, 2018; Demirkanoğlu, 2017), toplumsal entegrasyon (Şahin, 2010), göçmen çocuklarının eğitimi (Özservet, 2015) ve vatandaşlık (Erat ve Özkaya, 2017; Yıldız, 2017) gibi konular önde gelmektedir.

Araştırmalara konu olan entegrasyon göstergelerinin farklılaştığı gözlemlenmekle birlikte birçoğu ortak göstergelere vurgu yapmaktadır. Yukarıda sayılanların yanı sıra, işgücü piyasalarına katılım, sağlık, aile birleşimi ve ayrımcılık karşıtı politikalar temel göstergeler arasındadır. Bu çalışmanın sorunsalı olan eğitim politikaları entegrasyon göstergelerinden önemli bir alanı oluşturmaktadır. Çalışmanın temel amacı Avrupa ülkelerinde uygulanan eğitim politikalarının göçmenler açısından ne kadar kapsayıcı olduğunun ortaya

konulmasıdır. Diğer bir ifadeyle Avrupa ülkelerinde göçmenlerin entegrasyonunu sağlamaya yönelik eğitim politikalarının analizini yapmak hedeflenmektedir.

Castles ve Miller (2008: 361) devletleri genel olarak entegrasyon konusunda kademeli ayrımcı, asimilasyoncu ve çokkültürcü ülkeler olmak üzere üçe ayırmışlardır. Bu çalışmada Avrupa ülkeleri için yalnızca çokkültürcü ve kademeli ayrımcı kavramlaştırması kullanılmıştır. Bunun nedeni çalışmanın eğitim alanı ile sınırlandırılmasıdır. Diğer bir ifadeyle, göçmenlerin entegrasyonuna ilişkin bilgi edinilecek sağlık, siyasal katılım, daimi ikamet gibi göstergeler incelenmediğinden asimilasyoncu model kullanılmamıştır. Nitekim bir ülkenin asimilasyoncu olup olmadığı ancak diğer göstergelerin incelenmesiyle mümkündür. Fakat eğitim alanının çokkültürcü ya da ayrımcı bir yapı arz edip etmediği bu politikaların içeriğinin incelenmesiyle anlaşılabilir.

Çalışma genel olarak üç ana bölüm olarak kurgulanmıştır. Birinci bölümde entegrasyon kavramı ve alternatif yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde entegrasyon türleri ve göstergeleri incelenmiştir. Son bölümde Avrupa ülkelerinin eğitimde geliştirdiği entegrasyon politikaları analiz edilmiştir. Ülkelere ilişkin veriler Göçmen Entegrasyon Politika Endeksi'nden (Migrant Integration Policy Index-MIPEX) alınmıştır. Avrupa Birliği fonu ile finanse edilen ve Barselona Uluslararası İlişkiler Merkezi (Barcelona Centre for International Affairs- CIDOB) ile Göç Politikaları Grubu (Migration Policy Group- MPG) tarafından yürütülerek hazırlanan veriler, 38 ülkede 8 ana gösterge üzerinden derlenmiştir. Çalışmada Avrupa ülkeleri için temel sorunsal olarak belirlenen eğitim alanı çokkültürcü ve ayrımcı modeller kullanılarak çözümlenmeye çalışılmıştır.

Entegrasyon Kavramı ve Alternatif Yaklaşımlar

İngilizcede tülemek (Oxford, 2018), Türkçede (TDK, 2018) bütünleşmek olarak açıklanan entegrasyon kavramı, göçmenlerin katıldıkları topluma eklenecek o toplumun parçası olmalarını anlatmak için kullanılmaktadır. Ancak bir toplumun parçası olmanın koşulları, bütünleşmenin sınırları ve bütünleşmeye karar verenlerin kimler olduğu soruları kavramın göz ardı edilmeyecek muğlak yönleridir. Bu nedenle entegrasyon kavramı objektif ya da ampirik olarak tanımlanabilecek statik bir kavram değil, manası sürekli değişebilen, süreçleri evirilen ve içinde bulunduğu koşullara bağlı (siyasal, toplumsal, tarihsel, hukuksal vb.) toplumsal bir projedir (Unutulmaz, 2015: 143-144). Literatürde entegrasyonun üzerinde uzlaşıya varılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Gerek politikacılar gerekse bilim insanlarının yapmış oldukları tanımlamaların bir kısmı çokkültürcü bir anlayışa diğer bir kısmı ise asimilasyona tekabül etmektedir (Özmen, 2012: 64). Diğer bir ifadeyle, kavramın anlamı göçmenin egemen kültür içinde asimile olmasından göçmenlerin kimliklerini koruyarak ev sahibi ülke vatandaşlarıyla eşit sayılmasına kadar uzanır (Keskin, 2011: 27).

Bu durum göçmenlerin entegrasyondan beklentilerini ülkeden ülkeye farklılaştırdığı gibi aynı zamanda ülkelerin entegrasyon ile amaçladıkları ve bu

bağlamda uygulamaya soktukları politikaları da farklılaştırmaktadır. Kavramın algıdaki tezahürleri entegrasyona alternatif kavramların kullanılmasına yol açmıştır. Asimilasyon, akültürasyon, seperasyon, segregasyon, adaptasyon bunlardan bazılarıdır. *Asimilasyon* terimi ile ilişkili imgeler, göçmenleri ve mültecileri tek yönlü, tek yanlı bir uyum süreci ile toplumla kaynaştırmayı gerektirmektedir. Yeni gelenler kendine özgü dilsel, kültürel ve sosyal özelliklerini bırakmalı, bunun yerine ana akımın değerlerini ve uygulamalarını benimsemelidir. Böylece göçmen içinde bulunduğu çoğunluk nüfusundan ayırt edilemez hale gelir. Bazen bu sürecin birden fazla nesil alması beklenir. Devlet egemen dilin kullanımı konusunda ısrar ederek ve göçmen çocukların normal devlet okullarına katılımını mecburi kılarak bu sürece elverişli koşullar meydana getirmeye çalışır. Asimilasyon, 1960'lara kadar Birleşik Krallık, ABD, Avustralya ve Kanada dahil birçok göç ülkesinde hakim yaklaşım olmuştur ve bazı Avrupa ülkelerinde, özellikle de Fransa'da hala önemlidir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002: 116).

Akültürasyon (Kültürel Etkileşim) ise göçmenlerin kültürel aidiyetlerini reddetmeksizin içinde yaşadığı kendisine yabancı kültürün değerlerini kabul etmeleri ve davranışlarında rehber almalarıdır (Akşar, 2016: 9). Akültürasyonda göçmenlerin göç ettiği ülkenin dilini ve aynı zamanda baskın kültürel değerlerini ve uygulamalarını öğrenmesi beklenmektedir (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002: 117). *Segregasyon (yalıtma)* ve *seperasyon (ayırışma)* kavramlarının ikisi de göçmen grupların hakim toplumda mekansal, yapısal ve kültürel açılardan ayrı olmalarını ifade etmektedir. Segregasyonda azınlık kültür çoğunluğa karşı tecrit edilmiş ya da sınırlı bir alana hapsedilmiştir. Seperasyonda ise azınlık grup asimile olmamak amacıyla kendilerini hakim toplumdaki mekansal ve sosyo-kültürel açılardan uzakta tutmaktadır (Özmen, 2012: 56-57). *Parçalara ayırarak asimilasyon (segmented assimilation)*; göçmenlerin bir bütün olarak toplumun üyeleri haline gelmeyeceğinden hareketle daha ziyade ırk ya da etnik köken ve sınıf temelinde tanımlanan belirli bölümleriyle asimile edilebileceklerini ifade etmektedir. *Yapısal ve fonksiyonel asimilasyon* göçmenlerin bazı faaliyet alanlarına (örneğin, işgücü piyasası veya eğitim sistemi) başarılı bir şekilde katılabileceğini vurgularken, başka alanlardan (siyasi sistem gibi) dışlanmaya devam etmesini anlatmaktadır. Benzer bir kavram olan *hariç tutma/dışlama (exclusion)* da belirli bir toplumun üyeliğinin göstergelerinden göçmenlerin dışlanmasına göndermede bulunmaktadır. Bunun antitezine *içerme (inclusion)* denilmektedir ve göçmenlerin alt politikalara katılımlarına açıklığı ifade etmektedir. Son olarak göçmenlerin vatandaş olmadan önceki entegrasyon süreçlerini anlatan ve diğer kavramlara nazaran nispeten tarafsız olan yerleşim (settlement) ve denizen (denizenship) gibi kavramlar kullanılmaktadır. Yukarıda anılan kavramlar göç ve entegrasyon ile ilgili güncel sosyal bilim literatüründe yer alan belirli terimlere ilişkin yalnızca fikir vermektedir. Bazı terimlerin birden fazla anlamı vardır. Terimlerin kesin anlamı ve önemi konusunda neredeyse hiç bir fikir birliği yoktur (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002: 115-118).

Bu durum ifade edildiği üzere genellikle devletlerin entegrasyona farklı anlamlar yüklemesi ve göçmenlerin beklentilerinin de karşılıklı olarak farklılaşabilmesinden kaynaklanmaktadır. Castles ve Miller (2008: 361-365) ülkelerin göçmenler karşısında geliştirdikleri tepkileri üçe ayırmıştır. Birincisi, Kademeli Ayrımcı Model'dir. Bu model, ulusu doğum ve soy birliği üzerinden tanımlayan devletlerde görülmektedir. Ev sahibi toplum göçmenleri ve çocuklarını ulusun üyeleri olarak kabul etmek istemezler. Ayrımcı modeli benimseyen ülkeler genellikle aile birleşimini kısıtlamakta, oturma statüsünü vermek istememekte, vatandaşlık ve siyasal katılım gibi durumlarda dışlayıcı bir tutum takınmaktadır. Bu modelde göçmenler sivil topluma işçi, tüketici ve ebeveyn olarak bağlıdır. İkincisi göçmenlerin kendi dilsel, kültürel ve sosyal özelliklerini bırakmalarının beklendiği Asimilasyoncu Model'dir. Bu modeli benimseyen ülkelerde uygulanan entegrasyon politikaları asimilasyonun daha yavaş ve kibar biçimi şeklindedir. Son kategori Çokkültürlülük Modeli'dir. Bu modelde göçmenlerin ev sahibi topluma ait belli değerlere uyulması arzulansa da kendi farklılıklarını bırakmaları beklenmez. Çokkültürcü anlayışı benimseyen ülkelerde göçmen olarak gelmeye izin verilmesiyle başlayan süreç, devlete ve vatandaşlığa erişime kadar uzanan bir içermeye sahiptir.

Entegrasyon Türleri ve Göstergeleri

Göçmenlerin ulus-devlet temelinde vardıkları ülkelerde sosyo-politik topluluğun üyesi olma sürecini açıklayan entegrasyon kavramı, ilk zamanlar asimilasyon odaklı geliştirilen sonraki süreçte çokkültürcülüğe kayan birbirinden farklı türleri içerisinde barındırmaktadır. 1920'lerde etkili olan Chicago Sosyoloji Okulu'nun geliştirdiği "ırk ilişkileri döngüsü" yaklaşımı; (i) temas, (ii) çatışma, (iii) uyum ve (iv) asimilasyon olarak derecelendirdiği modelde herhangi bir dış etken olmadığı müddetçe asimilasyonun kaçınılmaz olduğunu savunmuştur. Amerikan "erime potası" (melting pot) düşüncesinin bir ürünü olan evrimsel modele göre, döngünün son aşamasında etnik gruplar arasındaki farklılıkların ortadan kalkması beklenmektedir (Martikainen, 2010: 265). Benzer bir yaklaşımı benimseyen Milton Gordon, 1964'de yazdığı eserde asimilasyonun yedi alt sürecini, genel ya da özel isimlerini, şu şekilde açıklamıştır: (i) kültürel parametrelerin ev sahibi topluma göre değiştiği kültürel ve davranışsal asimilasyon; (ii) ev sahibi topluluğun kurumlarına kitleler halinde dâhil olunmasına göre yapısal asimilasyon; (iii) evliliklerin çoğalmasına göre evlilikle asimilasyon; (iv) göçmenin kendisini ev sahibi toplumun parçası olarak görmesine göre kimliğe dayalı asimilasyon; (v) önyargının ortadan kalkmasına göre tutumsal asimilasyon; (vi) ayrımcılığın ortadan kalkmasına göre davranışsal kabullenme asimilasyonu ve (vii) değer ve güç çatışmasının ortadan kalkmasına bağlı olarak vatandaş olma yoluyla asimilasyon (Gordon, 1964: 71).

Göçmenlerin vardıkları ülke ile gireceği etkileşimi hesaba katmayan ve ev sahibi toplumu statik sayan bu görüşler, entegrasyonu evrimsel bir süreç olarak açıkladıkları ve asimilasyonu kaçınılmaz bir sonuç olarak gördükleri için

eleştirilmişlerdir. Sonraki çalışmalar entegrasyonun sonuçları itibariyle hem göçmen hem de ev sahibi ülke açısından karmaşık bir süreç olarak görmüştür. Martikainen (2010: 265-266) göçün toplumun tüm alanlarını etkilediğinden hareketle entegrasyonu kültürel, yapısal ve siyasal olarak tasnif etmiştir. Buna göre, kültürel entegrasyon; hem göçmenin vardığı ülkenin değerleri, kural ve davranış modelleriyle ilişkisi hem de ev sahibi ülkenin göçmenlerin kültürel olgularına karşı geliştirdikleri tepkileri açıklamaktadır. Yapısal entegrasyon ise göçmenlerin ekonomi ve eğitim gibi kurum ve organizasyonlarda yer bulabilmeleri ve kendilerinin de bu tür kurumları oluşturabilmelerini anlatmaktadır. Son olarak siyasal entegrasyon, ev sahibi ülke vatandaşlarının sahip olduğu yasal haklardan faydalanabilme, siyasal olarak karar alma süreçlerine katılabilme ve nihayetinde vatandaşlık elde edebilme gibi göçmeni ev sahibi topluma tamamen katan durumları kapsamaktadır. Benzer bir şekilde entegrasyona ilişkin yaklaşımları üç kategoride inceleyen Castles, Korac, Vasta, & Vertovec (2002: 138) yapısal entegrasyon kavramı yerine sosyal entegrasyon kavramını kullanmışlardır. Ancak entegrasyona ilişkin alt kategorileri daha geniş bir yelpazede açıklamışlardır. Bunlar; eğitim ve istihdam göstergeleri, sosyal entegrasyon göstergeleri, sağlık göstergeleri, yasal entegrasyon göstergeleri, siyasal entegrasyon göstergeleri ve doğurganlık, ölüm oranları, yaşam beklentileri, hizmetlerden yararlanma gibi durumları içeren genel entegrasyon göstergeleridir. Yazarlar anılan göstergelerin kapsamlı veya eksiksiz olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yazarlara göre, entegrasyon göstergelerinin oluşturulmasında ve değerlendirilmesindeki başlıca problemler, bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir ve entegrasyon için bir dizi kabul edilmiş gösterge oluşturmak ancak bu şekilde mümkün olabilir. (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2002: 131-132).

Nitekim diğer yazar ve kurumların entegrasyon göstergeleri incelendiğinde ortak olanlar bulunmakla birlikte birbirinden farklı göstergeler de ölçülme konu olmuştur. Örneğin OECD, AB ve OECD ülkelerindeki entegrasyon politikalarını şu göstergeler üzerinden incelemiştir: Nüfusa ilişkin veriler, ikamet süreleri, hane halkının kompozisyonu, işgücü piyasalarına katılım, yapılan işlerin ve kalitesi, eğitim ve öğretim, hane halkı geliri, sağlık, sivil katılım ve sosyal uyum (OECD ve European Union, 2015). Yine başka bir dizinde Eurostat'ın göç istatistiklerine dayanılarak göçmenlerin entegrasyonu; işgücü piyasası, istihdam koşulları, eğitim, konut ve yaşam koşulları, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski, aktif vatandaşlık üzerinden incelenmiştir (European Union, 2017). Biraz daha kapsamlı bir ölçüm yapan MIPEX tüm AB Üye Devletleri, Avustralya, Kanada, İzlanda, Japonya, Güney Kore, Yeni Zelanda, Norveç, İsviçre, Türkiye ve ABD'de uygulanan cari entegrasyon politikalarını 8 alan olarak sınıflandırmıştır (MIPEX, 2015a). 167 alt göstergedен oluşan bu politikalar; işgücü hareketliliği, sağlık, eğitim, aile birleşimi, daimi ikamet, ayrımcılıkla mücadele, siyasal katılım ve vatandaşlığa erişim politikalarıdır (MIPEX, 2015b). Görüldüğü üzere birbirinden farklı kategorileri bulunsada birçok ortak gösterge üzerinden göçmenlerin

vardıkları toplumla entegre olup olmadıkları ölçülmektedir. Dizinlerdeki ortak göstergeler devletler tarafından pratikte uygulanan entegrasyon politikalarından çıkarılmıştır. Farklı göstergeler ise araştırmacıların bakış açısından ve çoğu zaman göçmenin beklentileri doğrultusunda olması gerekenden süzülmüştür. Ancak tüm dizinlerde görüldüğü üzere çalışmanın temel sorunsalı olan eğitim alanı yer almıştır.

Avrupa’da Eğitim Alanında Geliştirilen Entegrasyon Politikaları

Toplumsal bütünlüğün ön koşullarından biri olan eğitim, gerek asimilasyoncu gerekse de çokkültürcü modeli benimseyen devletler açısından kullanılabilir bir politika alanıdır. Özellikle göçmen çocukların aldığı eğitim, gelecekteki entegrasyon biçimlerini belirlemektedir (Koçak & Gündüz, 2017: 76). Aralarında sıkı bir ilişki olan göç ve eğitim konusunda (UNESCO, 2017), çoğu Avrupa ülkesinde göçmen çocukları yerli çocuklara nazaran çok daha düşük eğitim seviyesine sahiptir. Göçmen çocukların eğitime erişimleri neredeyse tüm Avrupa’da garanti altına alınmasına rağmen bu politikaların sosyo-ekonomik dezavantajları ve dilsel zorlukları tamamıyla gözetilen bir anlayışta değildir (Jacobs, 2013:). Çalışmanın bu bölümünde özellikle MIPEX verilerine dayanarak Avrupa’daki eğitimsel entegrasyon politikaları Castles ve Miller tarafından devletlerin göçmenlere karşı geliştirdikleri tutuma göre yaptıkları sınıflandırmadan kademeli ayrımcı model ve çokkültürcü model yaklaşımlarıyla ele alınacaktır.

MIPEX ülkelerin entegrasyon politikalarını her politika alanı için ayrı ayrı ve genel olarak ölçmektedir. Eğitim politikalarının alt göstergeleri dört ana boyuttan oluşmaktadır: (i) Erişim boyutunda; okul öncesi ve zorunlu eğitime erişim, zorunlu eğitimin yasal bir hak olup olmaması, göçmen çocukların önceki eğitimlerinin değerlendirilip değerlendirilmediği, zorunlu olmayan eğitime erişim, mesleki ve yükseköğretime erişim politikalarına bakılmaktadır. (ii) Hedeflenen İhtiyaçlar boyutunda; her düzeyde eğitime rehberliğin olması, eğitim dilinin öğrenilmesi için destek sağlanması, göçmenlerin gözlemlerinin neler olduğunun izlenmesi, göçmen çocukların eğitim düzeyinin ölçülmesi ve göçmenlerin öğrenme ihtiyaçlarına cevap verecek öğretmen yetiştirme programlarının olması durumlarına bakılmaktadır. (iii) Yeni Fırsatlar; boyutunda göçmenlerin dillerini ve kültürlerini öğrenmeleri için desteklenmesi, göçmen öğrencilerin ayrımcılığa maruz kalmamaları için entegrasyon politikalarının geliştirilmesi, göçmen ebeveyn ve topluluklarının desteklenmesi, göçmenlerin öğretmen işgücüne kazandırılması için önlemlerin geliştirilmesi göstergelerinden hareket edilmektedir. Son olarak (iv) Herkes için Kültürler Arası Eğitim boyutunda; çeşitliliği yansıtıp yansıtmadığından hareketle okul müfredatlarına ve öğretmen eğitimlerine bakılmaktadır. Ayrıca günlük okul yaşamının çeşitliğe hitap edip etmemesi ve devletin bilgiye erişimi desteklemesi de bu boyutta yer almaktadır (MIPEX, 2018: 19).

MIPEX genel olarak ülkeleri altı gruba ayırmıştır. Bunlar çok olumsuz (0), olumsuz (1-20), biraz olumsuz (21-40), orta düzey (41-60), biraz olumlu (61-79) ve olumludur (80-100). Tüm politika alanları genel olarak değerlendirildiğinde ülkelerin hiçbirinin olumsuz, çok olumsuz ve olumlu grup içinde yer almadığı görülmektedir (MIPEX, 2015d). Eş deyişle hiçbir ülke entegrasyon konusunda tamamen açık olmadığı gibi büsbütün olumsuz bir durum da söz konusu değildir. Eğitimsel entegrasyon göstergesini incelediğimizde ülkeler dört gruba ayrılmıştır (Tablo 1). MIPEX'in kendi sınıflandırmasına göre birinci grupta yer alan ülkeler biraz olumlu; ikinci grupta yer alan ülkeler orta düzey, üçüncü grupta yer alan ülkeler biraz olumsuz ve son grupta yer alan ülkeler olumsuz kategorisinde yer almaktadır. Çalışmada birinci ve ikinci gruptaki ülkeler çokkültürcü, üçüncü ve dördüncü gruptaki ülkeler ise ayrımcı model içinde değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Avrupa Ülkelerinin Eğitimsel Entegrasyon Politikası Sıralaması.

Çokkültürcü Model						Kademeli Ayrımcı Model					
1. Grup			2. Grup			3. Grup			4. Grup		
Sıra	Ülke	Skor	Sıra	Ülke	Skor	Sıra	Ülke	Skor	Sıra	Ülke	Skor
1	İsveç	77	5	İngiltere	57	9	İspanya	37	13	Romanya	20
2	Portekiz	62	6	Hollanda	50	10	Fransa	36	14	Malta	19
3	Belçika	61	7	Lüksemburg	48	11	İtalya	34	15	Macaristan	15
ö 864	Finlandiya	60	8	Almanya	47	12	Slovakya	24	16	Bulgaristan	3

Kaynak: MIPEX verilerine dayanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Avrupa'da Çokkültürcü Eğitim Politikaları

MIPEX verilerini politika alanları için belirlediği göstergeler üzerinden oluşturmaktadır. Dolayısıyla hiçbir ülkede uygulanmayan bir politikanın MIPEX verilerinde yer alması söz konusu değildir. MIPEX'te bütün ülkelerdeki en olumlu politikalar, diğer bir deyişle bugün eğitim alanındaki en iyi senaryoda ülkede yaşayan her çocuk anaokulundan üniversiteye gidebilir ve elinden gelenin en iyisini yapabilir. Aynı sosyo-ekonomik geçmişe sahip sınıf arkadaşları ile eşit ölçülerde yararlanır. Ailelerinin göçmenlik deneyimi nedeniyle farklı ihtiyaçları varsa, ek desteklerden faydalanır. Öğretmenler bu ihtiyaçları tanımak ve onun için yüksek beklentileri belirlemek için eğitilmiştir. Göçmenler dili öğrenmek ve ustalaşmak için ekstra dersler ve öğretim hakkına sahiptir. Tüm öğrenciler, ailelerinin dili ve kültürü ile ilgili sınıflara kayıt yaptırabilir. Okul müfredatları, ders kitapları, program ve işe alım uygulamalarında kültürlerarası bir yaklaşım benimsenir. Göçmenler, tüm öğrenciler ve görevliler ile birlikte, farklı bir toplumda nasıl yaşanacağını öğrenir (MIPEX, 2015c).

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere hiçbir Avrupa ülkesinde bütünüyle çokkültürcü bir eğitim anlayışı mevcut değildir. Biraz olumlu kategorisinde yer alan Avrupa ülkeleri; İsveç (77), Norveç (65), Portekiz (62), Belçika (61), Finlandiya'dır (60). En yüksek skora sahip olan İsveç göçmenlerin tüm okul

düzeylerine erişimini garantileme konusunda yetersiz olsa da zorunlu eğitimden sonra göçmen öğrencilerin çıraklık ve yükseköğretime erişimini kolaylaştıran özel önlemler vardır. Okullar ve belediyeler yeni gelenleri bilgilendirmek, yönlendirmek ve ileri düzeyde ikinci bir dil edinmelerini sağlamakla yükümlüdür. İki dil hizmeti sunan okullar devlet tarafından ayrıca mali olarak desteklenmektedir. Okullarda yeni gelenler ile anne ve babalarıyla iletişim kurulması için tercüman kullanma hakkı tanınmaktadır. Ayrıca göçmen öğrencilerin isteğe bağlı olarak özel ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı eğitimler bulunmaktadır. Öğrencilerin öğrenme ve toplumsal entegrasyonu için kendilerinde bulunan beceriler birer fırsat olarak değerlendirilir ve bu bağlamda bir tutum sergilenmesi konusunda okullar teşvik edilir. Öğrencilere anadil kursları seçme hakkı tanınmaktadır. İsveç'te Ulusal Eğitim Ajansı ders kitapları ve materyallerini, 'eşit saygı ve hoşgörü' anlayışına uyarlar ve böylece kültürler arası eğitimi gerçeğe dönüştürmeye çalışır. İsveç'in eğitim göstergelerinden (eğitime erişim, hedeflenen ihtiyaçlar, yeni fırsatlar, kültürlerarası eğitim) zayıf olduğu boyut göçmenlerin eğitime erişim politikalarıdır (MIPEX, 2015e).

Bu boyut birçok Avrupa ülkesinde sorunlu alanlardan birisidir. Bunun dışında tabloda birinci grupta yer alan diğer ülkeler incelendiğinde Norveç'in ayrıca 'yeni fırsatlar' boyutunda biraz zayıf kaldığı görülmektedir (MIPEX, 2015f). Portekiz ve Belçika'nın da eğitime erişim ve yeni fırsatları değerlendirme boyutları yetersizdir (MIPEX, 2015g; MIPEX, 2015h). Aynı grupta yer alan Finlandiya ise kültürler arası eğitim konusunda kendi grubu içindeki diğer ülkelerin gerisindedir. Her ne kadar okul müfredatlarında "Kültürel Kimlik ve Enternasyonalizm" öncelikli bir vurgu olsa da okullar uygulamada esnek davranmaktadır ve kültürlerarası eğitimin gerçeğe dönüştürülme çabası güçlü değildir (MIPEX, 2015i).

Tablo 2. Birinci Grup Ülkelerin Göçmen Eğitim Gösterge Skorları.

Ülke	Erişim	Hedeflenen İhtiyaçlar	Yeni Fırsatlar	Kültürlerarası Eğitim
İsveç	58	90	80	80
Norveç	42	90	50	80
Portekiz	67	70	40	70
Belçika	42	65	53	85
Finlandiya	67	90	45	40

Kaynak: MIPEX verilerine dayanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Çokkültürcü modelin ikinci grupta yer alan Avrupa ülkeler Estonya (58), İngiltere (57) Hollanda (50), Danimarka (49) Lüksemburg (48), Avusturya (47) ve Almanya'dır (47). Estonya eğitime erişim, yeni fırsatlar ve kültürler arası eğitim boyutlarında orta düzeyde yer almaktadır. Ancak çokkültürcülüğün önemli bir

göstergesi olan hedeflenen ihtiyaçlar boyutunda en yüksek skora sahip ülkelerden biridir (Tablo 3). Yeni gelenlerin okuldaki ihtiyaçları için gerekli tüm önlemler alınmaktadır. Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimle tüm öğretmenler çok kültürlü öğrenme ortamlarına hazırlanmaktadır. Göçmenlere Estonya dilinin öğrenilmesi için iyi bir eğitim verilmektedir. Göçmenlerin gitmiş olduğu okullar ekstra fonlanmakta ve bazı okullarda zorunlu olmamakla birlikte göçmen çocukların ebeveynleri için başlangıç programları düzenlenmektedir (MIPEX, 2015j). Hedeflenen ihtiyaçlar konusunda aynı skora sahip olan Danimarka'da da göçmenlerin eğitimi yoğun bir şekilde desteklenmekte ve kaliteli dil kursları olanakları sunulmaktadır. Ancak kültürlerarası eğitim boyutu açısından müfredatlar farklı kültürleri tanımaya elverişli değildir. Kültürlerarası eğitim 'Batı'ya ait değerleri öğrenmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle Danimarka tüm MIPEX ülkeleri içinde bu boyutta 30. sırada yer almaktadır (MIPEX, 2015k).

İngiltere ise kültürlerarası eğitim boyutunda en iyi skora sahiptir. Bütün öğrenciler aldıkları vatandaşlık eğitimi dersleriyle kültürel çeşitlilik hakkında farkındalık elde edebilmektedirler. 2010 yılında çıkarılan bir yasa ile farklı ırksal, kültürel, dinsel ihtiyaçları karşılamakla vazifelendirilen okullar topluluk uyumunu gerçekleştirmek için görevlendirilmişlerdir. Okul müfredatlarına kimlik ve çeşitlilik konusu göz ardı edilmemektedir. İngiltere kültürlerarası bir eğitim anlayışı benimsese de yeni fırsatlar boyutunda oldukça geridir (MIPEX, 2015l). İngiltere ile aynı durumda olan Hollanda yeni fırsatlar açısından oldukça geridedir. Göçmen öğrencilerin becerilerinin kullanılması konusunda isteksizlik söz konusudur. Göçmen ailelerin okul aktivitelerine ve yönetişime katılmalarını sağlayan programlar son dönemlerde kaldırılmış ve entegrasyon destekleri kesilmiştir (MIPEX, 2015m). İkinci grup ülkeler genel olarak değerlendirildiğinde eğitime erişim konusunda orta düzeyde bir durum söz konusudur ve göçmenlerin durumlarını fırsata çevirebilecek politikalarda yetersizlikler vardır. Birinci ve ikinci grup ülkelerden kültürlerarası eğitim ve hedeflenen ihtiyaçlar konusunda genel olarak olumlu politikalar vardır.

Tablo 3. İkinci Grup Ülkelerin Göçmen Eğitim Göstergesi Skorları.

Ülke	Erişim	Hedeflenen İhtiyaçlar	Yeni Fırsatlar	Kültürlerarası Eğitim
Estonya	50	90	40	50
İngiltere	42	67	30	90
Hollanda	50	60	10	80
Danimarka	42	90	45	20
Lüksemburg	42	57	25	70
Avusturya	58	43	35	50

Almanya	50	47	50	40
---------	----	----	----	----

Kaynak: MIPEX verilerine dayanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Avrupa’da Ayrımcı Eğitim Politikaları

MIPEX verilerine dahil olan ülkelerin en az birinde olmak üzere uygulanan en olumsuz politikalar, diğer bir deyişle en kötü senaryoya göre okullar göçmen öğrencilerin entegrasyonu için bir motor işlevi görmemektedir. Ülkede yaşayan birçok çocuğun tam bir eğitim hakkı yoktur. Sadece birkaç okul veya *ad hoc* projesi entegrasyonla uğraşır. Çoğu zaman, göçmen bir çocuk aynı yaştaki herkes gibi görülür. Göçmen çocuklar sıklıkla öğretmenleri tarafından problem olarak görülür. Dil desteği olmadığı ya da yetersiz olduğu için hem ailesinin hem de ev sahibi toplumun dilini asla düzgün bir şekilde öğrenemez. Göçmen çocukları düşük performans gösteren okullarda diğer göçmen öğrencilerle birlikte olumsuzluklara terkedilir. Öğretmenler ve çalışanlar da okullarındaki çeşitliliği idare edecek bir eğitim almamışlardır. Bu nedenle vatandaşlar da dahil olmak üzere öğrenciler farklı geçmişlere sahip insanlara saygı duymayı ve onlarla birlikte çalışmayı öğrenmez (MIPEX, 2015c).

Anılan özellikleri taşıyan ülkelerin eğitim göstergeleri açısından dışlayıcı bir nitelikte olması kendilerinin kademeli ayrımcı model içinde değerlendirilmesine için vermektedir. Üçüncü grup ülkeler son gruba nispeten daha az ayrımcıdır. Çek Cumhuriyeti (38), İspanya (37), Yunanistan (36), Fransa (36), İtalya (34), İrlanda (30) Slovenya (26), Slovakya (24) ülkelerinin içinde yer aldığı üçüncü grupta göçmenlerin eğitime erişim politikalarında en iyi ülke Fransa’da (Tablo 4), okullar ve yerel yetkililer göçmen öğrencilerin eğitimi ve okul yaşamının çeşitliliğe uyarlanıp uyarlanmayacağı konusunda takdir yetkisine sahiptirler (MIPEX, 2015n). Ayrımcı modelin tanımına uygun bir şekilde kültürel çeşitlilikler göz ardı edilirken, siyasal olarak tanımlanan yurttaşlık vurgusu öne çıkarılmaktadır. Bu nedenle Fransız cumhuriyetçi entegrasyon modelinin asimilasyonist bir karaktere sahip olduğu belirtilmektedir (Kaya, 2008: 43). Üçüncü grubun diğer ülkelerinde eğitime erişim ve yeni fırsatların değerlendirilmesi politikalarında oldukça yetersiz oldukları görülmektedir. Buna rağmen Fransa’nın en düşük skora sahip olduğu kültürlerarası eğitim konusunda ülkelerin orta düzeye sahip olduğu görülmektedir. Bu politika alanında en yüksek skoru elinde tutan Slovakya’da kültürlerarası eğitim politikaları kapsamında müfredatlar çokkültürlü eğitim konusunu gözetenek oluşturulmaktadır. Ancak sadece ikamet izni bulunan göçmenlerin çocukları tam eğitime erişebilmekte ve sığınmacı çocuklar ile insan ticareti mağdurları için koruyucu önlemler bulunmaktadır (MIPEX, 2015o).

Tablo 4. Üçüncü Grup Ülkelerin Göçmen Eğitim Gösterge Skorları.

Ülke	Erişim	Hedeflenen İhtiyaçlar	Yeni Fırsatlar	Kültürlerarası Eğitim
------	--------	--------------------------	-------------------	--------------------------

Ç.Cumhuriyeti	33	60	20	40
İspanya	42	37	30	40
Yunanistan	50	23	30	40
Fransa	58	30	25	30
İtalya	25	60	10	40
İrlanda	25	47	0	50
Slovenya	33	17	15	40
Slovakya	17	20	0	60

Kaynak: MIPEX verilerine dayanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Kademeli ayırıcı eğitim modelinin son grubunda yer alan ülkeler Romanya (20) Polonya (20), Malta (19), Litvanya (17), Letonya (17), Hırvatistan (15), Macaristan (15), Bulgaristan'dır (3). Dört politika alanı üzerinden en yüksek skora sahip olan Romanya'nın ortalamasını diğerleri karşısında yükselten politika alanı hedeflenen ihtiyaçlardır (Tablo 5). Ülkede zorunlu eğitim alan bütün öğrencilere dil desteği sağlanmaktadır. Okullar göçmenler konusunda profesyonel destek almaktadır. Ancak okullarda kültürel entegrasyonu arttırmak için herhangi bir politika söz konusu değildir. Göçmen ailelerinin okul hayatına dâhil olacağı destek programları bulunmamaktadır (MIPEX, 2015ö). Dördüncü grubun tüm ülkelerinde orta düzeyde skorun yakalandığı tek politika alanı kültürlerarası eğitimidir. Malta ve Hırvatistan'da okulların kültürlerarası eğitime ve çeşitliliğe uygun hale getirilmesine ilişkin politikaları diğerleri karşısında nispeten olumludur (MIPEX, 2015p; Croatia, 2015r). Ancak grubun tüm ülkelerinde eğitime erişim ve yeni fırsatların değerlendirilmesine yönelik politikaların oldukça dışlayıcı olduğu görülmektedir. Avrupa'da ve MIPEX'e tabi tüm ülkeler içinde en kötü skora sahip olan Bulgaristan'da göçmenlerin eğitim olanaklarından faydalanmaları oldukça güçtür. Okullarda kültürlerarası eğitim anlayışının olduğu belirtilse de uygulamada bunun yansımalarını görmek mümkün değildir. Göçmen öğrencilerin kendi dillerini öğrenmelerini sağlayacak bir ortam olmadığı gibi göçmenler Bulgar dilini öğrenecek etkili destek programlarından yoksundurlar (MIPEX, 2015s). Genel olarak değerlendirildiğinde dördüncü grup ülkelerin göçmen entegrasyonu konusunda eğitimi bir araç olarak kullanma konusunda isteksiz ve ayırıcı oldukları görülmektedir.

Tablo 5. Dördüncü Grup Ülkelerin Göçmen Eğitim Göstergelerinde Skorları.

Ülke	Erişim	Hedeflenen İhtiyaçlar	Yeni Fırsatlar	Kültürlerarası Eğitim
Romanya	8	63	0	10
Polonya	17	23	20	20

Malta	17	20	0	40
Litvanya	8	30	0	30
Letonya	17	17	15	20
Hırvatistan	8	13	0	40
Macaristan	0	30	30	0
Bulgaristan	0	0	0	10

Kaynak: MIPEX verilerine dayanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Sonuç

Uluslararası göç dünyanın birçok yerinde kalıcı değişikliklere neden olmakta ve siyaseti yeniden biçimlendirmektedir. Sınır güvenliğinin sağlanmasından göçmenleri vardıkları ülke toplumuna uyumlaştırmaya kadar birçok sorun artan göç hacmiyle birlikte daha görünür olmuştur. Göçü yönetilebilir kılmak ve özellikle insan hakları temelinde ortak bir mülteci rejimi tesis etmek için yapılan uluslararası çağrılar ulus devletlerin direnciyle karşılaşmaktadır (Erat, 2017). Her devlet egemenlik temelinde göç gibi hassas politikalarını kendisi oluşturmak istemektedir. Bu nedenle her ne kadar popülerliği hem akademik yazında hem de siyaset söylemlerinde artsa da uluslararası girişimlere rağmen entegrasyon kavramı farklı biçimlerde yorumlanabilmektedir. Devletler göçmenlerin vardıkları ülkeye uyum sağlayabilmenin yollarını ararken bir dizi yol kullanmaktadırlar. Göçmeni ilgilendiren her politika entegrasyonun kucaklayıcı uyumdan dışlayıcı asimilasyona varıncaya kadar yapılan tanımlamalarından birine tekabül etmektedir. Bu da göç özelinde devletlerin tanımlanması sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu bağlam gözetilerek eğitim politikaları üzerinden geliştirilen entegrasyon politikalarını konu eden çalışmada Avrupa ülkelerinin ikiye ayrıldığı görülmektedir. İsveç, Norveç, Portekiz, Belçika, Finlandiya'nın içinde yer aldığı birinci grup ve Estonya, İngiltere, Hollanda, Danimarka, Lüksemburg, Avusturya ve Almanya'nın içinde yer aldığı ikinci gruptaki ülkeler göçmenlerin eğitimle entegrasyonuna sıcak yaklaşmakta ve bu bağlamda diğerleri karşısında etkili politikalar geliştirmektedir. Resmi bir belgeleri olmaksızın ve ayırt edilmeksizin göçmen çocuklarının farklı düzeylerde eğitim olanaklarına erişmesi kolaydır. Göçmenlerin gittiği okullarda görev yapan öğretmenler çeşitlilik konusunda belirli eğitimlere tabi tutulmakta ve okullar bu olgu gözetilerek eğitim vermektedirler. Göçmenler okul dışında dil destekleri alabilmekte ve müfredatlar kültürel çeşitliliğe saygı duyacak biçimde kurgulanmaktadır. Bu nedenle her iki grupta yer alan ülkelerin çokkültürlü modele uygun politikalar geliştirdiği söylenebilir. Bu ülkelerde eğitim sivil topluma katılmanın önemli bir yoludur.

Diğer taraftan Çek Cumhuriyeti, İspanya, Yunanistan, Fransa, İtalya, İrlanda, Slovenya ve Slovakya'nın içinde yer aldığı üçüncü grup ve Romanya, Polonya, Malta, Litvanya, Letonya, Hırvatistan, Macaristan ve Bulgaristan'ın içinde yer aldığı dördüncü grup ülkelerinin eğitimle entegrasyon konusunda dışlayıcı bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Bu ülkelerde göçmenlerin eğitim olanaklarına erişimi oldukça zordur. İkili anlaşmaların yapıldığı ülkelerden gelenler ve göçmenler içinde mülteci gruplar gibi ayrımlarla göçmenlere farklı tutumlar geliştirilebilmektedir. Göçmenlerin geçmişte aldıkları eğitimlerin değerlendirilmesi konusunda isteksizlik söz konusudur. Göçmen rehberlik hizmetleri sınırlıdır ve dil destekleri oldukça zayıftır. Bu ülkelerde eğitim alanı sivil topluma entegre olmanın bir yolu değildir. Anılan nedenler ülkelerin ayrımcı model içerisinde değerlendirilmesini mümkün kılmakta hatta asimilasyoncu olup olmadıklarını düşündürmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde Avrupa devletleri; hedeflenen ihtiyaçlar ve kültürlerarası eğitim boyutlarında olumlu; buna karşın eğitime erişim ve yeni fırsatlar boyutlarında olumsuz politikalar geliştirmektedir.

Kaynakça

- Akşar, M. (2016). Kültürel Başkalaşım. *Referans*, 4(27), 8-12.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E., & Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping Field*. UK: Immigration Research and Statistics Service (IRSS).
- Croatia. (2015r). 09 26, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/croatia> adresinden alındı
- Demirkanoğlu, Y. (2017). Avrupa'da Göçmenlerin Siyasal Katılımı. *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi* (s. 258-275). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Erat, V. (2017). Küreselleşme ve Ulus Devlet Sarmalında Devletlerin Göçmen Politikası. *KAUJEASF*, 8(15), 197-209.
- Erat, V., & Özkaya, Y. (2017). Vatandaşlığa Erişim Politikalarında Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Portekiz, İsveç, İrlanda, Japonya, Estonya. *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi* (s. 1274-1290). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- European Union. (2017). *Migrant Integration*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life*. Oxford: University Press.
- IOM. (2018). *International Organization For Migration*. 09 30, 2018 tarihinde Migration and Migrants: A Global Overview: <http://www.iom.int/wmr/chapter-2> adresinden alındı
- Jacobs, D. (2013). *The Educational Integration of Migrants. What is the Role of Sending Society Actors and is there a Transnational Educational Field?* San Domenico: European University Institute.

- Kaya, A. (2008). Fransa-Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi . D. Daniş, & V. İrdiş içinde, *Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri* (s. 36-72). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keskin, H. (2011). *Türklerin Gölgesinde Almanya*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Koçak, O., & Gündüz, R. D. (2017). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 66-91.
- Martikainen, T. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon. *M.Ü. İlihiyatı Fakültesi Dergisi*(38), 263-276.
- MIPEX. (2015a). *What is MIPEX*. 9 15, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/what-is-mipex> adresinden alındı
- MIPEX. (2015b). *Migrant Integration Policy Index 2015*. Barcelona: Barcelona Center for International Affairs.
- MIPEX. (2015c). *Education*. 9 15, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/education> adresinden alındı
- MIPEX. (2015d). *Key Finding*. 9 17, 2018 tarihinde Migrant Integration Index: <http://www.mipex.eu/key-findings> adresinden alındı
- MIPEX. (2015e). *Migrant Integration Policy Index*. 09 27, 2018 tarihinde Sweden: <http://www.mipex.eu/sweden> adresinden alındı
- MIPEX. (2015f). *Norway*. 9 27, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/norway> adresinden alındı
- MIPEX. (2015g). *Portugal*. 09 25, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/portugal> adresinden alındı
- MIPEX. (2015h). *Belgium*. 09 25, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/belgium> adresinden alındı
- MIPEX. (2015i). *Finland*. 09 25, 2018 tarihinde Migrant Integratio Policy Index: <http://www.mipex.eu/finland> adresinden alındı
- MIPEX. (2015j). *Estonia*. 9 25, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/estonia#/tab-education> adresinden alındı
- MIPEX. (2015k). *Denmark*. 09 25, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/denmark> adresinden alındı
- MIPEX. (2015l). *United Kingdom*. 09 25, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/united-kingdom> adresinden alındı
- MIPEX. (2015m). 09 25, 2018 tarihinde Netherlands: <http://www.mipex.eu/netherlands> adresinden alındı
- MIPEX. (2015n). *French*. 09 25, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/france> adresinden alındı
- MIPEX. (2015o). *Slovakia*. 09 25, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/slovakia> adresinden alındı
- MIPEX. (2015ö, 09 26). *Romania*. Migrant Integrational Index: <http://www.mipex.eu/romania> adresinden alındı
- MIPEX. (2015p). *Malta*. 09 26, 2018 tarihinde Migrant Integration Policy Index: <http://www.mipex.eu/malta> adresinden alındı
- MIPEX. (2015s). *Bulgaria*. 09 26, 2018 tarihinde Migrant Integration Index: <http://www.mipex.eu/bulgaria> adresinden alındı

- MIPEX. (2018, 9 30). *List Of Indicators. Migrant Integration Policy Index*: <http://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/pdf/files/custom/a4/2018.09.30-22.28.19-mipex-2015-custom-book-a4.pdf> adresinden alındı
- OECD& European Union. (2015). *Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In*. Paris: OECD Publishing.
- Oxford. (2018, 09 21). *integrate*. Oxford Living Dictionaries: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/integrate> adresinden alındı
- Özmen, N. (2012). *Çokkültürlü Toplumda Sosyal Entegrasyon ve Din*. İstanbul: Çamlıca Yayınları .
- Özservet, Y. Ç. (2015). Göçmen Çocukların Şehre Uyumu ve Eğitim Politikası. Y. Bulut içinde, *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü* (s. 93-111). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig*(55), 103-134.
- TDK. (2018, 09 21). *Genel Türkçe Sözlük*. entegrasyon: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ba577b953e623.85974879 adresinden alındı
- UNESCO. (2017). *Migration and Education*. 9 16, 2018 tarihinde <https://es.unesco.org/gem-report/sites/gem-report/files/Think%20piece%20-%20International%20migration%20and%20education%20-%20Tani%20-%20FINAL.pdf> adresinden alındı
- Unutulmaz, K. O. (2015). Gündemdeki Kavram "Göçmen Entegrasyonu"-Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. S. G. Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 135-159). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 36-67.
- Yontar, İ. G., & Savut, E. (2018). Seçilmiş Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'de Göçmenlerin Siyasal Katılımı. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 251-288.

Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Suriyeli Mültecilerin Dayanıklılığını Geliştirme Stratejileri

Zelal Başak Kızılkın¹

Öz: Suriyeli sığınmacıların zorluklar ve şoklar karşında dayanma, direnme ve toparlanıp eski haline gelme potansiyelleri olarak tanımlanan “dayanıklılığının” ulusal ve uluslararası düzeyde geliştirilmesi, Suriyeli mültecilerin toplumsal, siyasi ve kültürel entegrasyonuna önemli bir katkı sunmaktadır. Makalenin temel amacı Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Suriyeli mültecilerin “dayanıklılık” kapasitesini güçlendirmeye yönelik politikalarının ve araçlarının neler olduğu ve söz konusu araçların etkinliklerini tespit etmektir. Makale Türkiye ve AB'nin Türkiye'deki Suriye toplumunun dayanıklılığını artırmaya ne ölçüde ve nasıl katkı sunduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye Krizi, Dayanıklılık Stratejileri, Türkiye-AB İlişkileri, Mülteci Krizi, Komşuluk Politikası.

The strategies of the European Union and Turkey for Building Resilience of the Syrian Refuges

Abstract: The international actors in the field of humanitarian assistance and development- cooperation have more and more referred to the notion of resilience. Resilience is the capacity or the potential of individuals, communities or states to cope with and to recover from external and internal shocks. The EU and Turkey, hosting high numbers of Syrian refuges, has been attempting to enhance resilience potential of the Syrian refuges. Instead of focusing just on the basic needs and vulnerability, the empowerment of Syrian refuges at the individual; household and community level is important, so that they have their own resources for struggle. On this basis, the main objective of this paper is to explore to what extent and how the EU and Turkey have contributed to the resilience building of Syrian refuges in Turkey. This paper will firstly focus on Turkish legal framework for the protection of refuges, secondly resilience building strategies of Turkey and the EU and lastly the challenges and opportunities for building resilience.

Keywords: Syrian Crisis, Resilience Building, Refuge Crisis, Turkey-EU Relations, Neighbourhood Policy.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Giriş

Suriye'deki iç savaşın 11 Mart 2011 tarihinde Ürdün sınırındaki Dera ketinde patlak vermesinden bu yana tam yedi yıl geçti. Esad rejiminin Dera'daki barışçıl gösterileri zor kullanarak bastırması, çatışmaları önce bir iç savaşa, Rusya ve Amerika gibi ülkelerin müdahil olmasıyla birlikte de iç savaşı topyekûn bir savaşa dönüştürdü. Sonuçları itibariyle Suriye iç savaşı Ortadoğu'daki en büyük insani felaketlerden birini doğurdu. Birleşmiş Milletler(BM) verilerine göre, Mart 2018 itibariyle 5,6 milyondan fazla Suriyelinin Türkiye, Ürdün, Lübnan, Irak ve Mısır gibi ülkelerde mülteci statüsüne sahip olmasına, 6.1 milyon kişinin ülke içinde yerlerinden edilmesine, yaklaşık 6 milyonu çocuk olmak üzere 13 milyondan daha fazla kişinin insani yardıma gereksinim duymasına neden oldu.² Güvenli ve onurlu bir yaşam arayışı binlerce Suriyeli sığınmacının riskli deniz yollarını kullanarak Avrupa'ya kaçmasına yol açtı. Avrupa, İkinci Dünya Savaşından bu yana en büyük göç sorunuyla karşı karşıya kaldı, ancak mülteci sorunuyla da baş edebilecek iradeyi de göstermekte zorlandı.

Mülteci krizi Türkiye ve AB ilişkilerini de ciddi bir biçimde etkiledi. Suriyeli sığınmacılar için Türkiye'nin Avrupa'ya açılan transit bir ülke olması çok sayıda mültecinin AB sınırlarına dayanmasına neden oldu. AB Suriyeli mültecileri Avrupa bütünleşmesini tehdit etme potansiyeline sahip "sınırdaki düşmanlar" olarak görmüş ve mülteci akını karşısında sınır politikalarını yeniden sorgulamaya başlamıştır. Türkiye ise sığınmacılara AB ile ilişkilerinde kullanılabilecekleri bir "koz" ve "tehdit aracı" olarak yaklaşmıştır. Bu durum hem Türkiye'nin hem de AB'nin Suriyeli mültecilere yönelik politikalarını önemli ölçüde etkilemiştir. AB, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de sürekli olarak kalmalarını ve bütünleşmelerini sağlayacak önlemleri destekleyip, Avrupa sınırlarına mülteci akını engellemeyi planlarken, Türkiye Avrupa Birliği'nden sağlanan fonlarla göçmenlerin entegrasyonundan kaynaklanacak iktisadi ve sosyal yükü azaltmaya çabalamıştır. Ayrıca, Avrupa Birliği Türkiye'nin insan hakları ve demokratikleşme sicilini ve giderek artan otoriterleşme eğilimini eleştirdiğinde, AB'yi Suriyeli mültecilere sınırları açmakla tehdit etmiştir. Toplumlar düzeyinde hem AB ülkelerinde, hem de Türkiye'de Suriyeli mültecilerle bir arada yaşamaya ilişkin sorunlar ortaya çıkmıştır. Aşırı milliyetçilik, yabancı düşmanlığı ve radikalleşme gibi siyasi ve sosyolojik eğilimler giderek artmıştır.

Daha az üzerinde durulan bir konuya Suriyeli sığınmacıların hayata tutunma çabalarıdır. Milyonlarca Suriyeli evini ve yurdunu terk edip, diline ve kültürüne yabancı olduğu bir ülkede ve çoğu kez "öteki" olarak görüldükleri bir düzlemde yaşadıkları travmaları geride bırakıp, sağlık, barınma, eğitim, temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve statüsüzlük gibi sorunların üstesinden gelmeye çalışarak, ayağa kalkmak için uğraş vermektedir. Suriyeli sığınmacıların zorluklar

² UN News, Syria. Haberin mevcut olduğu web sayfası <https://news.un.org/en/focus/syria>. Son erişim tarihi: 03.05.2018. BBC Türkçe, Grafiklerle: Suriye'de 8.yılına giren savaş, 15 Mart 2018. Web sayfası: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137>. Son erişim tarihi: 25.07.2018.

karşında dayanma, direnme ve toparlanıp eski haline gelme potansiyelleri olarak tanımlanan “dayanıklılıklarının”³ ulusal ve uluslararası düzeyde geliştirilmesine hem Avrupa Birliği hem de Türkiye önemli bir destek vermektedir. Bu bağlamda, söz konusu makalenin temel amacı Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Suriyeli mültecilerin “dayanıklılık” kapasitesini güçlendirmeye yönelik politikalarının ve araçlarının neler olduğu ve etkinliklerini tespit etmektir. Makale Türkiye ve AB'nin Türkiye'deki Suriye toplumunun dayanıklılığını artırmaya ne ölçüde ve nasıl katkı sunduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Makale üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye'nin mülteci politikası ele alınacaktır. Türkiye'nin göç ve iltica politikasının hukuki ve kurumsal dayanakları analiz edilecektir. İkinci bölümde AB'nin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların dayanıklılık kapasitesini artırma politikaları yerinden zorla edilmiş toplulukların dayanıklılığını güçlendirmeye yönelik kuramsal çerçeveye referans verilerek analiz edilecektir. Bu bölümde AB-Türkiye arasında imzalanan göç anlaşmasına özel bir vurgu yapılacaktır. Son bölümde AB ve Türkiye'nin Suriyeli göçmenlerin dayanıklılığını geliştirme politikasının uygulamada ne derecede etkin olup olmadığı tartışılmaya açılacaktır.

1. Türkiye'nin Göç ve İltica Politikası

Türkiye mülteci tanımını 28 Temmuz 1951 yılında imzalanan ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe giren BM'nin “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi” uyarınca yapmaktadır. Söz konusu sözleşmeye göre mülteci “Ocak 1951'den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkı, dini, tabiiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya mezkur korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs”⁴ olarak tanımlanmıştır. Bir kimsenin mülteci olarak tanınması için ırkı, dini, tabiiyeti ve toplumsal gruba mensubiyetine ilişkin bir tehlikenin olması, bu gerekçelerle zulme uğrayacağına dair haklı bir korkunun olması ve ülkesinin dışında olması gerekmektedir. Sözleşme, mülteci tanımını “Ocak 1951 yılından önce ve Avrupa'da meydana gelen olaylar” ifadesiyle sınırlayarak, II. Dünya Savaşı sırasında yerinden edilen ancak mülteci statüsü olmayan kimselere hukuki bir statü getirmeyi hedeflemiştir.

1967 yılında “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü”nün benimsenmesiyle birlikte “yeni mülteci ortamlarının” ortaya çıktığı belirtilmiş ve bu nedenle zaman ve coğrafi sınırlamaya bakılmaksızın Cenevre

³ Kriz, şok ve stres gibi beklenmedik ve zorlayıcı olaylar karşında toparlanıp eski haline dönüşme güç ve kapasitesi olarak tanımlanan “resilience” kavramının, Türkçe karşılığını bulmada önemli belirsizlikler vardır. Börekçi ve Gerçek'in (2017) vurguladığı gibi kavramın Türkçe karşılığı dayanıklılık, dirençlilik, direniş, esneklik, kendini toplama, yılmazlık olarak kullanılmıştır (Börekçi & Gerçek, 2017 s.45). Söz konusu çalışmada “resilience” zorluklar “karşısında dayanma, direnme ve toparlanıp eski haline gelme” olarak kavramsallaştırılacak ve Türkçe karşılığı “dayanıklılık” olarak kullanılacaktır.

⁴ Birleşmiş Milletler, Madde 1.A. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 28 Temmuz 1951, Cenevre. Madde 1. A

Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımına giren herkesin eşit hukuki statüden yararlanabileceği ifade edilmiştir.⁵ Yani ek protokolle birlikte ülkelerinden ne zaman ve nereden çıkmış olduklarına bakılmaksızın, Cenevre Sözleşme ile ortaya çıkan haklar tüm mülteciler için geçerli olmuştur. Ancak, Türkiye Cenevre Sözleşmesinin mülteci tanımlamasını kabul etmesine ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü 1 Temmuz 1968'de onaylamasına rağmen, Cenevre Sözleşmesinde belirtilen coğrafi sınırlama ilkesini uygulamaya devam etmiştir. Bu nedenle sadece Avrupa ülkelerinden siyasi gerekçelerle kaçan kişilere mülteci statüsü vermiştir. Afrika veya Orta Doğu ülkeleri gibi Avrupa coğrafyası dışındaki yerlerden Türkiye'ye kaçmak durumunda olan ve korunma talep eden kimselere mülteci statüsü verilmemiştir. Bu durumdaki kişiler "sığınmacı" olarak tanımlanmıştır.

Türkiye, 1990'lı yılların başında sınırdaşı olduğu ülkelerdeki çalkantılar nedeniyle sayıları giderek yükselen sığınma başvurularını göz önünde bulundurarak, 14.09.1994 tarihinde "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği"ni⁶ kabul etmiştir. Bu belge hem toplu hem de bireysel sığınma vakalarında sığınmacılara sağlanacak hakları ve korunma biçimlerini belirleyen ilk düzenleyici belge konumundadır (Kaya & Eren, 2015 s.22). Ancak, Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılara ilişkin temel hukuksal dayanağını 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)oluşturmaktadır.⁷ YUKK, Türkiye'nin ulusal mevzuatını Avrupa Birliği standartları ile uyumlaştırmayı hedeflemektedir (Kibar 2013, s:109). Kanun mülteci krizine daha etkin bir biçimde yanıt verebilecek bir hukuksal dayanağı oluşturmaktadır. Esas itibarıyla, "yabancıların Türkiye'ye girişleri, kalışları ve çıkışlarını" düzenlemekte ve "Türkiye'den koruma talep eden yabancılar sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulamasına ilişkin usul ve esasları" belirlemektedir (Dulkadir 2017, s:29). Ayrıca İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev ve sorumluluklarını da düzenler. Söz konusu kanunun benimsenmesi AB'nin reform baskısı sonucuyla oluşmuştur.

YUKK mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma olmak üzere dört statü öngörmüştür. Mülteci statüsü YUKK'un 61. Maddesinde düzenlenmiş, Cenevre Sözleşmesi'ne paralel olarak sadece Avrupa'dan gelen ve sığınma talep edenleri "mülteci" statüsünde değerlendirilmiştir. Avrupa dışındaki ülkelerden gelen ve mülteci vasfını taşıyan kişiler "bireysel bir koruma biçimi" olan "şartlı

⁵ Birleşmiş Milletler, Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, Madde 1.

⁶ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Kabul tarihi: 14.09.1994. No: 22127.

⁷ Resmi Gazete, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kanun No.6458. Kabul tarihi: 04.04.2013.

mülteci” hukuk rejimine tabii olmuştur. şartlı mülteci statüsü sadece üçüncü bir ülkeye yerleşinceye kadar geçici bir koruma sağlamaktadır.⁸

YUKK’un 63. Maddesi ikincil koruma statüsünü düzenlemiştir. İkincil koruma statüsü “mülteci veya şartlı mülteci” kategorisinde olmayan ancak “menşei veya ikamet ülkesine gönderilmesi durumunda ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ve onur kırıcı muameleye maruz kalacak kimselerin” ikincil korumadan faydalanabileceğini belirtmiştir.⁹ İkincil koruma da tıpkı şartlı mülteci statüsü gibi bireysel bir koruma biçimidir. Tüm bu statülerin dışında geçici koruma statüsü de öngörülmektedir. Diğer koruma biçimlerinden farklı olarak, geçici koruma kitlesel sığınmacı akını durumunda alınacak tedbirleri ve insani yardımın sağlanması öngörmektedir. Bireysel ve sürekli olmayan bir statüdür. Geçici korumadan “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak” Türkiye sınırlarına gelenler¹⁰ faydalanabilirler (Kaya ve Eren, 2015, s: 33). Aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı bir biçimde tartışılacağı gibi Suriyeli sığınmacılar geçici koruma statüsüne tabidirler.

2. Avrupa Birliği'nin Dış İlişkilerinde Dayanıklılık

AB, dayanıklılığı “bir bireyin, bir hane halkının, bir topluluğun veya bir bölgenin uzun vadeli kalkınmadan ödün vermeksizin, stres ve şoklara hazırlıklı olma, başa çıkma, uyum sağlama ve şok ve krizleri en kısa zamanda atlatıp, ayağa kalkma becerisi” olarak tanımlamıştır (European Commission, 2012 s.5). Krizler ve şoklar doğal ve insan kaynaklı olabilirler (Council of European Union, 2013 s.2).

AB'nin dayanıklılık perspektifinin temel iki boyutu vardır: Bunlardan ilki toplulukların veya bireylerin doğası gereği stres ve şok ile daha iyi baş edebilme kapasitesidir. İkincisi, söz konusu varlıkların, krizin ve şokun etkisinden eski haline en kısa zamanda dönebilme becerisi veya esnekliğidir. Bu durumda AB bir taraftan toplulukların gücünün artırılmasını, bir taraftan da krizin veya şokun etkisinin azaltılmasını hedefleyen politikaları aynı anda uygulamayı öngören bir dayanıklılık stratejisi benimsemiştir.

AB dış ilişkilerinde dayanıklılık artırma yaklaşımını ilk kez Afrika'daki gıda güvenliği krizinde somutlaştırmıştır. Komisyon 2012'de 30 milyondan fazla insanın açlık çektiği Afrika ülke ve toplulukların dayanıklılığını geliştirmek için uzun vadeli ve sistematik bir perspektifin geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır (European Commission, 2012). Böylece ilk defa doğal felaketler, ekonomik krizler, iklim değişikliği ve çevresel bozulma nedeniyle karşılaşılan risklerin azaltılması için hassas ülke ve toplulukların desteklenmesi AB'nin stratejilerinden biri haline gelmiştir (European Commission, 2012). Başlangıçta gıda güvenliği çerçevesinde

⁸ İç İşleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 6485 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Yayın No:3, Aralık 2013, Madde 62.

⁹ YUKK, 63. Madde

¹⁰ YUKK, 91. Madde

ele alınan dayanıklılık stratejisi; kalkınma, ticaret ve işbirliği, enerji (Juncos, 2017 s:13), savunma ve güvenlik (European Commission, 2014a; European Commission, 2016c) gibi alanlara genişletilmiştir.

Özellikle Arap Baharının ardından AB, Komşuluk Politikası ve dış ilişkilerine güçlü bir dayanıklılık perspektifi getirmiştir. AB Komisyonu Başkan Yardımcısı ve Güvenlik ve Dış Politika Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini tarafından Haziran 2016'da açıklanan Küresel Güvenlik ve Dış Politika Stratejisi'nde (European Council, 2016 s.23) AB güvenliğinin ve istikrarının sadece içsel faktörlere bağlı olmadığı, aynı zamanda dış dünya ve komşu bölgelerdeki istikrar ile yakından alakalı olduğu anlayışı belirtilmiştir. Küresel Strateji'nin dört öncelikli alanından bir tanesi de devletlerin ve toplumların krizlere dayanma kapasitelerinin geliştirilmesidir. Küresel strateji doğuda Orta Asya'ya ve güneyde Orta Afrika'ya uzanan toplulukların ve devletlerin dayanıklılığının artırılmasını amaçlamıştır.

2.1. AB'nin Dayanıklılık Artırma Stratejisi

AB'nin yerlerinden edilmiş kişiler ve mülteciler gibi hassas konumdaki hane halklarının ve topluluklarının dayanıklılığını artırması komşuluk ve dış politika alanlarında öncelikli olarak hedeflemiştir (Council of European Union, 2013 s.3). Avrupa Birliği'nin yerinden edilmiş kimselere yönelik dayanıklılık stratejisi 26 Nisan 2014 tarihinde benimsemiş olduğu Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesine sunmuş olduğu "Onurlu Yaşamlar: Yardım Bağımlılığından Kendine Yeterliliğe: Zorla Yerinden Edilme ve Kalkınma (Foreign Affairs Council, 2016)" adlı bildiriye istinaden Komisyon'un hazırlamış olduğu Komisyon Çalışma Belgesinde ortaya koyulmuştur (European Commission, 2016b). Bu düzenlemelerle AB yerinden edilmiş kimselerin insani yardıma olan bağımlılıklarını ortadan kaldırarak, kendilerine yetebilen, misafir olduğu toplumlara katkı sağlayan ve böylece onurlu bir yaşam sürdürebilmelerine olanak tanıyan, bağlama özel, kapsayıcı bir politika çerçevesi çizmeye çalışmıştır. AB, insan haklarının korunması, çatışmaların önlenmesi, insani yardım gibi farklı konulardaki yaklaşımları bir araya getirerek, ortaya çıkan bağları işlevsel olarak güçlendiren, kapsayıcı bir perspektif oluşturmuştur (European Commission, 2016a s:7).

AB'nin yeni yaklaşımının temel olarak üç boyutu vardır (European Commission, 2016b s.6). Birinci olarak, insani yardım ve kalkınma stratejilerinin yanı sıra, yerinden olma gibi ciddi bir travmayla yüzleşen sığınmacıların krizle baş edebilme güçlerini artırma stratejileri boyutudur. Bununla yerinden edilmiş kimselerin kısa vadeli sorunlarını çözen insani yardım perspektifiyle sığınmacıların tekrar ayağa kalkmalarını sağlayacak, dayanıklılık geliştirici orta vadedeli programları uzun vadeli kalkınma stratejileri ile birleştirmek hedeflenmiştir.

İkinci olarak, AB yerinden edilmiş kimselerin dayanıklılığını artırmak için yerel ve ulusal düzeyde işbirliğinin ve diyalogun artırılmasını öngörmüştür. Bu yaklaşım öz itibariyle uluslararası hukukta ve insan hakları hukukunda

sığınmacıların korunmasına ilişkin sorumluluğun devletlere verilmesinden kaynaklanmaktadır. Hükümetler esasen sağladığı yasal ve politik çerçevelerle yerinden edilmiş kimselerin ihtiyaçlarının nasıl ele alınabileceğine ilişkin temel parametreleri belirlerler. Bu nedenle AB uzun vadeli strateji ve kalkınma planlarını ev sahibi ülkelerle politika diyalogunu geliştirerek oluşturmaya çabalamıştır. Somut olarak AB'nin ev sahibi devletlerle diyalogundan bekledikleri adımlar a) tüm yerinden edilmiş nüfusun kayıt altına alınması ve böylece yeni bir devletsiz topluluğun oluşmasının engellenmesi, b) yerinden edilmiş kimselere korunmanın sağlanması, d) ev sahibi ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamına aşamalı olarak entegre edilmesi ve yerel makamlarla şehir planlaması, bölgesel iktisadi kalkınma ve hizmetlerin sunulması gibi alanlarda kapasitenin geliştirilmesi için daha fazla merkezi olmayan işbirliğinin geliştirilmesidir (European Commission, 2016b s:10-11). Üçüncü boyut ise, Avrupa Birliği'nin dayanıklılık inşası stratejisinde sektörel müdahale alanlarını belirtmektedir. Söz konusu alanlar eğitim sektörü, emek piyasasına erişim ve temel hizmetlerin sağlanması gibi müdahale alanlarını içermektedir (European Commission, 2016b s:10-11).

Eğitim sektörü müdahale alanı

AB'nin müdahale alanlarından ilki eğitimidir. Avrupa Birliği'ne göre yerinden edilmiş kimselere sağlanan eğitim olanaklarının eksikliği sosyal ve ekonomik refahın azalmasına, insan kaynaklarında nesiller arası bir düşüşe, umutsuzluğa, marjinalleşmeye, cinsel sömürüye, suç, şiddet ve radikalleşme riskine neden olabilmektedir (European Commission, 2016b s:12-13). Bu nedenle, yerinden edilmiş kimselere eğitimin sağlanması AB'nin dayanıklılık planının öncelikli konuları arasında yer almaktadır. AB'ye göre dayanıklılık programının en temel hedefi hem yerlerinden edilmiş nüfusa hem de yerel nüfusa anaokulu, ilkokul, ortaokul ve yüksek öğrenim düzeylerinde "eşit ve kaliteli" eğitim sağlamaktır (European Commission, 2016b). Bu anlamda kalkınma işbirliği çerçevesinde ev sahibi topluluklara bütçe yardımı yapılması ve alt yapı oluşturma desteği verilmesi öngörülmüştür. Ayrıca yerinden edilmiş çocuklara dil eğitimi sağlanması da desteklenmektedir. (European Commission, 2016b).

Emek piyasasına erişim müdahale alanı

AB'nin dayanıklılık planının diğer bir ayağı ise yerinden edilmiş kimselerin emek piyasasına erişimlerinin sağlanması ve böylece mültecilerin insani yardıma bağımlılıklarının azaltılmasıdır (European Commission, 2016b s.14). AB, emek piyasasına erişimin mültecilere ekonomik bağımsızlık sağlamanın yanı sıra, onların ev sahibi topluluklarla uyum içerisinde olmalarına ve ev sahibi ülkenin dillerini öğrenmelerine yardımcı olacağına ve bu durumun ev sahibi ülkenin üzerindeki mali ve siyasi baskıyı azaltacağına inanmaktadır. AB, sığınmacıların iş piyasasına erişimin olmaması durumunda kayıt dışı ekonomide çocuk işçiliği, zorla çalıştırma, sömürücü iş biçimleri gibi olumsuz durumların ortaya çıkabileceğini vurgulamıştır. Bu nedenle AB'nin yerinden edilmiş kimselerin

dayanıklılıklarını iş piyasasına erişimlerini sağlayacak hukuksal çerçevenin oluşturulması vasıtasıyla gerçekleştirilebileceğine inanılmaktadır.

Temel hizmetlerin sağlanması müdahale alanı

Barınma, sağlık, beslenme, koruma gibi sığınmacıların ihtiyaçları sadece insani yardım ile karşılanmaz. Sığınmacıların temel kamu hizmetlerinden dışlanması onların yardımlara bağımlı olmasına ve böylece sürdürülebilir kalkınma süreçlerinin engellenmesine neden olabilir. AB zorla yerinden edilenlerin kamu hizmetlerine eşit ve adil bir şekilde erişmelerinin sağlanması gerektiğine inanılmaktadır. Bu anlamda Avrupa Birliği ev sahibi ülkelere a) yerinden edilmiş kimselere hizmet sunma ve sosyal koruma programları geliştirme konusunda yardımcı olmayı, b) ev sahibi devletlere ve sivil toplum örgütlerine sığınmacıların temel gereksinimlerinin karşılanması konusunda bütçe sağlamayı, c) mültecilere ve zorla yerlerinden edilmiş insanlara güvenlik ve adalet hizmetlerinin genişletilmesi konusunda teşvik ve destek sağlamayı taahhüt etmiştir (European Commission, 2016b s.15-16).

Yukarıda belirtilen müdahale alanları, sığınmacıların ev sahibi ülkelerde dayanıklılığını artırması bakımından oldukça önemlidir. İnsani bir kriz karşısında yumuşak bir güç olan AB'nin benimseyeceği normatif bir çerçeveye atıfta bulunmaktadır. Ancak uygulamada AB'nin dayanıklılık geliştirme stratejisi, AB sınırlarına dayanmış olan sığınmacıları Türkiye gibi geçiş ülkelerinde kabul edilebilir bir "mutluluk" ve "refah" düzeyini sağlayarak, AB'nin sınırları dışında tutabilme çabasıdır. Bir başka ifadeyle, dayanıklılık stratejisi AB'nin normatif soslarla tatlandırılmış pragmatist tutumundan başka bir şey değildir. Bu durumun en somut yansımaları ise AB-Türkiye arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Antlaşması'nda bulmak mümkündür.

2.2. Türkiye-AB İlişkilerinde Göç ve Geri Kabul Antlaşması

Geri Kabul Antlaşması¹¹ AB'ye üye ülkelerin birine yasa dışı yollarla giren, Türk vatandaşlarının, vatansızların, Türkiye'nin ikili geri kabul antlaşmasının olduğu "üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye'ye geri kabulünü, söz konusu antlaşmada belirtilen şartlar ve kurallar çerçevesinde," öngören bir antlaşmadır (Güder 2016, s:133). Antlaşma 1 Ekim 2014'te yürürlüğe girmekle birlikte, Türkiye'nin ikili geri kabul antlaşmasının olmadığı üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulünü 1 Ekim 2017 tarihinden itibaren uygulanmasını öngörmüştür (European Commission, 2016b)

Geri Kabul Antlaşması karşılığında Türkiye, Türk vatandaşlarının vizesiz AB'ye girişini öngören Vize Serbestisi Diyaloğunun başlatılması (European Commission, 2016d s.2), üyelik müzakerelerinde ilerleme ve nakdi yardım sözleri almıştır. Ancak bu sözler karşılıksız değildir. Türkiye AB ile ortaklaşa hazırladığı

¹¹ Official Journal of the European Union, Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the Re-admission of Persons Residing without Authorisation, L 134/3.

Vize Muafiyeti Yol Haritasında belirtilen “a)Seyahat Belgelerinin Güvenliği, b) Gc Yönetimi, c) Kamu Düzeni ve Güvenliği ve d)Temel Haklar” alanlarında 72 kriteri gerçekleştirmek zorundadır.¹² Türkiye'nin yol haritasına paralel olarak atacağı adımlar AB Komisyon'un raporları tarafından incelenmeye alınacak (European Commission, 2014b, 2016e; Commission, 2016f), Komisyon yapılan reformlardan tatmin olursa, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Türkiye'ye uygulanan vizelerin kaldırılabilmesini nerebilecektir. Parlamento'daki oylamada salt oğunluk, Konsey'deki oylamada nitelikli çoğunlukla vize serbestisi kararı alınabilecektir. Ayrıca, AB Türkiye'ye “kapasite artırımı ve geçici koruma altındakilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmak üzere 3 milyar avroluk ek kaynağı” da içeren toplamda 6 milyar avroluk bir mali desteği ve teknik yardımı taahhüt edecektir.¹³ Kısaca, Türkiye politik ilişkilerin yoğunlaştırılması, mali teşvikler ve vize muafiyeti karşılığında istenmeyen ziyaretçileri Avrupa sınırından uzak tutacaktır.

Ancak, geri Kabul Antlaşması geçici koruma altında olan kimselerin haklarıyla ilgili ciddi riskler taşımaktadır. Öncelikle antlaşma Türkiye ve Avrupa Birliği geri kabul antlaşması ile vize muafiyeti arasında bir ilişki kurmuş ve Suriyeli mültecileri bir pazarlık konusu yapmıştır. Kamuoyuna geri kabul antlaşması vize muafiyetinin bir ön koşulu olarak sunulmuştur. Oysa AB ile Türkiye arasında vize muafiyeti tartışması 2000'li yılların başına kadar gitmektedir (Ekinci, 2016 s:18). Vize muafiyeti ve geri kabul antlaşması arasında illiyet bağı yoktur. Turist vizesi üzerinden yaşamları tehdit altında olan insanların geri gönderilmesine ilişkin bir pazarlık sürdürmek normatif bir pozisyon değildir. Ayrıca, Türkiye zerinden Avrupa'ya gitmeye çabalayan kimseler genel olarak insan hakları ihlallerinin ve çatışmaların yoğun olarak yaşandığı ülkelerden kaçmaya çalışan kimselerdir. Aşağıda ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı gibi Türkiye 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolüne getirdiği coğrafi çekince nedeniyle Avrupa dışından iltica talebinde bulunanları mülteci olarak kabul etmemektedir. Bu nedenle güvenli iltica ülkesi değildir. Türkiye'de etkili koruma usullerinin olmaması yerinden edilmiş kimselerin dönemin siyasi iradesine bağlı olarak kaynak ülkeye rahatlıkla gönderilmesine neden olabilecektir. Bu olasılık ileriki süreçte Türkiye'nin Avrupa'ya en çok mülteci gönderen kaynak ve transit ülkelerle geri kabul antlaşmaları imzalamasıyla artacaktır. Gerçekte, Türkiye 10 Eylül 2001 tarihinde Suriye ile imzalamış olduğu Geri Kabul Antlaşmasını esas alarak 2002-2013 yılları arasında 2675 Suriyeli mülteciyi Esad rejimine teslim etmiř¹⁴ ve bu insanların hayatlarının riske atılmasına neden olmuştur. Son olarak, AB'nin katı güvenlik mekanizmalarını güçlendirmeye yönelik g politikasıya

¹² Mehmet Uğur Ekinci, Türkiye-AB Geri Kabul Antlaşması ve Vize Diyalogu, SETA Rapor, 2016, s: 34.

¹³ ibid.

¹⁴ Senar Ataman, Geri Kabul Antlaşması, AB ve Türkiye, 22 Nisan 2014. Web sitesi: <http://multeci.net/?p=379>. Son erişim tarihi. 15.07.2018.

insan ticareti ve kaçakçılığı yapan suç şebekelerini güçlendirmekte ve bu durum sığınmacıların yaşamlarını da tehdit etmektedir.¹⁵

AB, Geri Kabul ve Vize Muafiyeti antlaşmasıyla giderek artan mülteci akınına durdurmayı ve böylece mültecilerin bütünleşme projesine getireceği siyasi ve iktisadi maliyeti dışsallaştırmayı hedeflemiştir. Söz konusu antlaşmalar bir nevi AB'nin sınır kontrol mekanizmalarını güçlendirmenin yollarından bir tanesidir. AB düzensiz göçü sınırları dışında kontrol ve denetim altına almayı ve böylece sorumluluktan kurtulmayı hedeflemiştir. Bu nedenle Komisyon'un Vize Muafiyeti Yol Haritasında istenilen reformların önemli bir bölümü sınır güvenliği ve yönetimi ve vize rejiminin AB standartlarına uygun hale getirilmesi gibi teknik konuları içermektedir. AB'nin Türkiye'den sığınmacıların geçimlerini sağlama, kamu hizmeti ve sosyal haklardan yararlanma ve Türkiye toplumu ile uyumun sağlanması gibi mültecilerin dayanıklılık kapasitesini artırmaya yönelik reform talebi oldukça sınırlıdır. Sınır yönetimi ve belge güvenliğine ilişkin reformlarla AB'nin doğruya doğru genişleyen sınırlarının güvenliği ve kontrolünün sağlanmasına ilişkin güçlü bir vurgu söz konusudur. Fonların kimlere ve hangi nedenlerle dağıtılacağına ilişkin açık bir ifade yoktur.

Toplamak gerekirse, AB için yerinden edilmiş kimselerin dayanıklılıklarının geliştirilmesi insani ve normatif olmaktan ziyade araçsal bir yaklaşımı ifade etmektedir. Yerinden edilmiş kimselerin sürdürülebilir ve asgari bir refah düzeyine sahip olması ve böylece Türkiye gibi AB'ye sınırdaş ülkelerde yaşamlarını sürdürme olanaklarının artırılması, AB'nin Suriyeli sığınmacıları çeperinde tutmanın yollarından biridir. Geri Kabul Antlaşması ve Vize Muafiyeti Yol Haritası gibi belgelerin lafzı ve ruhunda Suriyeli göçmenlerin krizler karşısında ayağa kalkma kapasitesi olarak tanımlanan dayanıklılık geliştirmeye yönelik zayıf vurgusunun altında böylesi bir perspektif yatmaktadır. Bir başka ifadeyle, Geri Kabul Antlaşması ve Vize Muafiyeti antlaşmasıyla Türkiye'ye sağlanan fonlar Suriyeli mültecileri güçlendirmekten ziyade, Türkiye hükümetinin "jandarma" rolü karşılığında verilen bir bedel olarak da değerlendirilebilir. Yerinden edilmiş kimselere yönelik böylesi güvenlik eksenli bir yaklaşımın altında sığınma hakkının Birlik sınırları dışında veya çeperinde tutulması anlayışı yatmaktadır. Böylece AB yerinden edilmiş kimseleri koruma sorumluluğunu Türkiye'ye devretmekte ve sığınmacıların haklarının üstü örtülü bir biçimde ihlaline neden olmaktadır.

3. Türkiye'nin Sığınmacıların Dayanıklılığını Artırma Stratejileri

Suriye'den Türkiye'ye ilk mülteci akını Suriye'deki iç savaştan kaçan sayıları yüzlerle ifade edilebilecek mültecinin 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmasıyla başlamıştır. Türkiye hükümeti, Suriyeli sığınmacıların iltica talepleri karşısında "açık kapı" politikasını uygulamaya koymuştur. İlk olarak da bir sınır kenti olan Hatay'da kamplar kurmaya başlamıştır. Suriye'deki krizin ilk

¹⁵ Cahide Sarı, Geri Kabul Anlaşması: Bir Taşeronlaştırma Zinciri, Ayrıntı Dergi. Web sitesi: <http://ayrintidergi.com.tr/geri-kabul-anlasmasi-bir-taseronlastirma-zinciri/>. Son erişim tarihi: 10.08.2018.

aylarında çatışmaların yakın zamanda sona ereceği ve sığınma talep eden Suriyelilerin kısa vadede ülkelerine geri dönecekleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle, Türkiye Suriyeli sığınmacılara yönelik kalıcı tedbirler almaktan ziyade, kamplarda ikamet eden Suriyelilere acil insani yardım sağlamıştır. Suriyeli sığınmacılara yönelik kısa vadeli çözümlerin yetersizliği, Türkiye'nin dayanıklılık inşasına ilişkin uzun vadeli stratejileri geç de olsa benimsemesine neden olmuştur.

Türkiye'nin Suriyeli mültecilerin dayanıklılıklarını artırmaya yönelik stratejilerinin iki temel boyutu vardır. Bunlardan ilki Suriyelilere sağlanacak hak ve yükümlölükleri belirleyecek olan hukuksal zemin, ikincisiyse, yasal mevzuatının Suriyeli mültecilerin dayanıklılık kapasitelerini artırmaya yönelik uygulanmasıdır.

3.1. Suriyelilerin Dayanıklılığının Artırılması Hukuksal Çerçevesi

Türkiye Suriye iç savaşı nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda olan ve günümüzde sayıları 3 milyonu aşan sığınmacıyı mülteci statüsünde değerlendirmemiştir. Savaşın başlangıcında Suriyelileri misafir olarak görmüştür (Kaya & Eren, 2015 s: 48). İçişleri Bakanlığınca hazırlanan, "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" ile sadece barınak, yiyecek, hijyen gibi günlük temel ihtiyaçları sağlamaya yönelik tedbirler alınmıştır. Suriyelilerin sanıldığından daha uzun ikamet edeceği anlaşılınca, Türkiye kalıcı tedbirler almaya başlamış, hukuki statülerinin ve akabinde sağlanacak korumanın biçimlerine ilişkin bir tartışma doğmuştur.

Suriyeli sığınmacıların dayanıklılığını artırmaya yönelik en önemli adım, uzun vadeli korumanın hukuksal bir zemininin oluşturulmasıdır. Hukuki olarak Suriyeliler Avrupa dışından geldikleri için mülteci olarak değerlendirilememiştir. Bu nedenle, Suriyeli sığınmacıların hukuksal durumunu belirlemek amacıyla, ağırlıklı olarak AB'nin baskıları sonucunda, yukarıda belirtilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu benimsenmiştir.¹⁶ Bu kanun etkili bir iltica ve göç yönetimini hedefleyerek, Suriyelilere sağlanan hakları uluslararası standartlara uygun hale getirmiştir. Kanun göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, göç alanında çalışma yürüten "kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçiçi koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün" kurulmasını öngörmüştür.¹⁷ Bu kanunla

¹⁶ İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Yayın No: 3, Aralık 2013. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf. Son erişim tarihi: 10.08.2018.

¹⁷ İç İşleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 03.01.2007. Web sayfası: http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-idadesinden-sorumlu-vali-yardimcileri-toplantisi-yapildi_359_5766_427_icerik. Son Erişim Tarihi: 10.08.2018.

birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 81 ilde, 148 ilçede ve yurtdışında teşkilatlanmıştır.¹⁸

Söz konusu kanun mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma gibi farklı koruma biçimlerini tanımlamıştır. Suriyeliler bir kitlesel akın sonucu Türkiye’de bulduklarından bireysel koruma biçimi olan “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma” statüsünde değerlendirilmemiştir. “Çok sayıda, aniden ve kitlesel olarak” Türkiye’ye girdikleri için geçici koruma hukuksal statüsüne tabii kılınmışlardır (Kaya & Eren, 2015 s: 48). Yukarıda ayrıntılı bir biçimde tartışıldığı gibi geçici koruma “öngörülemez ve ivedi nitelikteki bir durum sebebiyle baş gösteren acil akınlar sonucunda göç etmek zorunda kalan kişilerin korunmasını sağlamak üzere geliştirilmiş” bir statüyü ifade etmektedir (Kaya & Eren, 2015 s: 33).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. Maddesi geçici korumaya ilişkin temel noktaları belirledikten sonra, uygulamaya yönelik ayrıntıları bir yönetmelikle düzenlemeyi öngörmüştür. Bu hükme istinaden Geçici Koruma Yönetmeliği 22.10.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁹ Geçici Koruma Yönetmeliğinin geçiş hükümlerini düzenleyen geçici Madde 1’e göre Suriye’de olan olaylar yüzünden Türkiye’ye kitlesel veya bireysel olarak gelen Suriye vatandaşlarının geçici koruma altına alınmasını öngörülmüştür. Yönetmelik “uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları” düzenlemiştir.²⁰

3.2. Geçici Koruma ve Suriyelilerin Dayanıklılığını Artırmaya Katkısı

Hukuksal alanda yapılan düzenlemelerin dışında, Türkiye Suriye mülteci krizinin ve ülkede halihazırda ikamet eden mülteci topluluklarının değişen gerçeklerine bir yanıt olarak, farklı alanlardaki politikaları yeniden düzenlemiştir. Mülteci krizine ilişkin devlet merkezli yaklaşım yerine uluslararası örgütleri ve sivil toplum örgütlerini politika yapım ve uygulama süreçlerine katan iyi yönetim perspektifini benimsemiştir (İçduygu, 2015 s:9). Aynı şekilde, mülteci krizinden insani yardım ekseninden çıkarak kısa vadeli acil müdahaleye dayalı politikalar yerine, Suriyeli mültecilerin Türkiye ile toplumsal uyumunu mümkün kılacak ve onların dayanıklılık kapasitelerini artıracak uzun vadeli politikaları benimsemiştir. Başlangıçta Suriyeli mültecilerin kabul ve yardımlarının dağıtılmasına ilişkin asıl sorumluluk Türk Kızılayı ve AFAD gibi örgütlerin inisiyatifine bırakılırken, zaman içerisinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurumsallaşma mülteci

¹⁸ İbid.

¹⁹ Geçici Koruma Yönetmeliği, Bakanlar Kurulu Tarihi: 13.10.2014. No: 2014/6883. Yayınlandığı Düsturun Tertibi: 5. Cilt: 55.

²⁰ İbid.

politikasında önemli bir değişimin ve uzun vadeli planlama ihtiyacının önemli bir işaretidir.²¹

Geçici koruma mevzuatı Suriyeli vatandaşların dayanıklılık kapasitesini geliştirmeye ve toplumsal uyumu artırmaya yönelik önlemleri düzenlemiştir. Suriyeli mültecilere “sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler” sağlanması öngörülmüştür.²² Geçici Koruma Yönetmeliğinin 27. Maddesi, Suriyeli sığınmacılara sağlanacak sağlık hizmetlerini ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir.²³ Söz konusu maddeye göre Suriyelilere geçici barınma merkezlerinde ve merkezlerin dışında Sağlık Bakanlığı'nın kontrolünde sağlık hizmetlerinin sağlanması güvence altına alınmıştır. Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere geçici barınma merkezlerinin içinde sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulabilmektedir. Ayrıca, Suriyeliler hastaneler ve sağlık ocaklarında tedavi görebilirler. Sunulan sağlık hizmetinin bedeli AFAD tarafından ödenir. Geçici barınma merkezlerinin bulunduğu koşulların sağlık açısından uygun hale getirilmesi sağlanır.

Yönetmeliğin 28.Maddesinde Suriyelilere sağlanacak eğitim hizmetleri hüküm altına alınmıştır. Geçici korumaya tabii olan Suriyeliler okul öncesi eğitim ve öğretim, ilköğretim ve orta öğretim ve her yaş grubuna yönelik olarak dil eğitimi ve meslek edinme, beceri ve hobi kurslarının isteğe bağlı olarak düzenlenmesini mümkün kılmıştır.²⁴ Suriyelilere yönelik eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü “Yabancılar Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetlerini” benimsemiştir. Yönetmeliğin 29. Maddesi geçici koruma statüsünde olanların iş piyasasına erişim haklarını güvence altına almıştır. Bakanlar kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında, coğrafi alanlarda, çalışma iznini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından alabilecekleri belirtilmiştir.²⁵

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği Suriyeli mültecilerin acil insani ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve aynı zamanda sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimleri mümkün kılacak güçlü bir iltica çerçevesi oluşturmuştur.

3.3. Türkiye'nin Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü sığınmacıların dayanıklılık ve toplumsal uyumunu sağlamaya yönelik 2017-2021 Stratejik Planı hazırlamıştır.²⁶ Stratejik

²¹ İbid.

²² Geçici Koruma Mevzuatı, Madde 26. Ayrıca bakınız: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik, Sosyal Uyum ve Psiko-Sosyal Destek Çalışmaları, Suriyeliler Koordinasyon ve Planlama ve Çalıştay, s: 59. Ankara, 2016.

²³ Geçici Koruma Mevzuatı, Madde 27.

²⁴ Geçici Koruma Mevzuatı, Madde 28

²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik, Sosyal Uyum ve Psiko-Sosyal Destek Çalışmaları, Suriyeliler Koordinasyon ve Planlama ve Çalıştay, s: 59. Ankara, 2016.

²⁶ TC. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Stratejik Plan,

Plan düzenli göç, düzensiz göç, uluslararası koruma, insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması, uyum ve iletişim, kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi gibi konularda hedefler belirlemiştir. Stratejik plan kısa vadeli amaçların yanı sıra, Suriyelilerin Türkiye toplumu ile olan karşılıklı uyumunu geliştirmeye yönelik uzun vadeli hedefler de saptamıştır. Suriyelilerin 1) eğitim, 2) sağlık, 3) temel ihtiyaçlar, 4) emek piyasasına erişim 5) sosyal destek ve uyum gibi beş farklı alanda dayanıklılık kapasitelerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Eğitim alanında dayanıklılığın geliştirilmesi Milli Eğitim Bakanlığı'nın koordinasyonunda gerçekleştirilmektedir. Buradaki temel amaç Suriyeli mültecilerin örgün, örgün olmayan ve yaygın eğitim programlarına erişimlerini sağlamak ve sağlanan eğitim hizmetlerinin kalitesini artırmaktır.²⁷ Suriyeli mültecilere kamplar dışında kurulan Geçici Eğitim Merkezlerinde(GEM), Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında ve geçici barınma merkezlerinde eğitim verilmektedir. Türkçe dil ve meslek edindirme kursları gibi olanakların sağlanması hedeflenmektedir. Türk hükümeti ayrıca Suriyeli sığınmacılardan üniversiteye kayıtlarında harç almamaktadır. Ancak eğitim sektörü müdahale alanında önemli sıkıntılar hala mevcuttur. Söz konusu sıkıntıların başında örgün eğitime entegrasyonlarını sağlayacak yeterli düzeyde Türkçe dil eğitiminin verilmemesi, Türkçe öğretiminde materyal sıkıntısının çekilmesi, okullaşmanın artmasıyla Suriyeli öğretmenlere duyulan ihtiyacın artması, Suriyeli nüfusun fazla olduğu yerlerde okullarda boş kontenjanın bulunmaması, okullaşamayan çocukların marjinalleşmesi ve DAİŞ gibi örgütlere katılma eğilimi gibi sorunlar eğitim müdahale alanının temel sıkıntıları arasında yer almaktadır (Tanrıku, 2017 s:135-140).

Sağlık sektörü alanı da Türkiye hükümetinin Suriyeli mültecilerin dayanıklılığını artırma müdahale alanlarından biridir. Suriyelilere sağlık hizmetlerinin sunulması ve koordinasyonundan Sağlık Bakanlığı ve Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı sorumludur. Suriyeliler Türkiye'de hem önleyici ve koruyucu hizmet hem de tıbbi kaynaklara ulaşım bakımından sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir (Yavuz, 2015s: 271). Tıbbi kaynaklara erişim bağlamında Suriye'de barınma merkezlerinde ikamet eden mültecilere Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık hizmeti sunulmaktadır. Kamplarda kalan Suriyeli mültecilere sağlanan sağlık hizmeti ücretsizdir. Kamplar dışında ikamet eden Suriyelilerin söz konusu sağlık hizmetlerine ulaşmada savaşın ilk yıllarında sıkıntılar yaşanmıştır. Geçici kabul merkezlerinin ve kampların dışında yaşayan Suriyelilerin, kampların bulunduğu 10 ildeki sağlık kurumlarından faydalanmaları sağlanmıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye'nin diğer bölgelerinde yaşamaya başlamasıyla birlikte AFAD tarafından yayınlanan bir yönergeyle sağlık hizmetinden Türkiye'nin her ilinde faydalanma olanağı sunulmuştur. Koruyucu sağlık hizmetleri sağlığı bozabilecek tehditleri önlemeye yönelik tedbirlerdir. Bu

²⁷ ibid.

anlamda gıda güvenliği, barınma koşullarının sağlanması, yeterli besin gibi insani yardım müdahale alanıyla da yakından ilintilidir.

Hem temel ihtiyaçlar müdahale alanında hem de koruyucu sağlık hizmetleri bağlamında, 22.11.2017 tarihi itibarıyla Türkiye hükümeti 21 geçici barınma merkezi inşa etmiş ve 235.239 Suriyeli sığınmacıya barınma olanağı sağlamıştır.²⁸ Toplu barınma merkezlerinde ikamet eden Suriyeli mültecilerin su, hijyen ve alt yapı olanakları geliştirilmiştir. Gıda sektörü müdahale alanı AFAD ve Dünya Gıda Programı (WFP) öncülüğünde ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ortaklığında yürütülmektedir. Gıda güvenliği sektörünün birinci hedefi en hassas konumdaki Suriyelinin gıdaya istikrarlı bir şekilde erişiminin sağlanmasıdır. Bunun dışında da sürdürülebilir üretimin desteklenmesi hedeflenmiştir. İnsani yardım müdahale alanındaki temel sorun kamp dışında ikamet eden Suriyeli mültecilere yardım sağlanmasıdır. Bu bağlamda, Kızılay-WFP Gıda Kartı projesiyle Geçici Barınma Merkezlerinde aylık kişi başı 50TL gıda yardımı sağlanmış ve söz konusu projeden 11.422.395 kişi faydalanmıştır.²⁹ Benzer bir biçimde Geçici Barınma Merkezleri dışında ikamet eden 98.829 sığınmacıya aylık kişi başı 50 TL gıda yardımı sağlanmıştır. Ayrıca Kızılay-UNICEF Kışık Yardım projesi bağlamında 6702 aileye 580 TL nakit aktarılmıştır ve Uluslararası Göç Örgütü ile birlikte yürütülen Kışık Yardım projesi kapsamında 2992 aileye yakacak desteği sağlanmıştır.³⁰

Suriyeli mültecilerin istihdama erişimlerinin sağlanması gelir elde etmeleri bakımından oldukça önemlidir. Emek gücüne katılım Suriyeli mültecilerin dayanıklılık kapasitesini artıracak ve kendilerine yetmelerini sağlayacak en temel unsurlardan bir tanesidir. Suriye krizinin ilk yıllarında Suriyeli mültecilerin çalışma haklarının olmaması emeklerinin sömürüldüğü ve iş güvence ve güvenliğinin olmadığı mevsimlik tarım işçiliği gibi işlerde çalışmak zorunda kalmalarına neden olmuştur. Bu durum hala sürmekle birlikte, “6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” geçici koruma altındaki kimselere çalışma hakkının tanınmasıyla kısmen çözülmüştür. Kanunla ayrıca Suriyeli mültecilerin emek gücüne katılımlarının pratikte sağlanması hedeflenmiştir. Türkiye hükümeti bu alana Suriyeli nüfusa istihdam için gerekli becerilerin kazandırılması için eğitim programları sağlayarak ve böylece serbest meslek becerilerinin geliştirilmesini destekleyerek müdahale etmiştir.

Suriyeli mültecilerin toplumsal uyumu “geliştirme, yönlendirme ve eğitim hizmetleri” artırmak hedefiyle Toplum Merkezleri oluşturulmuştur.³¹ Toplum merkezleri “çocuk programı, yetişkin programı, ihtiyaca yönelik seminerler, saha

²⁸ TC Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 22.11.2017. Web sitesi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/22_11_2017_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf. Son erişim tarihi: 18 Temmuz 2017.

²⁹ Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik, Sosyal Uyum ve Psiko-Sosyal Destek Çalışmaları, Suriyeliler Koordinasyon ve Planlama ve Çalıştay, s: 59. Ankara, 2016.

³⁰ İbid.

³¹ İbid.

çalışmaları, yönlendirme, ev sahibi halkla kaynaştırma, kültürel faaliyetler ve psiko-sosyal faaliyetler” gibi alanlarda hizmet vermektedir.³² Çocuk ve yetişkin programlarında dil kursları, toplumsal uyumu artıracak sosyal ve kültürel faaliyetler, mesleki eğitim gibi hizmetler sağlanmaktadır. Yönlendirme faaliyetlerinde Suriyelilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine yönlendirilmeleri, ihtiyaç sahibi kimselerin tespit edilmesi, merkezi yönetim tarafından sağlanan hizmetlere ulaşma şansı olmayan Suriyelilere yönelik bilgilendirme etkinlikleri düzenlenmektedir.³³

4. AB ve Türkiye'nin Dayanıklılık İnşası Stratejilerinin Etkinliği

Avrupa Birliği Suriyeli mültecilere insani yardımı Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Bürosu (ECHO) bünyesinde oluşturulan Türkiye Mülteci Tesisi ile sağlamaktadır. Söz konusu tesisin amacı Türkiye'deki geçici koruma altındaki sığınmacılara AB yardımlarının hızlı ve etkili bir biçimde ulaştırılabilmesi için bir koordinasyon mekanizması sağlamaktır. Türkiye Mülteci Tesisinin odak noktası insani yardım, eğitim, göç yönetimi, sağlık, belediye altyapısı ve sosyal-ekonomik destektir. 4.06.2018 tarihi itibarıyla insani yardım ve insani yardım dışındaki destek faaliyetlerinin uygulanması 6 Milyar Avro taahhüt edilerek sözleşmeye bağlanmıştır.³⁴ Bunun 1.94 Milyar Avro'luk bölümünün ödemeleri gerçekleştirilmiştir.³⁵ Ayrıca, Suriyeli mültecilerin dayanıklılık kapasitesini artırma amacıyla AB Güven Fonunu benimsenmiştir. AB Güven Fonu vasıtasıyla Aralık 2014'ten bu yana Suriye'nin komşu olduğu ülkelere, yani Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan'a ve Türkiye'de yaşayan 1,5 milyona yakın Suriyeliye insani-olmayan yardım sağlanması hedeflenmiştir.³⁶ Fonun amacı Suriyeli mültecilerin uzun vadeli eğitim, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını ele almaktır. Fon öncelikli olarak çocuklar ve gençler için eğitim olanaklarının artırılması ve geçim kaynakları ve toplumsal uyum gibi hem mültecilere hem de ev sahibi topluluklara fayda sağlayacak alanlara müdahale etmeyi öngörmektedir.

AB verilerine göre en büyük insani yardım kalemi Dünya Gıda Programının talebi doğrultusunda Suriyeli mültecilerin günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik Acil Durum Sosyal Güvenlik Ağı (ESSN) tarafından sağlanan 278 Milyon 400 bin Avroluk yardımdır. Avrupa Birliği'nin ikinci büyük yardım kalemiyse UNICEF'e sağlanan 34 milyon Avroluk hibedir. Bu fon İnsani Yardım Acil Durumlarda Eğitim öncelik alanında yer alan mülteci çocukların kayıt oranının ve derse devamlılığın artırılması için sağlanan şartlı nakit transferidir.³⁷ Ayrıca, Katılım Öncesi Yardım Aracı(IPA) ve İçişleri Göç İdaresi kapsamında Türkiye'ye dönen mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması için 12 milyon Avro ve IPA'nın Milli

³² İbid.

³³ İbid

³⁴ European Commission, The EU Facility for Refuges in Turkey. Web Page: https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/frit_factsheet.pdf. Son erişim tarihi. 11.08.2018.

³⁵ İbid.

³⁶ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, AB Suriye Güven Fonu: Suriyeli Mültecilere ve Ev Sahibi Topluluklara Destek için Sağlanan Yeni Yardım Paketi 1 Milyar Avro Sınırnı Açtı.

³⁷ İbid.

Eğitim Bakanlığı ile yaptığı antlaşma ile 90 milyon Avro, Sağlık Bakanlığıyla yaptığı antlaşma ile de 120 milyon Avro yardım yapılmıştır.³⁸ Toplamak gerekirse, Avrupa Birliği fonlarının yüzde 46'sı insani yardıma, yüzde 15'i mültecilerin sağlık hizmetine ulaşımının sağlanmasına, yüzde 28'i eğitime, yüzde 8'i sosyoekonomik desteğe ve yüzde 3'ü gc ynetimine sağlanmaktadır.³⁹

Türkiye hükümeti ve Avrupa Birliği geçici koruma altındaki sığınmacıların dayanıklılığını artırmaya ynelik müdahalelerde bulunmuştur. Sz konusu müdahaleler onların karşı karşıya kaldıkları kısa vadeli gıda, barınma, sağlık, eğitim gibi temel sorunlarını czmeye ilişkin etkili ve nemli adımlardır. Ancak sz konusu adımlara rağmen yukarıda bahsi geçen müdahale alanlarında nemli sıkıntılar bulunmaktadır. ncelikli olarak cocuklar ve kadınlar gibi hassas konumda olan gruplar hala yapısal sorunlardan mustarıptır. Suriyeli mülteci cocukların okullaşma oranı oldukça düşüktür. Yüzde elliden fazlası okula kayıt yaptırmamaktadır. Cocukların birçoğu cocuk işciliği, cocuk yaşta yapılan evlilikler, radikalleşme, doğum belgesi alamama, aile içi şiddete maruz kalma gibi sorunlarla başa cıkıma cabalamaktadır. Bir diğer sorunsu Suriyeli sığınmacılar arasında cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarında nemli bir oranda artışın olmasıdır. Mağdurlar sadece kadınlar ve kız cocukları değildir. Erkekler ve LGBT bireyleri toplumsal şiddete maruz kalmaktadır. Diğer bir sorunsu dil sorunudur. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden etkin bir biçimde yararlanılmasını engelleyen sıkıntı dildir. Ayrıca mültecilerin nemli bir kısmı psikolojik yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Suriyeli mülteciler Türkiye toplumunun yeni tekileri olmuştur. Türkiye'de ekonominin durağanlaşmasıyla birlikte Suriyeli mülteciler giderek daha fazla fiziksel saldırıya varacak düzeyde yabancı düşmanlığına maruz kalmıştır.

5. Sonuç

Pratikte yaşanan sorunların yanı sıra Suriyeli mültecilerin dayanıklılıklarının inşası AB'nin dış ilişkilerine getirmiş olduğu "ilkeli faydacılığın" bir tezahürüdür. AB'nin yüksek miktarda fonu Türkiye aktarması znde Suriyelilerin temel insani haklarından biri olan sığınma hakkının bizatihi AB tarafından ihlalini perdelemeye ynelik yaklaşımdır. İnsani yardım ve dayanıklılık inşası bağlamında Türkiye'de yaşayan mültecileri fonlayarak AB, mülteci akınını durdurmayı hedeflemektedir. Fonların etkin ve adrese ulaşan bir şekilde verilip verilmediğine bakılmaksızın ve Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları alanındaki reform isteksizliğine rağmen, Türkiye AB'nin mültecilere karşı jandarma rolünü üstlendiği sürece, AB Türkiye hkmetini fonlamaya ve reform karşılığında mali yardım temeli üzerine kurulu siyasi şartlılığın temel prensibini gz ardı etmeye devam edecektir.

³⁸ T24, İnan Ketenciler, AB Suriyeli Mülteciler için Türkiye'ye şu ana kadar 676 milyon 600 bin avro yardım yaptığı, 28 Kasım 2016. Son erişim: 24 Temmuz 2014.<http://t24.com.tr/haber/ab-suriyeli-multeciler-icin-turkiyeye-su-ana-kadar-676-milyon-600-bin-avro-yardim-yaptik,373522>

³⁹ Factsheet, Education, Health and Socio Economic Support Under the EU Facility,

Türkiye'nin de Suriyeli mültecilere yaklaşımı AB'den çok farklı değildir. Tıpkı AB gibi güvenlik-istikrar ve normatif değerler arasında ikileme düştüğünde, Türkiye güvenliği tercih etmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Türkiye Suriye sınırında 9000 km uzunluğunda ve 3 buçuk metre derinliğinde duvarın inşasını tamamlayarak dolaylı bir biçimde AB'nin sınır güvenliğine katkıda bulunmuştur.⁴⁰ Mültecilerle ilişkilerindeyse mültecileri insani ihtiyaçları olan ve ileriki süreçte Türkiye toplumunun bir parçası olacak kimselerden ziyade AB ile ilişkilerinde önemli bir koz olarak değerlendirmiştir. AB ile ilişkilerin siyasi gerekçelerle gerilmesi durumunda AB'yi Suriyeli mültecilere sınırları açmakla tehdit etmiştir.

Suriyeli mültecilere yönelik güvenlik merkezli uygulamalar ve özellikle Geri Kabul Antlaşması Suriyeli mültecilerin sığınma hakkını AB'nin dışında tutmasına neden olmaktadır. Bu durum bir taraftan AB'ye yönelik göç akışının illegalleşmesi bakımından önemli bir işlev görürken, diğer taraftan insan kaçakçılığı ve kaçak çalıştırma gibi rant alanlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Güvenlik merkezli uygulamalar mültecilerin en temel hakkı olan yaşam hakkının ihlaline ve emeklerinin sömürülmesine neden olmaktadır. Bu durum mültecilerin ev sahibi ülkeyle toplumsal bütünleşmesini ciddi bir biçimde etkilemektedir. Yasal olmayan yollarla AB sınırlarını geçmeye çalışan mültecileri engelleme ve geri gönderme üzerine kurulu bir yaklaşım yeni fiziksel ve fiziksel olmayan duvarların inşasına neden olmakta ve söz konusu duvarlardan geçmeye çalışanları caydırmak üzerine kurulu bir güvenlik piyasası oluşturmaktadır. Kısaca, AB sınırlarında merkezileşen ve Türkiye gibi AB'nin çeperinde olan ülkelere yayılan göç yönetimi bir taraftan göçmenleri illegalleştirmekte, AB'nin insani yardım fonlarıyla önemli bir tezatlık oluşturmaktadır. Ancak bundan daha önemlisi Suriyeli mültecilerin yaşama tutunmalarını sağlayacak daha iyi çalışma ve hak arama mücadelelerinde önemli bir bariyer oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Börekçi, D. Y., & Gerçek, M. (2017). Resilience Kavramının Sosyal Bilimlerde Türkçe Kullanımları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*.
- Commission, European. (2012). *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: The EU Approach to Resilience: Learning From Food Security*. Brussels, European Commission.
- Commission, European. (2014a). *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the short term resilience of the European gas system Preparedness for a possible disruption of supplies from the East during the fall and winter of 2014/2015, Brussels 16.10.2014, COM (2014) 654*. . Brussels

⁴⁰ Sputnik, Suriye Sınırına Örülen Modüler Beton Duvarda 774 Kilometre Tamam, <https://tr.sputniknews.com/columnists/201711221031106429-suriye-sinirina-orulen-moduler-duvar/> Son Erişim Tarihi: 11.08.2018.

- Commission, European. (2014b). *Report from the Commission to the European Parliament and the Council: First Report on Progress by Turkey in Fullfilling the Requirments of its Visa Liberalization Roadmap.*
- Commission, European. (2016a). *Commission Staff Working Document. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Lives in Dignity: from Aid-dependence to Self-reliance Forced Displacement and Development.*
- Commission, European. (2016b). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Lives in Dignity: From Aid Dependence to Self Reliance: Forced Displacement and Development; COM(2016) Brussels.*
- Commission, European. (2016c). *Joint Communication to the European Parliament and the Council: Joint Framework on Countering Hybrid Threats: A European Response, Brussels 06.04.2016. Brussels.*
- Commission, European. (2016d). [Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No: 539/2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement].
- Commission, European. (2016e). *Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Second Report on Progress by Turkey in Fullfilling the Requirments of its Visa Liberalization Roadmap.*
- Commission, European. (2016f). *Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Third Report on Progress by Turkey in Fullfilling the Requirments of its Visa Liberalization Roadmap.* Retrieved from
- Council of Foreign. Affairs. (2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy.*
- Ekinci, M. U. (2016). *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu.* Retrieved from İstanbul:
- Güder, M. (2016) *Türkiye'deki Dış Göç Olgusuna Sosyoekonomik Bir Yaklaşım ve Avrupa Birliği ile Geri Kabul Antlaşması'nın Olası Etkileri, Vol 24 (30), 129-137.*
- İçduygu, A. (2015). *Syrian Refugess in Turkey: The Long Road Ahead.*
- Juncos, A. E. (2017). *Resilience as the new EU foreign policy paradigm: a pragmatist turn? European Security, 26(1), 1-18.* doi:10.1080/09662839.2016.1247809
- Kaya, İ., & Eren, Y. E. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükler. SETA.*
- Tarınkulu, F. (2017). *Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri. Düşünce Dergisi, 22(86), 127-144.*

- Council of European Union. (2013). *Council conclusions on EU Approach to Resilience, 3241st Foreign Affairs Council Meeting Brussels, 28 May 2013*. Bruseels: Council of the European Union.
- Yavuz, Ö. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri. *Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute*, 12(30).

Uluslararası Göç, Kültürlerarası İletişim ve Sinema: Aynı Otobüs'ün İnsanları

Melih Görgün¹

Öz: Göç hareketleri gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Süreç boyunca yaşanabilecek olası sorunlar hem göç eden bireyler hem de göç alan toplumlar için farklı şekillerde gerçekleşebilir. Karşılıklı olarak, uyum problemleri yaşanabilecek sorunların en önemlilerindedir. Göç hareketleri, bir başka bakış açısıyla farklı coğrafyalarda farklı toplumların bir araya gelme hareketleridir. Farklı kültürlerin bir arada bulunmaları durumu uyum problemlerinin önemli bir tetikleyicisidir. Bu bağlamda farklı kültürlerin aynı ortamda hayatlarını devam ettirmeleri, birtakım iletişim problemlerini de doğurabilir. Özellikle uluslararası göç süreci boyunca yaşanabilecek kültürlerarası iletişim problemlerinin kaynağında benzerlikler ve farklılıklar yatmaktadır. Toplumsal gerçekçi bir bakış açısı ile, uluslararası göç olgusu ve bu süreçte gerçekleşen birçok sorunsal, sinema yazarları için hemen her dönemde önemli bir konu olmuştur. Bu çalışmada, 1974 yılında Tunç Okan tarafından yazılmış ve yönetilmiş "Otobüs" isimli sinema filmi, uluslararası göç sürecinde yaşanabilecek kültürlerarası iletişim sorunları perspektifinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Kültür, Sinema, Kültürlerarası İletişim, Göçmen

ö 115

International Migration, Intercultural Communication and Cinema: The People of the Same Bus

Abstract: Migration movements give rise to some important issues both at national and international levels. The potential issues can be experienced in various ways by both the individuals who migrate and societies that receive these migrating individuals. The problem of adaptation is amongst the most crucial ones for both parties. Migration is a movement that brings different societies together in different locations. Bringing different cultures together is amongst some of the important triggers of the adaptation problem. In this respect, it is possible for some communication

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, melih.gorgun@yeditepe.edu.tr.

problems to arise as people from different cultures sustain their lives in a mutual environment. In the perspective of social realism, cinema served as a reflector of the substantial problems of intercultural communication in international migration movements. The intercultural problems, which can be experienced especially during an international migration movement, have their roots in both similarities and differences between cultures. In this work, the potential cross-cultural communication issues during the migration movement will be analysed through “Otobüs” which was written and directed by Tun Okan in 1974.

Keywords: International Migration, Culture, Cinema, Intercultural Communication, Migrant.

Giriş

Uluslararası gç olgusunun en önemli öznesi olan “insan”, gç hareketi sürecinde hem hedef coğrafyadaki diğer bireyleri etkilemiş, hem de hedef coğrafyadaki diğer bireylerden etkilenmiştir. Farklı kültürlerin aynı coğrafyada buluşup ortak toplumsal, ekonomik ve siyasi ortamda bulunmaları, içerdiği dinamikler açısından çok da kolay açıklanabilir bir süreç değildir. Dolayısıyla gç süreci boyunca farklı kültürlere ait bireylerin karşılaşmaları her zaman sorunsuz ve basit bir şekilde gerçekleşmemiştir.

Çok fazla bilinmeyenin aynı ortamda bulunduğu bu sürecin en büyük sıkıntılarında biri de uyum problemidir. O halde, küreselleşen uluslararası sistem perspektifinde gç olgusuna disiplinler arası bir bakış açısı ile yaklaşmak önemli bir gerekliliktir (İçduygu vd., 2014:35). Gç hareketleri kimi zaman gönüllü olarak gerçekleşirken, kimi zaman da zorunlu olarak gerçekleşebilir. Gç kuramcıları göç hareketlerinin nedenlerini anlamaya ve açıklamaya çalışırken, bir yandan da bu hareketlerin olası sonuçları üzerine önemli çalışmalar yapmışlardır.

Kapsamlı olan ilk gç kuramları on sekizinci yüzyılın son dönemlerinde Ravenstein ile başlamıştır. Ravenstein ve ardılları, gç olgusunu farklı dinamikler (ekonomi, modernleşme, cinsiyet vs.) işığında incelemişlerdir. Ancak gerek ekonomi gerek modernleşme gerek cinsiyet perspektifinde olsun, göç hareketlerinin en önemli sorunlarından biri de kültürlere arası iletişim problemi olmuştur.

Kültür, en yaygın kullanılış biçimiyle herhangi bir toplumun rengini, kokusunu, o toplumu olduğu gibi kılan özellikleri ifade eder (Oktay, 2005:166). Ayrıca Tylor’da kültürü, insanın edindiği bilgiler, taşıdığı inanç ve ahlak, yarattığı sanat, izlediği hukuk, hayatı biçimlendirdiği adetler ve tüm bunlarla beraber sahip olduğu beceri ve alışkanlıklardan oluşan bir bütün olarak tanımlar (Tylor, 2016:2). O halde kültür, bireyin sahip olduğu bilgi, inanç, yetenek ve alışkanlıklar çerçevesinde şekillenmiş bir olgudur.

İletişim ise; bilginin, duygunun ya da düşüncenin birtakım sözcükler, simgeler ya da işaretlerle ifade edilmesidir. Kişisel, sosyal, fiziksel ya da kimliksel işlevleri yerine getirebilmenin önemli bir aracı olan iletişim, kültürlere göre de

farklılıklar içeren bir olgudur (DeVito, 2005:36). İletişim olgusunu kimi zaman dolaylı kimi zaman dolaysız olarak inşa eden unsurların başında da kültür gelir. O sebeptendir ki, farklı kültür gruplarına mensup bireyler, farklı iletişim biçimleri geliştirmişlerdir.

Kültür ve iletişim kavramları ayrı ayrı çok net biçimde ifade edilebiliyorken, bir araya geldikleri vakit önemli sorunları da içeriğinde barındıran bir yapıya dönüşebilmektedirler. Kültürlerarası iletişim dendiğinde, farklı kültürlerden gelen bireylerin etkileşimde bulunmalarıyla, birbirlerine mesaj göndermeleri ve almaları ve bunlarla beraber anlam yaratma ve anlamları ortak kılma çabaları ifade edilmek istenir (Özdemir, 2011:29).

Kültürel iletişim çalışmaları büyük ölçüde, farklı kültürlerden gelen bireylerin iletişim dinamiklerini anlamak üzerine yapılandırılmıştır (Kartarı, 2001:23). Bu bağlamda kültürel iletişim çalışmaları, ulus seviyesinde görece daha sınırlı kalıplar çerçevesinde ele alınabiliyorken, uluslararası perspektifte daha çetrefilli süreçleri ele almaktadır. Kültürlerarası iletişim çalışmalarının iki önemli eksenini bireyler arasındaki “benzerlikler” ve “farklılıklar” oluşturmaktadır.

Göç süreci, bireylerin farklı coğrafyalarda, farklı toplumlarla bir araya gelme sürecidir. Bu süreç boyunca farklı kültürlerin parçası olan bireyler bir araya gelmekte ve aralarında yoğun bir etkileşim başlamaktadır. Özetle göç süreci boyunca meydana gelen farklı kültürlerin bir arada olma durumu, içeriğinde oldukça karmaşık dinamikler barındırmaktadır.

Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sözü edilen etkileşimin hangi şartlarda gerçekleştiği ve göç sürecinde yaşanan olası kültürlerarası iletişim problemlerinin hangi dinamiklerle oluştuğu “Otobüs” isimli sinema filmi üzerinden ele alınacaktır.

Göç Olgusu

Bireylerin daha kaliteli bir yaşam sürdürme önceliği ile gerçekleştirilen tüm yaşam alanı değişiklikleri, göç kategorileri ismiyle sınıflandırılabilir. Bu hareketlerin bir kısmı gönüllü olarak gerçekleşirken bir kısmı da zorunluluktan, hatta bir kısmı da hayatta kalabilmek adına yapılmaktadır. Mülteci, şartlı mülteci, iklim (çevre) mültecisi, ekonomik göçmen, mevsimlik göçler, beyin göçü, geçici göçmen ve daha birçok tür yine göç ve göçmen başlıkları altında ele alınmaktadır. O halde “göçmen” ve “göç” birer şemsiye başlık niteliğinde olup, tüm kategorileri kapsayan geniş tanımlamalardır.

Everett Lee, göç hareketlerini etkileyen dinamikleri, itici ve çekici unsurlar bağlamında ele almıştır. Ravenstein’in 1885 yılında kaleme aldığı ve göç olgusunun ilk ampirik ve analitik sınıflandırmalarını içeren çalışmasını biraz daha ilerleten Lee, göç hareketlerinin negatif, pozitif ve nötr perspektifleri üzerinde durmuştur (Lee, 1966:50). Bu bağlamda, bireyin göç etmesini motive eden ve başka bir söylemle onu teşvik eden, hedef coğrafya (ülke) ile ilgili dinamikler

büyük önem taşır. Bu motive edici unsurlarla beraber, bireyin göç kararı almasını kolaylaştıran, ait olduğu coğrafyanın olumsuz koşulları da itici unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Bireyin yaşadığı coğrafyadaki, tarım alanlarının yetersizliği, ekonomik eşitsizlikler, iklim şartları, eğitim yetersizlikleri, düşük gelir, güvenlik sorunları, işsizlik ve benzeri unsurlar, ister ulus içi olsun ister uluslararası olsun, bireyin göç etmesini kendi açısından meşru kılacak koşullardır. O halde hedef coğrafya ile ilgili ekonomik fırsatlar, istihdam alanları ve daha gelişmiş eğitim koşulları gibi unsurlar da bireyin göç hareketini destekleyici, çekici unsurlar olarak sıralanabilir.

Castles ve Miller, yirmi birinci yüzyılın göç hareketlerinin neredeyse tüm dinamiklerinin anlaşılabilmesi için, aşağıdaki sekiz sorunun mutlaka yanıtlanabilir olmasını savunmaktadırlar:

1. Ekonomik, sosyal, demografik, çevresel ve siyasal faktörler ne boyutlarda değişiyor ki insanlar doğdukları yerlerden ayrılma gereksinimi duyuyorlar?
2. Göç edilen yerdeki hangi faktörler göçmenlere fırsatlar sağlıyor?
3. İki ülke arasında –muhtemel göçmenlere yolculuk araçları, giriş ihtimali ve bilgi sağlayan- sosyal ağlar ve diğer bağlantılar nasıl gelişiyor?
4. Göç ve yerleşmeyi düzenlemek için mevcut ya da oluşturulan yasal, siyasal, ekonomik, sosyal yapılar ve uygulamalar nelerdir?
5. Göçmenler nasıl yerleşimci oluyor ve bu, neden bazı durumlarda ayrımcılığa, çatışmaya ve ırkçılığa, bazı durumlarda ise çoğulcu ve çok kültürlü bir toplumun oluşumuna yol açıyor?
6. Yerleşmenin göç alan toplumların ulusal kimliği, kültürü ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri nelerdir?
7. Yaşanan göç, göç veren bölgeyi nasıl değiştiriyor?
8. Göçler göç alan ve göç veren toplumlar arasında hangi boyutlarda yeni bağlantılara sebep oluyor? (Castles ve Miller, 2008:39).

Göç hareketlerinin genellikle daha az sanayileşmiş ve modernleşmiş coğrafyalardan, sanayi ve modernite unsurları açısından daha gelişmiş coğrafyalara doğru olduğu gözlenmektedir. Buna ek olarak, küreselleşmenin yoğun etkisiyle, gelişmiş ülkeler üretim maliyetlerinin azaltılması bakımından üretim faaliyetlerini dünyanın farklı coğrafyalarına kaydırma yolunu seçmişlerdir. Bu sebepten yirmi birinci yüzyılda birtakım göç hareketlerinin, çok gelişmiş coğrafyalardan görece az gelişmiş coğrafyalara doğru da olduğu gözlemlenmektedir (Aksoy, 2012: 294).

Göç eden bireyler, gittikleri yerlere yalnızca fiziksel varlıklarını taşımadıkları için, göç ettikleri yeni coğrafyayı değiştirmeye ve aynı zamanda kendileri de birtakım değişimlere uğramak durumundadırlar. İşte bu karşılıklı etkileşim ve uyum sürecinde yaşanabilecek en önemli sorunlardan biri de uyum sürecinde yaşanabilecek gerginliklerdir. Bu gerginliklerin altyapısını oluşturan bir önemli unsur da “kültür” uyumsuzluğudur. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde kültürlerarası iletişim problemi, göç perspektifinde ele alınacaktır.

Kültür ve İletişim

Günümüz dünyasında, göç hareketlerinin de yoğunlaşması ile farklı insanlar aynı coğrafyalarda sıklıkla bir araya gelebilmektedir. Ortaya çıkan farklılıklar, sadece farklı dili konuşmanın da ötesinde, davranış farklılıklarını da içermektedir. İletişim, insan hayatının her yanını sarmış ve kesintisiz bir süreçtir. Bireyler hiç konuşmadıkları ya da tepkisiz kaldıkları hallerde bile iletişim halindedirler ve farklı mesajlar verebilmektedirler. Her bireyin farklı iletişim biçimleri olduğu gibi tercih ettikleri iletişim kanalları da farklı olabilmektedir.

İletişim, bireyler arasında bile bu kadar farklı biçimlerde gerçekleşebiliyorken, farklı kültürlere mensup bireylerin iletişim halinde olması, iletişim açısından şüphesiz daha da karmaşık bir süreci işaret etmektedir (Novinger, 2001:4).

Kültür; daha önce açıklanan unsurlara paralel biçimde, bireylerin yaşadıkları coğrafyayı, nesnelere, ve sosyal çevreyi anlamaları ve anlamlandırmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir (Samovar vd., 2012:24). Kültür kavramının içeriğine ilişkin şu saptama da son derece önemlidir:

“Barınma ihtiyacının karşılanması temeline dayalı mimariden, sözel gelişim gereksinmesi nedeniyle yaratılan dillere, yeme gereksiniminin karşılanması için geliştirilen gastronomiye kadar her şey kültür kavramı altında toplanır. Bütün bunlar ancak topluluk halinde yaşanırsa yaratılabilecek ve geliştirilebilecek kavramlardır...” (Kartarı, 2013:7).

Kültür, bilişsel perspektifte de da algı ve anlamlandırma ile ilintilidir. Bu bağlamda bireyin, neyin nasıl olabileceğine, olan biten hakkında ne hissettiğine ve neyi nasıl yapması gerektiğine dair karar aşamalarını da içeren bir bilişsel sisteme dayalıdır (Kartarı, 2013:8). Ayrıca kültür, toplumu oluşturan bireyler tarafından öğrenilerek kuşaktan kuşağa da aktarılabilen bir olgudur ve bu özelliği ile de süreklilik arz eden bir yapı sergiler (Özer, 2018:74).

Kültür, aynı zamanda bir semboller sistemidir. Kullanılan eşyalar, giysiler, yemekler, sadece birer ihtiyaç olmanın ötesinde, onlara yüklenen anlamlarla da beraber düşünülmektedir. Nasıl ki kullanılan sözcükler ya da davranış kalıpları kültürün birer yansımasıysa, kullanılan eşyalar sembolik bağlamda birer yansıma sayılmaktadır. O halde, kültür, bir çeşit semboller sistemini de işaret etmektedir. Kültür, bireyin benliğini şekillendirme konusunda kritik öneme sahiptir. Vücut dili,

kelimeleri tonlama, yüz ifadeleri, duygulanma evreleri ve biçimleri hep kültür etkisinde ŐekillenmiŐ unsurlardır (Novinger, 2001:15). Özetle, kültür; teknoloji, sosyal altyapı, üretim araçları gibi unsurları kapsayan maddi boyutta ele alınabildiği gibi; din, dil, ahlak ve değer yargıları gibi manevi unsurları da bünyesinde barındırmaktadır.

Ayrıca kültürel olarak farklılaŐmayı motive eden unsurlar da vardır. Örneğin tarih, önemli bir belirleyicidir. Toplumsal hafızanın önemli bileŐenlerinden biri olan tarihsel perspektif; savaşlar, ortaklıklar, ekonomik deĐiŐimler ve güç unsurları bağlamında kültür olgusunun evrimini Şekillendiren unsurlardandır. Yemek ve yaşam biçimi bağlamında; ekolojik, fizyolojik özelliklerle beraber, genetik farklılıklar da; biyolojik etmenler olarak yine kültürel farklılıkların oluŐmasında önemli bir belirleyicidir (Lustig ve Koester, 2010:34).

İletişim, anlam oluşturmak adına gerçekleştirilen bir çeşit mesaj yönetimidir (Griffin, 2005:16). Bir iletişim sistemi, en sade tanımı ile mesajı üreten ve mesajı alan arasında bir bağın kurulması ile oluŐur. Mesajı üreten taraf; mesajı yollayan, mesajı alan da; mesajı çözen taraf olarak adlandırılır. Bu sistem iŐleyiŐ olarak sade gibi görünse de yapısından kaynaklı birçok sorunu da içeriğinde barındırabilir. Öncelikle, mesajı yollayan tarafın, istediği mesajı ne kadar net biçimde üretebildiği ve ilettiği gerçeği vardır. Bu noktada iyi hesap edilmesi gereken unsurlar, algı, doğru sözcükler, vücut dili ya da iŐaretler ve doğru iletişim kanalı seçimidir. Yüz yüze, telefon kullanarak, elektronik posta yollayarak ya da üçüncü kişiler aracılığı ile seçilmiş olan her iletişim kanalı, kendi içerisinde ve durumun özelliklerine göre avantajlar ya da dezavantajlar sergileyebilir (Adler ve Rodman, 2000:11). Mesajın istenilen Şekilde iletilmesi için son derece önemli olan doğru iletişim kanalı seçimi, mesajın içeriğine ve özelliklerine göre belirlenmektedir.

Mesajı alan ve yollayanın rollerinin deĐiŐmekte olduğu ve sıklıkla karşılaşılan iki yönlü iletişim modellerinde bir başka önemli konu da, iletiŐimde karşılaşılan engellerdir. Özellikle kültürlerarası iletişimin de bazı alanlarda en sorunlu kısımlarından biri olan iletişim engelleri; fiziksel, psikolojik, fizyolojik ve semantik engeller olarak incelenmektedir (DeVito, 2005:11). Fiziksel engeller; genellikle duyma ya da görme iŐlevlerini engelleyen mekanik dış faktörler olarak açıklanmaktadır. Psikolojik başlığı altında incelenenler ise; önyargılar, kültür, değerler, beklentiler ve duygular olarak belirtilmektedir. Fizyolojik engeller; bireylerin duyum problemleri ya da sorunları, semantik engeller ise; dilin kullanımı ile alakalı engeller olarak ele alınmaktadır.

İletişim ve kültür olgularının kesiŐim kümesini oluşturan ortak alanda çok önemli sorular grubu da yer almaktadır. Bu sorular Şu Şekilde zetlenebilir:

1. Ne söylenmekteydi?
2. Ne söylendi?

3. Kim söyledi?
4. Ne iletildi?
5. Hangi biçimde söylendi?
6. Dinleyen, mesajı nasıl yorumlandı? (Patel vd., 2011:16)

Kültür ve iletişim, birbirleri ile çok yakından ilişki içinde olan kavramlardır. Özellikle kültürel farklılıklar, iletişimi en çok zorlayan öğelerin başında gelir. Değerler, belirsizlikler, algı ve anlam gibi unsurlar, kültür ile çok yakından alakalı olduğu için, farklı kültürlerin bir araya gelişleri, özellikle bu unsurlarda iletişim problemlerini doğururlar.

Kültürlerarası İletişim ve Göç

Kültürlerarası iletişimin ana eksenini, farklı kültürlerin şekillendirdiği insanların ilişki içinde olması oluşturmaktadır. Birey için hafıza ne demekse, bir toplum için de kültür o demektir (Oatey ve Franklin, 2009:14). O halde, kültür, bir toplum için hafızası kadar kalıplaşmış ve yıllar içerisinde de şekillenen, gelişen, yaşayan bir olgudur. Farklı toplumlara mensup bireyler, iletişim kurmaya başladıklarından itibaren farklı norm ve değerlerin karşılaşması süreci de başlamış olur. Hall², yeni bir kültürü öğrenme sürecini, yeni bir dil öğrenme sürecine benzetir ve bu bağlamda yeni dil, yaşanan ve uygulanan pratikler çerçevesinde şekillenmektedir.

Kültürlerarası iletişim yaklaşımlarının temelinde yatan anahtar kelimelerden biri de küreselleşme olgusudur. Küreselleşen uluslararası düzenin farklı dinamikleri ve yansımaları, kültürlerarası iletişim konularının da temelini oluşturur. Bu gerçeklikten hareketle, kültürlerarası iletişim; teknoloji, ekonomi, kültürel çeşitlilik ve demografik değişimlerle yakından ilintilidir.

Başarılı bir kültürlerarası iletişim süreci büyük ölçüde tarafların iyi niyetleri ile başlamaktadır (Novinger, 2001:23). Aksi taktirde algı ve anlam farklılıkları önemli engeller olarak süreci zorlaştırabilmektedir. Bu bağlamda, uluslararası göç sürecinde göç eden bireyler, genellikle kendi kültürlerine ya da hedef ülkenin kültürlerine ağırlık vermektedirler. Küreselleşen uluslararası ilişkiler bağlamında kültür, merkezleştirici ve homojenleştirici güçlere karşı bir direnç noktası işlevi de görmektedir (Castells, 1997:13). Ancak göç sürecinde kültürlerarası iletişim konusunu, var ya da yok olarak kesin çizgilerle ifade etmek, gerçeklikten uzak bir öneri olmaktadır (Aksoy, 2012:300). Kültürlerarası uyum süreci, genellikle “reddetme” ve “bütünleşme” olguları arasında şekillenmektedir.

Özellikle göç konusu gündeme geldiğinde bu süreç daha da karmaşık bir yapı sergilemektedir. Göç ve kültürlerarası iletişim konularının bir önemli eksenini de “kültür şoku” kavramı şekillendirmektedir. Kültür şoku, bireyin farklı bir

² Edward Hall'ın 1959 yılında kaleme aldığı “Sessiz Dil” (The Silent Language) isimli eseri, kültürel iletişim alanının ilk geniş kapsamlı çalışması olarak adlandırılır. Hall'a göre kültür iletişim, iletişim de kültür demektir.

kültürle karşılaştığında yaşadığı endişenin ani ve yüksek boyutlarda seyretmesidir. Belirtileri arasında, alışamama, bağlı olduğu kültür ve coğrafyaya geri dönme, diğer kültürü kk görme, aşağılama, ya da tam tersi olarak diğer kültürü ulaşılmaz görme ya da yüksek oranda çekingenlik unsurları vardır (zer, 2018:79).

G ve kültürlerarası iletişim olgularının, bir başka önemli anahtar kelimesi de çok kltrllktr. Konunun nemi hakkında, Doytcheva şu betimlemeyi yapmıştır:

“ok kültürlülük kamusal alanda farklı kültürlerin adil bir biçimde teşvik edilmesi projesi olarak tasarlanmıştır ve savunucularına göre dünyadaki kimlik hareketlerinin, aynı siyasi örgütlenme içinde farklı kültürel ufuklara sahip nüfus topluluklarının barışçı bir şekilde bir arada var olabilmelerini sağlayacak ilaçtır. Bu perspektifte, devlet politikaları, vatandaşlık, okul, iş ve medya alanlarını ilgilendirir...” (Doytcheva, 2005:12).

O halde, uluslararası g kavramının yine bir sonucu olarak ortaya çıkan düzende, farklı kültürlerin başarılı bir şekilde yönetimi, çok kültürlülük adı altında işlemektedir. Bu bağlamda çok kültürlülüğün başarılı bir şekilde sağlanması g alan ülkeler açısından; göç eden bireyler ve g alan toplumlar arası olası gerilimleri azaltma konusunda büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda devlet kurumlarının aktif bir rol oynaması gerekmektedir.

Göç eden bireyler açısından ise, hedef topluma ve o kültüre uyum sağlama süreçlerinde onlar için “yeni” olan bu gerçekleri iyi analiz edip anlayabilmektedir. Yeni bir dili etkili biçimde konuşup anlayabilme, insanlarla ilişki kurabilme ve sosyal uyum yine göçmenlerin başarması gereken önemli hususlar arasında sıralanabilir (Akıncı vd., 2015:75). Göç eden bireyler tarafından hayata geçirilmesi gereken bu eylemler, kültürel uyum sürecinin başarılı ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Bu aşamada başvurulması gereken bir önemli konu da önemli bir g olgusu yaklaşımı olan göçmen ilişkileri ağı yaklaşımıdır. Göçmen ilişkileri ağı, ister ulus içi ister ulus dışı olsun, g süreci için hayati önem taşıyan bir olgudur. Bu yaklaşımda, birey ya da bireylerden g deneyimini daha önce yaşamış olanlar, daha sonra yaşayacak olanlar için bir n model oluşturmaktadırlar (Görgün, 2017:1323). Bireylerin sahip olduğu sosyal ağlar (arkadaşlık, soydaşlık, akrabalık vb.) onlara gmeyi planladıkları hedef coğrafya ile ilgili avantaj sağlayacak olduğundan, yeni koşullara adaptasyon açısından göçmenlerin uyum sürecini şüphesiz kolaylaştıracaktır. Bu deneyimi daha önce yaşamış olanlar; sosyal, kültürel, hukuki ve daha birçok alanda sonra gelenler için yol gösterici olabilir.

G süreçleri boyunca farklı toplumsal grupların karşılaşması ile gerçekleşen etkileşim hem göç eden hem de g alan toplum için, uyumsuzluk, çatışma , uyum ya da barış ortamı gibi farklı gelişmelere sebep olabilir (Erçin ve

Adıgüzel, 2017:172). Göç sürecinde karşılaşılabilecek uyum probleminin en az zararla atlatılabilmesi ve sürecin daha az sıkıntı ile devam edebilmesi için göçmenlerin mutlaka sahip oldukları ilişki ağlarından faydalanması gerekmektedir. Burada altı çizilmesi gereken önemli husus, göç deneyimini daha önce yaşamış olanların, ardılları için birer yol gösterici unsur olmasıdır. Bu sayede, yaşanabilecek olası dil, kültür, sosyal hayat ya da hukuki prosedürler gibi göçmenleri bekleyen zorluklar daha sıkıntısız çözüme kavuşacaktır. O halde, ortak bir göç tecrübesine sahip olmak ve bu süreç boyunca yaşanan benzer sorunlar, sonrasında da hedef coğrafyadaki sosyo-kültürel var olma çabası, göçmenler arasındaki dayanışma sürecini hem güçlendirecek hem de göçmenlerin uyum-iletişim gibi sorunlarını en aza indireyecektir.

“Otobüs” ile Göçenler ve Kültürlerarası İletişim Sorunsalı

Özellikle 1960’lı yıllardan sonra bir takım Avrupa ülkeleri ile imzalanan ikili değişim antlaşmaları ile Türkiye’den Avrupa’ya doğru gerçekleşen dış göç olgusu varlığını iyice hissettirmeye başlamıştır. 1961 yılında Almanya ile imzalanan “İş Gücü Antlaşması”, ileride Türkiye’den Avrupa’ya yönelecek işçi göçlerinin miladı olarak kabul edilebilir (Genel, 2014:356). Yirminci yüzyılın ikinci yarısında başlayan Türkiye’den Avrupa’ya doğru gerçekleşen göç hareketlerini, Abadan-Unat (2006), beş evrede değerlendirmiştir:

1. Bireysel girişim ve özel araçlar döneminin yaşandığı 1950’ler,
2. Artan iş göçü ve devletlerarası ikili antlaşmaların yaşandığı 1960’lı yıllar,
3. Ekonomik kriz, yabancı işçi alımının durdurulması, yasal olmayan göçmenlere yasal bir statü kazandırılması, aile birleşmeleri gibi nedenlerle şekillenen 1970’li yıllar,
4. Çocukların eğitim sorunları, dernekleşme hareketleri, sığınma istekleri gibi konular ile şekillenen 1980’li yıllar,
5. Yabancılar yasası, yabancılara kimlik verilmesi, etnik ve dinsel derneklerin yaygınlaşmaları perspektifinde şekillenen 1990’lı yıllar.

Çalışmada incelenecek olan “Otobüs”, bu tarz göç hareketlerinin 1970’li yıllardan sonra Türk sinemasındaki önemli yansımalarından biri olmuştur. Özellikle 1970’li yıllardan sonra sinema yazarları, yaşanan bu süreçte göçmenlerin özellikle kültürel anlamda yaşadıkları sorunları ele almış ve sürecin zorluklarının farklı perspektiflerden yansıtmışlardır.

1974 yılında senaristliği ve yönetmenliği Tunç Okan tarafından yapılan Otobüs; dokuz erkeğin, bir umut limanı olarak hayal ettikleri Stockholm’e biraz hüzünlü, biraz da ürkek bir şekilde, gidiş yolculuğu ile başlar. Sonradan sahtekar olduğu anlaşılan bir yol gösterici tarafından İsveç’e götürülen ve orada kaderlerine terk edilen bu dokuz kişinin acıklı öyküsüdür biraz da Otobüs.

Uluslararası gç olgusunun tipik bir yansıması olan Otobüs, bu uzun, bilinmezlikler ve karmaşalarla dolu sürecin bir yansımasıdır aynı zamanda. Yönetmen, sonraki yıllarda yapacağı bir röportajda, film ile ortaya koymak istediği önemli öğeleri; uyumsuzluk, çatışma, aykırılık ve çelişki olarak sıralayacaktır (Milliyet Sanat Dergisi, 1977). Bu noktada uluslararası gç perspektifinde, kültürlerarası iletişim sorunsalının filmin ana eksenini oluşturduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Alışmış olduğundan başka bir iklimde ve başka koşullarda varoluş çabası, ‘‘Otobüs’’ insanların ilerleyen süreçte ortak tek noktaları haline gelecektir.

Daha filmin ilk dakikalarında, yolculuk esnasında yolcuları oldukça tedirgin ve ürkek gören yol gösterici, onlara sızlanmamaları gerektiğini, artık medeniyet ve bol paranın merkezine doğru yol aldıklarını ve hayatlarının bundan sonraki dönemlerinin çok mutlu ve bereketli olacağını söylemektedir. Bu söylem ve yolcuların kılık kıyafetlerinden de anlaşıldığı üzere, bu insanların eski hayatlarında oldukça mutsuz ayrıca yoksul ve çaresiz oldukları gözlemlenmektedir. Ayrıca filmin ilerleyen bölümlerinde yolculardan Mehmet’in geçmiş hayatını hayal ettiği sahnelerde, köy yaşamından aktarılan bazı kesitler, yolcuların genellikle kırsal kesimden geldiği ve sosyo-ekonomik durumları hakkında da ipuçları vermektedir.

Dolandırıcı şoför/yol gösterici, yolcuların içinde bulunduğu otobüsü kentin çok işlek bir meydanına aracı park eder ve onların pasaportlarını, paralarını da alarak yolcuları kaderlerine terk eder. Tüm bu belge ve paralarla, göçmenlerin kaydının yapılacağını ve gerekli izin belgelerinin alınacağını söyleyen yol gösterici, dönemin bir çok Türk filminde de farklı şekillerde betimlendiği üzere, kaçak göçmenlerin bilgisizliğinden ve çaresizliğinden faydalanmıştır. Bu yeni dünyada yolcular artık bir otobüs içinde sıkışıp kalmıştır. Otobüs, yeni bir coğrafyada adeta onların tek yaşam alanı ve sığınağı olmuştur.

Göç ettikleri yeni coğrafya artık onlar için bir dış dünyadır. Bu dış dünyayı, otobüsün ufak camlarından izleyerek anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırlar. Yeni yüzler, yeni kılık-kıyafet tarzları, farklı eğence biçimleri ve daha birçok ‘‘yeni’’ göçmenler için aşılması çok zor birer duvar gibi oracıkta, otobüsün hemen yanı başında durmaktadır. Aldatıldıklarını anlamışlardır, lakin vakit artık dönmek için çok geçtir.

A, susuz ve gecenin karanlığında uşyen bu insanlar, ancak belirli bir saatten sonra, etraf tenhalaştığında otobüsten dışarı çıkmaya başlarlar. Gördükleri ve duydukları her şey onlara yabancıdır. Bu yeni kültürü ancak hava karardığında ve ironik bir biçimde etraf insansız bir hal aldığında anlamaya çalışırlar.

Mağaza vitrinleri ve sinema filmi afişlerinden medet ummaya çalışırlarken karşılaştıkları bir polis memuru kimliklerini sorar ve kaçmaya başlarlar. İşte bu noktada izlerini kaybettirip yine sığınaklarına yani otobüse dönerler. Ancak ilerinden biri bu kovalamaca anında yolunu kaybeder ve soğuktan donarak

yaşamını yitirir. Soğuktan donmadan bir süre önce bir İsveç'li ile karşılaşan yolcu, ona otobüsün yerini sorar ve ondan yardım ister. Birbirlerini anlamayan bu iki insanın iletişimsizliği, yolunu kaybeden göçmenin çaresizliği ile birleştiğinde, göçmen için yeni bir serüven olan göç hikayesi, onun sabaha karşı donarak yaşamını yitirmesi ile son bulur.

Önceki bölümlerde kültürlerarası iletişimin iki önemli eksenini benzerlikler ve farklılıkların oluşturduğunun altı çizilmişti. Benzerliklerin neredeyse hiç olmadığı bu öyküde, tüm farklılıkları göçmenlerin hayatlarını zorlaştıran hatta kimi zaman hayatlarına mal olan gerçekler olarak betimlenmiştir.

Bu yeni dünyada göçmenlerin yaşadıkları tam anlamıyla bir kültür şokudur. Bu şokun etkisiyle göçmenler giderek kendilerini daha yalnız, daha tedirgin ve daha savunmasız hissetmektedirler. Bu bağlamda, tek sığınakları olan otobüs, onları dış dünyadan koruyan bir kalkan ve sığınak niteliğindedir. Film boyunca vurgulanan kültürlerarası farklılıklar ve çatışmalar tüm acımasızlığıyla her dönemeçte göçmenlerin karşısına çıkmakta ve göçmenleri giderek ötekileştirmektedir. Ötekileştirme; din, dil, kültür ve etnisite bakımından farklı olan toplumsal gruplara uygulanan psiko-sosyal bir baskı olarak kendini hissettirir (Osmanoğlu, 2016:94).

Otobüs'ün hemen her sahnesinde farklı sosyo-kültürel karşılaşmalar mevcuttur. Bu bağlamda göçmen ile yerleşik olanın neredeyse her karşılaşması yeni ve karmaşık bir iletişim ve ilişki süreci başlatmaktadır. Ayrıca göçmenlerin hedef toplumdaki bireylerle neredeyse her karşılaşmaları, küçük görülmeleri ve aşağılanmaları ile sonuçlanır. Otobüs'ün yolcuları için büyük umutlarla başlayan göç serüveni, filmin sonuna doğru yerini karamsar ve üzücü bir tabloya bırakmaktadır.

Filmin son sahnesi oldukça önemli ve tüm hikayeyi özetler niteliktedir. Göçmenler, polis zoruyla otobüsten indirilir. Sonrasında da bir çekici yardımıyla otobüs, başka bir alana nakledilir. Son olarak göçmenlerin bu sığınağı başka bir araç vasıtası ile paramparça edilerek ezilir. Aslında paramparça olan biraz da göçmenlerin hayalleri, umutları ve hayatlarıdır.

Sonuç

Gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde yaşanan tüm göç hareketleri birçok bilinmezi içeriğinde barındırmaktadır. Göç eden birey ya da bireyler, yolculukları esnasında sadece fiziksel varlıklarını taşımamaktadır. Bir başka söylemle, insan yeni bir coğrafyaya giderken, beraberinde tecrübelerini, hayallerini, kabiliyetlerini, bilgisini, cehaletini ve belki de en önemlisi kültürünü de taşımaktadır.

İletişim hayatın hemen her alanında çok önemli etkileri olan ve kaçınılmaz bir eylemdir. Göç süreci boyunca farklı kültürlerin de iletişim halinde olması gerektiği düşünüldüğünde, bu üçlü yapıyı anlamak çok da kolay olmamaktadır.

Farklı kültürlerin, dünyayı ve iletişimi farklı algılamaları ya da yorumlamaları, göç hareketleri içerisinde bazı sorunsalları da ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunların en önemlisi genellikle uyum problemleri başlığı altında incelenebilir. Hem yeni birey ya da bireyleri kabul eden toplum için, hem de yeni coğrafyaya göç eden birey ya da bireyler için uyum sorunu çok taraflı düşünülmesi gereken bir olgudur.

Bu bağlamda sürecin en sancısız şekilde atlatılabilmesi için çözülmesi gereken durumların başında, gç edecek bireylerin gidecekleri yeni düzenin nasıl işlediği hakkında bilgi sahibi olmaları konusu büyük önem taşır. Hedef coğrafyada gündelik hayatın akışı, yeme-içme kültür ve alışkanlıkları, yasal prosedürler, vatandaşların yükümlülük ve sorumlulukları ve dil konusu, göçmenlerin yakından ilgilenmesi ve bilgi sahibi olması gereken konulardandır.

Küreselleşme olgusu özellikle sağladığı ulaşım ve teknoloji alanlarındaki avantajlarla günümüz göçmenlerine büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu sayede gidilecek coğrafya hakkında önceden bilgi edinme ve yeni toplumun hayat tarzını anlama adına önemli veriler elde edilebilir. Yeni bireyleri kabul edecek toplum açısından ise empati kurabilme yeteneği önemli bir kavramdır. Yani göç eden bireylerin psikolojik ya da kültürel farklılıklarını göz önünde bulundurup, onlara karşı ılımlı bir tavır sergileyebilme, ve dünyayı onların perspektifinden görebilme kabiliyeti son derece büyük önem taşır.

 126

G sürecinde, bilhassa uluslararası g hareketlerinde hkmetlere de büyük görevler düşmektedir. Hem menşei ülke hem de hedef ülke yöneticileri göçmenlerin yeni düzene kolay entegre olabilmeleri için yasal düzenlemeleri olabilecek en optimal düzeyde gerçekleştirirken, özellikle hedef ülke hkmetleri uyum sorunlarının en aza indirgenebilmesi için gerekli eğitim ve kültür öğretisi altyapılarını en kapsamlı şekilde hayata geçirmelidir.

Bu çalışmada incelenen, 1974 yapımı ‘‘Otobüs’’ isimli sinema filminde, çalışmanın önceki bölümlerinde ele alınan ve uluslararası g olgusunun belki de en sorunlu yönlerini barındıran kültürlerarası iletişim problemi sıklıkla mevcuttur. Büyük umutlarla başlayan ve daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak için başlatılan g serüveni gelinen son noktada hüsranla sonuçlanmıştır. Öyle ki, bazı göçmenlerin hayatlarına bile mal olmuştur.

Çalışmanın başlığı ile ilgili önemli bir ayrıntı da, ‘‘Aynı Otobüs’n İnsanları’’ ifadesinin kullanılmasıdır. Bu başlık için belki ilk akla gelen ifade ‘‘yolcular’’ olabilirdi. Yani ‘‘Aynı Otobüs’n Yolcuları’’. Ancak onun yerine ‘‘insanlar’’ ifadesi kullanıldı. Çünkü bireylerin bu serüvende yaşadıkları, bir yolculuğun çok daha ötesindeydi. Yaşanılanlar bir anlamda ortak bir heyecan, bilinmezlik, değişim ve sonunda da paramparça olan bir hayata ortaklıktı. Onlar aynı hikayenin farklı insanlarıydı.

Doğup büyüdüğü ve alışık olduğu iklimden başka bir iklime nakledilen bir bitkinin hayata tutunması ne kadar zorsa, bir göçmenin de başka bir kültürde hayatını sürdürmesi o denli zor olabilir. Alışkanlıkları, uyum problemleri, yeni

toplumun kültürel dinamikleri ve değerleri düşünüldüğünde, göç serüveninin karmaşık doğası biraz daha iyi anlaşılabilir.

Bu noktada altı çizilmesi gereken bir başka önemli nokta ise çalışmanın yine önceki bölümlerinde ele alınmış olan göçmen ilişkileri ağı yaklaşımıdır. Özellikle uluslararası göç hareketlerinde bu deneyimi daha önceden yaşamış olan; arkadaş, tanıdık ya da akrabaların varlığı ve bu kişilerle geliştirilen ilişkiler, göçmenlerin yeni serüvenlerinde başlarına gelebilecek riskleri büyük ölçüde azaltmaktadır. Bu tarz bir ilişki ağının yokluğunun nelere sebep olabileceği yine Otobüs'te sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Yeni coğrafya ile ilgili tüm bilgi eksiklikleri, yeni toplumun hayat tarzı, beslenme ve eğlence alışkanlıkları ya da yasal prosedürler hakkında bilgisizlik, göçmenlerin üstesinden gelmesi gereken ana problemler olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Otobüs, uluslararası göç olgusunda, kültürlerarası iletişim problemlerini tüm acımasız ve son derece çarpıcı yönleriyle anlatmaktadır.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç - Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adler, R. B., Rodman, G. (2000). *Understanding Human Communication*. Orlando: Harcourt College Publishers.
- Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E. (2015). "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 58-83.
- Aksoy, Z. (2012). "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20): 292-303.
- Bennett, M. J. (1998). *Intercultural Communication: A Current Perspective*. Yarmouth: Intercultural Press.
- Castels, M. (1997). *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell.
- Castles, S. ve Miller Mark J. (2008). *Göçler Çağı – Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DeVito, J. A. (2005). *Essentials of Human Communication*. Boston: Pearson Education.
- Erçin, Ö., Adıgüzel, F. (2017) "Fransız Kamusal Alanında Bütünleşme Stratejisi". *Göç Araştırmaları Dergisi*, (1): 170-188.
- Genel, M. G. (2014). "Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü: Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a". *Selçuk İletişim*, 8 (3): 301-338.
- Görgün, M. (2017). "Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişki Ağlarının Önemi". *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Göç Özel Sayısı (22): 1317-1327.
- Griffin, E. (2005). *A First Look at Communication Theory*. Boston: McGraw-Hill.
- Hall, E. T. (1959). *The Silent Language*. New York: Doubleday & Company.
- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923-2023*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- Lee, E. (1966). "A Theory of Migration". *Demography*, 3(1): 47-57.

- Kartarı, A. (2001). Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim. Ankara: rn Yayınları.
- Kartarı, A. (2013) Kültürlerarası İletişim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Aıkğretim Fakültesi Yayınları.
- Klyukanov, I. E. (2005). Principles of Intercultural Communication. Boston: Pearson Education.
- Lustig, M. W., Koester, J. (2010). Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures. Boston: Pearson Education.
- Milliyet Sanat Dergisi. (1977). Tun Okan ile Rportaj. Aralık Sayısı, No:256. İstanbul.
- Novinger, T. (2001). Intercultural Communication: A Practical Guide. Austin: University of Texas Press.
- Oatey, H. S., Franklin, P. (2009). Intercultural Interaction: A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication. New York: Palgrave Macmillan.
- Oktay, Cemil. (2005). Siyaset Bilimi İncelemeleri. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Osmanoğlu, . (2016). Türk Sineması'nda Dış G Olgusu: Sosyo-Kültürel Karşılaşmalar, Kimlik atışmaları ve Yabancılaşma. Marmara İletişim Dergisi. Sayı: 25. İstanbul.
- zdemir, İ. (2011). "Kültürlerarası İletişimin nemi". CIU Folklor ve Edebiyat, 17(66):29-37.
- Özer, Y. (2018). Kültürel İstihbarat. Ankara: Karakum Yayınevi.
- Patel, F., Li, M., Sooknanan, P. (2011) Intercultural Communication: Building a Global Community. New Delhi: Sage Publications.
- Samovar, L. A., Porter, R. E., McDaniel, E. R. (2012). Intercultural Communication: A Reader. Boston: Wadsworth.
- Tylor, E. B. (2016). Primitive Culture. New York: Dover Publications Inc.

Yasadışı Göçmen Anlatılarında Folklorun İzleri

Canser Kardaş*

Öz: "Her çağda yaşanan iç çatışmalar, devletlerarası savaşlar, doğal felâketler ve daha iyi bir yaşama kavuşmak umudu nedenleriyle bireysel veya küçük gruplar hâlinde veya topluca göçler yaşanmıştır. Bu göçler beraberinde siyasal, sosyal ve ekonomik sonuçlar getirmektedir. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar "Göç Çalışmaları" olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmalar arasında folklor açısından ele alınabilecek bir araştırmaya rastlanmamıştır. Oysa yasadışı göçmen hareketliliğine bağlı olarak yolculuk boyunca yaşananlardan oluşan bir anlatı geleneğinin varlığı söz konusudur.

Bu makalede, Türkiye'den Avrupa'ya farklı zamanlarda çeşitli güzergâhlar deneyerek gitmeye çalışan, gidip geri dönen veya bu göç hareketlerine çeşitli oranlarda aracı olan kişilerin anlatıları mercek altına alınmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen anlatılara hiçbir müdahale olmaksızın (ağız özelliği-yanlış kelime kullanımı vb.) müdahale edilmeden aynen aktarılmıştır. Yasadışı göçmenlerin yolculuklarında karşılaşılan zor durumların ve gülünç yanların ele alındığı bir çalışmadır. Makalede göçmen folkloru ile göç yollarında oluşan kısa anlatılar folklor açısından değerlendirilmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Folklor, anekdot, anı, yasadışı göçmen.

ö 129

Traces of Folklore in The Narratives Illegal Immigrants

Abstract: Due to ethnic conflicts, wars, natural disasters, poverty, immigration took place with the hope of finding safety and better living conditions individually, collectively or in small groups. The immigrations brought about political, social or economic changes. Among migration studies, there is no research focusing on immigration from folkloric perspective. However, there is a narrative tradition created with the experiences of the immigrants. In this study, narratives of immigrants, who tried to move from Turkey to Europe, who went and turned back or who participated in this immigration movement one way or another by different routes at different times, were dealt with. The narratives

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kardascanser@gmail.com.

obtained through interviews were quoted without any correction or change (accent, wrong word usage etc.). The study reflects the difficulties or tragicomic events experienced by the immigrants during their journeys. In addition, immigration folklore and short narratives created during immigration journeys were evaluated in terms of folklore.

Keywords: Folklore, anecdote, memory, illegal immigrants.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli gerekçelerle insanların yaptıkları kalıcı veya geçici yer değişiklikleri olarak ifade edilebilen “göç” olgusunun, her dönemin şartlarına göre toplum ve birey üzerinde çeşitli etkiler bırakmıştır. Yapılan göçlerin kimi zaman devletlerin yıkılmasına veya kurulmasına yol açacak kadar güçlü etkileri olduğu gibi, kimi zaman da bölgesel demografik değişimlere yol açtığı bilinmektedir. Göçlerin devletler veya bölgeler üzerinde demografik, ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal sonuçları bulunmaktadır.

İnsanların ülkelerarası yasal olmayan göçe başvurmalarının nedeni olarak yaşadıkları ülkelerdeki savaşlar başta olmak üzere; ekonomik, siyasal, kültürel ve etnik farklılıkların yol açtığı çatışmalar sıralanabilir. Ayrıca, gitmek istenilen ülkedeki iş imkânları ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusu da gösterilebilir.

ö 130

“Göç” olgusu, gönüllü veya zorunluluktan kaynaklı olduğuna bakılmaksızın göçmenin üzerinde psikolojik etkilere sahip olup, sosyal uyum sorunlarına da neden olabilmektedir. Göçmenlerin göç esnasında yaşadıkları olaylar, hayatları boyunca etkisinden kurtulamayacakları anılara dönüşmekte veya travmalar olarak hafızalarında yer edinmektedir.

Göç hikâyeleri, zorlu ve uzun yolculukları, her türlü insanlık dışı muameleyi göze almış insanları anlatmaktadır. Kısaca göç hikâyeleri, yapılan bu zorlu yolculukların sonucunda oluşmuş hüznü anıların toplamı olarak düşünülebilir. Her göç, içinde onlarca hikâye barındırmaktadır. Bu hikâyeler bir süre sonra sözlü kültür ortamında bulunan “anlatı geleneği” kapsamında kısa anlatılara dönüşmektedir.

Halk edebiyatında göç hikâyelerini içeren “gurbet” konusu, özellikle de gurbetteyken oluşan ruh halı ferdi veya anonim halk şiirinin hemen her türünde en çok işlenen konular arasındadır. Buna karşılık gurbetin nasıl oluştuğu, gurbete yol açan gerekçeler ile gurbete çıkma aşamaları halk şiirinde çok az işlenmiştir. Dolayısıyla göç yollarında oluşan anlatıların halk edebiyatı için önemli bir malzeme sunduğu söylenebilir.

Göçü yaşayan insanlar “Göçmen edebiyatı” ya da “Sürgün edebiyatı” kavramı için kaynak kişilerdir. Göçmenleri sözlü tarih unsurları olarak değerlendiren Sağır, bu insanların yaşayan bir kültürel belek olduğunu belirtmektedir (2012: 13). Bu tür çalışmaların daha çok sürgün edebiyatı çerçevesinde yoğunlaştığı bilinmektedir.

Göçmenlerle ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmı göçlerin uluslararası boyutu, siyasal ve sosyal sonuçları ile hedef ülkedeki uyumla ilgili çalışmalardan oluşmaktadır. Makalede göçlerin uluslararası boyutu, sosyal, siyasal, kültürel ve uyum konuları değerlendirilmeyecek, göç esnasında göçmenlerin yaşadıkları olaylar ile bu yaşananlara bağlı olarak göçmenler tarafından oluşturulan anlatılar ele alınacaktır. Çalışmamız alan araştırması, sözlü tarih çalışması, biyografi ve göç sürecinde gözlemde bulunmayıp esas olarak, doğrudan göçte yer alan göçmen veya kaçakçılarının anlatılarına odaklanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Göç üzerine yapılan çalışmalarda konuyla ilgili hukuki terimleri ve kaçak/kaçakçılıkla ilgili kişilerin geliştirdiği kavramları bilmek konuyu değerlendirmede kolaylık sağlayacaktır. Schloendhart, “uluslararası kaçakçılık örgütleri” ile ilgili aktörleri finansör, aracı, ulaşım görevlisi, rüşvet verilmiş kamu görevlileri, bilgi toplama sorumlusu, kılavuz, tahsildar, para aklama sorumlusu ve sosyal destek sorumlusu olarak sınıflandırmış ve ayrıntılı olarak açıklamıştır (aktaran Yılmaz, 2014: 1690). Bu kavramların bir kısmı aynen geçerliliğini korurken bunlara ek olarak hedef ülke, kaynak ülke, insan ticareti, göçmen kaçaklığı, iltica, mülteci, şebeke, kaçakçı, sığınmacı, göçmen, yasadışı göç, göç, koyun vb. kavramlar da uygun olarak kullanılmaktadır.

Çoğunlukla “insan ticareti” ile “göçmen kaçaklığı” kavramlarının birbirleriyle ilgileri olmamasına rağmen bu kavramların aynı anlamda kullanıldıkları görülmektedir. İnsan ticareti kişiye karşı işlenen ve rızası dışında onur kırıcı işler yaptırmak veya durumlara sokmak olarak açıklanabilir. İnsan ticaretinde kişinin istismarı söz konusudur. Göçmen kaçaklığı ise bir devletten başka bir devlete yasal olmayan yollardan geçmeyi ifade etmektedir. Göçmen kaçaklığında devletlere karşı işlenen bir suç olmasına karşın kişinin gönüllülüğü söz konusudur.

Aracı, tahsildar, kılavuz ve koyun kelimeleri göçmenler ve göçmen kaçakçılarının sıklıkla kullandıkları kavramlardır. Aşağıda ayrıntılı bir biçimde tartışıldığı gibi aracı göçmenleri doğrudan bir yere götüren kişi olmayıp, onların asıl kaçakçılara ulaşmalarını sağlayan kişidir. Çoğunlukla her aşamada sadece kendileri kaçakçılarla iletişime geçer ve göçmenin kaçakçıya ulaşmasını engelleyerek ona olan mecburiyetin sürekli devam etmesini sağlar. Bu durum parasını tahsil edinceye kadar devam eder. Tahsildar, göçmenden göçten önce ve göç esnasında parayı tahsil eden ve koruma altına alan kişidir. Tahsildarlar çoğunlukla parayı yasal yollardan aklama konusunda uzmanlaşmış, yasaları yakından takip eden ve sürekli değişen kişilerdir. Tahsildarların sık sık değişiyor oluşu tamamen paranın güven altına alınması ile ilgili bir durumdur. Kılavuz, göçmenlerin bir noktadan sonraki noktaya (bir ülkeden başka bir ülkeye) götürmek için rehberlik eden kişidir. Kılavuz bir yanıyla sorumlu gibi görünse de

göçmenlerin yaşadıkları zorlukları kısmen kendisi de yaşar. Koyun ise daha çok kaçakçılıkta görev alan aracı, kılavuz, tahsildar ve kaçakçı gibi kişilerin, koyunun uysal ve söz dinleme yönüne benzerliğine binaen göçmenler için kullandıkları kavramdır (K1-K10).

Göç araştırmalarında hedef ülke göçmenlerin ulaşmak istedikleri, yaşam hayalini kurdukları ülkedir. Kaynak ülke ise ekonomik, politik, kültürel gibi gerekçelerle göçmen adayının ayrıldığı ya da ayrılmak istediği, diğer bir ifadeyle göçmenin yurdu olan ülkedir. Özkul (2012) yapılan çalışmalardan da farklı örnekler vererek yasadışı göç ve uluslararası göçün “ulus ötesi” göç olarak adlandırılması gerektiğini belirtmektedir.

İltica, ülkesinden ayrıлып başka bir ülkeye sığınma olarak açıklanabilir. Yılmaz bu kavramı, “Herhangi bir cezai takibat ve mahkûmiyetten kurtulmak veya suçluların geri verilmesi hükümlerinden sıyrılmak amacıyla, uyuşunda bulunmadığı devletin ülkesi kaçan kimseye tanınan yerel dokunulmazlık” (1995: 404) şeklinde tanımlamaktadır. Mülteci ise ırkı, dini uyrukluğ, belirli bir sosyal gruba bağlı olması ya da siyasal görüşleri nedeniyle işkence görme endişesiyle, uyuşu olduğu devletin dışında bulunan ve korkudan dolayı ülkesinden koruma istemeyen insandır (Bouchet-Saulnier, 2002: 250).

Göç, bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmelerine; göçmen ise göç eylemine katılan kişi, diğer bir ifadeyle bir memlekete yerleşmek için başka bir memleketten gelen kimseye (Özcan, 1993: 262) denir. Yasal olmayan yollarla ülke sınırlarını aşan insanlara yasadışı göçmen denilmektedir. Şebeke, belli bir iş için bir araya gelen insanlar topluluğ, örgüttür (Yılmaz, 1995: 839). Yapılan görüşmeler boyunca kaynak kişilerin şebeke kelimesini çok rahat ve bilinçli kullandıkları aynı zamanda yasadışı göçlerle ilgili diğer kavramlara da vakıf oldukları anlaşılmıştır.

Göç yolları

Yasadışı göçmen hareketleri açısından Türkiye köprü görevi gören bir ülkedir. Bu görev Yakın ve Uzak Doğu ülkelerinden gelen kişiler için geçerli bir durumdur. Bu, Doğu ülkelerinden gelen bir mültecinin günlük yemeğinin karşılanması ve kurtuluşunun gerçekleşmesi için katlanması gereken kısa süreli bir durum olarak kabul edilmektedir (K7). Çalışmamızın esas teması ise kaynak ülke olarak Türkiye’den Avrupa’ya yapılan yasadışı göçlerdir. Bu nedenle makalede Türkiye’yi köprü olarak kullanan göçmen anlatılarına başvurulmamış ve bunlar çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Türkiye’den Batı Avrupa’ya gerçekleşen yasadışı göçmen hareketleri çok farklı yollardan yapılmaktadır (K1-K10). Bu yolların tamamında kendine göre zorlukları bulunmaktadır. Türkiye merkeze alındığında Ege’den yola çıkılarak, Bulgaristan Güzergâhını ve yasal olarak vize kolaylığı olan ülkelere uçak yolculuğ ile gidildikten sonra geri kalan yolculuk karayolundan (çoğunlukla yaya olarak) yapılmaktadır.

Deniz yolunu tercih edenler Ege sahillerinde farklı deniz taşıtlarını kullanarak İtalya kıyılarına ulaşmak için günlerce yolculuk yapmaktadır. Bulgaristan üzeri yolu tercih edenler debisi oldukça yüksek olan ve bu nedenle aşılması zor olan Meriç nehrini geçmek zorundadırlar. Bu yolu çoğunlukla Türkiye’de suçlu olarak aranan kişiler de kullanmaktadır. Çoğu zaman insan tacirleri taşıtlara alabileceği kişi sayısının çok üzerinde kişi alarak, taşıtların batmasına yol açabilmektedir. Böyle bir durumda deniz yolunu tercih edenlerin kurtulma şansları çok azdır. 2011 yılından sonra Ortadoğu ülkeleri ve Kuzey Afrika’dan bu yönlü trafik artmış ve buna paralel olarak denizde yaşanan kazalarda ve ölen kişi sayısında artış olmuştur. Oransal olarak fazla can kaybı yaşandığından zorunlu olmadıkça kaçakçılar bu yolu kullanmayı tercih etmemektedirler.

Bu yolların dışında Kafkasya üzerinden Rusya’ya, oradan da Polonya üzerinden batı Avrupa ülkelerine geçişler yapılmaktadır. Ancak bu yol da mesafenin uzunluğu ve iklim koşullarının zorluğu nedeniyle öncelikli olarak tercih edilmemektedir (K2-K6).

Yukarıda bahsedilen zorluklara ve tehlikelere rağmen göç etmeye karar veren kişilerin, göç yolculuklarında çeşitli olaylar yaşamaları kaçınılmazdır. Bu olaylar bizlere insanın yeni bir hayat uğruna mevcut hayatını nasıl tehlikeye atabildiğini anlamak açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Çalışma kapsamında göçmenlerle yapılan görüşmelerden derlenen bazı anekdotlar ekte verilmiştir.

Değerlendirme

Göç hareketi sadece bir ülkeden başka bir ülkeye geçme şeklinde değerlendirilmemelidir. Göç hareketi çok farklı boyutları olan “sınır geçme ve yasal sorunlar, göç edenlerin sosyal, yasal statüleri, göç edenlerin kendi ülkelerinin ekonomisine parasal katkıları, etiketlenilmeleri, iletişime geçtikleri sosyal ağlar ve işlevleri, politik hareketleri ve projeleri, kapsayıcı ve/veya dışlayıcı politikalar üzerine” (Kümbetoğlu, 2012: 49) yapılan çalışmaların tamamını kapsayan geniş bir yazındır.

Yılmaz’ın Kane’den alıntıladığına göre “göç” pozitif veya negatif bir olgu olarak değerlendirilmemesi gerektiği, modern çağın ekonomik değişim, ulaşım, politik baskı ve bireysel dürtüler sonucunda oluşan bir tepki olduğu ve göçün neden ya da sonuç olmasının yarattığı ekonomik, politik ve toplumsal sonuçları değiştirmedeği görüşündedir (2014: 1692). Doğrudan ya da dolaylı olarak göç olayına dâhil olan kişilerle yaptığımız görüşmelerde göçün temel nedeninin politik veya ekonomik olduğu, ancak sonucun ise sadece ekonomik ve politik olmadığı, aynı zamanda önemli düzeyde kültürel değişimlere de yol açtığı anlaşılmaktadır.

İçinde farklı nedenler barındıran ulus-ötesi göçler ‘içeri’ girmek isteyen ‘istenmeyenler’ için her türlü bezdirici uygulamalar yapılmakta, (Danış, 2004: 185) sınırlardaki sert engeller sınırları aşmada yeni güzergâh arayışlarına, yöntemlerin

sürekli değişimine ve yenilenmesine yol açmaktadır. Örnek 1’de yer alan güzergâh uzun süre en yoğun kullanılanı iken Hırvatistan’ın sert müdahalesi sonucunda yasadışı göçmenler yeni arayışlara girmek zorunda kalmıştır. Bu güzergâh artık yasadışı göçler için çok işlevsel olmadığından önceki yıllar kadar kullanılmamaktadır (K5-K8).

Göç esnasında yaşanan olaylar göçten sonra ve göçe hazırlanan kişiler arasında yoğun olarak anlatılmaktadır. Bu anlatılar sözlü aktarım şeklinde yapıldığından büyük oranda değişime uğramaktadır. Anlatılardaki acımasız uygulamaların yumuşamaya doğru evirildiğinin farkında olan göçmen adayları yine de fikirlerini değiştirmemektedirler. Yedinci ve dokuzuncu örnek metinlerde adayların tanık oldukları olaylar bu durumu ispatlar niteliktedir.

Göç dair anlatılar kurgusal olmayıp gerçek hayattan alınma, yaşanmış anekdotlardır. Anlatılar anılara dayandığından kişiler tamamen gerçek kişilerdir. Kişiler arasında mağdur edilen ya da eden kişilerin yanı sıra güvenlik görevlileri ve yabancılar da yer almaktadır. Olayların coğrafyası ise kendi yurdundan başlayıp sınır boylarında yoğunlaşmakta ve hedeflenen mekâna kadar devam edebilmektedir. Anlatıcı ve anlatıyı yaratanın sosyal, siyasal ve ekonomik etkenler olduğunu belirten Ekici, “mitos”, “epos” ve “romans” dönemlerine göre gelişme gösterdiğinin kabul edildiğini belirtmektedir (Ekici, 2005: 225). Oysa göç/göçmen anlatılarında belli bir anlatı geleneği ya da anlatıcı grubu yoktur. Tamamen göçmenler ile göç olayını organize eden kişilerin anlatımlarına dayanmaktadır. Bu anlatıların, amaçlanan hedefe ulaşılmışsa gülünç olayları daha fazla içerdiği; amaçlanan hedefe ulaşılmadığı takdirde ise hüznün ve zorlukların yoğun olduğu anıları içerdiği anlaşılmıştır. Bu açıdan göç anlatılarının bir geleneğe bağlı olarak oluştuğunu veya bir gelenek oluşturduğunu söylemek güçtür. Ancak günümüzde kaçak göçlerin yoğunlaşmasının etkisiyle tamamen yol hikâyelerine dayanan çoğunlukla kısa anlatı, nadiren de uzun anlatılardan oluşan yeni bir tür oluştuğunu söylemek fazla iddialı olsa da böyle bir durumun varlığı söz konusudur.

Türün anonim olması¹, kimi anlatıların kısa sürede fıkraya dönüşebilme özelliğine sahip olması, yine ders verici özelliklerin yoğun olması gibi nedenlerden ötürü halk edebiyatı bağlamında değerlendirilmesi gerektiği kanısını uyandırmaktadır. Öte yandan “küçürek öykü”ye çok benzemesi ve anlatıların büyük kısmının da göç edebiyatına dâhil edilmesi bu türün modern edebiyat kapsamında değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Bir topluma ait kültür özelliklerinden ziyade herhangi bir topluma ait olamayan “Göç Kültürü” olarak adlandırabileceğimiz karma bir kültür ortamından söz edilebilir. Örnek metinlerin içeriği ve kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre göç esnasında Uzak Doğu, Orta Doğu ve Afrika kökenli

¹ Burada anonim kavramı söyleyeni unutilan anlamından ziyade bilinçli bir unutuş veya başkasının anlatısı şeklindeki yaklaşım kendilerini güvene alma refleksi olarak düşünülebilir.

göçmenlerle birlikte yolculuk yaptıkları, çoğunlukla birbirlerinin dillerini bilmemelerine rağmen göçmenlere has bir iletişim dili geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Yolculuk boyunca karşılaştıkları farklı kökenden insanların etkisiyle şaşırtıcı bir şekilde hoşgörülü bir ortamın oluştuğu da anlaşılmaktadır.

İşlev açısından anlatılara bakıldığında hedef kitle iki açıdan değişmektedir. Birincisi tamamen göç yolunda yaşananların güldürme-eğlendirme işlevi gözetilerek anlatılmasıdır. İkincisi ise dinleyicilerin zevkle ve defalarca dinlediği/dinlemek istediği göçmen adaylarıdır. Bu anlatılar göçmen adaylarına bir nevi eğitim amacını taşımaktadır. Bir göçmen adayı için yolda kimlere güvenilip güvenilemeyeceği, kendilerini nasıl koruyacakları, iltica başvurularının ülkeye göre nasıl olacağı, diğer göçmenlerle ilişkileri vb. karşılaşılabilecek tüm durum olasılıklarını barındırmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında anlatının hedef kitlesi esas olarak yine göçmen adaylarıdır.

Yukarıda anlatılan kavramlar, göç yolları, anılar, yaşananların tamamı bir araya geldiğinde çoğunlukla bizzat göçü yaşayanların oluşturduğu “göç edebiyatı” dışında göçmenlerin anlatılarına bağlı olarak oluşmaya aday geniş bir edebiyat türü söz konusudur. Örnek anlatılar, göç olayına dâhil olmuş kişilerin doğrudan yaşadıkları anılarından seçilmiş metinlerdir. Metinleri sadece bir edebi metin olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin halet-i ruhiyelerini de anlamakta önemli veriler sunmaktadır.

Birinci örnek metinde mahkeme salonunda geçen “sanık ile savcı” arasındaki konuşmada gülünç unsurların olduğu görülmektedir. Metin bu yönüyle fıkra türüne oldukça yaklaşmaktadır. Bu açıdan metin rahatlıkla bir halk edebiyatı metni olarak değerlendirilebilir. Üçüncü örneğe benzer anlatılar özellikle bekâr göçmen adayları arasında yaygın olarak anlatılır. Bu örneğin de fıkraya dönüşme ihtimali yüksek olan bir anlatı olduğu görülmektedir.

İkinci örnek metinde yer alan konuya benzer anlatılar göçmenler arasında yaygın olarak anlatılmaktadır. Ters yönde bir davranış olduğundan göçmenler ile göçmen adayları arasında yoğun olarak anlatılmaktadır. Kaynak kişilere göre buna benzer olaylar az, ancak aynı olayın defalarca değiştirilerek anlatılması çok yaşandığı anlamı çıkarılmaktadır. Bu durum aslında her göçmenin kaçakçılara verdikleri paraları anımsattığından onları mutlu etmekte ve sürekli değiştirilerek anlatılmaya devam etmektedir.

Yasadışı göçmenlerin hayatının kaçakçılar için “para alındıktan sonra” bir anlam ifade etmediği anlaşıyor. Dördüncü metinde de görüldüğü üzere yasadışı göçmenlerin hayatının kamu görevlileri için de bir değer taşımadığı ya da önemsenmediği anlaşılmaktadır. Yine göç kültürü kapsamında değerlendirebileceğimiz hangi milletten olursa olsun zor durumdakilere kurtarma/yardım etme [kurtuluşları ya da yakalanışları kesinleştğinde] konusunda birbirlerini destekledikleri anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak kendinden olana öncelik verme, yedinci örnekte görüldüğü üzere diğer

göçmenlerin durumu anlamasını önlemek amacıyla kendi dilinde [Zazaca] mesaj verdikleri görülmektedir.

Beşinci örnekte yer alan “Rambo!” lakaplı kişinin giyimi, taktığı altın zincir ve küpe gibi unsurlar kültür şoku olayının yaşandığı göstermektedir. Yine altıncı örnekte de kültür şoku olarak değerlendirilebilecek olan davranış karakol kapısında istasyonun adresi sorulduğunda kadının arkasını dönüp “İstasyon bu’dur!” örneği sayılabilir. Bütün anlatılarda kültür şoku olarak değerlendirilebilecek bu durumla farklı düzeylerde karşılaşmaktadır.

Sonuç

Farklı kültürlere sahip insanlar göç esnasında bir araya gelmektedir. Bu durum kolay bir şekilde kültür alışverişini sağlamakta ve farklı toplumlara ait bireylerin birbirini tanımasına katkı sunmaktadır. Aynı zamanda bireyin, yeni kültüre ayak uydurmasına psikolojik açıdan hazırlık sağlayıcı etkiye sahiptir.

Bu anılar tecrübe sahibi kaçakçı, gidip dönmüş ya da gidememiş kişiler tarafından anlatılmaktadır. Bir anlamda kaçak olarak gitmeyi düşünen göçmen adayları ve yola çıkacak olanlar için hazırlayıcı bilgiler ihtiva etmektedir. Bu anılar, yasadışı göçmen adaylarına hem psikolojik hem de fiziki bakımdan yol boyunca karşılaşabilecekleri zorluklara önceden hazırlıklı olma imkânı sunmaktadır.

ö 136

Anlatıların neredeyse tamamı yolculukta yaşanan zorluklar üzerinedir. Dolayısıyla doğrudan oluşan kalıcı folklorik unsurlar sınırlıdır. Ancak aktarımı kolay olan, özellikle güldürücü özellikte olanlar, halk kültüründe bulunan sözlü kültür taşıyıcılarının katkısıyla kolayca yayılmaktadır.

Hedef ülkeye varılana kadar yolda farklı milletlerden göçmen ve kaçakçılarla iletişime geçtiğinden birbirlerinin dillerini bilmemelerine rağmen sembolik anlam taşıyan iletişim biçimleri gelişmiştir.

Aracı, koyun, tahsildar, kılavuz ve şebeke gibi terimlerin hem göçmenler arasında hem de göçmen kaçakçıları arasında “göçmen folkloru” kapsamında değerlendirilebilecek yeni anlamlar kazandığı görülmektedir.

Makalenin ekinde gösterilen örneklerde de görüleceği üzere hem halk hem de modern edebiyat için üzerinde çalışılabilecek, kurguya dayanmayan ve tamamen gerçek hayattan alınma önemli edebi metinler elde edilebilir. Bu açıdan mümkün olduğunca ilgili kişilerle iletişime geçip kayıt altına alınmalıdır.

Milliyetine bakılmaksızın uluslararası ilişkiler, sosyoloji, psikoloji, edebiyat başta olmak üzere sosyal bilimlerin tüm alanlarının kullanılabileceği bu anlatılardan yasadışı göçmen hafızasına dayanan arşiv oluşturulabilir.

Kaynakça

Bouchet-Saulnier, F. (2002). İnsancıl Hukuk Sözlüğü. (Selahattin Bağdatlı Çev.), İstanbul: İletişim.

- Çiçekli, B. ve Demir, O. Ö. (2013). Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler, Ankara: Karınca.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, Birikim. No: 184-185. Ağustos-Eylül.
- Ekici, M. (2005). Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art zamanlı (Diyakronik) ve eş zamanlı (Senkronik) Bir Bakış, Fikret Türkmen Armağanı, İzmir.
- Kolukıncık, S. (2014). Uluslararası Göç ve Türkiye: Yerel Uygulamalar ve Görünümler, Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWt). 6(2).
- Kümbetoğlu, B. (2012). Göç Yollarında “Nasıl” Sorusu, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar. (Der. S. Gülfer İhlamur Öner-N. Aslı Şirin Öner) İstanbul: İletişim.
- Özcan, H. (1993). Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü. İstanbul: Alfa.
- Özkul, D. (2012). Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma, Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar. (Der. S. Gülfer İhlamur Öner-N. Aslı Şirin Öner) İstanbul: İletişim.
- Sağır, A. (2012). Zorunlu Göçler, Sürgünler ve Yol Hikâyeleri-Ulupamir Örneği. Ankara: Nobel.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turcic. 9(2).
- Yılmaz, E. (1992). Hukuk Sözlüğü. Ankara: Yetkin.

Not: Kaynak kişilerin talepleri üzerine kaynak kişi bilgileri çalışmada yer almamakta, kişisel arşivimde saklı tutulmaktadır. Kaynak kişiler K1 ile K10 arasında kodlanmıştır.

EKLER

Örnek 1

Türkiye’den resmi yollardan Bulgaristan üzeri Bosna Hersek’e kadar gittik. Hırvatistan sınırından planlandığı gibi gidilemeyince orman yolunu kullanarak yaklaşık beş saatlik yürüyüş sonunda Bosna sınırından iyice uzaklaşmıştık. Saat sabahın altısı tam kurtulduk derken bir anda etrafımızı çok sayıda polis sardı. 7 gün insanlık dışı muameleyle mülteci kampında kaldıktan sonra bizi mahkemeye çıkardılar. Hâkim bana sordu:

-Siz yasadışı yolları kullanarak niye Hırvatistan topraklarına girdiniz?

-Gezmek için geldik.

-O zaman niye orman yolunu kullandınız?

-Uçak ya da kara yolu ile izin vermediniz ki! (K7)

Örnek 2

Biri çok kez şebekelerin oyununa gelerek sınırda veya otellerde yakalandı. Her seferinde de parasını kaptırdı. Birkaç yıl geçtikten sonra aynı kişi şebeke ile iletişime geçip sağlam bir şekilde Batı Avrupa'ya ulaştı. Pazarlığa göre oraya ulaştığında parayı verecekti. Ancak izini kaybettirerek şebeke ekibini yüz bin civarında dolandırdığını da duyduk (K3).

Örnek 3

Romanya-Macaristan (Türkiye'den bir grup) sınırında çok yoksul olan bir köyde geceyi geçirip sabah 6 civarında Macaristan'a geçmeyi planlıyorduk. Köy sakinlerinin çok yoksul olması ve göçmenlerin de sık sık burayı geçiş yolu olarak kullanması, onları para kazanma yolu olarak yatak [oda veya ev değil] kiralama işine alıştırmıştı. Gruptakilerin her biri ayrı bir eve geçerek geceyi burada geçirdik. Grupta yer alıp şehirde hiç yaşamamış ve yıllarca evli olan bir arkadaş "Sonya" adında bir hayat kadınıyla geceyi birlikte geçirmiş.

Sabah anlaşılan saate gelmeyince panikledik acaba gece baskın mı oldu diye. Tüm korkulara rağmen bulunduğu eve gittiğimizde bir türlü gelmek istemedi. Gerekçesi ise "Ben yıllarca bir yabaniyle yaşamışım. Sonya'yla yeniden hayata döndüm." deyip gelmedi. Tabi sonradan duydum ki sınırı geçemeyince Türkiye'ye geri dönmüştü (K4).

Örnek 4

Günlerdir araçlarla yaptığımız görüşmeler sonucunda Söke'de bir koyda 500 yakın kişi gemiye bineceğiz. Yaşlı, genç, kadın çocuk her yaşta ve farklı milletlerden insan var. İçeri giren herkese sert çıkan kaptan onları kontrol altına almak için baskı uyguluyordu. Gemi İtalya'ya hareket edecekti. Biz, Söke'den ayrıldıktan bir süre sonra gemi su almaya başladı. Kaptana söylememize rağmen sıkıntı olmayacağını söyleyip yola devam etti. [Şebekesinin zararındansa da insanların ölmesi daha cazip görünüyor] Gemidekilerin bir kısmı ölmeyi göze alarak devam edilmesini istiyordu.

En sonunda anlaştık. Gemiye Türkiye sınırlarına yakın ve تنها bir yere bırakmayı kabul ettirdik. Bir koyun girişinde derinlik iki metrenin altına indikten sonra kaçakların yarısından fazlası suya atlayarak karaya çıkmaya başladı. Denizkestaneleri ve kayaların keskinliği her tarafımızı kan içinde bırakmıştı. Aramızda iki ayağı olmayan bir engelliyi de sırayla karaya kadar taşıdık. Haberimiz yok ama jandarma bizi uzaktan izliyormuş. Çıktıktan sonra birkaç arkadaşımın bir ağacın altına oturduk. Karşımızda bir anda birkaç asker belirip "Arkadaşlar afiyet olsun" dediler. "Oğlum akşam rahat gittiniz niye şimdi döndünüz?" diye sorunca bende "Ölelim mi komutanım?" dedim. Bunun üzerine asker "Ölseniz ne olacak ki" diye cevap verip, "Hadi defolun gidin! Serbestsiniz." dedi. Ben ve birkaç arkadaşım tekrar İzmir'e dönüp araçlarla yeniden iletişime geçmeye çalıştık (K5).

Örnek 5

Uçakla İstanbul'dan Bosna Hersek'e gittik. Uçaktan inip havaalanının dışında boynunda altın zincir, kulakları küpeli dev gibi birkaç adam karşıladı. Bizi Türkiye'den daha önce gelen başka bir grupla birleştirerek dağ başında dışardan asma kilitle kapatılmış bir kulübeye bıraktılar. Ülkenden ayrıldıktan sonra gerçekten koyun gibisin. Elden ele satılan bir malsın. Bana en büyük ders de bu oldu. Hiçbir şekilde dışarı çıkmamıza izin vermiyorlardı. 28 gün boyunca günde sadece biraz peynir ve kurumuş somun ekmecek veriyorlardı. Sonunda bizi bir tır kasasına doldurdular ve Hırvatata [Hırvatistan] doğru yola çıkardılar. Yolculuk saatlerce sürdüğünden arabanın içi çok kirlenmişti aramızda bir arkadaş ayakkabı bağı cebinde çıkararak çadırı önce yırttı daha sonra da bu bağla çadıra düğüm atarak yırtılmayı durdurdu². Hırvatistan'da Rambo³ diye biri bizi karşıladı ve gece saat 9 civarı üçer-beşer kişi bota bindirdiler. Hırvatistan'dan İtalya'ya doğru 200 km hızla hareket ediyoruz. O yolculukta her türlü korkuyu yaşadım. Her an bottan düşüp ölebilirdin. Zaten botla yolculukta çok sayıda göçmen daha önce ölmüştü. Bu ölümlü deniz geçişlerini çok kez dinlemiştim. O an Türkiye'ye dönebilmek için her şeyi yapabiliyordum ve hayatımın en büyük pişmanlığını yaşıyordum. Sahile yetiştiğimiz anda İtalya polisi bizi yakaladı (K1).

Örnek 6

İtalya'da bir şebekeye ulaştıktan sonra dört arkadaşla Almanya'nın Münih kentine bir istasyona bıraktılar. İstasyonda polis bizi görür görmez gözaltına aldı. Biz karakolda hemen ilticaya başvurumuzu yaptık. Almanca hiç bilmiyorum ama diğer arkadaşların bazıları "tarzanca!" bazı ifadeler öğrenmiş bazıları da "perfekt!" biliyor. Ben de yolda bazı kelimeler arkadaşlardan öğrenmeye çalışmıştım. Bana dedikleri tek şey "vois to abonof" (İstasyon nerede) cümlesi ile bir şekilde istasyona ulaşabileceğimi söylemişlerdi. Sabah hepimizi serbest bıraktılar. Münih ortasında mal gibi kalmıştım! O istasyon cümlesi aklıma geldi ve karakoldan çıkarken kapıda duran dudaklarında, dilinde, kaşlarında ve kulağında küpeler olan bir kadına (Tabi entsülgin'ı da öğrenmişim yolda):

- Entşülgin (Affedersin)
- Bitte Şön! (Rica ederim)
- Veis to abanof? (İstasyon nerede)

Kadın bir anda döndü ve eğildi "abonof" das dedi (K4).⁴

Örnek 7

İzmir Basmane'de çok sayıda şebeke temsilcileri bir araya gelmiş. Yaklaşık 1500 kişiyi gemilere bindirecekler. Botlarla gemiye doğru herkes kendi adamlarını içeri sokmaya çalışıyor. Biri yüksek sesle sakın olun herkes binecek başka bir dille

² Genel olarak bu işi tecrübeli bir kişi yapar. Aksi taktirde Çadır tamamen yırtılabilir bu da hayati tehlikeye yol açabilmektedir (KK).

³ Ünlü bir mafya babası, kaçakçılar arasında acımasızlığı ve dev cüssesiyle tanınmaktadır (KK).

⁴ Almancanın doğru yazımından ziyade kaynak kişinin söylediği şekliyle yazıya aktarılmıştır.

de başka şeyler de söylüyor. “Goş mi ser menî, xo prodi erdu memanî şêrê zere.”⁵ Biri demir biri ahşap iki gemiye bindiriyorlardı. Biz ahşap olan gemiye binmiştik. 450-500 kişiyiz sabaha karşı gemi hareket etmeye başladı. Hareket eder etmez sahil güvenlik fark etti gemimizi. Demir olan gemi hızla uzaklaştı bizim gemi ise sahil güvenliğin darbeleri ile su almaya başladı. Bu arada sahil güvenlik gemisi de durmadan su sıkıyordu. Biz gemide bayrak salladık, istiklal marşı okuduk, İzmir marşını bile okumamıza rağmen su sıkmaya devam ettiler. Biz ne yaptysak kar etmedi ve gözaltına alındık. Bu şekilde 10 ay boyunca İzmir Basmane’de bekleyip, yedi kez şansımı denedim bir türlü yurt dışına kaçamadım (K8).

Örnek 8

Romanya’ya uçakla gidiyorum. Türkiye’den ayrıldıktan sonra Türk pasaportunu sakladım ikinci defteri çantadan çıkardım. Uçak Sofya’ya indikten sonra gözüme kestirebileceğim bir uzman aradım. Bir bayanın bulunduğu banko sırasına girdim. Tam pasaportumu görevli bayana uzatacakken bir uzman seslendi:

-Komşu sen gel yan odaya. Komşu imza at.

İmzayı attım üzerinde çalışmama rağmen tutturamamıştım. Bana dönüp baktı ve dedi ki:

-Komşu bu sahtedir.

-Doğrudur! Al sana bu iki yüz lirayı beni bırak.

-Bilmirem sen bin lira ver.

-Komşu al sana üç yüz lirayı beni bırak. Beni göndersen eline ne geçer?

-Velle bu azdır komşu.

Adam kabul etmedi ve beni İstanbul’a geri gönderdi. Gelir gelmez gözaltına alınıp bir nezarethaneye koydular. Bu arada görevliye pasaportun sahte olduğunu ve gerçek pasaportumu çaldığımı söylemişim. Uzaktan bir sesle ana avrat küfür ederek nezarete doğru, “Bu o. çocuğu bu pasaportu kime yutturmaya kalkıyor!” diye bağırarak biri geliyor.

-Bu pasaportu nereden aldın?

-Puülüümüür’den aldım.

-Tunceli Pülümür’den mi?

-Yok, ağabey Bulgaristan Pulumur’den.

⁵ İfadeler Zazaca olup “Bana kulak asmayın içeri girebilen girsin.” anlamını taşımaktadır.

-Niye aldın?

-Karı için gittim. Pasaportum çalınınca bu defteri parayla aldım. Komiserim bunu resmi kayıtlara geçme. Ayıptır! Hâkimlere, savcılara, aileme rezil olurum vallahi.

-Tamam, madem doğruyu söyledin ben hallederim.

İfadede ne yazdığını bilmiyorum ama mahkeme beni serbest bıraktı. Almanya'ya ulaşmak amacıyla bunun gibi defalarca farklı zaman ve farklı yerlerde şansımı hep denedim. Çok kez gidebildim, orada kalmak için fırsatım da oldu, ama buradan da vazgeçemedim (K4).

Örnek 9

92-93 yıllarında daha 16-17 yaşlarındayım. İnşaat çevresinde bazı gruplar vardı para karşılığında yurtdışına götürüyorlardı. O zaman en az üç bin markın olması gerekiyor. Almanya'yı o kadar anlatılar ki artık bende gitmeye karar verdim. Altı arkadaş o gruplardan biriyle iletişime geçtik. Bize yasal yollardan Romanya'ya gitmemiz gerektiği ve orada buluşacağımızı söyledi. Topkapı'dan bilet aldıktan sonra yola çıktık. Bulgaristan'da dört kişiyi indirdiler, ben ve bir arkadaş Romanya ulaşabildik. Trenden indiğimiz anda bizi karşılayacaklarını söylemişlerdi. İner inmez biri bana filan kesen misin? Diye sordu evet deyince anlaştığımız asıl adamın yanına ulaştık. KK. parayı ver dedi. Ben de az vermeye çalışıyorum. Bir şekilde onu kandırıp 2500 mark verdim. Kendisine 1000 mark aldı geri kalanını verip filan kese vereceksin dedi. Bu paradan beş yüzü bana harçlık kalacak.

Aracı beni Bükreş'te sorumluya götürdü. Bana verilen ismi sordum. Gidip kendisine 1000 mark verdim.

-Sadece bu kadar mı var lan?

-Evet.

-Buraya gelirken benden öncekine para vermedin mi?

-Yok, ağabey, bu parayı da o bana verdi.

-Neyse hadi geç bakalım.

Arkadaşlarına "Bunu da koyunların yanına götür." diye seslendi. Bir hafta boyunca her akşam parklarda toplanıp her seferinde saat on iki civarında bu akşam da olmadı yarın gideceğiz deyip erteliyorlardı. Sonraki gidişlerimin birinde yedi ay kaldığımız oldu. Kimisi yıllarca kalabiliyor bazen de üç günde gidilebiliyordu. Sekizinci gece 96 kişi bir tıra bindirdiler. Önde siyah bir cip ellerinde telsiz olan adamları takip ediyoruz. Gündüz tırla yolculuk yapıyoruz gece yedi-sekiz saat boyunca dağ, bayır, dere, tepe demeden yürüyerek ülke sınırlarını geçiyoruz. Güneş doğmadan yeniden başka bir tıra binip yolculuğa devam ediyoruz. Her binişte farklı araçlar para alıyorlardı. En zoru da Avusturya-Çek

Cumhuriyeti sınıırıydı. Genç ve atik olmama rağmen askerlere yakalanmamak için üç saat çömelmiş vaziyete bekledim. Farkında olmadan soğuktan dizlerim tutulup donmuştu. Herkes kamyonu hızla gidiyor ama ben bir türlü doğrulup binemiyorum. Hayatımda böyle bir şeyi ne önceden ne de sonrada yaşamadım. Bir aracı ve şoför beni o halimle kamyonun içine attılar. İnsanların nefesiyle kendime gelebildim. Üç gün üç gece sonra Berlin'e sıkı orman olan bir bölgeye geldik. Beyaz elbiseli bir adam 150 markı olan versin bu tarafa geçsin dedi. Bindirdikleri yeni araba hiç durmadan sadece ışıklarda inebilen insin dedi. Bu şekilde kimisi yakalandı kimisi ise kaçıp kurtuldu (K9).

Mukaddime, 2018, 9(Özel Sayı 1), 143-147
DOI:10.19059/mukaddime.427273

Avrupa Birliği, Almanya ve Türkiye: İlişkilerde Temel Değerler ve Dönüşen Stratejiler, Can Büyükbay, İstanbul, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2016), XI+140 sayfa.

Şimdilik yirmi sekiz üyeye sahip olan AB'de yasal olarak tüm üye ülkelerin eşit oldukları kabul ediliyor olsa da bazı üyelerin Birlik içinde *primus inter pares* (eşitlerin birincisi) bir konumda oldukları yani diğer üyelerden farklı bir konuma sahip olduklarını inkâr etmek zordur. AB bütünleşme tarihine bakıldığında bütünleşmesinin günümüzdeki haline erişmesinde Almanya ve Fransa uzlaşısına dayanan liderliğin büyük bir paya sahip olduğu ve bu iki ülkenin Birliğin gündemini ve gelişim rotasını belirlemede diğer AB üyesi ülkeleri yönlendirebildikleri görülmektedir. 1973 yılında AB üyesi haline gelen İngiltere ise bu iki ülkenin AB bütünleşmesini ileri noktalara taşıma isteklerini dizginlemeye çalışan ya da bu iki lider aktörü dengeleyen bir üye devlet olarak bu tablodaki yerini almıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse AB bütünleşmesinin gelişim sürecinde İkinci Dünya Savaşı öncesinde dünya siyasetinin başat gücü olan ve sonrasında kıta gücü haline gelen Almanya, Fransa ve İngiltere diğer üye devletlerin bir adım önünde yer alarak lider ülke rolünü oynamışlardır.

Günümüzde AB sistemi içindeki liderlik dikkate alındığında geleneksel olarak var olan ve yukarıda tanımlanan üçlü yapının belirgin bir şekilde değiştiği görülmektedir. Ekonomik sorunlar ve terör saldırılarının ardından güvenlik krizi yaşayarak iç politikadaki zafiyetlerine odaklanmayı tercih eden Fransa son yıllarda AB ile giderek daha az ilgili hale gelmiş ve 2000 sonrası dönemde Almanya ile birlikte Birlik içinde lider rolünü oynamaya daha az istekli bir aktör haline gelmiştir. 1973 yılında AB üyesi haline gelmesinin ardından üyeliğini sürekli olarak sorgulayan İngiltere ise bu rahatsız üyelik durumunu değiştirmek üzere 2016 yılında radikal bir adım atmıştır. Haziran 2016 yılında gerçekleşen referandumda İngiliz halkının çoğunluğu AB üyeliğinden ayrılma yönünde oy kullanmıştır. İngiltere ve AB arasında İngiltere'nin AB'den ayrılma koşullarını ve gelecekte taraflar arasındaki ilişkinin içeriğini belirlemek üzere 2017 yılında başlayan müzakereler halen devam etmektedir. Bu gelişmeler gösteriyor ki AB içinde geleneksel olarak lider rolünü oynayan ülkelere birisi kendi içine çekilmeyi tercih ederken diğeri tamamen bu liderlikten vazgeçme tercihinde bulunmuştur. Dolayısıyla mevcut durumda Almanya AB içindeki liderlik rolünü tek başına yerine getirmek zorundadır. Zira mevcut üyeler dikkate alındığında Almanya bu rolü yerine getirebilecek tek AB üyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Almanya'nın Birlik içinde son zamanlarda daha belirgin bir hal alan lider rolü işte bu koşullar neticesinde ortaya çıkan zorunlu bir liderliktir. Almanya'nın Birlik içindeki liderlik rolü Avro krizinden sonra tartışmasız olarak kabul edilen bir gerçeklik halini almıştır. İlk etapta liderlik rolünü yerine getirmek konusunda pek

de istekli bir tutum içinde olmayan Almanya, Birliğin yara almadan yoluna devam etmesini sağlamak adına zaman içinde zorunlu liderliğini daha fazla içselleştirmiştir.

Almanya'nın AB içindeki zorunlu liderlik konumunu ve bu ülkenin AB-Türkiye ilişkilerindeki tartışmasız etkisini dikkate alarak Can Büyükbay tarafından kaleme alınan bu kitap üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye-Almanya ilişkileri farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel boyutuna da değinilen bu bölümde AB faktörünün ikili ilişkilere etkisine de yer verilmektedir. İkinci bölümde AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde gelişen dış ve güvenlik politikası ve Almanya'nın AB dış ve güvenlik politikasındaki liderlik rolü ülkenin temel dış politika yönelimleri hesaba katılarak açıklanmaktadır. Kitabın üçüncü bölümünde ise Almanya, Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler yazar tarafından bu üç aktör arasındaki ilişkileri en fazla etkileme kapasitesine sahip olduğuna inanılan güncel meseleler temelinde ele alınmaktadır.

Türkiye-Almanya ilişkileri köklü bir geçmiş üzerine inşa edilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler ülkelerin gündeminde yer alan içsel gelişmeler kadar uluslararası sistemde meydana gelen dinamiklerden de etkilenmiştir. Taraflar arasındaki ilişkilerin en derin boyutunu ekonomik ilişkiler oluşturmaktadır. Bilindiği üzere Almanya Türkiye'nin dış ticaretinde en büyük paya sahip ülkedir. Bu nedenle de kimi zaman yaşanan siyasi krizlere rağmen ticari ilişkiler çoğunlukla bundan zarar görmeden devam ettirilebilmiştir. Almanya'da yaşamakta olan yaklaşık üç milyon Türk de mevcut durumda iki ülke arasındaki ilişkileri derinden etkileyen temel konulardan biridir. Almanya-Türkiye ilişkilerinin ele alındığı kitabın ilk bölümünde ilişkilerin geçmişine kısaca değinilerek daha çok 2016 yılında iki ülke arasında krize neden olan gelişmeler üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Alman komedyen Jan Böhmermann'ın Cumhurbaşkanı Erdoğan hakkında okuduğu alaycı şiir ve Alman Parlamentosunda kabul edilen sözde Ermeni soykırımı kararı ele alınmıştır. Bu iki olayın yanı sıra Türkiye'nin, Almanya ve AB ile işbirliğinden beklediklerini elde edememesinden ve Almanya'nın; Türkiye'nin insan hakları karnesinden, Güneydoğu'da terörle mücadelesinden ve Alman gazetecilere yönelik tutumundan duyduğu rahatsızlıklardan dolayı da iki ülke arasındaki ilişkilerde gerilimlerin yaşandığına işaret edilmiştir. Bu bölümde temel olarak vurgulanmak istenen ise Almanya-Türkiye arasındaki ilişkilerin her zaman AB-Türkiye ilişkilerini etkileme potansiyeli taşıdığı ve aynı zamanda bunun tam tersinin de özellikle Almanya'nın AB içinde artan liderlik konumu neticesinde söz konusu hale gelmiş olduğudur.

İkinci bölümde AB'nin dış politika alanındaki güçsüzlüğünün Almanya tarafından telafi edilmek zorunda kalındığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla Alman dış politikasının İkinci Dünya Savaşı sonrasında inşa edilen temel felsefesinin anlaşılmasının Birliğin günümüzdeki dış politikasının anlaşılması açısından önemli olduğuna işaret edilmektedir. Sorunların çözümünde askeri gücün

kullanılmasından kaçınan anti-militarizm ve sorunların uluslararası hukuk ilkeleri temelinde uluslararası örgütlerin çatısı altında çözülmesi gerektiğini savunan çok ulusluluk ilkeleri, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Alman dış politikasını şekillendiren temel ilkeler olarak kitapta tanımlanmıştır. Bu iki ilkedен hareketle Almanya'nın Avrupa'yı odak noktası olarak kabul eden bir dış politika izleyerek hedeflerine AB çatısı altında erişmeye çalıştığına işaret edilmiştir. AB'nin temelde birtakım normları inşa etmeyi ve bunları yaymayı hedefleyen; uluslararası krizler karşısında ekonomik araçların ceza ya da ödül olarak kullanılmasına dayanan ve askerî araçların kullanılmasını son raddede imkânlı gören yumuşak güç ya da sivil aktör tutumu da yazar tarafından Alman dış politikasına yön veren bu iki ilke ile büyük ölçüde uyumlu bulunmuştur. Yani yazara göre AB'nin mevcut dış ve güvenlik politikası tutumu Almanya'nın bu konudaki liderlik konumunu doğrular niteliktedir ve Almanya'nın kendi dış politika deneyiminin bir sonucudur. Almanya'nın son dönemde yaşanan ve Birliğin gündemini işgal eden Libya ve Rusya krizleri karşısındaki tutumu da kitapta örnek olaylar olarak kapsamaktadır. Kitapta aynı zamanda Almanya'nın dış ve güvenlik politikasındaki liderlik yaklaşımının İtalya gibi bazı AB üyesi ülkelerce eleştirilmekte olduğu, ancak henüz Alman yaklaşımının yerini almaya aday herhangi bir alternatif yaklaşımın üretilememiş olduğu ve bu nedenle de Almanya'nın gelecek dönemde de AB dış politikasının şekillenmesinde en etkili aktör olarak kalmaya devam edeceği varsayımında bulunmaktadır.

AB-Almanya-Türkiye üçlüsü arasındaki ilişkilerin yazar tarafından öncelikli görülen güncel meseleler temelinde ele alındığı üçüncü bölümde ilk olarak ilişkilere son dönemde damgasını vuran Suriye Krizi ve bu kriz sonrasında ortaya çıkan göç ve mülteci krizleri konusuna değinilmiştir. Unutulmamalıdır ki AB üyesi ülkelere yönelik düzensiz göçte mülteciler tarafından Türkiye'nin sıklıkla transit ülke olarak kullanılması AB üyesi ülkelerin bu konuda Türkiye ile işbirliği halinde olmasını zorunlu hale getirmiştir. Türkiye ile bu konuda yapılan işbirliğine ilişkin koşulların müzakere edilmesinde Almanya kilit bir rol oynamıştır. Çoğu zamanda bu konudaki görüşmeler Türkiye ve Almanya arasında gerçekleşmiştir. Bir yandan Türkiye'yi bu işbirliğini kabul ettirmeye çalışan Almanya, diğer yandan da diğer AB üyesi ülkeleri Türkiye ile bu konuda işbirliği yapmanın ne kadar önemli olduğuna ve bu işbirliği için Türkiye'ye bir takım ödünlerde bulunmaya ikna etmek durumunda kalmıştır. Kitapta Almanya'nın bu konudaki liderlik rolünün arkasında son dönemde güvenlik ve istikrarı öncelikli gören bir tutum içinde olmasının yer aldığı çıkarımında bulunulmuştur. Bu bölümde ele alınan ve üç aktör arasındaki ilişkileri etkileme kapasitesine sahip olduğu düşünölen diğer bir güncel gelişme ise İngiltere'nin AB üyeliğinden ayrılmaya karar vermesi ve bu doğrultuda AB ile yürüttüğü müzakerelerdir. Kitapta İngiltere'nin AB üyeliğinden çıkışı, yazar tarafından AB ile Türkiye dolayısıyla Almanya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geleceğini etkileme kapasitesine sahip en önemli konulardan biri olarak sunulmuştur. Zira yazar çıkış müzakereleri sonucunda oluşan tablonun taraflar arasındaki ilişkileri derinden etkileme kapasitesinde olduğuna inanmaktadır.

2005 yılında AB ile katılım müzakerelerine başlamasının ardından AB üyelik hedefini gerçekleştirme hayaline sıkı sıkı bağlanmayı başaramayan Türkiye, AB tarafından gelen olumsuz sinyallerle AB üyeliğine hazır hale gelmek üzere reform yapma isteğini neredeyse tamamen kaybetmiştir. Türkiye'nin 2004'te AB üyesi haline gelen Güney Kıbrıs'a 1963 Ankara Antlaşması ile Türkiye ile AB arasında gelişen ortaklık ilişkisinin hükümlerini özellikle de AB ile arasındaki gümrük birliğinin koşullarını uygulamaktan kaçınması, 2006 yılında bu sorun çözülmeden AB ile devam eden katılım müzakerelerinin üyelik hedefi ile tamamlanmasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Taraflar arasındaki ilişkide 2006 yılında ortaya çıkan bu yeni denge, sonrasında ilişkinin kalıcı bir boyutu haline gelmiş ve Türkiye'nin üyelik hedefine ulaşmasının önündeki en büyük engel olarak anılmaya başlanmıştır.

İlişkilere hâkim olan bu genel ve alışlagelmiş kriz ortamına ek olarak 2016 yılında Türkiye'de gerçekleşen başarısız darbe girişimi ilişkilerdeki kriz dozunda belirgin bir artışı beraberinde getirmiştir. AB tarafının darbe girişimi karşısındaki tutumu karşısında hayal kırıklığı yaşayan Türkiye'nin, AB ile arasında kapanması oldukça zor derin bir uçurum belirmiştir. AB genel olarak darbe girişiminden sorumlu olanları cezalandırmak üzere yürütülen çabalarda Türkiye'nin insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasi sınırları dâhilinde hareket etmesi gerektiğini sıklıkla hatırlatmıştır. Türkiye'deki iktidar ve bazı kesimlere göre ise darbe girişimini yeterince kınamayan AB, demokratik iktidarı desteklemek yerine darbeleri koruma çabası içinde olmuştur. Darbe girişimi sonrasında Türkiye'nin en fazla problem yaşadığı ülkelerin başında ise AB'nin lider ülkesi konumundaki Almanya gelmektedir. Türkiye'den kaçarak Almanya'ya sığınan ve darbe girişimiyle ilişkili olduğu iddia edilen Türk vatandaşlarının Türkiye'nin taleplerine rağmen iade edilmemesi ve Türkiye'de bulunan bazı Alman vatandaşlarının, özellikle gazeteci ve insan hakları savunucularının, darbe girişimiyle bağlantılı görülerek Türk makamlarınca gözaltına alınması ya da tutuklanması gibi gelişmeler Almanya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin bu dönemde gerilmesine neden olmuştur. 2016 yılının Aralık ayında basılan kitapta, Türkiye-AB-Almanya üçlüsü arasında darbe girişimi sonrasında ortaya çıkan yeni dengelere değinilmemesi kitabın en büyük eksikliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Son dönemde bu üç aktör arasındaki ilişkileri en fazla etkileyen bu gelişme, kitapta yer alan analizlerin bazılarının anlamsız hale gelmesine neden olmuştur. Bu yüzden kitabın ikinci baskısının yapılması halinde Temmuz 2016'da Türkiye'de gerçekleşen başarısız darbe girişiminin taraflar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkardığı yeni dinamikler dikkate alınarak kitabın yeniden gözden geçirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Özellikle Türkiye-AB-Almanya üçlüsü arasındaki ilişkilerin güncel meseleler dâhilinde ele alındığı kitabın üçüncü bölümünün 16 Temmuz darbe girişimi farkındalığıyla yeniden gözden geçirilmesi öncelikli olarak gereklidir.

2000 sonrası dönemde özellikle Avro Krizi gibi AB'nin son dönemde uğraşmak zorunda kaldığı birçok krizde başrolde yer alarak AB içinde lider

konuma yükselen Almanya'yı merkeze alarak Türkiye-AB ilişkilerini analiz eden bu kitap, Türkiye-AB ilişkilerine hâlihazırda hâkim olan dinamikleri anlamak için oldukça kullanışlı bir çerçeve sunmaktadır. Zira tarihsel süreçte Türkiye-AB ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynayan Almanya, bundan sonraki süreçlerde de hem AB'nin hem de AB üyesi ülkelerin Türkiye'ye dair tutumlarında belirleyici olmaya devam edecektir. Kolay okunan ve hacim olarak da küçük olan bu kitap konuya ilgi duyan herkes için faydalı bir kaynak niteliğindedir. Kitap aynı zamanda ele alınan konu hakkında ileri bilgiye sahip kişileri de alandaki akademik bilgi birikimine ilave katkılar yapmaya motive edecek potansiyelindedir.

Seven Erdoğan

Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
seven.erdogan@erdogan.edu.tr.

YAYIN İLKELERİ

1. Mukaddime, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından Bahar ve Güz dönemlerinde olmak üzere yılda iki defa yayımlanan uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
2. Dergimizde tüm sosyal bilim dallarında üretilen özgün telif makalelerin yanı sıra edisyon-kritik ve kitap değerlendirmesi çalışmaları yayımlanır.
3. Derginin yayın dili Türkçedir. Diğer dillerde gönderilen yazılar Editör Kurulu tarafından değerlendirilir.
4. Dergiye gönderilen yazıların daha önce yayımlanmamış olması veya başka bir bilimsel yayın organında değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir.
5. İlmî toplantılarda sunulmuş tebliğler, gerekli açıklamaların yapılması şartıyla yayımlanabilir.
6. Yayımlamak üzere gönderilen yazıların araştırma ve yayın etiğine uygun olmaları gereklidir. Editör Kurulu'nun ön değerlendirmesinden geçen bütün makaleler iThenticate programında taranır. Bilimsel uygunluk raporuna sahip olmayanlar hakem değerlendirmesine tabi tutulmadan reddedilir.
7. Mukaddime'ye yayımlanmak üzere gönderilen telif makaleler, Editör Kurulu tarafından incelendikten sonra değerlendirilmek üzere "kör hakem" yöntemiyle konunun uzmanı iki hakeme gönderilir. İki hakemin görüşü ayrılığı durumunda, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulur. Makale, en az iki hakemden olumlu rapor gelmesi halinde yayımlanır. Hakem raporları yazara gönderilerek karar bildirilir.
8. Hakemlerden biri veya her ikisi, "düzeltmelerden sonra yayımlanabilir" görüşü belirtirse, gerekli düzeltmelerin yapılması için makale yazara gönderilir. Düzeltme yapıldıktan sonra hakemlerin uyarılarının dikkate alınıp alınmadığı hakem veya Editör Kurulu tarafından değerlendirilir.
9. Kitap değerlendirme yazılarının yayınına Editör Kurulu karar verir.
10. Yayın aşamasında yazılar üzerinde esasa yönelik olmayan küçük düzeltmeler Editör Kurulu ve Dil Editörü tarafından yapılabilir. Makalelerin yazımında Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu esas alınır.
11. Dergide yayınlanan yazıların telif hakkı Mukaddime'ye devredilmiş sayılır. Yazıların dil, üslup, içerik, vb. açılardan bütün yasal ve hukuki sorumluluğu yazara aittir.
12. Yayınına karar verilen makaleler matbu olarak basılır, çıkan sayının bir nüshası yazara/yazarlara gönderilir ve telif ücreti ödenmez.
13. Her yeni sayı çıktığında tüm makaleler PDF olarak <http://mukaddime.artuklu.edu.tr> adresinde yayımlanır.
14. Gönderilecek makaleler <http://mukaddime.artuklu.edu.tr/about/editorialPolicies#focusAndScope> adresinde belirtilen kapsama ve aşağıdaki yazım ilkelerine uymalıdır.
15. Yazı başvuruları posta yoluyla Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yüksekokulu Binası 5. Kat Diyarbakır Yolu 5. km-Mardin adresine gönderilebilir. Dijital olarak da <http://mukaddime.artuklu.edu.tr> web sitesi üzerinden gönderilmelidir.

YAZIM İLKELERİ

1. Makaleler, 5.000-8.000; kitap değerlendirmeleri ise 1.500-2.500 arası kelimedenden oluşmalıdır. Bu sınırların dışında kelime sayısı içeren çalışmalar Editör Kurulu tarafından değerlendirilir.
2. Makalelerde, en fazla 125 kelime Türkçe ve İngilizce olmak üzere başlık ve anahtar kelimeleri haiz iki öz olmalıdır. Makalenin ilk sayfasında yazarın/yazarların unvan, kurum ve adres bilgileri verilmelidir. Metnin sonuna kaynakça eklenmelidir.
3. Yazılar, PC Microsoft Office Word (Word 97 veya daha ileri bir versiyonu) programında yazılmalı veya bu programa uyarlanarak Word ve PDF formatında gönderilmelidir.
4. Sayfa düzeni; A4 boyutunda olmalı, kenar boşlukları soldan 3,0 cm, sağdan 3 cm, üstten 3,0 cm ve alttan 3,0 cm şeklinde ayarlanmalıdır.
5. Metin kısmı Times New Roman yazı tipi ve 12 puntuyla; başlıklar bold olarak; metnin tamamı 1,5 satır aralıkla, dipnotlar ise tek satır aralıkla ve 10 punto ile kenarlardan daraltılarak yazılmalıdır. Metin içerisinde verilen alıntılarda dipnot yazım kuralları geçerli olup alıntılarının asıl metinden ayrı olarak kenarlardan daraltılarak verilmesi gerekir.
6. Yazılarda kullanılan çizim, grafik, resim ve benzeri malzemeler JPEG ya da GIF formatında olmalıdır. Görsel malzeme ve ekler gerektiğinde e-posta yoluyla ayrıca ulaştırılmalıdır.
7. Yazarların, makalelerinde APA 6 kaynak gösterme sistemini kullanmaları gerekmektedir. Kaynakça metnin sonunda alfabetik sırayla verilmelidir.

ÖRNEKLER:

Kıtap

Mardin, Ş. (2012). *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri* (18. bs.). İstanbul: İletişim.

Gönderme: (Mardin, 2012: 234)

Çok Yazarlı Kıtap

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). *Çok Tuhaf Çok Tanıdık*. İstanbul: Metis.

Editörlü Kıtap

Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Editörlü Kitapta Bölüm

Kejanlıoğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan içinde* (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Birden Çok Baskısı Olan Kıtap

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). *The Elements of Style* (4. Baskı). New York: Longman.

Kıtap İçi Bölüm

Hunt, Lynn. (2009). Charles Tilly'nin Kolektif Eylemi, B. Skocpol (Ed.). *Tarihsel Sosyoloji içinde* (ss. 270-304). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Gönderme: (Hunt, 2009: 274)

Çeviri Kitap

Lewis, B. (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (M. Kıratlı, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Gönderme: (Lewis, 2000: 12)

Kitaptan Çevrilmış Bölüm

Weber, M. (1958). *The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism*. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).

Gönderme: (Weber, 1904-1905/1958)

Sadece Elektronik Basılı Kitap

O'Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the cnsts in Western values*. erişim [http://www.onlineoriginals.com/showitem .asp litem I 135](http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?litem%20135)

Makale

Aytaç, Ö. (2013). Kent Mekânları Kimlik/Farklılık Sorunu, *İdealkent* 9, 150-170.

Gönderme: (Aytaç, 2013: 165)

Elektronik Makale

Karakelle, S. (2012). Üstbilişsel Farkındalık, Zekâ, Problem Çözme Algısı ve Düşünme İhtiyacı Arasındaki Bağlantılar. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 237-250. 3 Aralık 2014 tarihinde <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/779/376> adresinden erişildi.

Gönderme: (Karakelle, 2012: 240)

Çok Ciltli Çalışmalar

Pflanze, O. (1963-1990). *Bismarc and the Development of Germany* (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.

Gönderme: (Pflanze, 1963-1990)

Dergiden Tek Yazarlı Makale

Aktay, Y. (1999). Akılın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. *Toplum ve Bilim*, 82, 114-140.

Dergiden Çok Yazarlı Makale

Binark, F. M., Çelikcan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağrılması ve Yıldı Örneği. *Kültür ve İletişim*, 1 (2), 197-214.

Elektronik Dergiden Makale

Conway, P. (2003). Truth and reconciliation: The road not taken in Nambia. *Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, 5 (1). (varsa doi numarası, yoksa URL verilir. URL örneği: http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm. Kaynağa ait sayfanın adresi (URL) ya da varsa sadece doi numarası yeterlidir.

Yazarı Belli Olmayan Editör Yazısı

Editorial: "What is a disaster" and why does this question matter? [Editorial •]. (2006). *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14, 1-2.

Yazarı Belli Olmayan Gazete ve Dergi Yazıları İçin:

The United States and the Americas: One History in Two Halves. (2003, 13 Aralık). *Economist*, 36. Strong afterchocks contiinue in California. (2003, 26 Aralık). *New York Times* [Ulusal Baskı.]. s.23.

Gönderme: (United States and the Americas, 2003) (Strong aftershock, 2003)

Yazarı Belli Olan Gazete ve Dergi Yazıları İçin :

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Pope pleads for end to terrorism and war. *New York Times*.

Tez

Leblebici, E. (1991). *Gündelik Hayat Olaylarına İlişkin Atıfların İncelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Gönderme: (Leblebici, 1991: 67)

Bildiri

Pekasil, T. (2012). Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dini Otorite Tipleri: Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler. *Cizre Sempozyumu 14-15 Nisan 2012 içinde* (s. 141-154). İstanbul: Sanart Ajans.

Gönderme: (Pekasil, 2012: 152)

Ansiklopediler

Balkans: History. (1987). *Encyclopaedia Britannica* içinde (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570-588). Chicago: Encyclopaedia Britannica.

Gönderme: (Balkans: History, 1987)

Sözlükler

Gerrymander. (2003). *Merriam-Webster's collegiate dictionary* (11. Baskı). Springfield, MA: Merriam-Webster"s.

Gönderme: (Gerrymander, 2003)

Görüşme

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). *A time for Prayer*. Michael Schuman ile söyleşi. *Time*. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004, <http://www.times.com/time/nation/article/0,8599,471205,00.html> 9

Televizyon programı

Long, T. (Yazar), ve Moore, S. D. (Yönetmen). (2002). *Bart vs. Lisa vs. 3. Sınıf* [Televizyon Dizisi]. B. Oakley ve J. Weinstein (Yapımcı), *Simpsonlar* içinde. Bölüm: 1403 F55079. Fox.

Gönderme: (Simpsonlar, 2002)

Film

Huston, J. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1941). *Malta Şahini* [Film]. U.S.: Warner.

Gönderme: (Malta Şahini, 1941)

Fotoğraf

Adams, Ansel. (1927). *Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park* [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago.

Gönderme: (Adams, 1927)

Web Sayfaları

UNESCO. (2013). *World Heritage list*. UNESCO web sitesinden 10 Kasım 2015 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/list> adresinden erişildi.

Gönderme: (UNESCO, 2015)